

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:15

Justitiedepartementet

SOU
1959:15 A

FÅNGVÅRDSSTYRELSEN

BETÄNKANDE AV

1955 ÅRS FÅNGVÅRDSSTYRELSEUTREDNING

Stockholm 1959

Statens offentliga utredningar 1959

Kronologisk förteckning

1. Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. Idun. 164 s. Jo.
2. Filmstöd och biografnöjesskatt. Idun. 153 s. Fl.
3. Preliminär nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 131 s. Fl.
4. Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. Idun. 485 s. Ju.
5. Läkemedelsförsörjningens organisation. Idun. 304 s. I.
6. Fångvårtsanstalters optimala storlek. Idun. 63 s. + 6 s. ill. Ji.
7. Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m.m. Kihlström. 131 s. H.
8. Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel. Idun. 210 s. E.
9. Lokala sryddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. Idun. 78 s. S.
10. Författningsutredningen: IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. Idun. 145 s. Ju.
11. Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvav. Idun. 56 s. Fö.
12. Tilläggs pensioneringens administration. Idun 186 s. S.
13. Familjeskattningen. Idun. 275 s. Fl.
14. Reviderad nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 112 s. Fl.
15. Fångvårdsstyrelsen. Idun. 216 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra nelseboksäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **J.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:15

Justitiedepartementet

FÅNGVÅRDSSTYRELSEN

BETÄNKANDE AV

1955 ÅRS FÅNGVÅRDSSTYRELSEUTREDNING

STATE OF TEXAS, COUNTY OF DALLAS

Know all men by these presents, that _____ of the County of _____ State of _____ do hereby certify that _____ of the County of _____ State of _____ is the true and correct owner of the _____ described in the _____ of the County of _____ State of _____ and that the same is subject to a mortgage in favor of _____ of the County of _____ State of _____ in the amount of _____ Dollars (\$ _____) and that the same is being sold by _____ of the County of _____ State of _____ in accordance with the terms of the said mortgage.

WITNESSED my hand and seal of office this _____ day of _____ 19____.

County Clerk

Innehåll

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för justitiedepartementet	5
1 kap. Fångvårdsstyrelsens organisation och därmed sammanhängande frågor under åren 1946—1958. 1946 års omorganisation av fångvårdsstyrelsen s. 9. 1949 års omorganisation av fångvårdsstyrelsen s. 13. Utbyggnaden av organisationen för kriminalvården i frihet efter 1949 s. 19. Omdaningen av anstaltsväsendet s. 23. Fångvårdsstyrelsens organisationsfrågor under åren 1949—1955 s. 28. 1955 års omorganisation av fångvårdsstyrelsen s. 33. Fångvårdsstyrelsens organisationsfrågor efter 1955 års omorganisation s. 39.	9
2 kap. Allmänna synpunkter	51
3 kap. Rätts- och utredningsuppgifter. Verkställbarhetskontroll och straffidsberäkning s. 61. Rättsuppgifter i övrigt samt utrednings- och planeringsuppgifters. 73.	61
4 kap. Egentlig kriminalvård. Vissa byråchefsuppgifter s. 82. Kriminalvård i frihet s. 82. Ärenden angående nåd i brottmål s. 84. Förstärkta fångvårdsstyrelsens ärenden s. 86. Ärenden angående intagnas undervisning och fritidssysselsättning m. m. s. 96. Gruppterapi s. 97. Fångvårdsstyrelsens arbetsuppgifter och organisation i fråga om den egentliga kriminalvården m. m. enligt utredningens förslag s. 100.	81
5 kap. De centrala nämnderna. Interneringsnämnden s. 104. Ungdomsfängelnsnämnden s. 115. För de centrala nämndernas kanslier gemensamma organisationsfrågor s. 118. Utredningens organisationsförslag s. 126. Kompetensfördelningen mellan fångvårdsstyrelsen och ungdomsfängelnsnämnden s. 127.	104
6 kap. Arbetsvård.	132
7 kap. Byggnadsärenden. Nuvarande verksamhet och organisation s. 143. Utredningens överväganden s. 148. Reservation av ledamoten Annell s. 160.	143
8 kap. Administrativa uppgifter. Arbetsuppgifter och organisation för en administrativ byrå s. 170. Klientelregistrering s. 177. Vissa arbetsuppgifter för biträdespersonal s. 191. Expeditionsvaktsgöromål s. 193.	169

9 kap. Utredningens förslag till organisation för fångvårdsstyrelsen och de centrala nämnderna	196
Verksledningen s. 196. Övriga befattningshavares anställningsformer s. 196. Organisationsöversikt s. 198. Vikariemedel m. m. s. 204.	
10 kap. Vissa spörsmål angående fångvårdsstyrelsens beslutsformer och instruktion.	205
Handläggningen av ärenden i fångvårdsstyrelsen s. 205. Fångvårdsstyrelsens instruktion s. 211.	
Sammanfattning	213

Till

Statsrådet och Chefen för justitiedepartementet

Genom beslut den 21 oktober 1955 bemyndigade Kungl. Maj:t dåvarande chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst två sakkunniga för att verkställa en översyn av fångvårdsstyrelsens organisation och arbetsförhållanden samt att utse sekreterare och experter åt de sakkunniga. Med stöd av detta bemyndigande tillkallades samma dag såsom sakkunniga professorn och numera ledamoten av riksdagens andra kammare Gunnar Heckscher, tillika ordförande, och numera kanslirådet Ebbe Magnander. Till sekreterare åt de sakkunniga förordnades den 1 december 1955 assessorn vid Stockholms rådhusrätt Nils Örtegren.

Efter bemyndigande den 27 april 1956 tillkallades samma dag ytterligare en sakkunnig, nämligen byråchefen i medicinalstyrelsen Erik Annell.

Annell tjänstgör sedan den 16 maj 1956 såsom biträdande överdirektör i fångvårdsstyrelsen. Örtegren har tidvis tjänstgjort som byråchef på fångvårdsstyrelsens socialbyrå.

Beträffande direktiven för utredningen hänvisas till 1956 års riksdagsberättelse under I Ju 40.

I anledning av hemställan från interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden, att åt de sakkunniga måtte uppdragas att verkställa översyn jämväl av organisationen och arbetsförhållandena inom nämndernas kanslier, uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet den 25 juli 1956, att sådan översyn borde verkställas och att hinder icke förelåge för de sakkunniga att på grund av de för dem meddelade direktiven fullgöra översynen i fråga.

De sakkunniga har antagit benämningen 1955 års fångvårdsstyrelseutredning.

Att såsom experter biträda utredningen i kontorstekniska och kamerala frågor förordnades den 2 februari 1957 byråsekreteraren Ulf Enge och bok-

hållaren Arne Göransson, båda vid järnvägsstyrelsens organisationsavdelning.

I enlighet med beslut av Kungl. Maj:t den 27 april 1956 respektive den 6 juli 1956 har samråd ägt rum mellan utredningen och fångvårdsstyrelsen dels beträffande styrelsens förslag till fördelning av göromålen mellan dess överdirektör och Annell och dels angående lämplig organisation för upprättande av prognoser beträffande brottsligheten, främst ägnade att tjäna till ledning för bedömandet av väntad beläggning på fångvårdens anstalter.

Vidare har överläggningar ägt rum med fångvårdsstyrelsen jämväl i andra spörsmål samt med ordförandena för interneringsnämnden och ungdomsfängelnsnämnden ävensom med representanter för statens organisationsnämnd och byggnadsstyrelsen samt med arkitekten Gustaf Birch-Lindgren, byråchefen Torsten Eriksson och överläkaren Eva Lagerwall.

Genom beslut den 17 oktober 1957 har Kungl. Maj:t förordnat, att handlingarna i ärende angående framställning av ungdomsfängelnsnämnden om åläggande för fångvårdsstyrelsen att inhämta nämndens mening i vissa personalärenden rörande ungdomsanstalterna skulle överlämnas till utredningen, att av denna tagas i beaktande vid dess fullgörande av sitt uppdrag. Detta ärende har behandlats i sista avsnittet av betänkangets femte kapitel. De remitterade handlingarna återgår härjämte.

Vidare har genom Kungl. Maj:ts proposition nr 120 år 1957 åt utredningen uppdragits att ompröva lönegradsplaceringen för en uppsyningsmannatjänst och tre yrkesmästartjänster vid fångvårdsanstalterna. Utredningens härav föranledda överväganden har redovisats i sjunde kapitlet.

Utredningen har avgivit följande skrivelser, nämligen

den 19 november 1955 framställning till chefen för justitiedepartementet om viss tillfällig personalförstärkning på byråchefspanelet i fångvårdsstyrelsen,

den 12 mars och den 21 juni 1956 förslag till tillfälliga personalförstärkningar i fångvårdsstyrelsen,

den 21 juni 1956 förslag om undersökning i prognossyfte av de faktorer som kan tänkas påverka beläggningen på fångvårdsanstalterna,

den 18 september 1956 remissyttrande över fångvårdsstyrelsens yrkanden om anslag för egen del för budgetåret 1957/58,

den 18 oktober och den 12 november 1956 förslag till ytterligare tillfälliga personalförstärkningar i styrelsen,

den 1 mars 1957 remissyttrande över framställningar från fångvårdsstyrelsen den 15 november 1956 och den 12 februari 1957 om ytterligare tillfälliga personalförstärkningar i styrelsen under den då återstående delen av budgetåret 1956/57,

den 29 maj 1957 förslag till personalförstärkningar under budgetåret 1957/58,

den 20 september 1957 remissyttrande över framställning från fångvårdsstyrelsen den 31 augusti i sistnämnda ämne,

den 30 september 1957 remissyttrande över fångvårdsstyrelsens anslagsäskanden för styrelsens egen del för budgetåret 1958/59,

den 8 oktober 1958 remissyttrande över fångvårdsstyrelsens äskanden om anslag för egen del under budgetåret 1959/60 samt

den 20 oktober 1958 och den 19 februari 1959 remissyttranden över framställningar från fångvårdsstyrelsen om tillstånd till överskridande av anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal under budgetåret 1958/59.

Sedan det utredningen lämnade uppdraget numera slutförts, får utredningen härmed överlämna betänkande med förslag till organisation för fångvårdsstyrelsen och de centrala nämnderna. Samtidigt överlämnas en inom utredningens sekretariat upprättad stencilerad promemoria angående fångvårdsstyrelsens arbetsbyrå.

Stockholm den 29 maj 1959.

Gunnar Heckscher

Erik Annell

Ebbe Magnander

Nils Örtegren

FÖRSTA KAPITLET

Fångvårdsstyrelsens organisation och därmed sammanhängande frågor under åren 1946—1958

I början och mitten av 1940-talet genomfördes flera betydelsefulla lagändringar på kriminalvårdens område. Sålunda trädde 1939 års lag om villkorlig dom i kraft den 1 januari 1944, 1943 års lag om villkorlig frigivning den 1 januari 1945 samt 1937 års lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt och 1945 års straffverkställighetslag den 1 juli 1946. Sistnämnda dag erhöll även 5 kap. 5 och 6 §§ strafflagen sin nuvarande lydelse.

Tiden därefter har präglats av ett oavbrutet organisationsarbete, som haft till syfte att bringa kriminalvårdens organ och anstaltsväsende i sådant skick att principerna i den nya lagstiftningen skulle kunna fullt genomföras.

1946 års omorganisation av fångvårdsstyrelsen

Redan i det av strafflagberedningen år 1944 avgivna betänkandet med förslag till ny straffverkställighetslag¹ framlades tämligen detaljerade överväganden rörande den framtida organisationen av fångvården.

I vad dessa avsåg anstaltsväsendet utgick beredningen från ett utrymmebehov av något över 2 300 platser. Utvecklingen har emellertid blivit en annan än beredningen beräknat och i dagens läge är platsbehovet mer än dubbelt så stort. På grund härav och vissa på senare tid genomförda reformer inom anstaltsväsendet saknar strafflagberedningens förslag i denna del intresse för förevarande utredning.

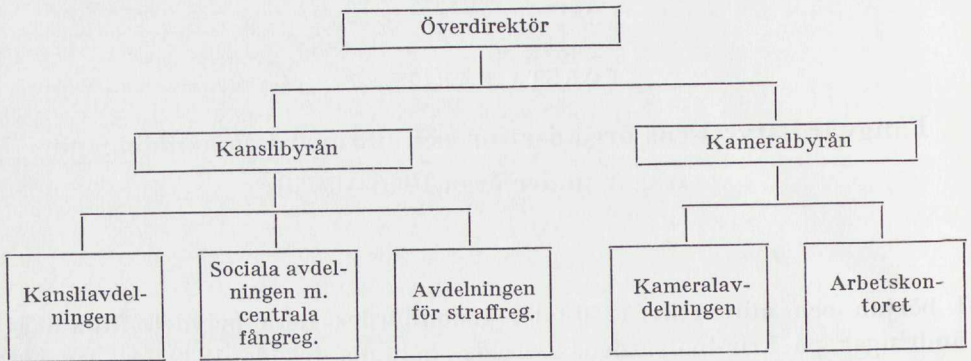
Beredningens överväganden i fråga om fångvårdsstyrelsens organisation har emellertid blivit av grundläggande betydelse för styrelsens senare gestaltning.

Fångvårdsstyrelsen hade vid ifrågavarande tid den organisation som framgår av organisationsplanen överst på sid. 10.

På kanslibyråns kansliavdelning handlades i huvudsak allmänna organisationsfrågor, personalärenden och frågor rörande de intagnas behandling samt på sociala avdelningen ärenden som angick nåd, villkorlig frigivning och kriminalvård i frihet.

Mellan kameralbyråns båda underavdelningar, kameralavdelningen och

Fångvårdsstyrelsens organisation närmast före 1946 års omorganisation

Sociala avdelningen, avdelningen för straffregistret och arbetskontoret förestods av byrådirektörer.

arbetskontoret, var uppgifterna uppdelade på så sätt, att kameralavdelningen handhade de kamerala ärendena i allmänhet och ledningen av jordbruksdriften, medan arbetskontoret skötte verkstadsdriften.

I denna organisation föreslog strafflagberedningen² den ändringen att sociala avdelningen och arbetskontoret skulle omvandlas till särskilda byråer, att arbetsbyrån skulle från kameralbyrån övertaga även ledningen av jordbruksdriften, att byrådirektörstjänsterna på sociala avdelningen och arbetskontoret skulle ersättas med byråchefstjänster samt att personalen skulle förstärkas med bl. a. en överinspektör för hälso- och sjukvård.

I skrivelse den 8 februari 1946 med anslagsäskanden för budgetåret 1946/47 föreslog fångvårdsstyrelsen att denna skulle fullständigt omorganiseras enligt de av strafflagberedningen uppdragna riktlinjerna och med beaktande av de arbetsuppgifter som tillförts styrelsen under de senaste åren och den ökning av arbetsuppgifterna som straffverkställighetsreformen skulle komma att medföra.

Rörande den närmare fördelningen av arbetet mellan de fyra byråerna anförde fångvårdsstyrelsen³:

På *kanslibyrån* skulle handläggas bl. a. följande ärenden: om fångvårdens allmänna organisation, om ordning och disciplin, om ledningen och inseeendet över behandlingen av de intagna, om hälso- och sjukvård, om de intagnas undervisning och fritidssysselsättning, om deras rätt till läsning och brevskrivning, rätt att mottaga besök och erhålla permission och andra förmåner, om intagens inställande vid domstol, om intagens arbete hos arbetsgivare utom anstalten, om intagens vistelse i enrum eller gemensamhet, om intagens rätt att disponera över arbetspremier och annan arbetsinkomst, om straffregistret,

om anställande, utbildning och förflyttning samt befordran, tjänstledighet och avsked för befattningshavare i styrelsen ävensom befattningshavare vid fångvårdsanstalterna med undantag av kamrerare samt inom skyddskonsulentorga-

² SOU 1944:50 sid. 294 ff och 329 f.

³ Prop. 225/1946 sid. 50 f.

nisationen, om ansvar för tjänstefel av nu ifrågavarande befattningshavare, om matriklar rörande befattningshavare hos fångvårdsstyrelsen, vid fångvårdsanstalterna och inom skyddskonsulentorganisationen.

På *socialbyrån* skulle handläggas bl. a. följande ärenden: om de intagnas placering på anstalt samt förflyttning mellan anstalter, om beräkning av strafftid, om inräkning i strafftid av vistelse utom anstalt och förlängning av strafftid, om eftervård, om understöd åt villkorligt dömda, frigivna och utskrivna, om nåd och villkorlig frigivning, om tillsynen över villkorligt dömda och villkorligt frigivna, om förundersökning, om skyddsverksamheten för frigivna och utskrivna, om centrala fångregistret och registret över villkorligt dömda.

På *kameralbyrån* skulle handläggas bl. a. följande ärenden: om fångvårdens inkomster och utgifter samt staters upprättande, om upphandling av proviantartiklar och andra förnödenheter, om anläggning av fångvårdsanstalter samt byggnads- och underhållsarbeten vid anstalterna, om tillämpning av avlöningsreglementena såvitt angick placering i löneklass m. m., om anmärknings-, avskrivnings- och balansmål, om uppbörd av för arbetsdriften inflytande medel m. m., om kassarörelse för vissa anstalter, om övriga frågor av ekonomisk natur, där ej beslutanderätten tillkom annan byrå, om fångtransportleders anordnande och om kamrerare vid fångvårdsanstalt.

Arbetsbyrån skulle handlägga ärenden om intagnas sysselsättande i verkstads- och jordbruksdrift samt med annat arbete ävensom ärenden om storleken av intagen tillkommande arbetspremie, om arbetsplanering och verkstadsorganisation och om upphandling.

I sitt remissyttrande över fångvårdsstyrelsens organisationsförslag ifrågasatte allmänna lönenämnden⁴ huruvida icke kansli- och kameralbyråerna lämpligen borde sammanslås till en byrå. Enligt lönenämndens mening syntes med hänsyn till omfattningen av den av fångvårdsstyrelsen förordade organisatoriska förändringen hithörande spörsmål lämpligen böra göras till föremål för utredning av särskilda sakkunniga. Föredragande departementschefen förklarade i anslutning härtill⁵, att han fann lönenämndens tveksamhet befogad men att styrelsen dock under de närmaste åren under alla förhållanden skulle komma att få så många arbetskrävande uppgifter i samband med verkställighetsreformens genomförande att en tillfällig anordning med fyra byråer kunde anses motiverad. Senast 1948, då en av byråcheferna skulle komma att uppnå pensionsåldern och avgå från sin tjänst, borde den av lönenämnden förordade utredningen rörande fångvårdsstyrelsens permanenta organisation vara verkställd.

Fångvårdsstyrelsens förslag angående ärendesfördelningen mellan de fyra byråerna vann departementschefens gillande.⁶

I fråga om personaluppsättningen på de särskilda byråerna blev förslaget i huvudsak godtaget. Från den 1 juli 1946 erhöll fångvårdsstyrelsen sålunda den organisation som framgår av följande sammanställning.

⁴ Se referat i prop. 225/1946 sid. 61.

⁵ Prop. 225/1946 sid. 62.

⁶ Fångvårdsstyrelsens förslag intogs i denna del i huvudsak oförändrat i instruktionen för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsanstalterna den 21 juni 1946 (SFS 395; ändrad genom SFS 63/1949, 534/1954, 596/1954, 496/1956 och 216/1958).

Före omorganisationen

Kanslibyrån*Kansliavdelningen*

- 1 byråchef A 30
- 1 1:e byråsekreterare A 24

- 1 kansliskrivare A 11

- 2 kontorsbiträden

- 1 förste expeditionsvakt A 7
- 2 expeditionsvakter A 5

Avdelningen för straffregistret

- 1 byrådirektör A 28
- 2 aktuarier A 21
- 1 amanuens Eo 16
- 1 kontorsbiträde
- 3 skrivbiträden

Sociala avdelningen med centrala fängsregistret

- 1 byrådirektör A 28
- 1 byråsekreterare A 21
- 1 aktuarie Eo 21

- 1 kanslibiträde A 7

- 7 skrivbiträden¹²

Kameralbyrån*Kameralavdelningen*

- 1 byråchef A 30
- 1 kamrerare A 24
- 1 1:e byråsekreterare A 24
- 1 assistent av 1. kl. Eo 20¹⁴
- 1 assistent av 3. kl. Eo 16
- 1 kansliskrivare A 11
- 1 kontorsbiträde
- 3 skrivbiträden¹⁴

Arbetskontoret

- 1 byrådirektör A 28

Efter omorganisationen

Kanslibyrån*Kansliavdelningen*

- 1 byråchef A 30
- 1 1:e byråsekreterare A 24
- 1 1:e amanuens Eo 18⁷
- 1 kansliskrivare A 11
- 1 kanslibiträde A 7⁷
- 2 kontorsbiträden
- 2 skrivbiträden⁸
- 1 förste expeditionsvakt A 7
- 2 expeditionsvakter A 5

Avdelningen för straffregistret

- 1 byrådirektör A 28
- 2 aktuarier A 21
- 1 amanuens Eo 16
- 1 kontorsbiträde
- 3 skrivbiträden

Socialbyrån med centrala fängsregistret

- 1 byråchef A 30⁹
- 1 1:e byråsekreterare A 24¹⁰
- 1 aktuarie Eo 21
- 1 1:e amanuens Eo 18¹¹
- 1 kanslibiträde A 7
- 1 kontorsbiträde
- 8 skrivbiträden¹²
- 1 1:e byråsekreterare A 26¹³
- 1 1:e amanuens Eo 18¹³
- 1 kontorsbiträde¹³
- 1 skrivbiträde¹³

Kameralbyrån

- 1 byråchef A 30
- 1 kamrerare A 24
- 1 1:e byråsekreterare A 24
- 1 assistent av 1. kl. Eo 20¹⁴
- 1 assistent av 3. kl. Eo 16
- 1 kansliskrivare A 11
- 1 kontorsbiträde
- 3 skrivbiträden^{14 15}

Arbetsbyrån

- 1 byråchef A 30
- 1 1:e byråinspektör Eo 24¹⁶

2 byråsekreterare A o. Eo 21	2 byråsekreterare A o. Eo 21
1 1:e amanuens Eo 18	1 1:e amanuens Eo 18
1 assistent av 3. kl. Eo 16	1 assistent av 3. kl. Eo 16
2 amanuenser Eo o. Ex 16	2 amanuenser Eo o. Ex 16
	1 kanslibitråde A 7 ¹⁷
2 kontorsbiträden	2 kontorsbiträden
2 skrivbiträden	1 skrivbiträde ¹⁷
49 befattningshavare inkl. verkschefen	61 befattningshavare inkl. verkschefen

7 Denna förstärkning ansågs erforderlig på grund av väntad ökning av arbetsuppgifter i fråga om övervakning av behandlingen av intagna samt personalärenden. Fångvårdsstyrelsen hade i stället för amanuens tjänsten föreslagit en tjänst som byråsekreterare i Eo 21.

8 Varav ett för biträde åt registratören och ett för biträde med fångvårdsstyrelsens post.

9 Departementschefen hade föreslagit Eo 30 för denna tjänst men riksdagen uppförde den på ordinarie stat (RDSkr. 214/1946).

10 För handläggning av ärenden ang. nåd och villkorlig frigivning.

11 För biträde åt aktuarien med tillsyn över centrala fångregistret och registret över villkorligt dömda samt biträde med ärenden ang. skyddsverksamheten. Förstärkningen angavs utgöra en förutsättning för att aktuarien skulle kunna åläggas att handha anstaltsplacering vid sidan av andra uppgifter.

12 Varav 5 för centrala fångregistret.

13 För straffrättsberäkning, som i samband med verkställighetsreformen överfördes från länsstyrelserna till fångvårdsstyrelsen. Styrelsen hade härutöver föreslagit en byråsekreterartjänst men departementschefen fann den ej erforderlig med hänsyn till vissa från överståthållarämbetet inhämtade upplysningar ang. ämbetets personalbehov för straffrättsberäkning.

14 Assistenten i Eo 20 och ett av skrivbiträdena hade anställts i samband med att kassa- och räkenskapsväsendet vid krono- och rannsagningshäktena år 1941 centraliserades till fångvårdsstyrelsen. Styrelsen förelag nu att vissa redogörargöromål skulle återföras till styresmännen för de kassaanslutna anstalterna, vilket skulle möjliggöra utbyte av assistenten i Eo 20 mot en amanuens i Eo 16 och indragning av en skrivbiträdestjänst. Departementschefen fann emellertid att någon ändring i fråga om fångvårdsstyrelsens befattning med kassa- och räkenskapsväsendet vid berörda anstalter ej borde göras i avvaktan på en då planerad översyn av fångvårdsanstalternas personalorganisation.

15 Fångvårdsstyrelsen hade härutöver föreslagit en byråsekreterartjänst i Eo 21, som var avsedd för övervakning av utvecklingen inom anstaltsväsendet. Departementschefen fann denna förstärkning ej erforderlig, särskilt som ledningen av jordbruksdriften skulle överflyttas från kameralbyrån till arbetsbyrån.

16 Med särskild sakkunskap i jordbruksfrågor. Fångvårdsstyrelsen hade i stället föreslagit en tjänst som förste byråsekreterare i A 24.

17 Vid inrättandet av kanslibiträdestjänsten indrogs en av skrivbiträdestjänsterna.

1949 års omorganisation av fångvårdsstyrelsen

Omkring två år därefter verkställde statens organisationsnämnd den av departementschefen år 1946 förebådade utredningen¹⁸ rörande fångvårdsstyrelsens permanenta organisation. Medan denna utredning pågick, kom den år 1947 tillsatta decentraliseringsutredningen att ägna sig åt en granskning av förvaltningsförfarandet inom fångvårdsstyrelsens verksamhetsområde ur de synpunkter denna utredning hade att företräda. På grund härav ägde samråd rum mellan utredningen och nämnden i syfte att åstadkomma en ändamålsenlig arbetsfördelning mellan dem.

¹⁸ Se ovan sid. 11.

I en promemoria den 9 april 1948¹⁹ föreslog *decentraliseringsutredningen* i huvudsak 1) att uppgiften att kontrollera verkställbarheten av dom å frihetsstraff skulle överflyttas från vederbörande länsstyrelse till den dömande domstolen, 2) att anstaltsanvisning alltjämt skulle ske genom fångvårdsstyrelsen men att styrelsen därvid alltid skulle ange samtliga de anstalter i vilka den dömde finge intagas, 3) att uppgifterna att införpassa den dömde till fångvårdsanstalt och att kontrollera att meddelade straffdomar slutligen befordras till verkställighet skulle överflyttas från länsstyrelserna till fångvårdsstyrelsen, 4) att fångvårdsstyrelsen skulle äga att i enklare fall delegera uppgiften att beräkna strafftid till styresmannen för den anstalt där straff börjat avtjänas, 5) att fångvårdsstyrelsen skulle i större utsträckning än hittills skett begagna sin möjlighet enligt 36 § verkställighetslagen att till styresman delegera rätten att besluta i frågor om permission och frigång samt 6) att rätten att besluta om intagens inställande vid domstol skulle överflyttas från fångvårdsstyrelsen till styresmannen i de fall då den dömde icke för angivna ändamål måste förflyttas till annan anstalt.

I sitt remissyttrande avstyrkte fångvårdsstyrelsen de med 1) och 4) betecknade förslagen samt förslaget under 2) om regelmässigt utfärdande av generella anstaltsanvisningar. I fråga om förslaget under 5) framhöll fångvårdsstyrelsen att en viss utvidgning av styresmännens befogenheter i ifrågavarande hänseende visserligen vore möjlig men att denna tills vidare ej kunde ifrågakomma annat än i vissa skarpt avgränsade fall. Det med 6) betecknade förslaget tillstyrktes med viss reservation. Förslaget under 3) lämnades utan erinran.

Departementschefen framlade emellertid decentraliseringsutredningens förslag utan annan ändring än att uppgiften att kontrollera verkställbarheten av dom å frihetsstraff föreslogs överflyttad till fångvårdsstyrelsen i stället för till domstol.²⁰

Riksdagen avvisade förslaget om delegation till styresmännen av straff- tidsberäkning — vilket förslag avstyrkts även av bl. a. strafflagberedningen och lagrådet — men godkände propositionen i övriga delar.²¹

Organisationsnämnden redovisade resultatet av sina överväganden i en promemoria den 14 december 1948.²² Av promemorian framgår att organisationsnämnden vid beräkningen av fångvårdsstyrelsens personalbehov utgått från bl. a. att decentraliseringsutredningens förslag till arbetslättnader för styrelsen skulle genomföras. Såsom ovan nämnts blev så dock endast delvis fallet och dessutom kom styrelsen att vid riksdagsbehand-

19 Nr 15; stencilerad.

20 Prop. 127/1949 med förslag till lag om ändring i straffverkställighetslagen.

21 RDSkr. 328/1949.

22 Stencilerad.

lingen bli tillagd en av organisationsnämnden ej förutsedd arbetsuppgift, nämligen verkställbarhetskontroll av straffdomar.

Organisationsnämndens förslag angående fångvårdsstyrelsens organisation togs upp till behandling i särskild anslagsproposition den 18 mars 1949.²³

Förslaget innebar i stora drag att straffregistret skulle överflyttas till kriminaltekniska anstalten, att alla ärenden av icke generell art rörande de intagna skulle sammanföras på socialbyrån, att under tiden för anstaltsväsendets omorganisation en särskild befattningshavare, förslagsvis en förste byråsekreterare, skulle direkt underställas överdirektören med uppgift att bereda och föredraga organisationsärenden samt att katedralbyrån skulle ombildas till en administrativ byrå, som skulle övertaga kanslibyråns återstående ärenden. Dessa utgjordes av en liten grupp allmänna ärenden samt ärenden angående fångvårdsstyrelsens, anstalternas och skyddskonsulentorganisationens personal. Denna personal omfattade endast något över 1 000 befattningshavare, varför en särskild personalbyrå ej kunde anses motiverad. Efter den föreslagna omfördelningen av ärenden skulle därför någon kanslibyrå ej längre behövas.

Fångvårdsstyrelsen skulle sålunda organiseras på tre byråer:

en administrativ byrå för kamerala ärenden och ärenden rörande styrelsens, anstalternas och skyddskonsulentorganisationens personal,

socialbyrån för ärenden rörande enskilda intagna, undervisning (utbildning av fångvårdens personal och undervisning av de intagna) och fångregistrering

samt arbetsbyrån, vars arbetsuppgifter skulle vara i stort sett oförändrade.

Administrativa byrån föreslogs uppdelad på en personal- och en kameralsektion. Personalsektionen skulle bestå av 2 förste byråsekreterare och 1 kontorist. Av de båda förste byråsekreterartjänsterna fanns redan den ena på kanslibyrån, medan den andra skulle nyinrättas. Innehavaren av sistnämnda tjänst skulle vara sektionschef och ha till huvudsaklig uppgift att företaga fortlöpande revision av fångvårdsanstalternas personaluppsättningar och tjänstgöringsplaner.

Kameralsektionen, som skulle få ett väsentligt mindre arbetsomfång än katedralbyrån, skulle bestå av 1 kamrerare, 1 byråsekreterare, 1 kassör och en kansliskrivare samt 2 biträden.

På administrativa byrån skulle vidare placeras viss för fångvårdsstyrelsen gemensam personal såsom registrator samt vakt- och skrivpersonal.

Socialbyrån föreslogs uppdelad på tre sektioner, en för ärenden rörande enskilda intagna, en för undervisningsärenden och en för centrala fångregistret. I anledning av överflyttningen till socialbyrån av kanslibyråns ärenden angående enskilda intagna borde socialbyrån förstärkas genom att

tillföras en på kanslibyrån placerad amanuens. Genom den av decentraliseringsutredningen föreslagna decentraliseringen till styresmännen av enklare fall av straffrättsberäkning — vilken emellertid såsom ovan angivits icke kom till stånd — och genom rationalisering av handläggningen inom styrelsen av övriga straffrättsberäkningsfrågor skulle enligt organisationsnämndens bedömning för viss personal på socialbyrån frigöras den arbetstid som i övrigt vore behöflig för handläggning av de från andra byråer överförda ärendena angående enskilda intagna. På socialbyrån skulle vidare inrättas en tjänst — förslagsvis såsom byrådirektör — vars innehavare skulle övertaga de arbetsuppgifter som tidigare ankommit på innehavaren av arvodesbefattningen såsom sakkunnig i undervisningsfrågor. Genom vissa rationaliseringsåtgärder i fråga om centrala fångregistret och genomförandet av decentraliseringsutredningens förslag att fångvårdsstyrelsen skulle erhålla utskrift endast av verkställbara domar — vilket förslag icke heller förverkligades — beräknades det bli möjligt att minska socialbyråns personal med 3 biträden.

Arbetsbyrån föreslogs uppdelad på en jordbruks-, en verkstads- och en byggnadssektion. Arbetsbyrån borde förstärkas med en utanför sektionerna stående förste byråingenjör med uppgift att övervaka den tekniska ledningen av verkstadsdriften samt ägna uppmärksamhet åt möjligheterna att rationalisera handräkningsarbetet vid anstalterna. I övrigt föreslogs beträffande arbetsbyråns personalorganisation ej annan ändring än att en till byrån knuten assistenttjänst, tillhörande fångvårdsstaten, skulle indragas efter några år samt att personalen skulle minskas med en biträdestjänst, som beräknades bli överflödigt på grund av föreslagna kontors- tekniska rationaliseringsåtgärder.

Fångvårdsstyrelsen avstyrkte flertalet av organisationsnämndens förslag. Med rådande anhopning av kamerala ärenden skulle chefen för den föreslagna administrativa byrån ej hinna ägna annat än sporadisk uppmärksamhet åt personalärenden. Bl. a. på grund av dessa ärendens beskaffenhet vore en särskild byråchef för kansliärenden oumbärlig. Om styrelsen fick förbli organiserad på fyra byråer, erfordrades icke någon särskild organisationsföredragande. Icke heller funnes enligt fångvårdsstyrelsens mening behov av att inrätta de föreslagna tjänsterna såsom byrådirektör för undervisningsfrågor och förste byråingenjör för rationaliseringsfrågor. I båda dessa hänseenden önskade styrelsen bibehålla det hittills tillämpade systemet med en arvodesanställd sakkunnig i undervisningsfrågor respektive anlåtande för varje särskilt fall av utomstående experter beträffande tekniska organisationsfrågor. Organisationsnämndens förslag att till gemensam handläggning på en byrå samla alla ärenden rörande intagna och frigivna i syfte att låta varje särskild åtgärd utgöra en del i ett gemensamt vårdprogram och att göra den individuella behandlingen av de dömda

mer effektiv, vore i princip en riktig tanke. Styrelsen — som utgick från att decentraliseringsutredningens förslag skulle komma att genomföras endast i mycket begränsad omfattning och att sålunda någon mera betydande minskning i styrelsens arbetsbörda icke skulle kunna ernås på denna väg — fann emellertid att angivna syfte förfelats därigenom att de arbetsuppgifter som enligt förslaget skulle sammanföras på socialbyrån blivit så talrika och omfattande att det skulle bli ogörligt för byråns chef att överblicka och leda verksamheten. Denna skulle komma att ytterligare utvidgas, om ett av styrelsen framlagt förslag till organisatoriska förstärkningar inom kriminalvården i frihet²⁴ genomfördes. Även med beaktande av de av organisationsnämnden föreslagna rationaliseringsåtgärderna på bl. a. kameralbyråns räkenskapsavdelning fann styrelsen det ej möjligt att minska biträdespersonalen i den omfattning nämnden beräknat kunna ske.

Statskontoret och statens lönenämnd biträdde i stort sett organisationsnämndens förslag.

Departementschefen anförde i förenämnda tilläggsproposition bl. a.:

»Nämndens förslag bygga delvis på den förutsättningen att av decentraliseringsutredningen förordade åtgärder inom styrelsens verksamhetsområde bli genomförda, varigenom en icke obetydlig lättnad i styrelsens nuvarande arbetsbörda skulle åstadkommas. Särskild proposition (nr 127) har avlåtits med förslag till de ändringar i gällande verkställighetslag, som äro erforderliga för att i huvudsakliga delar genomföra decentraliseringsutredningens förslag. I den mån de ifrågasatta decentraliseringsåtgärderna icke kräva riksdagens medverkan är jag av den uppfattningen att de i allt väsentligt böra genomföras. Vid bedömandet av huru fångvårdsstyrelsens framtida organisation skall vara gestaltad, kan man därför utgå från i stort sett samma förutsättningar som organisationsnämnden.»

I övrigt inhämtas av propositionen följande.

Enligt departementschefens mening kunde icke vare sig den föreslagna administrativa byråns eller den i viss mån omorganiserade socialbyråns arbetsbörda antagas bli större än som vore normalt för byråer med liknande arbetsuppgifter inom den centrala statsförvaltningen. Vad anginge undervisningsfrågorna torde, även om lärarassistenter tills vidare måste bibehållas vid anstalterna i något större utsträckning än organisationsnämnden beräknat, till stor del en omedelbar omläggning av undervisningsarbetet kunna äga rum. För genomförande därav och utövande i fortsättningen av den centrala ledningen på området borde i enlighet med nämndens förslag till styrelsens socialbyrå knytas en heltidsanställd befattningshavare med lämplig utbildning och erfarenhet samt med praktiskt handlag. Befattningen borde inrättas såsom en förste byråsekreterartjänst i Ce 29. Då vid sidan härav behov alltjämt skulle komma att förefinnas av den arvodesanställda sakkunnige i undervisningsärenden, borde åtminstone tills vidare medel beräknas därför. Förslaget om inrättande av en tjänst såsom förste byråingenjör vore enligt departementschefens mening att föredraga

²⁴ SOU 1949:6.

framför alternativet att i fall av behov anlita utomstående experter. En fastare anordning för tillgodoseende av styrelsens behov av teknisk sakkunskap vore motiverad framför allt ur vårdsynpunkt. Tvivel syntes icke kunna råda om att en tekniker av detta slag skulle komma att få kontinuerlig sysselsättning och vara ekonomiskt väl motiverad inom en verksamhet av så stor omfattning som fångvårdens arbetsdrift. I fråga om biträdespersonalen — bortsett från sådan personal vid centrala fångregistret och straffregistret — tillstyrkte departementschefen organisationsnämndens förslag. Med hänsyn till svårigheten att exakt bedöma behovet ansåg sig departementschefen dock böra förorda, att visst belopp, motsvarande lönen till 2 kontorsbiträden, övergångsvis ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande såsom reserv. Straffregistret borde i avbidan på ytterligare utredning tills vidare kvarligga hos fångvårdsstyrelsen.

Efter bl. a. ovan återgivna överväganden beträffande personaluppsättningen på de särskilda byråerna framlade departementschefen i detta hänseende följande förslag:

Administrativa byrån (utom straffregistret)

- 1 byråchef Ca 33
- 1 förste byråsekreterare Ce 29 (med uppgift bl. a. att ägna uppmärksamhet åt anstaltens personaluppsättningar och tjänstgöringsplaner)
- 1 kamrerare Ca 27
- 1 förste byråsekreterare Ca 27
- 1 amanuens Cf 17—Ce 24
- 2 kansliskrivare Ca 15
- 1 kontorist Ca 13
- 2 kanslibiträden Ca 11
- 1 förste expeditionsvakt Ca 11
- 3 expeditionsvakter
- 5 biträden

Straffregistret

- 1 byrådirektör Ca 31
- 1 aktuarie Ca 24
- 4 biträden

Socialbyrån

- 1 byråchef Ca 33
- 1 förste byråsekreterare Ca 29
- 1 förste byråsekreterare Ce 29 (för undervisningsfrågor m. m.)
- 1 förste byråsekreterare Ca 27
- 1 aktuarie Ca 24
- 3 amanuenser Cf 17—Ce 24
- 10 biträden

Arbetsbyrån

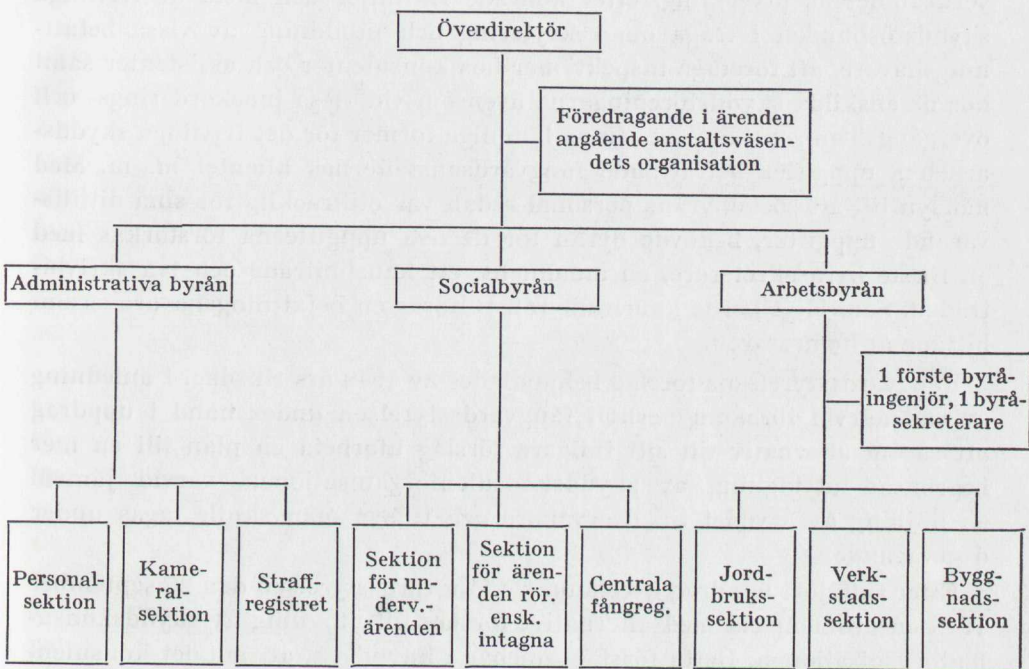
- 1 byråchef Ca 33
- 1 förste byråingenjör Ce 29
- 1 förste byråinspektör Ca 27
- 2 byråsekreterare Ca 24

- 2 amanuenser Cf 17—Ce 24
 1 kansliskrivare Ce 15
 1 kanslibitråde Ce 11
 2 biträden

I anslutning härtill uttalade departementschefen i anledning av ett av fångvårdsstyrelsen framfört yrkande, att det enligt departementschefens mening icke förelåge tillräckliga skäl att ha en särskild aktuariefattning inrättad för byråernas vikariatsbehov.

Propositionen lämnades av riksdagen utan erinran.

På grund härav erhöll fångvårdsstyrelsen från och med den 1 juli 1949 följande organisation:

Utbyggnaden av organisationen för kriminalvården i frihet efter 1949

Det av fångvårdsstyrelsen åsyftade förslaget till organisatoriska förstärkningar inom kriminalvården i frihet återfinnes i styrelsens den 31 december 1948 under beteckningen »Kriminalvård i frihet» avgivna utredning angående skyddsarbetsorganisation m. m.²⁵

Förslaget innebar i organisatoriskt hänseende i huvudsak, att antalet skyddskonsulenter skulle ökas från 13 till 31 och antalet skyddsassistenter från 6 till 22 samt att skyddskonsulentorganisationen, som icke förfogade över något biträde, skulle erhålla 33 sådana.²⁶

²⁵ SOU 1949:6.

²⁶ Utredningen sid. 108 och 130.

En ökning av antalet befattningshavare vid skyddskonsulentorganisationen från 19 till 86 skulle, anförde styrelsen²⁷, komma att innebära en avsevärd ökning av arbetet för styrelsen och därmed behov av ytterligare arbetskraft, särskilt på socialbyrån och kameralbyrån.

De arbetsuppgifter som skulle komma att åvila socialbyrån såsom utövare av den centrala ledningen av skyddsarbetet skulle bestå i att genom utfärdande av anvisningar och annan verksamhet av informerande karaktär söka åvägbringa enhetlighet i och utveckla det organisatoriska arbetet, att kontinuerligt följa domstolarnas och skyddsorganens verksamhet på ett sätt som skulle göra det möjligt att överblicka utvecklingen och framlägga tillförlitligt material till ledning för praxis, att främja den frivilliga skyddsverksamhetens utveckling, efter ändrade riktlinjer och bistå de frivilliga skyddsförbunden i fråga om rekrytering och utbildning av vissa befattningshavare, att företaga inspektioner hos konsulenter och assistenter samt hos de enskilda skyddsföreningarna ävensom vid vissa inackorderings- och övergångshem samt att söka finna lämpliga former för det frivilliga skyddsarbetets uppgifter beträffande fångvårdsanstalternas klientel m. m. Med hänsyn till att socialbyråns personal redan var otillräcklig för sina dittillsvarande uppgifter, behövde byrån för de nya uppgifterna förstärkas med en förste byråsekreterare, en amanuens, ett kanslibitråde och två skrivbiträden. Samtidigt borde kameralbyrån tillföras en befattningshavare såsom biträde åt kamreraren.

Fångvårdsstyrelsens förslag behandlades av 1949 års riksdag. I anledning av vad därvid förekom²⁸ erhöll fångvårdsstyrelsen under hand i uppdrag att såsom alternativ till sitt tidigare förslag utarbeta en plan till en mer begränsad utvidgning av skyddskonsulentorganisationen, varvid jämväl en höjning av arvodet till övervakare och tillsynsmän skulle tagas under övervägande.

Efter fullgjort uppdrag överlämnade fångvårdsstyrelsen den 26 september 1949 en promemoria med alternativt förslag till utökning av skyddskonsulentorganisationen. Detta förslag innebar i huvudsak, att antalet konsulenter skulle ökas från 13 till 19 och antalet assistenter från 6 till 16 samt att 6 biträden skulle anställas ävensom att arvodet till övervakare och tillsynsmän skulle höjas på visst sätt.

Frågan togs därefter upp i statsverkspropositionen till 1950 års riksdag.²⁹ Efter att ha redogjort för det föreliggande utredningsmaterialet uttalade departementschefen att det vore av synnerlig vikt att en förbättring av skyddsarbetet utan dröjsmål åstadkoms, för vilket ändamål en utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen framstod som synnerligen angelägen. Denna utbyggnad syntes böra ske etappvis på grundval av fångvårds-

27 Utredningen sid. 132 i. f.

28 Se II ht 1950 sid. 61 ff.

29 II ht 1950 sid. 51 ff.

styrelsens båda förslag och yttrandena däröver. I det vid tiden för statsverkspropositionens tillkomst rådande svåra statsfinansiella läget var departementschefen emellertid förhindrad att framlägga förslag om påbörjande av utbyggnaden genom inrättande av nya fasta tjänster. Förslag kunde därför framläggas endast i fråga om anvisande av medel för mera tillfällig arbetshjälp i de hårdast belastade konsulentdistrikten och till ökade omkostnader. Departementschefen underströk, att detta förslag utgjorde en av förhållandena framtvungad provisorisk lösning och att en utbyggnad av konsulentorganisationen framstode såsom den angelägnaste åtgärden på det kriminalpolitiska området, vilken måste komma till stånd med det snaraste.

I samma proposition hade departementschefen att taga ställning bl. a. till ett yrkande av fångvårdsstyrelsen om anslag till avlöningar till personalförstärkningar hos styrelsen med 1 kansliskrivare och 1 kanslibitråde samt vikarier.³⁰ Till stöd för detta yrkande hade styrelsen — vilken såsom tidigare nämnts i enlighet med 1949 års riksdags beslut fr. o. m. den 1 juli 1949 organiserats på tre byråer — anfört att det vid bifall till styrelsens alternativa förslag till utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen skulle komma att inträda en avsevärd ökning av arbetsbördan för administrativa byrån och socialbyrån i form av ökat antal kassaredovisningar, utbetalningar, personalärenden, inspektioner och ärenden angående eftervård m. m.

Departementschefen³¹ hänvisade till en början till att ett belopp, motsvarande lönen till 2 kontorsbiträden övergångsvis ställts till Kungl. Maj:ts förfogande såsom reserv för att säkerställa tillgången på biträdespersonal under tiden för fullföljandet av omorganisationen av fångvårdsstyrelsen enligt 1949 års riksdags beslut. Då vidare en av organisationsnämnden föreslagna omläggning av centrala fångregistret beräknades komma att frigöra viss biträdespersonal³², skulle en begränsad utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen icke behöva föranleda ökad medelsanvisning till sådan personal. Å andra sidan kunde departementschefen, ehuru konsulentorganisationen tills vidare skulle komma att bibehållas i sin dittillsvarande omfattning, ej förorda någon nedsättning av det för biträden beräknade beloppet. Det borde dock ankomma på Kungl. Maj:t att närmare pröva behovet av biträdespersonal i samband med att anslaget ställdes till förfogande.

Under de två därpå följande budgetåren hände på detta område ej annat än att 1951 års riksdag i anledning av en motion om bifall till ett yrkande

30 II ht 1950 sid. 40.

31 II ht 1950 sid. 41.

32 Organisationsnämnden hade emellertid angivit att dess förslag i detta hänseende till en del grundade sig på det förslag av decentraliseringsutredningen, som innebar att fångvårdsstyrelsen skulle erhålla utskrift endast av verkställbara domar. Se prop. 128/1949 sid. 5. Decentraliseringsutredningens ifrågavarande förslag genomfördes ej.

från fångvårdsstyrelsen om ytterligare medel till skrivhjälp i de hårdast belastade skyddskonsulentdistrikten mot departementschefens avstyrkande för nämnda ändamål anvisade 5 000 kronor samt att 1952 års riksdag biföll fångvårdsstyrelsens och departementschefens förslag om inrättande av en ny skyddsassistentbefattning.

Den fortsatta utvecklingen har karakteriserats av att fångvårdsstyrelsen varje år under återopande av det av departementschefen vitsordade behovet av utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen yrkat mer eller mindre omfattande ökningar av organisationens personal och anslag och att statsmakterna fullföljt departementschefens plan på en etappvis utbyggnad av organisationen genom att vartannat år — 1953, 1955 och 1957 — medge en viss del av de av styrelsen föreslagna personalförstärkningarna.

Skyddskonsulentorganisationen omfattar därför numera 23 skyddskonsulenter, 25 skyddsassistenter, 6 kanslibiträden och 4 biträden rb.³³ Vidare har skyddskonsulentorganisationens medel till skrivhjälp under de sista sex åren undergått en betydande ökning.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen hade fångvårdsstyrelsen såväl i sin utredning angående den fria kriminalvården som i sina anslagsäskanden till 1950 års riksdag föreslagit vissa personalförstärkingar hos styrelsen för dess med denna verksamhet sammanhängande arbetsuppgifter. Yrkanden i detta hänseende framfördes även i anslagsäskandena till 1953, 1955 och 1956 års riksdagar.

I anslagsäskandena till 1953 års riksdag hemställde fångvårdsstyrelsen att på socialbyrån måtte få anställas en amanuens i reglerad befordringsgång med uppgift att biträda i frågor av social karaktär.³⁴ Till stöd för denna hemställan anfördes i huvudsak samma motiv som i utredningen angående den fria kriminalvården återopats för den då förordade utökningen av socialbyråns personal.³⁵ Härtill fogade styrelsen den anmärkningen, att en förstärkning av den centrala ledningen för kriminalvård i frihet med ifrågavarande amanuestjänst vore lika aktuell vid en skyddskonsulentorganisation av dåvarande omfattning som vid den utökade organisation styrelsen i annat sammanhang föreslagit. Departementschefen avböjde emellertid att pröva detta yrkande i statsverkspropositionen till 1953 års riksdag i avbidan på att proposition skulle kunna framläggas och principbeslut fattas angående den i 1951 års fångvårdsutrednings slutbetänkande³⁶ föreslagna räjongplanen. Sådan proposition avgavs den 20 mars 1953.³⁷ Till denna var knuten en särskild anslagsproposition,³⁸ vari departements-

33 II ht 1959 sid. 102.

34 II ht 1953 sid. 42.

35 Se sid. 20 ovan.

36 SOU 1952:21. Se vidare nedan sid. 27.

37 Prop. 143/1953.

38 Prop. 144/1953.

chefen avvisade bl. a. fångvårdsstyrelsens nu ifrågavarande yrkande om personalförstärkning under hänvisning bl. a. till den personalbesparing som kunde komma att möjliggöras genom räjongplanen.³⁹

Sedan 1953 års riksdag godkänt propositionen angående räjongplan, uppdrog departementschefen åt särskilda sakkunniga, fångvårdens organisationskommitté, att utarbeta instruktioner och anvisningar för det praktiska genomförandet av den beslutade reformen. Kommittén avgav den 30 september 1954 förslag till organisation av fångvårdsstyrelsen efter reformens genomförande. Förslaget innebar i nu ifrågavarande hänseende att på socialbyrån skulle inrättas en särskild sektion för handläggning av ärenden angående kriminalvård i frihet och att för detta ändamål skulle inrättas en särskild tjänst i byrådirektörsgrad.⁴⁰ — Fångvårdsstyrelsen, som i sitt yttrande över förslaget tillstyrkte detta i denna del⁴¹, tog i sina anslagsäskanden till 1955 års riksdag upp en tjänst såsom byrådirektör i Ca 31 på socialbyråns kriminalvårdssektion.⁴² — Departementschefen förklarade emellertid att omfattningen av socialbyråns kommande arbetsuppgifter vore så oviss att man först sedan närmare erfarenhet vunnits kunde taga ställning till frågan om byråns sektionsindelning och om inrättande av en särskild tjänst för förstärkning av den fria kriminalvården.⁴³

Fångvårdsstyrelsen upprepade framställningen i anslagsäskandena till 1956 års riksdag.⁴⁴ — Kort därefter avgav fångvårdens organisationskommitté ett slutbetänkande, benämnt »Räjongplanens fullföljande»⁴⁵, vari kommittén ånyo framförde sitt förslag om inrättande av en byrådirektörstjänst för kriminalvården i frihet på fångvårdsstyrelsens socialbyrå.⁴⁶ — Statens organisationsnämnd uttalade i detta sammanhang, att skyddskonsulentorganisationens storlek motiverade att fångvårdsstyrelsens socialbyrå tilldelades så stor personal att en person odelat kunde ägna sig åt ledningen av denna organisation.⁴⁷ — Departementschefen, som den 21 oktober 1955 föranstaltat om förevarande utredning, fann sig med hänsyn till denna tills vidare förhindrad att pröva fångvårdsstyrelsens ifrågavarande framställning.⁴⁸

Omdaning av anstaltsväsendet

Arbetet på att anpassa anstaltsväsendet och dess personalorganisation efter straffverkställighetsreformens krav inleddes med att fångvårdsstyrelsen

39 Prop. 144/1953 sid. 20.

40 Förslaget (stencilerat) sid. 6, II ht 1955 sid. 94.

41 II ht 1955 sid. 101 i.f.

42 II ht 1955 sid. 108.

43 II ht 1955 sid. 113.

44 II ht 1956 sid. 71.

45 SOU 1955:40.

46 Ehuru kommittén denna gång lämnade öppet om innehavaren av denna tjänst skulle ha att leda utvecklingen av kriminalvården i frihet. SOU 1955:40 sid. 68 f.

47 II ht 1956 sid. 76.

48 II ht 1956 sid. 76 f.

i anslutning till beslutet om denna reform fick i uppdrag att »utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med plan för omorganisation av fångvårdens anstaltsväsende jämte därtill knuten personal, avsedd att tjäna till ledning vid bedömandet av uppkomna frågor om anskaffande och inrättande av nya anstalter, nedläggande eller modernisering av befintliga anstalter samt anstalernas personalbehov». Denna plan, som i likhet med strafflagberedningens förslag utgick från ett högsta utrymmesbehov av omkring 2 300 platser, avlämnades i juli 1946.

Efter remissbehandling av fångvårdsstyrelsens organisationsplan uttalade departementschefen i 1947 års statsverksproposition⁴⁹, bl. a. att med prövningen av fångvårdsstyrelsens förslag till personalorganisation vid anstalterna borde anstå till dess statens organisationsnämnd hunnit företaga en ingående organisationsundersökning vid olika fångvårdsanstalter.

Sedan en sådan undersökning skett, redovisade organisationsnämnden resultatet av denna i en skrivelse den 31 december 1947. Rörande dess innehåll torde det med hänsyn till ändamålet med förevarande utredning vara tillräckligt att nämna att organisationsnämnden i skrivelsen föreslog ett antal rationaliseringsåtgärder, som enligt nämndens beräkningar skulle göra det möjligt att nedbringa personalen på 16 av undersökningen berörda anstalter från 618 till 535 befattningshavare; huvuddelen av personalminskningen skulle falla på Långholmsanstalten, där ett 50-tal tjänster beräknades bli överflödiga.

Vid remissbehandlingen blev organisationsnämndens förslag utsatt för kritik från bl. a. fångvårdsstyrelsen, strafflagberedningen och interneringsnämnden.

Departementschefen fann att ytterligare överväganden beträffande fångvårdens organisationsfrågor vore erforderliga men att den verkställda undersökningen även givit vid handen att det i fråga om de flesta områden som varit föremål för organisationsnämndens uppmärksamhet funnes utrymme för omedelbara åtgärder i syfte att åstadkomma en mera rationell ordning beträffande fångvårdsanstalternas skötsel.⁵⁰ Kungl. Maj:t anbefalldes därför i brev den 16 april 1948 fångvårdsstyrelsen — i huvudsaklig överensstämmelse med ett i strafflagberedningens remissyttrande framfört förslag — att på grundval av det föreliggande utredningsmaterialet och i samråd med statens organisationsnämnd vidtaga de åtgärder, vilkas genomförande lät sig förena med principerna i den nya verkställighetslagen och beträffande vilka större meningsskiljaktigheter icke yppats.

Samtidigt igångsattes inom justitiedepartementet med biträde av särskild sakkunnig en allmän översyn över organisationsnämndens förslag bl. a. i fråga om anstaltsväsendets utformning. Departementschefen förutsatte där-

49 II ht 1947 sid. 61.

50 Prop 220/1948 sid. 12 i.f.

vid att överarbetningen av organisationsförslagen skulle komma att resultera i en tre- eller fyraårsplan med tidsangivelser för de i planen angivna åtgärderna.⁵¹

I anledning av det åt fångvårdsstyrelsen lämnade uppdraget överlämnades på hösten 1948 en inom styrelsen upprättad promemoria⁵², varav inhämtas i huvudsak att styrelsen genomfört eller beslutat pröva vissa reformer i fråga om handräkningsarbetet och jordbruksdriften samt vissa tekniska förändringar beträffande bevakning, registrering och redovisning men icke ansåg sig kunna medverka till någon sådan omfattande nedskärning av antalet yrkesgrenar och av personalen som organisationsnämnden ifrågasatt. I sistnämnda hänseende framhölls särskilt att nämnden utgått från lägre beläggningssiffror än man enligt styrelsens mening hade anledning att räkna med under de närmast därefter följande åren samt att en tidigare beräknad avsevärd nybyggnadsverksamhet inom fångvården icke kommit till stånd.

Resultatet av den inom justitiedepartementet igångsatta översynen av organisationsnämndens förslag redovisades i en på våren 1950 avgiven särskild proposition angående anslag till fångvården m. m.⁵³

I denna proposition redogjorde departementschefen till en början för det då aktuella läget inom fångvårdens anstaltsväsende och konstaterade därvid, att det förelåg behov av en genomgripande reform beträffande såväl anstaltsorganisationen som personalorganisationen. Departementschefen anförde härpå vidare:

»Omorganisationen av fångvården kan lämpligen i stort sett uppdelas i tre etapper. Först synes behandlingen av de unga lagbrytarna böra bringas till en lösning. En viktig del av denna fråga är redan föremål för särskild utredning. Kungl. Maj:t har nämligen den 28 oktober 1949 uppdragit åt fångvårdsstyrelsen att med biträde av särskilda sakkunniga utreda frågan om inrättandet av en anstalt för särskilt svårskötta, till ungdomsfängelse dömda män. — — — Sedan denna specialfråga lösts, bör arbetet på en definitiv utformning av hela ungdomsbehandlingen tagas upp. — — — I nästa etapp bör följa det abnorma eller eljest svårskötta klienteletets behandlingsfrågor, varmed då även böra sammankopplas sjukvårdsfrågorna för fångvårdsanstalterna och de rättspsykiatriska undersökningarna av häktade. I en sista etapp får slutligen komma anstaltsfrågorna för det klientel som icke kräver specialbehandling samt för de häktade.

Ett anstaltsorganisatoriskt nydaningsprogram av den art som jag nu skisserat måste — — — slås ut på en tidrymd av åtskilliga år⁵⁴ och kan därför icke få stå hindrande i vägen för fortlöpande förbättring och upprustning av äldre anstalter, vilka måste beräknas vara i bruk under lång tid framåt. Likaså är klart, att under utredningsarbetet rön kunna göras som kunna föranleda en omläggning av reglerna för verkställigheten och av strafflagstiftningen själv. På grund

51 Prop. 220/1948 sid. 13.

52 Stencilerad.

53 Prop. 131/1950.

54 Den s. k. långtidsplaneringen. Jfr II ht 1952 sid. 78.

av dessa och andra praktiska skäl har jag funnit lämpligt, att denna planläggning av den framtida fångvårdsorganisationen⁵⁵ sker inom justitiedepartementet under ledning av en särskild sakkunnig med biträde av olika experter och under förtlöppande samarbete med strafflagberedningen, fångvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, byggnadsstyrelsen samt andra fack- ämbetsverk och statens organisationsnämnd. Det är givet att vissa av de uppkommande frågorna kunna föranleda en kommittémässig utredning av sedvanligt slag, men det synes mig praktiskt att så mycket som möjligt bedriva arbetet direkt inom departementet för att snabbt nå till resultat.»

Sedan 1950 års riksdag i princip godkänt de av departementschefen uppdragna riktlinjerna för fångvårdens framtida organisation⁵⁶, inleddes ett livligt utrednings- och reformarbete, vilket alltjämt pågår.

Vad först beträffar *långtidsplaneringen* må till en början nämnas ungdomsanstaltsutredningen⁵⁷ och 1951 års Roxtunautredning samt säkerhetsanstaltsutredningen⁵⁸, vilkas verksamhet resulterade i Roxtunaaanstalten respektive utbyggnaden av säkerhetsanstalten å Hall.

Departementschefen uppdrog därefter åt den i april 1954 tillsatta fångvårdsbyggnadsutredningen att upprätta förslag till säkerhetsanstalter samt till anstalter för fångvårdens ungdomsklientel och till ersättningsanstalter för vissa föråldrade fångvårdsanstalter.

Sedan fångvårdsbyggnadsutredningens uppgifter i huvudsak slutförts avslöstes den på våren 1956 av fångvårdens byggnadskommitté. Denna har till huvuduppgift att vara beslutande organ i fråga om projektering och detaljutformning av de nybyggnadsföretag inom fångvården som statsmakterna efter hand beslutar och som av Kungl. Maj:t överlämnas till kommittén. Vidare har kommittén fått övertaga de utredningsuppgifter som tidigare åvilat fångvårdsbyggnadsutredningen.

Vid sidan av fångvårdsbyggnadsutredningen och fångvårdens byggnadskommitté har även fångvårdsstyrelsen antingen på uppdrag av Kungl. Maj:t eller på eget initiativ sysslat med frågorna om anstaltsväsendets modernisering och den utvidgning av detta som nödvändiggjorts av det sista decenniets kraftiga stegring av fångantalet.

Till följd av den sålunda bedrivna verksamheten har anstaltsväsendet under åren 1948—1958 utökats från ett 50-tal till ett 80-tal anstalter, av vilka drygt hälften öppna, innebärande en ökning av antalet platser från cirka 2 500 till cirka 4 300.

Korttidsplaneringen skedde till en början helt inom justitiedepartementet och innefattade då förberedelser för åtgärder för omedelbar förbättring av förhållandena inom fångvården.⁵⁹ På våren 1951 hade dessa förberedelser fortskridit så långt att man kunde övergå till utarbetande av närmare an-

55 Den s. k. korttidsplaneringen. Jfr II ht 1952 sid. 78.

56 RDSkr. 300/1950.

57 SOU 1950:47.

58 SOU 1953:32.

59 Betr. vissa härvid gjorda överväganden se II ht 1951 sid. 41 ff.

visningar för praktiska åtgärder i nämnda syfte. Departementschefen tillkallade då särskilda sakkunniga med uppgift att, efter närmare utredning av problemen och genomgång av förhållandena på fångvårdsanstalterna, framlägga rekommendationer och förslag till praktiska åtgärder och anvisningar i syfte att åstadkomma en skyndsam förbättring av förhållandena inom fångvården genom ett så effektivt fullföljande av straffverkställighetsreformen som vore möjligt inom ramen av tillgängliga resurser. De sakkunniga, som antog benämningen 1951 års fångvårdsutredning, avgav samma år fem förslag, nämligen 1) angående införande av fastare regler för det dagliga livet på fångvårdsanstalter, avsedda för ordinärt fångklientel (normaldagschema), 2) angående utvidgning av fritidsverksamheten vid samma anstalter m. m., 3) angående personalbehovet, 4) angående personalutbildningen och 5) angående säranstalter för unga fångar. I juli 1952 avgav utredningen slutbetänkande med förslag till en räjongplan⁶⁰ för anstalter för ordinärt fångklientel av huvudsaklig innebörd att sådana anstalter skulle samverka i grupper.

Departementschefen framlade utredningens förslag i stort sett oförändrade, de fem första i samband med anslagsframställningar i statsverkspropositionen till 1952 års riksdag samt räjongplaneförslaget i särskilda propositioner⁶¹ till 1953 års riksdag angående viss ändring i straffverkställighetslagen och fångvårdens anslagsfrågor. Förslagen lämnades därvid av riksdagen utan erinran.

Rörande räjongplaneförslagets innebörd, remissbehandlingen, departementschefens ställningstagande och riksdagsbehandlingen av förslaget torde få hänvisas till den framställning som i dessa hänseenden lämnats i fångvårdens organisationskommittés slutbetänkande med förslag till »Räjongplanens fullföljande».⁶²

Departementschefen uppdrog därefter i juni 1953 åt särskilda sakkunniga, fångvårdens organisationskommitté, att utarbeta instruktioner och anvisningar för det praktiska genomförandet av den sålunda beslutade reformen. Kommittén avlämnade på våren 1954 promemorior, innehållande förslag dels till regler och anvisningar för behandlingsplanering i fångvårdsanstalt som ingår i anstaltsgrupp, dels till registreringsåtgärder avseende i sådan anstalt intagna, dels till bestämmelser beträffande fångvårdsanstalternas ekonomiska förvaltning och kassarörelse och dels till instruktioner för vissa i samband med omorganisationen nyinrättade befattningar. Innehållet i dessa promemorior lades till grund för vissa författningsändringar, bland vilka må nämnas dels en ändring i straffverkställighetslagen av innebörd, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om arbetsfördelningen mellan fångvårdsstyrelsen och styresman för anstaltsgrupp⁶³,

60 SOU 1952:21.

61 Prop. nr 143 och 144/1953.

62 SOU 1955:40, sid. 9—15.

63 Prop. 199/1954, SFS 253/1954.

samt dels ändringar i instruktionen för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsanstalterna.⁶⁴ Vidare utfärdades på grundval av kommitténs promemorior instruktioner och anvisningar såväl till fångvårdsstyrelsen som — enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t — av styrelsen. Räjongplanereformen genomfördes beträffande anstalter med ordinärt fångklientel från och med den 1 juli 1954 i fråga om fångvårdsstatens ekonomiska förvaltning och arbetsdrift samt från och med den 1 oktober 1954 i övriga hänseenden.

Kommitténs betänkande den 30 september 1954 med förslag till organisation av fångvårdsstyrelsen⁶⁵ lades i huvudsak till grund för i statsverkspropositionen till 1955 års riksdag upptagna anslagsframställningar beträffande fångvårdsstyrelsen, vilka godkändes av riksdagen. I enlighet härmed erhöll fångvårdsstyrelsen från och med den 1 juli 1955 sin nuvarande fasta personalorganisation.

Kommittén avgav i oktober 1955 ett slutbetänkande med benämningen »Räjongplanens fullföljande»⁶⁶, vari föreslogs att även ungdoms- och säkerhetsanstalterna skulle organiseras i anstaltsgrupper. Detta förslag framlades i statsverkspropositionen till 1956 års riksdag och lämnades därvid utan erinran. Kungl. Maj:t förordnade därefter att anstaltsgrupperingen skulle tillämpas beträffande ungdoms- och säkerhetsanstalterna i fråga om den ekonomiska förvaltningen och arbetsdriften från och med den 1 juli 1956 och i övrigt från och med den 1 januari 1957.

Fångvårdsstyrelsens organisationsfrågor under åren 1949—1955

Av ovan nämnda reformer är det givetvis 1955 års omorganisation av fångvårdsstyrelsen som i förevarande sammanhang tilldrar sig största intresset. Innan denna närmare behandlas synes det emellertid lämpligt att något beröra vissa spörsmål angående fångvårdsstyrelsens organisation som togs upp till prövning åren 1949—1955.

Det kan då inledningsvis nämnas, att fångvårdsstyrelsen för budgetåret 1950/51 icke för egen del ifrågasatte annan personalförändring än den som avsågs med det ovan⁶⁷ redovisade yrkandet om personalförstärkning i anslutning till styrelsens alternativa förslag till utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen.

I anslagsäskandena till 1951 års riksdag föreslog fångvårdsstyrelsen ånyo personalförstärkning, denna gång med 1 aktuarie i Ce 24 och 1 kansli-skrivare i Ca 15.⁶⁸

I fråga om aktuarietjänsten innebar förslaget ett upprepande av det förut⁶⁹ omnämnda yrkandet om inrättande av en sådan tjänst för vikariats-

64 SFS 596/1954.

65 Se sid. 23 ovan.

66 SOU 1955:40.

67 Sid. 21.

68 II ht 1951 sid. 31 ff.

69 Sid. 19.

behov. Vid båda tillfällena motiverades yrkandet därmed att det med hänsyn till arbetsuppgifternas speciella natur (bl. a. tjänstgöring på straffregistret och socialbyrån med straffrättsberäkning, anstaltsplacering m. m.) förelåg svårigheter att finna kompetenta vikarier på styrelsens juridiska befattningar.

Statskontoret åberopade att det enligt 1949 års organisation på straffregistret fanns två juristtjänster, 1 byrådirektör och 1 aktuarie,⁷⁰ och att organisationsnämnden funnit behovet av juristpersonal för registrets del kunna begränsas till 1 aktuarie.⁷¹ Då några omständigheter icke tillkommit, som kunde motivera mer än en juristbefattning på registret, förefanns alltså möjlighet att vid uppkommande behov av vikarier på andra håll inom styrelsen förordna en av tjänstemännen på registret.

Till stöd för yrkandet om inrättande av en kansliskrivartjänst anförde fångvårdsstyrelsen att de kamerala arbetsuppgifterna ökats på grund av bestämmelserna i straffverkställighetslagen om ökade förmåner åt de intagna, förbättrad utrustning och eftervård m. m. samt på grund av organisationsarbetet och andra ärenden angående anstaltsväsendet.

Departementschefen, som betraktade även yrkandet om ytterligare en kansliskrivartjänst såsom en upprepning av ett tidigare yrkande, nämligen det som närmast föregående år framförts i samband med utbyggnaden av skyddskonsulentorganisationen⁷², förklarade sig fortfarande ej kunna biträda någotdera av de förnyade förslagen. Departementschefen förutsatte emellertid att Kungl. Maj:t alltjämt skulle äga att vid behov taga i anspråk den medelsreserv, motsvarande lönen för två kontorsbiträden, som år 1949 övergångsvis ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande. Vidare erinrade departementschefen om att organisationsnämnden föreslagit en omläggning av centrala fångregistret, vilken sedan den genomförts skulle medföra besparing av biträdespersonal.⁷³

I sina anslagsäskanden till 1952 års riksdag yrkade fångvårdsstyrelsen för egen del förstärkning med 1 amanuens rb och två biträden.⁷⁴ Yrkandena motiverades i fråga om amanuens tjänsten med det förut påtalade behovet av tillgång till kompetent vikarie för de juridiska befattningarna hos styrelsen. Beträffande biträdena åberopades, att det redan rädde brist på sådana och att en ökning av arbetsbördan vore att vänta på grund av

70 Före 1/7 1949 fanns på straffregistret ytterligare två aktuariefattningar, som emellertid icke var besatta vid organisationsnämndens undersökning. I anslagsäskandena till 1949 års riksdag föreslog fångvårdsstyrelsen att de skulle indragas, vilket också skedde. Prop. 128/1949 sid. 13 och 20.

71 Men först efter registrets överflyttning till kriminaltekniska anstalten. Prop. 128/1949 sid. 3 i.f.

72 Se ovan sid. 21.

73 Förslaget innebar övergång till hålkortsystem, vilket emellertid ännu icke införts.

74 II ht 1952 sid. 44.

fångvårdsutredningens förslag om utvidgning av undervisning och fritidssysselsättning för de intagna.

Departementschefen upplyste emellertid⁷⁵ att det inom 1951 års fångvårdsutredning pågick utredning angående uppdelning av anstalterna i räjonger och förklarade att han, emedan denna utredning kunde komma att leda till ändringar i styrelsens organisation, ej kunde tillstyrka yrkandena om personalförstärkning i vidare mån än att visst belopp beräknades för extra skrivhjälp. Departementschefen förutsatte emellertid att medelsreserven från 1949⁷⁶ alltjämt skulle kunna tagas i anspråk efter Kungl. Maj:ts bemyndigande.

I sina petita till 1953 års riksdag begärde fångvårdsstyreslen åter personalförstärkning⁷⁷, denna gång med följande personal:

a) 3 biträden rb för administrativa byrån (1 för straffregistret och 2 för kameralsektionen),

b) 2 amanuenser rb (1 för den fria kriminalvården och 1 för undervisningssektionen) och 1 biträde rb (för skriv- och kontorsgöromål) på socialbyrån,

c) 2 amanuenser rb för arbetsbyrån samt

d) 1 amanuens rb för vikariat, 1 kanslibitråde Ce 11 (för registreringsgöromål m. m.) och 1 biträde rb (telefonist).

Yrkandet under a) motiverades i fråga om ett biträde med inträdd och väntad ökning av arbetsbördan på straffregistret. Beträffande de båda andra biträdestjänsterna åberopades att behovet av de båda biträden, vilka enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande funnits hos styrelsen sedan 1949 och använts närmast för kameralsektionen samt erhållit sin lön från den medelsreserv, som 1949 övergångsvis ställts till Kungl. Maj:ts förfogande, visat sig vara bestående.

Det under b) upptagna yrkandet har tidigare behandlats i vad det avser en amanuens tjänst för förstärkning av ledningen av den fria kriminalvården.⁷⁸ Den andra amanuens tjänsten behövdes för att förste byråsekreteraren på undervisningssektionen, vars arbetsuppgifter på senare tid undergått en omfattande utökning, skulle få tillgång till permanent arbetskraft med erforderliga kvalifikationer för att biträda i den centrala ledningen av både fångarnas fritidssysselsättning och personalens utbildning. Yrkandet om en ny biträdestjänst på socialbyrån utgjorde en upprepning på oförändrade skäl av föregående års begäran om förstärkning av personalen på undervisningssektionen.⁷⁹ Vid bifall till detta yrkande skulle det av 1952 års riksdag beviljade beloppet till tillfällig skrivhjälp bli obehövt.

75 II ht 1952 sid. 45.

76 Se sid. 18 ovan.

77 II ht 1953 sid. 41 ff.

78 Sid. 22 f.

79 Se här ovan.

Angående yrkandet under c) anförde fångvårdsstyrelsen att den på grund av ökningen av arbetet på arbetsbyrån sedan någon tid måst utnyttja viss arbetskraft från anstalterna för att nödtorftigt avverka vissa arbetsuppgifter i fråga om de intagnas sysselsättning. Detta arrangemang borde ersättas med en av de båda nu ifrågavarande amanuens tjänsterna. Den andra amanuensen skulle ha till uppgift att syssla med arbetsanskaffning, som styresmännen vid vissa huvudsakligen mindre anstalter icke kunde bemästra, samt att i mån av tid biträda byråinspektören för jordbruksärenden för att avverka i första hand redovisningsärenden rörande jordbruksdriften, vilka dittills i brist på arbetskraft måst eftersättas. Vid bedömandet av arbetsbyråns behov av personalförstärkning hade styrelsen förutsatt att en assistentbefattning, som jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t ställts till styrelsens förfogande för att biträda på arbetsbyrån vid omorganisationen av fångvårdens arbetsdrift i anledning av straffverkställighetsreformen, skulle bli behållen under ytterligare några år framåt.

Förslaget under d) om inrättande av en amanuens tjänst för vikariatsbehov innebar en upprepning av tidigare framställningar av fångvårdsstyrelsen.⁸⁰ Kanslibiträdestjänsten erfordrades för registreringsarbete, löneklassärenden och uppehållande av styrelsens internationella korrespondens.

Samtliga dessa yrkanden avvisades på samma skäl som tidigare⁸¹ angivits i fråga om amanuens tjänsten för kriminalvård i frihet, nämligen att räjongplanen kunde beräknas komma att möjliggöra viss personalbesparing hos styrelsen och att av bl. a. denna anledning ny personal icke syntes behöva tillföras styrelsen för budgetåret 1953/54.⁸²

Ur statsverkspropositionen till 1953 års riksdag är vidare att anteckna, att departementschefen i denna proposition föreslog en genomgripande omorganisation av de centrala nämndernas kanslier.

Interneringsnämndens kanslipersonal omfattade vid denna tid en arvodesanställd sekreterare, ett kanslibitråde och 2 biträden. Sekreterarbefattningen hos ungdomsfängelnsnämnden uppehölls av en av fångvårdsstyrelsens tjänstemän såsom bisyssla. Därutöver bestod denna nämnds kanslipersonal av ett kanslibitråde och ett deltidsanställt biträde. Vardera nämnden hade en egen stat, upptagande en avlöningspost, som bl. a. användes till avlöningar åt respektive nämnds kanslipersonal, och en omkostnadspost.

I denna ordning föreslog departementschefen nu efter viss utredning av sakkunnig, att det för de centrala nämnderna skulle inrättas ett gemensamt kansli, att nämnderna skulle tilldelas var sin heltidsanställd sekreterare, att vid fångvårdsstyrelsen skulle inrättas två för nämndernas sekreterare nya befattningar såsom förste byråsekreterare Ce 29 och att jämväl nämndernas övriga kanslipersonal skulle upptagas på fångvårdsstyrelsens stat. För-

80 Jfr sid. 19 och 29 ovan.

81 Sid. 23.

82 Prop. 144/1953 sid. 24.

slaget godkändes av riksdagen och genomfördes den 1 juli 1953 utom såvitt gäller inrättandet av ett gemensamt kansli, i vilken del det ännu icke förverkligats.⁸³

I fångvårdsstyrelsens anslagsäskanden till 1954 års riksdag återspeglas naturligt nog flera av de arbetskraftsbehov, som föregående år åberopats till stöd för de då avvisade framställningarna om personalförstärkning.⁸⁴ Styrelsen yrkade sålunda ånyo och på tidigare anförda skäl att dess personal måtte utökas med en amanuens rb för vikariatsbehov, ett biträde för skriv- och kontorsgöromål på straffregisteravdelningen och en telefonist.

Därutöver anmälde fångvårdsstyrelsen till 1954 års riksdag behov av en förste byråsekreterartjänst i Ce 29, vars innehavare skulle tjänstgöra såsom särskild föredragande i organisationsfrågor. Den befattningshavare med byråchefs tjänsteställning som haft till särskild uppgift att vara sådan föredragande beräknades nämligen den 1 juli 1954 komma att tillträda viss ordinarie byråchefstjänst vid styrelsen.

Styrelsen framhöll vidare att det sedan 1950 skett en stark ökning av antalet ärenden angående beräkning av strafftid och av antalet resolutioner om strafftid av mer invecklad beskaffenhet. För att organisationen beträffande strafftidsberäkning skulle bli funktionsduglig erfordrades dels att en härtill utnyttjad amanuens tjänst uppflyttades till tjänst såsom förste byråsekreterare i Ce 27 samt att för sådana ärenden anställdes ytterligare ett kvalificerat biträde, som borde erhålla kanslibiträdes tjänsteställning.

Härjämte hemställde fångvårdsstyrelsen, att ett belopp av 7 000 kronor skulle beräknas till arvode åt en person som i styrelsen kunde på deltid biträda med den centrala ledningen av hobbyverksamheten vid fångvårdsanstalterna.

Departementschefen⁸⁵ erinrade om att anstaltsgrupperingen, som då beräknades kunna genomföras under våren 1954, skulle komma att medföra decentralisering av beslutanderätten i ärenden, som dittills ankommit på fångvårdsstyrelsen, varigenom viss minskning av styrelsens personal kunde ske, samt anförde vidare:

Hållpunkter saknas — — — ännu för en närmare bedömning av vilken personalbesparing som därefter kan göras hos fångvårdsstyrelsen. Genom att styrelsen helt befrias från hittillsvarande göromål med kassaanslutna anstalter torde dock redan nu vara klart att viss reducering blir möjlig beträffande styrelsens kamerala personal.

I detta läge anser jag mig icke kunna till någon del tillstyrka styrelsens förslag om utökning av personalen. För att tillföra avdelningen för strafftidsberäkning och straffregistret den ytterligare arbetskraft, som kan vara erforderlig, synes — efter den avlastning från åtskilliga arbetsuppgifter som åtföljer anstaltsgrupperingen — styrelsens nuvarande personalresurser och medelstillgång vara till-

83 Se vidare härom nedan sid 118 ff.

84 II ht 1954 sid. 49 ff.

85 II ht 1954 sid. 52 f.

räckliga. Det synes vidare möjligt att, när den nuvarande organisationsföredraganden kan komma att lämna sin befattning, överflytta å denna vilande arbetsuppgifter till annan i styrelsens organisation nu ingående tjänst. Vid mitt ställningstagande till de nu behandlade spörsmålen har jag förutsatt, att någon minskning av de under fångvårdsstyrelsens avlöningsanslag beräknade medlen icke skall ske för nästa budgetår. Vid avgång av organisationsföredraganden skulle friställas visst belopp — — — vilket enligt Kungl. Maj:ts bestämmande borde få tagas i anspråk för vikariatsersättning åt tjänsteman som till följd av nödvändig omläggning av arbetet inom styrelsen tilldelats arbetsuppgifter, vilkas kvalificerade beskaffenhet motiverar en förmånligare löneställning.

1955 års omorganisation av fångvårdsstyrelsen

Sedan fångvårdens organisationskommitté slutfört sitt uppdrag i vad det avsåg avgivande av förslag till sådana instruktioner och anvisningar som erfordrades för genomförandet av råjongplaneförslaget i fråga om anstalter för ordinärt fångklientel, övergick kommittén till frågan om fångvårdsstyrelsens organisation efter reformens genomförande. Resultatet av kommitténs överväganden i detta hänseende redovisades i det tidigare⁸⁶ omnämnda stencilerade betänkanudet den 30 september 1954.

Huvudpunkterna i förslaget var följande.

Straffregistret förklarades behöva moderniseras snarast. I avvaktan på statsmakternas slutliga beslut om registrets förläggning, ansåg sig kommittén emellertid icke böra föreslå annan ändring än att till straffregistret skulle från kameralsektionen överflyttas ett kontorsbiträde.

Vad beträffar *administrativa byrån* i övrigt föreslogs, att de till anstaltsorganisationen hörande ärenden, som dittills beretts och föredragits av en särskild till överdirektörens förfogande stående tjänsteman i byråchefsställning⁸⁷, skulle i fortsättningen handläggas på administrativa byråns personalsektion. Från denna skulle till kameralsektionen, vars arbetsuppgifter minskats efter anstaltsgrupperingens genomförande, överflyttas arbetet med uträkning av avlöningar till styrelsens personal och skyddskonsulentpersonalen. Personalsektionen skulle därefter erhålla benämningen kanslisektion. Tjänsten såsom chef för denna sektion, vilken tjänst i realiteten ersatte den dittills för organisationsärenden avsedda byråchefstjänsten, borde uppföras såsom byrådirektör. Kommittén förutsatte att byrådirektören vid handläggandet av anstaltsorganisatoriska ärenden — såsom kolonianskaffning — skulle erhålla biträde av fångvårdsdirektörerna och anstaltsgruppernas övriga personal.

Förutom det kontorsbiträde som föreslagits överflyttat från kameralsektionen till straffregistret skulle från kameralsektionen överföras en amanuens till kanslisektionen och ett kontorsbiträde till en på socialbyrån föreslagen särskild sektion för kriminalvård i frihet.

⁸⁶ Sid. 23.

⁸⁷ Tjänsten ej besatt sedan 1/7 1954.

Socialbyrån föreslogs indelad i en juridisk sektion, en sektion för kriminalvård i frihet och en anstaltsvårdssektion, innefattande jämväl centrala fångregistret.

Juridiska sektionen skulle omfatta 2 förste byråsekreterare och en amanuens, samtliga jurister, samt ett kanslibitråde och ett biträde rb. På denna sektion skulle handläggas ärenden rörande verkställbarhetskontroll och straffrättsberäkning samt förstärkta fångvårdsstyrelsens ärenden (frågor om fakultativ villkorlig frigivning, om åtgärd mot villkorligt frigiven, om inräknande i strafftid av tid varunder intagen vistats utom anstalt och om förlängning av strafftid i vissa fall) samt nådeärenden.

Sektionen för kriminalvård i frihet skulle bestå av en byrådirektör och ett kontorsbiträde.

På sektionen för anstaltsvård skulle handläggas ärenden rörande anstaltsgrupp- och anstaltsplacering, undervisning och fritidssysselsättning, personalutbildning och övriga socialbyråärenden som icke vore hänförliga till annan sektion. En förste byråsekreterare i Ce 29, som dittills utnyttjats utslutande för undervisningsärenden, skulle fungera som sektionschef och personalen skulle i övrigt — bortsett från centrala fångregistret — bestå av en amanuens, en kontorist (ny tjänst vars innehavare skulle ha till uppgift att biträda vid anordnandet av utbildningskurser o. dyl.) och 2 biträden. En aktuarietjänst för anstaltsplacering och en amanuentjänst för byråns ekonomiska ärenden föreslogs utgå ur personalstaten. I fråga om centrala fångregistret föreslogs med hänsyn till dess ändrade uppgifter en minskning med en amanuentjänst och 2 kontorsbiträdestjänster.

Till socialbyrån borde enligt kommitténs mening knytas en psykologtjänst på fångvårdsanstaltens stat.

Arvode till särskild sakkunnig i undervisningsfrågor föreslogs icke längre skola beräknas.

Kommittén uttalade sig vidare för en sådan omläggning av beredningsförfarandet i nådeärenden att dessa skulle översändas direkt från vederbörande anstalt till nedre justitierevisionen och att yttrande av styrelsen icke såsom dittills skulle inhämtas regelmässigt utan endast när så var påkallat av särskilda skäl.

Kommitténs förslag beträffande *arbetsbyrån* innebar i fråga om sektionsindelning följande. Utrednings-, planläggnings- och rationaliseringsuppgifter skulle handläggas inom en sektion, benämnd allmänna sektionen. Den del av arbetsdriften, som berörde de största och mest betydelsefulla arbetsgrenarna, nämligen mekaniska verkstäder och snickeriverkstäder, skulle skötas inom en särskild sektion, omfattande en ny tjänst såsom förste byråingenjör i lönegrad 27, en byråingenjörstjänst i lönegrad 25 och en amanuentjänst. Övriga verkstadsgrenar — konfektion, grovsömnad, skomakeri, tvätt m. m. — skulle liksom dittills administreras direkt under byråchefen och den härför avsedda personalen skulle bestå av en byrånspek-

tör i lönegrad 25 och 2 amanuenser. Vidare skulle det finnas en sektion för jordbruksärenden och en byggnadssektion, vilken skulle administrera sådana i styrelsens egen regi bedrivna ombyggnads- och mindre nybyggnadsarbeten, som utföres med anlitanande av fångvårdsarbetskraft.

I sitt remissyttrande⁸⁸ framhöll fångvårdsstyrelsen inledningsvis att vid bedömandet av styrelsens kommande personalbehov hänsyn måste tagas icke endast till att anstaltsgrupperingen kunde beräknas medföra viss minskning av styrelsens arbetsuppgifter. Man måste även beakta den starka ökning som efter 1948 års organisationsundersökning vid fångvårdsstyrelsen inträtt i fråga om antalet intagna⁸⁹, anstalter⁹⁰ och anställda⁹¹ ävensom beträffande arbetsdriftens omfattning. Styrelsens personal hade härigenom erhållit alltför hård arbetsbelastning och åtskilliga betydelsefulla arbetsuppgifter hade måst eftersättas.

I fråga om förslaget till omorganisation av administrativa byrån gjorde fångvårdsstyrelsen ej annan invändning än att ärenden rörande kolonianskaffning krävde en väsentlig medverkan från arbetsbyrån — särskilt från förste byråinspektören för jordbruksärenden — och att därför en avlastning av sådana ärenden från denna byrå till kanslisektionen ej kunde komma till stånd i den omfattning kommittén tänkt sig.

Den föreslagna personaluppsättningen på socialbyråns juridiska sektion syntes fångvårdsstyrelsen alltför knapp. Genomförandet av de ifrågasatta förenklingarna beträffande straffrättsberäkning vore ett spörsmål på relativt lång sikt.

Enligt fångvårdsstyrelsens mening borde chefen för anstaltsvårdssektionen erhålla ställning som byrådirektör. Vidare borde sektionen utöver föreslagen personal tillföras ytterligare en amanuens, som skulle biträda i det löpande arbetet med framför allt undervisnings- och fritidsärenden.⁹²

Med inrättandet av en psykologtjänst borde bero i avvaktan på viss utredning.

I övrigt tillstyrkte fångvårdsstyrelsen kommitténs förslag beträffande sektionsindelning och personalförändringar på socialbyrån.

Även arbetsbyrån, för vilken anstaltsgrupperingen icke medförde sådana arbetslättnader som i fråga om de båda andra byråerna, borde förstärkas med en amanuens. Denne skulle ha att biträda dels förste byråinspektören för jordbruksärenden och dels i arbetet på byråns allmänna sektion.⁹³

Kommitténs förslag och däröver avgivna remissyttranden anmäldes i statsverkspropositionen till 1955 års riksdag.

88 II ht 1955 sid. 98 ff.

89 Från ett medeltal av något över 2 000 till ett medeltal av något över 3 000.

90 Från ett 50-tal till 60.

91 Från omkring 1 040 till omkring 1 400.

92 Samma yrkande som framförts i petita till 1953 års riksdag. Se ovan sid. 45 f.

93 Samma yrkande som framförts i petita till 1953 års riksdag. Se ovan sid. 45 f.

Departementschefen⁹⁴ förklarade sig därvid icke beredd att taga ställning till frågorna om socialbyråns sektionsindelning och inrättandet av en särskild tjänst för förstärkning av kriminalvården i frihet förrän närmare erfarenheter vunnits angående de förändringar i socialbyråns arbetsuppgifter som kunde föranledas av anstaltsgrupperingens genomförande och de ifrågasatta förenklingarna av bestämmelserna om straffidsberäkning. Icke heller var departementschefen beredd att förorda inrättandet av en särskild psykologtjänst. Den nya för socialbyrån avsedda tjänst vars innehavare skulle ha till uppgift att biträda med anordnandet av utbildningskurser m. m., syntes icke böra placeras högre än Ce 11 (kanslibitråde). Mot den föreslagna sektionsindelningen på arbetsbyrån hade departementschefen icke annan erinran än att samtliga ärenden rörande verkstadsdriften lämpligen borde vara sammanförda på en sektion, förslagsvis benämnd verkstadssektionen. Av kommittén framförda förslag att en amanuens tjänst på arbetsbyrån skulle ersättas med en tjänst som förste byrånspektör samt en lärartjänst, en assistenttjänst och en yrkesmästartjänst, alla på fångvårdsanstaltens stat, skulle ersättas med var sin amanuens tjänst på fångvårdsstyrelsens stat, vann endast så till vida departementschefens gillande att assistenttjänsten föreslogs ersatt med en amanuens tjänst och yrkesmästartjänsten med en tjänst såsom ingenjör i Ce 21. I övrigt godtog departementschefen i huvudsak kommitténs förslag.

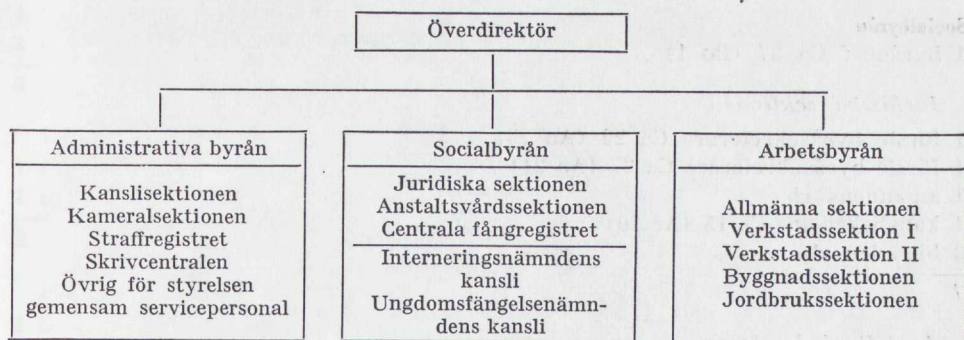
Propositionen lämnades av riksdagen utan erinran.

Då frågan om socialbyråns sektionsindelning av statsmakterna lämnats öppen, hade fångvårdsstyrelsen att vid genomförandet av den nya organisationen själv söka åvägabringa en ändamålsenlig arbetsfördelning mellan de befattningshavare som avsetts för denna byrå. Detta spörsmål löstes därvid i så nära anslutning till kommittéförslaget som byråns personaluppsättning medgav. Härjämte fann styrelsen lämpligt att trots departementschefens uttalande mot en uppdelning av verkstadssektionen sammanhålla personalen för snickeri- och mekaniska verkstäder i en verkstadssektion I och den övriga personalen för verkstadsbetonad arbetsdrift i en verkstadssektion II utan egentlig sektionschef. Ytterligare må nämnas, att förste byråingenjören (Ce 29) Ae 23 på arbetsbyrån sedan 1954 kommit att helt tagas i anspråk för löpande göromål i fråga om verkstäderna för finkonfektion⁹⁵, vilken arbetsgren hänförts till verkstadssektion II, och att nu ifrågavarande omorganisation icke föranledde någon ändring i detta hänseende.

Om hänsyn toges till de av styrelsen sålunda internt genomförda dispositionerna tedde sig organisationen för fångvårdsstyrelsen och de centrala nämndernas kanslier från och med den 1 juli 1955 på följande sätt:

94 II ht 1955 sid. 110 ff.

95 Jfr II ht 1955 sid. 102 i.f. och 112 i.f.

De särskilda enheterna omfattade följande personal:

Administrativa byrån

1 byråchef Ca 37 (Bo 1)

Kanslisektionen

1 byrådirektör Ce 31 (Ae 24)

1 förste byråsekreterare och ombudsman Ca 27 (Ao 21)

1 amanuens rb

1 kontorist (registrator) Ca 13 (Ao 9)

4

Kameralsektionen

1 kamrerare Ca 27 (Ao 21)

1 kontorsskrivare Ca 19 (Ao 13)

2 kansliskrivare (varav en kassör) Ca 15 (Ao 10)

1 kanslibitråde Ca 11 (Ao 7)

1 biträde rb

6

Straffregistret

1 byrådirektör Ca 31 (Ao 24)

1 förste aktuarie Ca 27 (Ao 21)

1 kanslibitråde Ca 11 (Ao 7)

4 biträden rb

7

Skrivcentralen

1 kanslibitråde Ca 11 (Ao 7)

2 1/2 biträden rb

3 1/2

Övrig för styrelsen gemensam servicepersonal

1 förste expeditionsvakt Ca 12 (Ao 8)

2 expeditionsvakter Ca 10 (Ao 7)

1 expeditionsvakt Ce 10 (Ae 7)

1 biträde rb (telefonist)

5

Socialbyrån

1 byråchef Ca 37 (Bo 1)

Juridiska sektionen

1 förste byråsekreterare Ca 29 (Ao 23)

1 förste byråsekreterare Ca 27 (Ao 21)

1 amanuens rb

1 kansliskrivare Ce 15 (Ae 10)

3 biträden rb

7*Anstaltsvårdssektionen*

1 förste byråsekreterare Ce 29 (Ae 23)

1 amanuens rb

1 kanslibitråde Ce 11 (Ae 7)

1 biträde rb

4*Centrala fångregistret*

1 kanslibitråde Ca 11 (Ao 7)

1 kanslibitråde Ce 11 (Ae 7)

3 biträden rb

5*Interneringsnämndens kansli*

1 förste byråsekreterare Ce 29 (Ae 23)

1 kanslibitråde Ce 11 (Ae 7)

2 biträden rb

4*Ungdomsfängelsenämndens kansli*

1 förste byråsekreterare Ce 29 (Ae 23)

1 kanslibitråde Ce 11 (Ae 7)

1/2 biträde rb

2 1/2**Arbetsbyrån**

1 byråchef Ca 37 (Bo 1)

Allmänna sektionen

1 förste byråsekreterare Ca 29 (Ao 23)

2 amanuenser rb

1 kansliskrivare Ce 15 (Ae 10)

1 kanslibitråde Ce 11 (Ae 7)

2 1/2 biträden rb

7 1/2*Verkstadssektion I*

1 förste byråingenjör Ce 27 (Ae 21)

1 byråingenjör Ca 25 (Ao 19)

1 ingenjör rb

3

Verkstadssektion II

1 förste byråingenjör Ce 29 (Ae 23)

1 amanuens rb

2

Byggnadssektionen

1 byråassistent Ca 22 (Ao 16)⁹⁶

1 uppsyningsman (byggnadskontrollant) Ca 18 (Ao 12)⁹⁶

2

Jordbrukssektionen

1 förste byråinspektör Ca 29 (Ao 23)

Organisationen omfattade således:

överdirektören	1
administrativa byrån (1 + 4 + 6 + 7 + 3½ + 5 =)	26½
socialbyrån (1 + 7 + 4 + 5 + 4 + 2½ =)	23½
arbetsbyrån (1 + 7½ + 3 + 2 + 2 + 1 =)	16½
	<hr/>
	Summa 67½

Fångvårdsstyrelsens organisationsfrågor efter 1955 års omorganisation

Redan den 22 augusti 1955 hemställde emellertid fångvårdsstyrelsen hos Kungl. Maj:t att personalen på socialbyrån måtte under återstoden av budgetåret 1955/56 förstärkas med en amanuens och ett biträde för skriv- och kontorsgöromål.

Fångvårdsstyrelsen åberopade därvid att organisationskommitténs förslag till personalorganisation för socialbyrån hade förutsatt, att räjongplanen skulle vara helt genomförd och att styrelsen icke längre skulle behöva yttra sig över alla nådeansökningar av intagna, samt att socialbyråns nya organisation fastställts »i enlighet med kommitténs förslag»⁹⁷ utan att dessa förutsättningar förelegat. Socialbyrån hade sålunda icke fått den arbetsavlastning som avsetts i fråga om nådeärenden samt ungdoms- och säkerhetsanstalternas klientel som hade varit avsedd.⁹⁸ Att detta klientel alltjämt

⁹⁶ På fångvårdsanstalternas stat.

⁹⁷ 1955 års personalorganisation på socialbyrån var dock något mindre än kommittén föreslagit i det att den icke omfattade den sektion för kriminalvård i frihet som föreslagits bestå av en byrådirektör och ett kontorsbiträde.

⁹⁸ Räjongplanen utsträcktes icke till ungdoms- och säkerhetsanstalter förrän omkring ett år senare (se ovan sid. 28) och i fråga om nådeärendena har ännu icke någon ändring skett.

stode utanför räjongplanen medförde bl. a. att fångregistreringen måste ske efter två olika principer och att den av organisationskommittén föreslagna omläggningen av centrala fångregistret icke kunde förverkligas.

Styrelsen anförde vidare följande:

Frågan om åtgärder för att förebygga att hälsotillståndet bland styrelsens personal ytterligare försämras har upptagits av styrelsen i anslagsäskanden, avsedda att föreläggas 1956 års riksdag, sedan verksläkaren i skrivelse till styrelsen den 30 juli 1955 tecknat den nuvarande situationen i mörka färger. Hur ställningen är för närvarande, framgår av det förhållandet, att sådana tjänstemän på socialbyrån, som ha självständiga arbetsuppgifter, regelmässigt måste arbeta på övertid. Följande har blivit, att dessa tjänstemän uppvisa allvarliga förslitningssymtom.

Någon medelsreserv för bestridande av kostnaderna för här begärda tjänster finnes icke disponibel inom styrelsens avlöningsanslag; anslagsposten till avlöningar till övrig icke ordinarie personal må icke överskridas utan riksdagens medgivande för utgifter av förevarande slag.

I Kungl. brev den 22 september 1955 i anledning av denna framställning erinrades inledningsvis *dels* om att enligt regleringsbrev av den 17 juni 1955 finge under budgetåret 1955/56 vid fångvårdsanstalterna vara anställda högst tre assistenter i Ce 20 utan fast placeringsort, vilka finge tillsvidare, med bibehållande av befattningen, av fångvårdsstyrelsen förordnas att för erhållande av fortsatt utbildning tjänstgöra hos styrelsen under en tid av högst sex månader, och *dels* om att 1955 års riksdag anslagit medel för anordnande av telefonväxel vid fångvårdsstyrelsen och för avlöning av telefonist. Kungl. Maj:t medgav nu *dels* att innehavaren av en av de tre assistenttjänsterna fick, med bibehållande av befattningen, tillsvidare under återstoden av budgetåret tagas i anspråk för tillfällig förstärkning av personalen på styrelsens socialbyrå, *dels* ock att de medel, som anvisats för avlöning av telefonist, fick tillsvidare under budgetåret, dock längst till dess telefonväxeln anordnats, av styrelsen användas för avlöning av tillfällig biträdespersonal.

Ungefär samtidigt med att fångvårdsstyrelsen gjorde sin förenämnda framställning om förstärkning av socialbyråns personal under återstoden av budgetåret 1955/56, avlämnade styrelsen sina anslagsäskanden för budgetåret 1956/57, vilka innefattade yrkanden om personalförstärkning i flera avseenden.⁹⁹

I sin allmänna motivering till dessa yrkanden erinrade styrelsen om att den redan tidigare framhållit, att den av fångvårdens organisationskommitté föreslagna personaluppsättningen vid styrelsen var alltför knäppt beräknad. Styrelsen nödgades nu återigen framhålla, att den arbetsbörda som åvilade ett stort antal av styrelsens befattningshavare alltjämt vore utomordentligt pressande. Anledningen därtill vore, att personalkadern åtminstone sedan 1949 icke på långt när ökats i samma takt som arbetsuppgifterna, vilka i första hand vuxit till följd av fångantalets starka stegring. Vidare hade nya arbetsuppgifter tillkommit och arbetsuppgifter, som förutsatts

bortflyttade från styrelsen, blivit kvar (kontrollen av domars verkställbarhet och straffidsberäkning) utan att personalen därefter förstärkts. Situationen hade varit den, att vid bedömandet av styrelsens behov av arbetskraft hade beaktats sådana organisationsförändringar som beräknats leda till och i många fall också lett till minskning inom vissa ärendesgrupper, medan hänsyn däremot icke tagits till att vissa ärendesgrupper svällt ut (byggnadsärenden, ärenden rörande straffregistret, straffidsberäkningen, centrala fångregistret m. m.) och att nya ärendesgrupper tillkommit (t. ex. till följd av sjukförsäkringslagen och de sedan 1950 pågående utredningarna på fångvårdens område). Verkningarna av denna underbemanning visade sig därutinnan, att befattningshavarna i ledande ställning liksom biträdespersonal och andra regelbundet måste arbeta på övertid för att hinna med sina uppgifter; i vissa fall hade tjänstemän hos styrelsen under semester eller sjukledighet avarbetat balanser eller utfört andra arbetsuppgifter, som tidigare av tidsnöd måst läggas åt sidan. Under sådana arbetsförhållanden hade personalens hälsotillstånd kommit att påverkas synnerligen ogynnsamt. Vid två tidigare tillfällen hade verksläkaren påtalat detta, vilket också omförmäلت i styrelsens petita. Den 30 juli 1955 hade han ånyo tillskrivit styrelsen i samma ämne och därvid, bland annat, framhållit, att några av befattningshavarna, som redan tidigare varit hårt pressade av arbetet, nu företedde tecken på skada av organisk art av icke reversibel natur.

Mot denna bakgrund yrkade styrelsen att socialbyrån måtte förstärkas med en byrådirektör i Ca 31, en amanuens rb och 1 biträde rb, administrativa byrån med en byråinspektör i Ce 25, en amanuens rb och ett biträde rb samt att medel måtte anvisas till arvode för utredning om driftsstatistik och till avlöning av ett biträde för översättningsarbete m. m.

Vad först beträffar yrkandena om förstärkning av personalen på socialbyrån erinrade fångvårdsstyrelsen i fråga om den föreslagna byrådirektörstjänsten om fångvårdens organisationskommittés av styrelsen biträdda förslag att på denna byrå skulle inrättas en särskild sektion för kriminalvård i frihet, vilken sektion borde ledas av en person i byrådirektörs tjänsteställning. Då detta förslag icke förverkligats, vore det förste byråsekreteraren för straffidsberäkningen som hade att jämte det ständigt ökade antalet straffidsärenden handlägga de skiftande ärendena angående kriminalvård i frihet. Styrelsen ville ånyo understryka att tillsynen över verksamheten inom skyddskonsulentorganisationen m. m. krävde en för ändamålet avdelad befattningshavare, som kunde ägna hela sin tid däråt. — Den amanuens, som styrelsen föreslagit skola tillföras socialbyrån, skulle ha till uppgift att biträda vid straffidsberäkning och vid handläggningen av ärenden i förstärkta fångvårdsstyrelsen (villkorlig frigivning, åtgärder mot villkorligt frigivna, disciplinära åtgärder mot intagna m. m.), nådeärenden, straffdoms befordran till verkställighet m. m., vilka ärendegrupper undergått en kraftig stegring under de sista åren. — Bitrådet skulle tjänstgöra vid centrala fångregistret, vars arbetsbörda kraftigt ökats bl. a. till följd av

att skilda registreringssystem måste användas beträffande intagna vid räjonganstalter och vid andra anstalter.

Yrkandet om förstärkning av administrativa byrån med en byråinspektörstjänst motiverade styrelsen därmed, att ansvaret för underhållet av styrelsens byggnadsbestånd icke såsom år 1952 föreslagits såväl av fångvårdsutredningen som av 1947 års byggnadsstyrelseutredning överflyttats till byggnadsstyrelsen och att fångvårdsstyrelsen därför behövde förstärkas med en byggnadstekniker. — Amanuensen skulle ha till uppgift att biträda byråchefen, som för närvarande vore nödsakad att själv göra utredningar både i större och mindre ärenden och att uppsätta koncept till skrivelser och beslut med påföljd att han ej finge tid att ägna sig åt administrationen i stort. — Bitrådet behövdes för att inträdd eftersläpning av vissa ärenden på byrån skulle kunna bemästras och för att verkets registrator skulle kunna erhålla erforderlig hjälp.

Med anledning av innehållet i fångvårdsstyrelsens skrivelse den 22 augusti 1955 och i dess petita fann dåvarande chefen för justitiedepartementet, att tvekan kunde råda om styrelsens arbetsförhållanden vore helt ändamålsenliga. Innan slutlig ställning kunde tagas till de personalfrågor som i detta sammanhang aktualiserats syntes alltså krävas en översyn av styrelsens arbetsförhållanden. Under återopande härav hemställde departementschefen om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att verkställa en översyn av fångvårdsstyrelsens organisation och arbetsförhållanden.¹⁰⁰ Sedan denna hemställan bifallits, tillsattes 1955 års fångvårdsstyrelseutredning.

I statsverkspropositionen till 1956 års riksdag anmälde departementschefen¹⁰¹, att han tillkallat sakkunniga att verkställa översyn av fångvårdsstyrelsens organisation och arbetsförhållanden. Med hänsyn till den sålunda igångsatta utredningen fann sig departementschefen icke kunna pröva styrelsens yrkanden om personalförändringar i vidare mån än såvitt gällde begärd uppflyttning av administrativa byråns registratorstjänst från kontorist (Ca 13) Ao 9 till kansliskrivare (Ca 15) Ao 10. Detta yrkande tillstyrktes av departementschefen och det bifölls sedermera av riksdagen.

Ungefär samtidigt med att fångvårdsstyrelseutredningen tillsattes avlämnade fångvårdens organisationskommitté det slutbetänkande, vari kommittén föreslog att räjongplanen skulle fullföljas och att sålunda även säkerhetsanstalterna och ungdomsanstalterna skulle organiseras i anstaltsgrupper.¹⁰²

I detta betänkande tog kommittén ånyo upp frågan om fångvårdsstyrelsens organisation, varvid kommittén anförde.¹⁰³

Den av oss för socialbyrån föreslagna personalorganisationen var dimensions-

100 Se Post- och Inrikes tidn. den 1 november 1955 o. 1956 års riksdagsberättelse under I u 40.

101 II ht 1956 sid. 76 f.

102 SOU 1955:40.

103 Anf. bet. sid. 68 f.

nerad med hänsyn till den omläggning av byråns arbete som förväntades bli en följd av anstaltsgrupperingens totala genomförande. Vårt förslag att fångvårdsstyrelsen icke i fortsättningen skulle avge yttrande i nådeärenden var också ägnat att avlasta byråns arbetsbörda. Även under dessa angivna förutsättningar var vårt förslag emellertid att anse såsom ett minimum.

Såsom i annat sammanhang i detta betänkande närmare beröres föreslår vi att räjongbildningen skall utsträckas att omfatta även säkerhets- och ungdomsanstalterna. Därigenom skulle en hel del rutinärenden, som fortfarande tynger socialbyrån, bortfalla. Yttranden i nådeärenden torde dock enligt vad vi inhämtat alltjämt komma att i oförminskad omfattning avkrävas fångvårdsstyrelsen.

Oavsett om reglerna för straffrättsberäkning kan förenklas och en viss lättnad därigenom beredas socialbyrån, vidhåller vi likväl att arbetsuppgifternas vikt och omfattning väl motiverar att byrån förstärkes med en tjänsteman i byrådirektörs ställning. Vi lämnar däremot öppet, huruvida nämnda befattningshavare skall — såsom vi ursprungligen föreslagit — leda utvecklingen av kriminalvården i frihet eller om denna angelägna organisatoriska uppgift bör läggas på byråns chef, i vilket fall innehavaren av den föreslagna byrådirektörsbefattningen får handlägga löpande, anstaltsvården berörande ärenden.

Fångvårdsstyrelseutredningen fann snart att personalförstärkningar erfordrades i olika hänseenden. Till en början framstod en tillfällig förstärkning av byråchefspersonalen som mest angelägen. I syfte att både åstadkomma en sådan förstärkning och samtidigt erhålla en närmare inblick i fångvårdsstyrelsens arbete föreslog utredningen i november 1955 efter samråd med fångvårdsstyrelsen att en av utredningens ledamöter skulle under 1956 tjänstgöra som extra byråchef i styrelsen. Kungl. Maj:t meddelade det begärda förordnandet men den ifrågasatta tjänstgöringen kom av skilda orsaker icke till stånd.

I skrivelse den 12 mars 1956 till chefen för justitiedepartementet anmälde utredningen att den dåmera funnit att det med hänsyn till arbetsbelastningen på styrelsens högre tjänster borde till verkschefens förfogande ställas en befattningshavare med uppgift att biträda med överdirektörsgöromål samt att byråchefstjänsterna på administrativa byrån och socialbyrån borde dubbleras. Vidare hemställde utredningen att den person som kunde komma att utses till biträdande överdirektör jämväl skulle förordnas till ledamot av utredningen. Dessa förslag bifölls av Kungl. Maj:t enligt beslut den 20 och den 27 april 1956.

Sedan utredningen fått ytterligare inblick i fångvårdsstyrelsens arbetskraftsproblem samt fått del av vissa yrkanden från fångvårdsstyrelsen om personalförstärkningar av olika slag, hemställde utredningen i skrivelse den 21 juni 1956 till chefen för justitiedepartementet att styrelsen måtte bemyndigas att tills vidare utöka sin personal med fyra amanuenser rb, en avsedd för straffregistret, en för socialbyråns juridiska sektion och två för de båda verkstadssektionerna på arbetsbyrån, samt tre biträden rb, ett för varje byrå. I remissyttrande den 18 september 1956 över fångvårdsstyrelsens petita för budgetåret 1957/58 framhöll utredningen att den i skrivelsen

den 21 juni föreslagna personalförstärkningen blivit alltmer angelägen, varjämte utredningen uttalade att interneringsnämndens kanslipersonal syntes komma att behöva förstärkas med ett biträde rb. I skrivelse den 18 oktober 1956 anmälde utredningen slutligen att det omedelbara behovet av personalförstärkning då omfattade ytterligare två biträden rb. Genom beslut den 9 november 1956 medgav Kungl. Maj:t att styrelsen tillfälligt förstärktes med fyra amanuenser rb och fem biträden rb. Amanuenserna och tre av biträdena disponerades enligt utredningens ovan redovisade förslag. Av de båda återstående biträdena placerades ett såsom hjälp åt registratorm på administrativa byrån och ett på centrala fångregistret.

I statsverkspropositionen till 1957 års riksdag, som i hithörande delar godkändes av riksdagen, föreslog departementschefen förlängning av medgivna personalförstärkningar samt anvisande av ett belopp, motsvarande en biträdeslön i lönegrad 2, till extra skrivhjälp för interneringsnämndens kansli.¹⁰⁴

I remissyttrande den 1 mars 1957 tillstyrkte utredningen — jämte det utredningen föreslog vissa ytterligare personalförstärkningar i fångvårdsstyrelsen — en av styrelsen gjord hemställan om dubblering å förste byråsekreterartjänsten å arbetsbyrån. Denna hemställan bifölls av Kungl. Maj:t den 12 april 1957, varvid Kungl. Maj:t emellertid förordnade att under tiden för denna dubblering en amanuens tjänst hos styrelsen ej fick uppehållas.

I skrivelse den 29 maj 1957 hemställde utredningen för budgetåret 1957/58 om förlängning av redan medgivna personalförstärkningar, om upphävande av förbudet att uppehålla en amanuens tjänst hos styrelsen under tiden för dubbleringen å förste byråsekreterartjänsten på arbetsbyrån samt om bemyndigande för fångvårdsstyrelsen att anställa bl. a. den ytterligare personal som utredningen föreslagit i remissyttrandet den 1 mars 1957. Av dessa yrkanden bifölls endast de båda förstnämnda genom Kungl. Maj:ts beslut den 27 juni 1957.

I remissyttranden den 20 och den 30 september 1957 över yrkanden från fångvårdsstyrelsen om vissa omedelbara personalförstärkningar samt över styrelsens petita för budgetåret 1958/59, tillstyrkte utredningen i huvudsak sådana personalförstärkningar som utredningen tidigare föreslagit samt ytterligare några tillfälliga befattningar.

I statsverkspropositionen till 1958 års riksdag föreslog departementschefen bibehållande av redan medgivna personalförstärkningar samt bifall till vissa av de av utredningen därutöver förordade tillfälliga förstärkningarna, nämligen en förste byråsekreterare Ag 23 på arbetsbyrån — i stället för den tidigare medgivna dubbleringen å denna byrås förste byråsekreterartjänst — en amanuens, en kontorist Ag 9 för centrala fångregistret, en expeditionsvakt Ag 7 samt två biträden rb. Vidare föreslogs byråassistent-

(lärar-)tjänsten Ao 16 på arbetsbyråns byggnadssektion utbytt mot en byråingenjörstjänst Ae 19 på fångvårdsstyrelsens stat.¹⁰⁵ Förslagen godkändes av riksdagen.

Av de nytillkomna tjänsterna förlades amanuens-tjänsten till arbetsbyråns jordbrukssektion, expeditionsvaktstjänsten till straffregistret, en biträdes-tjänst till ungdomsfängelnsnämndens kansli och en till skrivcentralen.

Härutöver har under utredningstiden fångvårdsstyrelsens allmänna anslagspost till vikarier och tillfällig arbetshjälp uppräknats med 60 000 kronor.

I de ovan redovisade personaldispositionerna företog fångvårdsstyrelsen på föranledande av utredningen i slutet av 1957 den förändringen att styrelsen i samband med viss omfördelning av arbetsuppgifterna på straffregistret försöksvis utbytte den där placerade tillfälliga amanuens-tjänsten mot en kansliskrivartjänst. Vid den kraftiga ökning av arbetstrycket som inträtt på straffregistret under fjärde kvartalet 1958 blev emellertid den rättsbildade personalens arbetsuppgifter så omfattande, att fångvårdsstyrelsen nödgades ånyo ställa en tingsmeriterad amanuens till straffregistrets förfogande. Då man emellertid icke heller ansett sig kunna undvara kansliskrivartjänsten, har fångvårdsstyrelsen beslutat att tills vidare bibehålla denna genom att utnyttja en av styrelsens biträdeslöner samt bestrida den erforderliga lönefyllnaden med medel från den förstärkta vikariemedels-posten.

Samtidigt har styrelsen i anledning av den ökade mängden av allmänna expeditionsvaktsgöromål funnit sig nödsakad att flytta den tillfälliga expeditionsvaktstjänsten från straffregistret till styrelsens allmänna avdelning.

Vid sidan av ovan angivna personalförstärkningar har fångvårdsstyrelsen under utredningstiden själv i olika hänseenden utökat sin personal. Sedan våren 1957 har sålunda uppsyningsmanna-(byggnadskontrollant-) tjänsten på arbetsbyråns byggnadssektion, vilken tjänst från och med den 1 juli 1957 uppflyttats från A 12 till A 13, varit dubblerad. På våren 1958 har styrelsen med anlitan av den förstärkta vikariemedelsposten inrättat två tillfälliga kansliskrivartjänster på administrativa byrån, en på kanslisektionen och en utom sektionsindelningen. Ytterligare har styrelsen på våren 1958 med anlitan av medel från styrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond tillfälligt anställt en byggnadsinspektör mot ett årligt arvode av 18 000 kronor och med uppgift att fullgöra de åligganden som styrelsen avsett för den i dess petita till 1956 års riksdag föreslagna byråinspektören.¹⁰⁶ Den på arbetsbyråns verkstadssektion I indelade tillfällige amanuensen har efter hand kommit att helt sysselsättas med verkstadsdriftens organisationsfrågor, varför han numera anses vara att hänföra till

105 II ht 1958 sid. 91.

106 Se ovan sid. 42.

byråns allmänna sektion. I anledning härav har styrelsen på verkstadssektion I placerat en tjänsteman med tjänsteställning såsom amanuens, vilken anställts såsom s. k. årsvikarie.¹⁰⁷

Härutöver hade fångvårdsstyrelsen på hösten 1958 inför igångsättandet av stora verkstäder i början av 1959 vid de nya anstalterna i Tidaholm och Norrtälje till arbetsbyrån inkallat de båda arbetsassistenter som skulle svara för dessa verkstäder sedan de tagits i bruk. Genom att arbetsassistenter, vilka avlönades från fångvårdsanstalternas avlöningsanslag, s. a. s. anställdes i förtid och placerats på arbetsbyrån kunde dess personal på dem överlåta en del av de organisations- och förberedelsearbeten för dessa nya anstalters verkstäder som eljest hade helt ankommit på arbetsbyrån.

Om man bortser från de båda arbetsassistenter — vilkas anknytning till arbetsbyrån upphört i och med att angivna verkstäder kommit i gång — och från den tillfälliga förändringen av en biträdestjänst till kansliskrivartjänst på straffregistret, hade fångvårdsstyrelsen således under sista kvartalet 1958 följande personaluppsättning:

Enligt den fasta personalorganisationen.		Av utredningen föreslagna eller tillstyrkta personalförstärkningar.		Av fångvårdsstyrelsen anordnade personalförstärkningar.	
I		II		III	
Verksledningen					
1 överdirektör	Bo 5	1 bitr. överdirektör	B 5		
<u>1</u>		<u>1</u>			
Administrativa byrån (utom straffregistret)					
1 byråchef	Bo 1	1 tf. byråchef	B 1	1 kansliskrivare	A 10
Kanslisektionen					
1 byrådirektör	Ae 24	1 biträde rb		1 byggnadsinsp.	arv.
1 1:e byråsekr. o. ombudsman	Ao 21			1 kansliskrivare	A 10
1 amanuens rb					
1 kansliskrivare (registr.)	Ao 10				
Kameralsektionen					
1 kamrerare	Ao 21	1 biträde rb			
1 kontorsskrivare	Ao 13				
1 kansliskrivare (kassör)	Ao 10				
1 kansliskrivare	Ao 10				
1 kanslibitråde	Ao 7				
1 biträde rb					
<u>11</u> (transport)		<u>3</u> (transport)		<u>3</u> (transport)	

¹⁰⁷ Härmed avses att man i stället för att t. ex. ha fyra vikarier anställda under tre månader anställer en person, som får tjänstgöra ett helt år i följd.

I

II

III

11 (transport)

3 (transport)

3 (transport)

1 kanslibitråde Ao 7
2^{1/2} biträden rb

1 biträde rb

*Skrivcentralen**Övrig för styrelsen gemensam servicepersonal*1 1:e exp.vakt Ao 8
2 exp.vakter Ao 7
1 exp.vakt Ae 7
1 biträde rb (telefonist)

1 exp.vakt A 7

19^{1/2}

5

3**Straffregistret**1 byrådirektör Ao 24
1 1:e aktuarie Ao 21
1 kanslibitråde Ao 7
4 biträden rb1 amanuens rb
1 biträde rb

7

2**Socialbyrån** (utom de centrala nämndernas kanslier)

1 byråchef Bo 1

1 tf. byråchef B 1

*Juridiska sektionen*1 1:e byråsekr. Ao 23
1 1:e byråsekr. Ao 21
1 amanuens rb
1 kansliskrivare Ae 10
3 biträden rb

1 amanuens rb

*Anstaltsvårdssektionen*1 1:e byråsekr. Ae 23
1 amanuens rb
1 kanslibitråde Ae 7
1 biträde rb*Centrala fångregistret*1 kanslibitråde Ao 7
1 kanslibitråde Ae 7
3 biträden rb1 kontorist Ag 9
1 biträde rb

17

4**Interneringsnämndens kansli**1 1:e byråsekr. Ae 23
1 kanslibitråde Ae 7
2 biträden rb(Omkring en biträdeslön
A 2 till tillfällig skriv-
hjälp)

4

I		II	III
Ungdomsfängelsenämndens kansli			
1 1:e byråsekr.	Ae 23	1 biträde rb	
1 kanslibiträde	Ae 7		
$\frac{1}{2}$ biträde rb			
$2\frac{1}{2}$		1	
Arbetsbyrån			
1 byråchef	Bo 1		
<i>Allmänna sektionen</i>			
1 1:e byråsekr.	Ao 23	1 1:e byråsekr.	Ag 23
2 amanuenser rb		1 amanuens rb	
1 kansliskrivare	Ae 10	1 biträde rb	
1 kanslibiträde	Ae 7		
$2\frac{1}{2}$ biträden rb			
<i>Verkstadssektion I</i>			
1 1:e byrå- ingenjör	Ae 21		1 amanuens (årsvikarie)
1 byråingenjör	Ao 19		
1 ingenjör rb			
<i>Verkstadssektion II</i>			
1 1:e byrå- ingenjör	Ae 23	1 amanuens rb	
1 amanuens rb			
<i>Byggnadssektionen</i>			
1 byråingenjör	Ae 19		1 byggnadskontrol- lant
1 byggnads- kontrollant	Ao 13 ¹⁰⁸		A 13 ¹⁰⁸
<i>Jordbrukssektionen</i>			
1 1:e byrå- inspektör	Ao 23	1 amanuens rb	
$16\frac{1}{2}$		5	2
108 På fängvårdsanstalternas stat.			

Fångvårdsstyrelsens personalorganisation hade sålunda vid utgången av år 1958 följande omfattning:

	I	II	III	S:a
Verksledningen	1	1		2
Administrativa byrån (utom straffregistret).....	19 $\frac{1}{2}$	5	3	27 $\frac{1}{2}$
Straffregistret	7	2		9
Socialbyrån (utom de centrala nämndernas kanslier)	17	4		21
Interneringsnämndens kansli	4			4
Ungdomsfängelnsnämndens kansli.....	2 $\frac{1}{2}$	1		3 $\frac{1}{2}$
Arbetsbyrån.....	16 $\frac{1}{2}$	5	2	23 $\frac{1}{2}$
Summa	67 $\frac{1}{2}$	18	5	90 $\frac{1}{2}$

Om även den biträdeslön som anvisats till tillfällig skrivhjälp på interneringsnämndens kansli antages motsvara en tjänsteman, omfattade organisationen 91 $\frac{1}{2}$ befattningshavare.

På de olika byråerna handläggs i stort sett följande huvudgrupper av ärenden,

på *administrativa byrån*:

ärenden om fångvårdens allmänna organisation, om anställande, förflyttning och befordran av samt avsked för befattningshavare inom styrelsens verksamhetsområde, om ansvar för tjänstefel av sådana befattningshavare och om matriklar rörande dem,

straffregisterärenden,

ärenden om den ekonomiska förvaltningen, om anslagsäskanden, om upprättande av stater och om upphandling som icke avser arbetsdriftens behov eller är decentraliserad till råjongchef,

ärenden om förvaltningen av fångvårdsanstalterna samt byggnads- och underhållsarbeten vid dem,

anmärknings- och avskrivningsmål,

ärenden om uppörd

samt övriga ärenden av ekonomisk natur i vilka beslutanderätten ej ankommer på annan byrå,

på *socialbyrån*:

ärenden om befordran till verkställighet av straff och skyddsåtgärder,

ärenden om beräkning av strafftid,

ärenden om intagnas placering inom anstaltsgrupp och förflyttning mellan anstaltsgrupper, om intagnas vård och behandling, om intagens inställande inför domstol eller annan myndighet, om permission och om arbete hos arbetsgivare utom anstalt,

ärenden om inräkning i verkställighetstid av tid för vistelse utom anstalt, om förlängning av verkställighetstid, om villkorlig frigivning och om nåd i brottmål,

ärenden om de intagnas undervisning med undantag av yrkesundervisningen samt om deras fritidssysselsättning ävensom om utbildning av personal,

ärenden om personundersökning, om eftervård av villkorligt frigivna eller utskrivna, om övervakning av villkorligt dömda och om skyddsverksamheten i övrigt samt understödsärenden

och ärenden om centrala fångregistret,

samt på *arbetsbyrå*:

ärenden om planering och organisation av arbetsdriften, de intagnas sysselsättande däri och om ersättning till intagna för utfört arbete,

ärenden angående yrkesundervisning för intagna,

ärenden om upphandling av förnödenheter för arbetsdriften,

ärenden om byggnadsverksamhet som skall utföras med fångarbetskraft samt övriga ärenden angående de intagnas arbete vilka ej handläggs på annan byrå.

ANDRA KAPITLET

Allmänna synpunkter

Av den föregående framställningen har framgått, att fångvårdsstyrelsens organisation under år 1954 var föremål för utredning genom fångvårdens organisationskommitté och att statsmakterna därefter fastställde ny organisation för fångvårdsstyrelsen från och med den 1 juli 1955 samt att fångvårdsstyrelsen redan några månader senare fann sig nödsakad att anmäla, att styrelsen var i trängande behov av omfattande personalförstärkningar.

Till denna utveckling hade flera olika faktorer samverkat.

En av dem har berörts i fångvårdsstyrelsens i utredningsdirektiven berörda skrivelse den 22 augusti 1955.¹ Styrelsen har där framhållit att organisationskommittén för sitt förslag till personalorganisation — vilket kommittén kort därpå själv betecknade såsom ett minimum — hade uppställt den förutsättningen att räjongsplanen vid organisationens förverkligande skulle vara genomförd beträffande samtliga anstalter och att fångvårdsstyrelsen icke vidare skulle behöva regelmässigt avge yttranden i nådeärenden. I fråga om ungdoms- och säkerhetsanstalterna genomfördes räjongsystemet fullständigt först från och med den 1 januari 1957 och beträffande nådeärendena har ännu icke någon ändring skett.

Fångvårdsstyrelsen hade vidare i samma skrivelse anfört, att dess organisation vid 1955 års riksdag blivit fastställd i enlighet med organisationskommitténs förslag trots att angivna förutsättningar ej förelegat. I själva verket hade emellertid statsmakterna till och med fastställt en mindre organisation än kommittén förutsatt i det att styrelsen icke erhöll den föreslagna förstärkningen av socialbyrån med en byrådirektör för ärenden angående kriminalvård i frihet.² I anledning av styrelsens framställning i skrivelsen den 22 augusti 1955 bemyndigades visserligen styrelsen att till dess räjongsystemet helt genomförts låta en assistent på fångvårdsstaten tjänstgöra på socialbyrån. Men detta innebar givetvis icke tillräcklig kompensation för ovan nämnda avvikelser från organisationskommitténs förutsättningar och förslag.

Härtill kommer att även de faktiska förhållandena i betydande grad avvikit från vad organisationskommittén tänkt sig då den uppgjorde sitt förslag till personalorganisation för fångvårdsstyrelsen. Detta skulle sannolikt ha visat sig vara väl avvägt under förutsättning, att räjongsplanen genom-

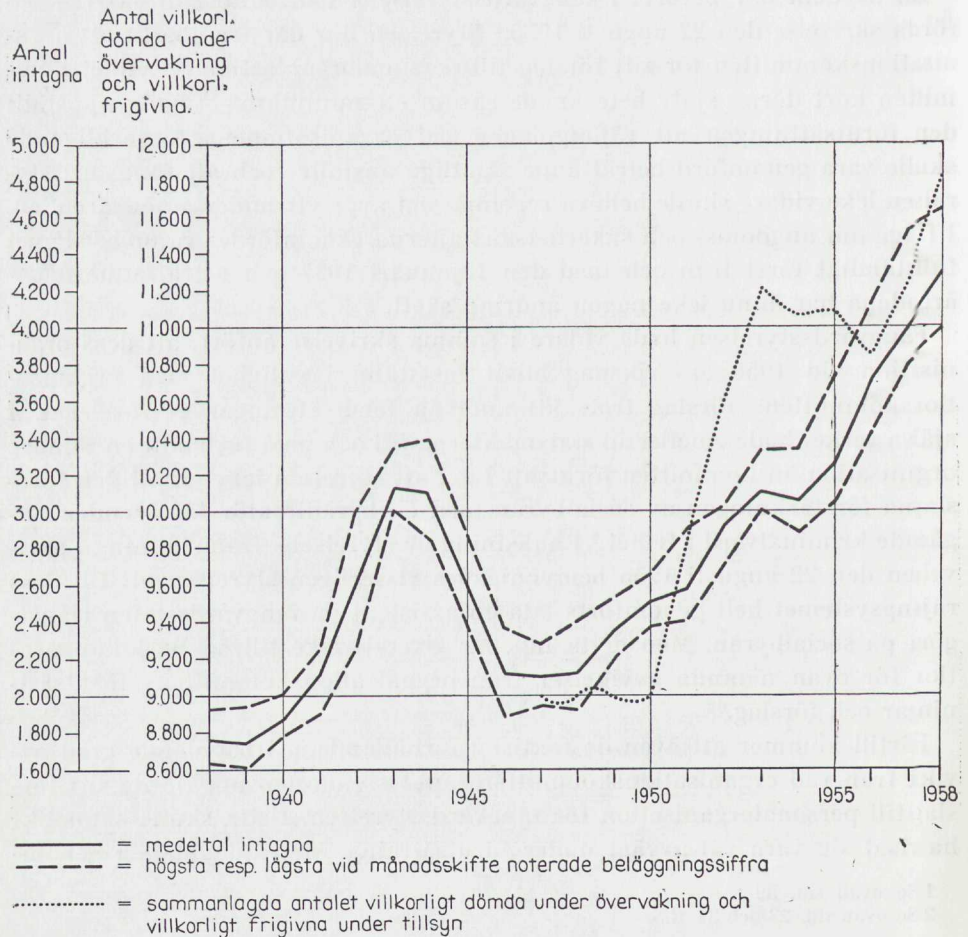
¹ Se ovan sid. 39 f.

² Se ovan sid. 23 och 34 ff.

förts helt även i den meningen att linjens personal verkligen börjat självständigt handlägga de ärenden som föreslagits decentraliserade från styrelsen, att det icke i styrelsen förelegat någon nämnvärd balans i fråga om gamla ärenden och dess personal således kunnat ägna sig huvudsakligen åt nya löpande ärenden samt att någon större förändring ej skett i fråga om omfattningen av kriminalvårdsklientelet. Alla dessa förutsättningar har emellertid brutit.

För att få en riktig belysning av arbetsläget i fångvårdsstyrelsen på sommaren 1955 måste man enligt utredningens mening följa utvecklingen inom fångvården tillbaka till 1946, då den nya verkställighetslagen trädde i kraft.

Medan strafflagberedningen under åren 1942—1944 sysslade med förberedelserna för sitt förslag till en verkställighetsreform var fångantalet — såsom framgår av efterföljande diagram — efter den tidens mått mycket högt; 1943 och 1944 uppgick medeltalet intagna till omkring 3 100. Beredningen ansåg sig emellertid kunna räkna med att fångvårdens utrymmes-

behov efter andra världskrigets slut icke skulle komma att uppgå till mer än något över 2 300 platser.³ Med hänsyn till det vedertagna tioprocentavdraget för platser, som icke kan utnyttjas på grund av rengöring, reparation m. m., skulle en sådan platstillgång motsvara ett fångantal av omkring 2 100 intagna.

Strafflagberedningens beräkning stod sig väl såvitt gäller de första fyra åren efter andra världskriget. Under sista krigsåret, 1945, sjönk fångantalet hastigt och under åren 1946—1948 noterades ett medeltal av just omkring 2 100 intagna samt tillfälliga toppbeläggningar på 2 300 å 2 400 intagna. Sådant var alltså läget, då organisationsnämnden under 1948 studerade arbetsförhållandena i styrelsen. Det torde därför icke vara mycket att säga om att nämnden i sitt samma år avlämnade förslag till organisation för fångvårdsstyrelsen utgick från ett i stort sett oförändrat fångantal.⁴

För detta förslag hade organisationsnämnden vidare förutsatt bl. a. att fångvårdsstyrelsen i fortsättningen icke skulle behöva taga befattning med icke lagakraftvunna domar, att viss decentralisering av straffrättsärenden skulle ske till linjen och att viss omläggning i rationaliseringssyfte skulle ske på centrala fångregistret.

Då statsmakterna år 1949 prövade organisationsnämndens förslag, avvisades emellertid tanken på en decentralisering av straffrättsärenden. Icke heller erhöll fångvårdsstyrelsen den av organisationsnämnden föreslagna befrielsen från befattningen med icke lagakraftvunna domar. I stället beslöt statsmakterna en av organisationsnämnden icke förutsedd utökning av fångvårdsstyrelsens arbetsuppgifter i det att man till fångvårdsstyrelsen överförde den förut av länsstyrelserna omhändertagna uppgiften att kontrollera straffdomars verkställbarhet. Med omläggningen på centrala fångregistret befanns det böra anstå tills vidare. Trots dessa avvikelser från förutsättningarna för organisationsnämndens förslag till personalorganisation för fångvårdsstyrelsen antog statsmakterna emellertid detta i stort sett utan annan ändring än att fångvårdsstyrelsen erhöll tre biträden mer än nämnden föreslagit.

Detta var så mycket mer betänkligt som organisationsnämnden knappt hunnit avlämna sitt organisationsförslag förrän en stegring av fångantalet inträdde. Redan efter ett år var den av strafflagberedningen angivna ramen sprängd — 1949 låg *medeltalet* intagna vid omkring 2 360 och toppbeläggningen vid omkring 2 530. Efter ytterligare fyra år eller 1953 hade man åter nått upp till samma siffror som vid högbeläggningen i början av 1940-talet och hade ett medeltal av omkring 3 100 och en toppbeläggning på om-

3 SOU 1944:50 sid. 220—229.

4 Det må dock påpekas att fångvårdsstyrelsen på hösten 1948 i en promemoria över ett av organisationsnämnden föregående år avgivet förslag i fråga om anstaltsorganisationen, vilket likaledes varit grundat på strafflagberedningens prognos, uttalade att nämnden hade utgått från lägre belägningssiffror än man enligt fångvårdsstyrelsens mening hade att räkna med under de närmast därpå följande åren.

kring 3 300 intagna. Samtidigt ökades antalet villkorligt dömda och villkorligt frigivna från omkring 9 000 till omkring 11 200 personer.

Dessa förhållanden föranledde fångvårdsstyrelsen att påyrka personalförstärkningar. Sådana yrkanden ingår i styrelsens samtliga anslagsäskanden till 1950—1954 års riksdagar. Alla dylika yrkanden avslogs emellertid, de tre sista åren under hänvisning till de arbetsbesparingar som räjongplanen kunde beräknas komma att medföra.

I början av 1954, då fångvårdens organisationskommitté — som fått i uppdrag att framlägga förslag angående fångvårdsstyrelsens organisation efter räjongsystemets införande — hade påbörjat sin härav föranledda översyn av styrelsens organisation, syntes emellertid stegringen av fångantalet ha upphört och under andra halvåret 1954 var anstaltsbeläggningen till och med något lägre än under andra halvåret 1953. Detta torde i allmänhet ha tolkats så att man nått kulmen och i fortsättningen icke skulle behöva räkna med någon större ökning av fångantalet. Denna uppfattning synes även ha delats av organisationskommittén. I sitt i oktober 1955 avgivna slutbetänkande angående räjongplanens fullföljande har kommittén redovisat en anstaltsorganisation om ungefär 3 575 platser⁵, vilken enligt förut angiven beräkningsgrund icke skulle anses kunna rymma mer än något över 3 200 intagna, men icke antytt några farhågor för att en sådan anstaltsorganisation skulle visa sig otillräcklig.

I själva verket torde emellertid 1954 års avmattning i fångantalets tillväxt främst ha berott på en omfattande poliskonflikt i början av året. Sedan denna bilagts, satte redan på våren 1955 en ny stegring av fångantalet in och ett år senare var den av organisationskommittén angivna ramen sprängd — 1956 låg *medeltalet* intagna något över 3 700 och toppbeläggningen omfattade omkring 4 100 intagna.

Denna stegring har därefter fortgått. 1957 var *medeltalet* intagna 4 000 och toppbeläggningen 4 525. 1958 har *medeltalet* intagna uppgått till omkring 4 300. Under första hälften av 1958 förmärktes en viss avmattning i fångantalets tillväxt. I februari, då beläggningen brukar vara störst, noterades ett högsta fångantal av 4 616 eller endast 200 mer än motsvarande notering för februari 1957. Men även denna avmattning synes ha varit tillfällig. Den 1 december 1958 fanns nämligen 4 638 intagna eller sålunda något fler än i februari samma år. Och den 1 mars 1959 uppgick antalet intagna till något över 5 000 eller 509 mer än den 1 mars 1958.

På den tid, då straffverkställigheten begränsade sig till en rutinartad bevakning av de intagna, torde växlingarna i fångantalet icke ha i större grad återverkat på arbetsmängden i det centrala ämbetsverket. I detta hänseende innebar emellertid övergången till modern fångvård en väsentlig förändring. Med denna reform följde ju en stark ökning av antalet ären-

den per intagen. Vidare ställde de nya principerna större krav på personalen i hela organisationen liksom på anstalternas standard. Ärendena angående rekrytering och utbildning av personal samt anstalternas tekniska utformning blev mer komplicerad än tidigare och denna effekt blev givetvis mer kännbar i och med att fångantalets stegring framkallade en ökning av sådana ärenden. Av det sagda följer att den stegring av fångantalet som ägt rum sedan 1948 varit av största betydelse för arbetstrycket i fångvårdsstyrelsen och därmed för dess personalbehov.

En stegring av fångantalet föregås av en ökad verksamhet hos landets polismyndigheter. Redan på detta stadium ökas belastningen på en av fångvårdsstyrelsens arbetsenheter, nämligen avdelningen för straffregistret. Där får man till en början mottaga ett ökat antal utdragsrekvisitioner från dessa myndigheter. Sedan åtal väckts, inkommer i betydande utsträckning från domstolarna rekvisitioner — i åtskilliga fall flera rekvisitioner — å utdrag beträffande samma personer som tidigare efterfrågats av polismyndigheterna. Allt efter som målen avgörs inströmmar därefter till straffregistret ett ökat antal straffuppgifter, som skall granskas och i förekommande fall rättas samt registreras och, vid förnyade rekvisitioner å utdrag beträffande de dömda, redovisas i de nya utdragen. Emellertid är det endast en del av de tidigare rekvisitioner som följs av straffuppgifter, eftersom åtalen i många fall resulterar i frikännande domar eller bötesdomar, vilka i regel icke föranleder straffuppgifter. Å andra sidan är antalet nyinkomna straffuppgifter betydligt större än antalet nyintagna fångar, eftersom straffuppgift skall avges även beträffande villkorlig dom, dom som innebär straffrihetsförklaring och i vissa fall även bötesdom. Härav följer att en viss stegring av fångantalet för straffregistrets del är förenad med en långt större stegring av arbetstrycket. Av framställningen nedan å sid. 179 framgår också att arbetsmängden på straffregistret under tiden 1949—1958 ökats med 110 procent, medan medeltalet intagna under samma tid stigit med omkring 85 procent.

Ungefär samtidigt med att ett ökat antal straffuppgifter inflyter till straffregistret inkommer till fångvårdsstyrelsen ett ökat antal domar för befordran till verkställighet. För den personal som sysselsättes härmed kan arbetsmängden i stort sett sägas öka i direkt proportion till den därpå följande stegringen av fångantalet.

Vid ett stegrad fångantal sker till en början en så gott som proportionell ökning av arbetsmängden för den personal som sysslar med straffrättsberäkning. Arbetsökningen sprider sig sedan till allt fler arbetsenheter i fångvårdsstyrelsen. Mest utsatt därvidlag är i det första skedet den personal som sysslar med ärenden angående arbetsdriften, registreringen av de intagna och deras vård och behandling samt ärenden angående nåd, bestraffningar o. dyl. Efter någon tid slår ökningen igenom även i de arbetsuppgifter som sammanhänger med avslutandet av verkställighet d. v. s. ärenden angående fakulta-

tiv villkorlig frigivning, åtgärder mot villkorligt frigivna, verkställighetsnoteringar på straffregistret m. m. Efter hand uppkommer etappvis även ärenden om anställande av ytterligare anstaltspersonal samt om förstärkning; av medelsanvisningen till anstalterna och komplettering av deras utrustning.

Om stegringen av fångantalet fortgår så långt att det uppstår överbeläggning inom större delen av anstaltsorganisationen — vilket förhållande under den sista tioårsperioden regelmässigt förelegat under högbeläggningstid och på senare år förekommit under sex å sju månader i sträck — skärps påfrestningarna på fångvårdsstyrelsens olika arbetsenheter: improvisationer av olika slag måste vidtagas för att avvärja katastroftillbud på de mest ansträngda anstalterna; provisoriska utvidgningar av anstaltsorganisationen måste genomföras med kort varsel; den snabba utökningen av personalen medför lätt att dess genomsnittskvalitet sjunker och denna omständighet jämte de försvårade arbetsförhållandena får till följd att antalet disciplinären och andra personalären stiger mer än proportionellt mot personalökningen; rymningar, flyktförsök och andra disciplinära förseelser samt klagomål av intagna förekommer i snabbt ökad utsträckning; arbetsdriftens personal får särskilda svårigheter att skaffa arbete åt fångöverskottet vid de överbelagda anstalterna, vilket är en fråga av största vikt för möjligheten att upprätthålla ordningen; fritidsverksamheten försvåras samtidigt som även den blir allt angelägnare; de ekonomiska ärendena blir snabbt fler och mer komplicerade.

Vid sidan av den sedan år 1948 fortgående stegringen av fångantalet skedde — såsom likaledes framgår av diagrammet på sid. 52 — under åren 1950—1953 en ökning av antalet villkorligt dömda och villkorligt frigivna från omkring 9 000 till omkring 11 200 personer. Detta klientel har därefter i stort sett bibehållit denna betydande omfattning. Även om en ökning av det fria kriminalvårdsklientelet icke har tillnärmelsevis lika stor betydelse för arbetsstrycket i fångvårdsstyrelsen som en stegring av fångantalet, har en sådan förändring som det här varit fråga om givetvis ej kunnat undgå att påverka arbetsbördan för den personal i styrelsen som haft att syssla med ärenden angående kriminalvård i frihet. Vidare må nämnas att den utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen som skedde åren 1950—1954 såsom en följd av den kraftiga tillväxten av nu ifrågavarande klientel, innebar en ökad belastning för de administrativt och kameralt verksamma befattningshavarna i styrelsen.

Fram till 1954 drabbades fångvårdsstyrelsen med full kraft av den ovan skisserade effekten av fångantalets stegring. Detta år inträffade emellertid den förändringen att en första etapp av räjongplanen sattes i kraft. Denna etapp omfattade anstalterna för vanligt fångförvar, beträffande vilka räjongplanen började tillämpas den 1 juli 1954 med avseende på fångvårdsstatens ekonomiska förvaltning och arbetsdrift samt den 1 oktober 1954 i fråga om

det nya behandlingssystemet och viss därmed sammanhängande decentralisering av ärenden från fångvårdsstyrelsen till räjongcheferna.

Vad först beträffar den ekonomiska förvaltningen innebar reformen att fångvårdsstyrelsen, som tidigare utövat den direkta ledningen av det kamerala arbetet vid ett tjugotal större anstalter för vanligt fångförvar och ombesörjt det kamerala arbetet vid ett tjugofemtal mindre sådana anstalter — innefattande bl. a. löneuträkning för ett par hundra befattningshavare — kunde överlämna dessa arbetsuppgifter till räjongkamrerarna. Den härigenom vunna avlastningen vid fångvårdsstyrelsen bör dock icke överskattas. Uppgiften att leda räjongernas kamerala arbete innefattade visserligen färre ärenden men dessa blev i flera fall mer arbetskrävande. Vidare är att beakta att omläggningen icke medförde någon nämnvärd minskning i den omfattande arbetsuppgift som fångvårdsstyrelsens räkenskapsgranskning utgör; om räkenskaperna insändes gruppvis eller såsom tidigare anstaltsvis saknar ju betydelse för deras omfattning, och den förgranskning som räjongkamreraren utfört ansågs särskilt med hänsyn till dessa befattningshavares arbetsbörda icke böra föranleda någon inskränkning av fångvårdsstyrelsens granskning.

I fråga om arbetsdriften innebar reformen en förstärkning av den för denna verksamhet avsedda linjepersonalen i det att varje räjong tillfördes en ingenjör med uppgift bl. a. att biträda räjongchefen i frågor om de intagnas arbetsplacering, att verkställa kontroll och besiktning av driften vid räjonganstalternas verkstäder, att granska och sammanställa produktionsstatistik och driftsbokföring för räjongens verkstadsdrift och att svara för centralanstaltens arbetsdrift. Denna personalförstärkning ledde tämligen snart till en högst önskvärd effektivisering av verkstadsdriften. Detta innebar emellertid icke någon lättnad för fångvårdsstyrelsen utan skapade i stället behov av en intensivare arbetsanskaffningsverksamhet på styrelsens arbetsbyrå.

En betydande avlastningseffekt åstadkoms dock genom decentraliseringsåtgärderna, vilka huvudsakligen var ägnade att lätta arbetstrycket på fångvårdsstyrelsens socialbyrå.

En av dessa gällde frågan om första anstaltsplacering av icke häktad; medan fångvårdsstyrelsen tidigare haft att besluta vid vilken anstalt vederbörande skulle påbörja verkställigheten, behövde styrelsen efter den 1 oktober 1954 endast med tillämpning av enkla regler hänvisa den dömde till viss räjong, varefter det ankom på räjongchefen att bestämma vid vilken av räjongens anstalter den dömde skulle intagas.

Från samma tidpunkt decentraliserades vidare till räjongcheferna beslut angående förflyttning av intagna mellan räjongerna samt ärenden angående inställelse av intagen inför domstol eller annan myndighet, permission, frigång, arbete i enrum, understöd, bidrag till enskilda studier och tillstånd att

avsända för offentliggörande avsedd skrift, allt såvitt gäller intagna i anstalter för vanligt fångförvar.

Efter hand decentraliserades vidare i fråga om dessa anstalter ärenden angående ersättning för kostnad för inställelse för avtjänande av straff och angående tandvård.⁶

Det kan icke råda något tvivel om att denna omläggning, trots att den i detta skede avsåg endast anstalter för vanligt fångförvar, var ägnad att medföra en betydande avlastning för fångvårdsstyrelsen och väsentligt minska återverkningarna av fångantalets stegring på arbetstrycket i styrelsen. Men denna effekt kunde givetvis ej uppnås förrän det nya systemet verkligen börjat fungera. Härför krävdes bl. a. att fångvårdsstyrelsen fick tillfälle att utarbeta anvisningar för linjepersonalens handhavande av de nya arbetsuppgifterna. Den fortsatta stegringen av fångantalet och knappheten på personal i fångvårdsstyrelsen för utredningsuppgifter fick emellertid till följd att styrelsen på grund av andra arbetsuppgifter, bland dem icke minst rådgivning åt linjepersonalen i enskilda fall, icke fick resurser för utarbetande av sådana generella anvisningar som skulle ha kunnat befria styrelsen från rådgivning i enskilda fall. Läget torde därför kunna uttryckas så att 1954 års partiella reform visserligen medförde en förändring av fångvårdsstyrelsens arbetsuppgifter beträffande anstalterna för vanligt fångförvar men icke åstadkom någon omedelbar arbetslättning och att reformens på längre sikt arbetsminskande effekt endast kunde uppväga en del av den arbetsökning som föranleddes av den fortgående stegringen av fångantalet.

På grund av ovan antydda förhållanden har fångvårdsstyrelsen särskilt under åren 1951—1955 funnit sig nödsakad att begränsa sig väsentligen till arbetsuppgifter av omedelbart trängande natur. Vissa arbetsuppgifter, särskilt sådana som varit av långsiktig natur och hänfört sig till den moderna kriminalpolitikens genomförande, har genom omständigheternas makt kommit att bli eftersatta. Det måste därför sägas att fångvårdsstyrelsen, då utredningen började sin verksamhet på hösten 1955, var till följd av ett sedan länge uppdamt arbetskraftsbehov ur stånd att fullgöra åtskilliga av sina mest betydelsefulla funktioner.

Då organisationen av den centrala ledningen av kriminalvården nu ånyo är under omprövning uppställer sig frågan om det icke vore skäl att begagna

6 Enligt 1951 års fångvårdsutrednings förslag till decentraliseringsåtgärder såvitt förslaget i princip godtogs av statsmakterna år 1953 — se SOU 1952:21 sid. 57 och prop. 143/1953 sid. 42 — borde decentralisering vidare kunna komma i fråga för ärenden angående ersättning till intagen för honom tillhöriga persedlar som förkommit eller förstörts under verkställigheten samt angående sjukvård utom anstalt och intagens disposition av arbetspremier och egna medel. Den första ärendegruppen, som är tämligen ringa, ligger emellertid allttjämt kvar i fångvårdsstyrelsen av den anledningen att den ansetts vara av alltför stor principiell vikt för att lämpligen böra handläggas av råjongchefer. (Se härom vidare nedan å sid. 78 f.) Ärenden angående sjukvård utom anstalt hade redan före 1954 handlagts på anstalterna. Detta kan även sägas gälla frågor om intagens disposition av arbetspremier och egna medel, beträffande vilka anstalternas personal redan före 1954 haft att besluta i det enskilda fallet med tillämpning av generella föreskrifter, utfärdade av fångvårdsstyrelsen.

detta tillfälle att söka föra den vid 1937 och 1953 års riksdagar diskuterade tanken på ett centralt ämbetsverk för ledningen av anstaltsvård av olika slag, såsom kriminalvård, sinnessjukvård, alkoholistvård och slutna ungdomsvård, närmare sitt förverkligande.⁷ Inom utredningen har icke saknats sympatier för en sådan lösning. Utredningen har emellertid varit medveten om att förutsättningar under en relativt lång framtid saknas för en så vittgående reform. Fångvårdens problem får därför även denna gång bedömas för sig.

I detta läge har utredningen funnit det angeläget att man nu förfar på sådant sätt att fångvårdsstyrelsen icke ånyo skall behöva försättas i prekära situationer av det slag som förekommit under det sista decenniet. Här för är det i första hand nödvändigt, att styrelsen erhåller en tillräcklig organisation för sina nuvarande arbetsuppgifter. Utredningens förslag i det följande syftar härtill. Emellertid är det även av vikt, att förutsättningar skapas för en löpande övervakning — genom statistiska undersökningar och prognoser — av sådana faktorer som visat sig inverka på behovet av resurser för utövande av den moderna kriminalvården. Prognoserna blir av särskild betydelse under pågående stegring av fångantalet; erforderlig utvidgning av organisationen såväl i fråga om platser och arbetstillfällen som beträffande personal både på linjen och i fångvårdsstyrelsen kan förberedas och genomföras innan behovet blivit akut och icke först efter det läget blivit kritiskt. Men även då man har att emotse en jämn anstaltsbeläggning eller en nedgång i fångantalet är det för en riktig dimensionering av organisationen av värde att i någorlunda god tid få kännedom därom.

Utredningen vill vidare understryka betydelsen av att fångvårdsstyrelsens personalorganisation bibringas en sådan elasticitet, att den undan för undan kan anpassas efter de behov som sålunda är att emotse. För åstadkommandet av en dylik elasticitet bör *dels* ordinarie anställning ifrågakomma endast beträffande de tjänster som erfordras vid ett fångantal som icke kan beräknas komma att underskridas inom överskådlig tid, *dels* anställningsformen extra åtminstone tills vidare utnyttjas i ej alltför ringa omfattning bland övrig icke-ordinarie personal och *dels* sådana medelsreserver ställas till fångvårdsstyrelsens eller Kungl. Maj:ts förfogande att det blir möjligt att vid behov snabbt utöka personalorganisationen med extra personal.

Ytterligare må framhållas angelägenheten av att, därest statsmakterna i ett eller annat hänseende frångår de förutsättningar på vilka utredningens förslag är uppbyggda och avvikelser medför att fångvårdsstyrelsen tillföres eller får behålla arbetsuppgifter, vilka icke ingått i utredningens beräkningar, det verkligen företages en däremot svarande uppräknings av personalbehovet.

Det bör i detta sammanhang slutligen nämnas, att utredningen i sina överväganden utgått från det nu rådande kriminalpolitiska systemet och

⁷ 1937 motion AK 204, statsutsk. utlåt. 187, RDSkr. 434; 1953 motion FK 259 och AK 311, statsutsk. utlåt. 187, RDSkr. 411.

sålunda icke tagit hänsyn till sådana ytterligare reformer som föreslagits men ännu icke beslutats. Till sistnämnda grupp hör åtskilliga av de reformförslag som innefattas i strafflagberedningens förslag till skyddslag. I den mån dessa förverkligas, kommer detta därför att innebära en sådan ändring av förutsättningarna för utredningens organisationsförslag, att en ny översyn av fångvårdsstyrelsens organisation torde få anses önskvärd.

TREDJE KAPITLET

Rätts- och utredningsuppgifter

I fångvårdsstyrelsen torde arbetsuppgifter av rättslig natur vara betydligt mera vanligt förekommande än i allmänhet i statlig förvaltningsverksamhet. Detta sammanhänger med att det i styrelsen förekommer — förutom handläggning av sedvanliga administrativa ärenden av skilda slag — prövning av ett stort antal spörsmål i anslutning till straffverkställigheten. Denna prövning innefattar tillämpning av ett omfattande och komplicerat regelsystem. Det torde finnas få medborgare, vilkas förhållanden är så noga reglerade i författning, som de för vilkas vård fångvårdsstyrelsen har att svara.

Åtskilliga av de administrativa ärendena kräver här ej närmare behandling. Hit hör till en början frågor om anställande, avlönande och entledigande av personal och om personalens tjänstgöringsförhållanden samt spörsmål angående fel eller försummelse av befattningshavare, d. v. s. disciplinärenden. Såsom ledare för en verksamhet, som till väsentlig del bygger på ett omfattande anstaltsväsende, har fångvårdsstyrelsen vidare ofta att handlägga frågor angående förvärv, förhyrande och förvaltning av fastigheter. Ytterligare ger fångvårdens arbetsdrift upphov till åtskilliga spörsmål angående fångvårdens rättigheter och skyldigheter gentemot arbetsdriftens leverantörer och kunder.

När det gäller klientelet får den rättsliga handläggningen emellertid en särpräglad karaktär. Bland de juridiska uppgifter som då kommer i fråga är det först två grupper som intager en särställning, nämligen de som innefattar straffdomars befordran till verkställighet och den i samband därmed utförda kontrollen av domarnas verkställbarhet, vilken ärendegrupp vanligen benämnes verkställbarhetskontrollen, samt straffidsberäkning. Sådana ärenden förekommer till ett betydande antal.

Verkställbarhetskontroll och straffidsberäkning

Både verkställbarhetskontrollen och straffidsberäkningen ombesörjdes tidigare av länsstyrelserna. Straffidsberäkningen överflyttades till fångvårdsstyrelsen 1946 och verkställbarhetskontrollen 1949.

Verkställbarhetskontrollen avser domar å alla slag av ovillkorliga frihetsstraff¹ men endast såvitt gäller personer som vid domens meddelande är

¹ Härmed avses även förvaring och det numera sällan utnyttjade interneringsinstitutet, vilka båda former för frihetsberövande enligt nuvarande terminologi icke utgör straff utan skydd för samhället.

på fri fot, s. k. frifotingar. Ärendena omfattar så gott som uteslutande domar å straffarbete eller fängelse. Detta sammanhänger med att dom å ungdomsfängelse i regel får verkställas utan hinder av att den icke vunnit laga kraft samt att de som döms till förvaring vanligen icke är frifotingar.

Strafftidsberäkningen omfattar å sin sida endast domar på tidsbestämt ovillkorligt straff men oberoende av om de gäller frifotingar eller intagna.² Strafftidsberäkning kan dessutom komma att ske flera gånger beträffande en och samma dom, nämligen då den tidigare fastställda sluttiden för verkställigheten förändras av en eller annan anledning.³

I fråga om dom å tidsbestämt straff för frifoting — som ju ger upphov till ärenden av båda slagen — är vid *verkställbarhetskontrollen* gången följande. Domstolen insänder domen till fångvårdsstyrelsen, där den registreras och förvaras på den del av centrala fångregistret, som på sätt nedan utvecklas⁴ rätteligen bör betraktas såsom en del av juridiska sektionens kansli. Sedan vadetiden utgått, företages verkställbarhetskontrollen, som innebär att man genom granskning av lagakraftbevis och övriga handlingar i akten samt genom förfrågan hos det egentliga centrala fångregistret övertygar sig om att det ej föreligger något hinder mot omedelbar verkställighet av domen. Denna prövning verkställs av förste byråsekreteraren A 21 på juridiska sektionen med biträde av sektionens kansliskrivare. Befinnes domen därvid verkställbar, fullgör förste byråsekreteraren den fångvårdsstyrelsen åliggande uppgiften att befordra sådan dom till verkställighet. Detta sker därigenom att han utfärdar en verkställighetsresolution, vari anges inom vilken anstaltsgrupp straffet skall avtjänas. Resolutionen jämte dom och övriga verkställighetshandlingar samt de handlingar, som centrala fångregistret eventuellt har angående den dömdes personliga förhållanden, översänds till fångvårdsdirektören i den ifrågakommande anstaltsgruppen. Denne bestämmer vid vilken anstalt inom gruppen den dömda skall intagas samt uppdrager åt vederbörande polismyndighet att tillse att den dömda kommer dit. Sedan den dömda intagits i anstalten återsänder föreståndaren domen till fångvårdsstyrelsen med uppgift om intagningsdagen. Handlingarna går därvid åter till juridiska sektionens kansli, varifrån de efter ny undersökning i centrala fångregistret utlämnas till den personal som har att svara för strafftidsberäkningen.

Vid verkställbarhetskontrollen kan det emellertid visa sig att det föreligger hinder för verkställighet. På detta stadium består sådant hinder vanligen däri att talan fullföljts mot domen, att den dömda sökt nåd eller att vederbörande länsstyrelse beviljat uppskov med verkställighet. Ärendet får då vila, i första fallet till dess lagakraftägande dom föreligger, i andra fallet till dess nådeärendet avgjorts och i övriga fall till dess hindret upphört.

² Härmed avses både häktade och personer som vid domens meddelande avtjänar tidigare ådömt straff.

³ Se nedan sid. 88 ff.

⁴ Se nedan sid. 183.

Men även efter det verkställighetsresolution utfärdats kan hinder för verkställighet uppkomma. I detta skede finns det t. o. m. fler grunder för sådant hinder. Till nåde- och uppskovsfallen kommer nämligen sådana fall då fångvårdsdirektör utnyttjat sitt bemyndigande att till förebyggande av överbeläggning på fångvårdsanstalterna förordna om anstånd med verkställighet under högst sex månader eller då polismyndigheten icke lyckas anträffa den dömde. Vidare kan domstol i nytt mål mot den dömde ha hunnit *antingen* döma honom för annat brott till annat straff — i vilket fall sammanläggning skall ske genom beslut av domstol — *eller* undanröja straffbestämningen i den dom som expedierats för verkställighet och utdöma gemensamt straff för i denna dom avsedda brott och ytterligare brottslighet *eller* döma den dömde till livstids straffarbete — i vilket fall tidigare ådömda men ej verkställda straff automatiskt förfaller — *eller* förordna att ungdomsfängelse skall träda i stället för det tidigare utdömda straffet (konsumtion). I dessa fall kommer ärendet att stå öppet hos fångvårdsstyrelsen till dess hindret upphört eller till dess lagakraftägande beslut eller dom, som innebär att den för verkställighet expedierade domen bringats ur världen, föreligger.

För att fångvårdsstyrelsens skyldighet att utan dröjsmål befordra verkställbara domar till verkställighet skall bli behörigen fullgjord måste de ärenden som står öppna hos styrelsen fortlöpande övervakas och åtgärder vidtagas så snart ett hinder befinnes ha bestått längre än som i varje särskilt fall kan anses normalt. Denna övervakning sker genom s. k. kvartalskontroll, som innebär att alla vilande ärenden genomgås en gång i kvartalet.

I de fall då hindret består däri att talan fullföljts mot domen eller att den dömde sökt nåd, kunde det tyckas att det ej skulle behövas en sådan övervakning utan att fångvårdsstyrelsens personal kunde nöja sig med att avvakta det besked om utgången i fullföljdsålet respektive nådeärendet som vederbörande myndighet har att översända till styrelsen. Det har emellertid i flera fall inträffat att sådant besked uteblivit och måst infordras. Det synes därför icke tillrådligt att undantaga någon av de båda nu ifrågakomna grupperna från kvartalskontrollen.

Denna kontroll kräver både omdöme och noggrannhet och i åtskilliga hänseenden även grundliga kunskaper i straffrätt. Detta gäller icke blott frågan om vilka åtgärder som bör vidtagas utan även bedömandet av i vilka fall en närmare undersökning av det aktuella läget tills vidare kan anstå. Med hänsyn till den stora mängden av vilande ärenden — vid utredningens granskning av nu ifrågavarande del av fångvårdsstyrelsens verksamhet uppgavs de omfatta omkring 3 000 — låter det sig icke göra att man varje gång företager en sådan undersökning i varje ärende.

Ansvar för kontrollen åvilar för närvarande förste byråsekreteraren A 21 på socialbyråns juridiska sektion men den utföres i stor utsträckning av kansliskrivaren på juridiska sektionens kansli, som i tveksamma fall rådför sig med förste byråsekreteraren.

Vad härefter beträffar *straffidsberäkningen* inkommer för detta ändamål förr eller senare alla domar å tidsbestämt ovillkorligt straff till fångvårdsstyrelsen. Såsom ovan nämnts skall styresman, sedan frifoting intagits i anstalten, återsända domen till fångvårdsstyrelsen för straffidsberäkning. Dom angående person som vid domstillfället redan är intagen⁵ sänds av domstolen direkt till vederbörande anstalt, varifrån den i likhet med frifotingsdom insändes till fångvårdsstyrelsen för straffidsberäkning. Såsom likaledes tidigare nämnts måste därefter ny straffidsberäkning ske varje gång den för viss straffverkställighet fastställda sluttiden förändras, exempelvis på grund av rymning, långvarig sjukdom e. d.

Det enklaste fallet av straffidsberäkning föreligger när ärendet omfattar endast ett straff. Så är förhållandet då någon dömts första gången eller då alla tidigare straff är till fullo verkställda. Då gäller det endast att med utgångspunkt från intagningsdagen räkna ut när den i domen bestämda strafftiden eller, om denna uppgår till minst sex månader, fem sjättedelar av strafftiden utgått. I sådana fall meddelas straffidsresolutionen med anlitande av ett formulär, som stämplas på domen och ifylles i erforderliga delar. Detta förfarande användes även beträffande domar, som innefattar avräkning av häktningstid. Stämpelresolution kan användas i ungefär 80 procent av alla straffidsärenden. Av stämpelresolutionerna avser ungefär tre fjärdedelar — d. v. s. omkring 60 procent av alla straffidsärenden — frifotningar.

Övriga straffidsärenden är mer eller mindre komplicerade. I fråga om dem meddelas straffidsresolution i form av särskild skrivelse, s. k. konceptresolution. Svårigheterna, som i vissa fall är betydande, sammanhänger främst med den nuvarande utformningen av föreskrifterna angående behandlingen av konkurrensfall, d. v. s. fall då flera straff samtidigt föreligger till verkställighet. Sådana fall förekommer i stor utsträckning, icke minst på grund av reglerna angående villkorlig frigivning och förverkande av villkorligt medgiven frihet. En tämligen utförlig redogörelse för dessa förhållanden har lämnats i kriminologiska handboken »Om påföljder för brott»,⁶ till vilken här hänvisas. Särskilt må framhållas att i vissa fall olika beräkningsgrunder kan tillämpas med olika resultat och att vederbörande tjänsteman i dylika fall måste undersöka vilken beräkningsmetod som leder till det för den dömde mest förmånliga resultatet.

Strafflagberedningen har i sitt betänkande med förslag till skyddslag beträffande de komplicerade fallen av straffidsberäkning uttalat, att den nuvarande ordningen ej är tillfredsställande. Bestämmelserna bör enligt beredningens mening utformas så att domstolen tämligen lätt kan bilda sig en uppfattning om vad dess dom i verkligheten kommer att innebära; reglerna bör också vara sådana, att icke såsom nu de administrativa myndigheterna

⁵ Se not 2 på sid. 62.

⁶ 2:a uppl., sid. 223—239.

åsamkas betydande svårigheter vid deras tillämpning.⁷ För att tillgodose dessa synpunkter har strafflagberedningen föreslagit konkurrensbestämmelser, som enligt beredningens mening innebär betydande förenklingar i jämförelse med gällande rätt.⁸

Sedermera har professor Ivar Agge i anledning av honom lämnat uppdrag att undersöka möjligheterna att förenkla straffrättsberäkningen i december 1957 avlämnat en promemoria angående straffrättsberäkning och sammanläggning av straff.⁹ I denna promemoria har utredningsmannen uttalat att några ytterligare bestämmelser utöver dem som strafflagberedningen föreslagit ej är erforderliga, att med ifrågavarande reform av olika skäl bör anstå till dess skyddslagsförslaget förverkligas samt att det ej finns anledning att utöver vad som skett i skyddslagsförslaget flytta tidsberäkningar från fångvårdsmyndigheterna till domstolarna.

Såvitt utredningen kunnat finna innebär de av strafflagberedningen föreslagna förenklingarna väsentligen att sådant undanröjande av tidigare straffbestämning och ådömande av gemensamt straff, som nu enligt 4 kap. 3 § strafflagen i vissa fall skall och i andra fall må ske och som ger upphov till åtskilliga besvärliga straffrättsärenden, icke vidare skall förekomma. I de i nämnda lagrum avsedda fallen skall domstolen i stället ha att välja mellan att förordna att den tidigare ådömda påföljden skall avse jämväl det nya brottet eller att döma särskilt för det nya brottet eller att undanröja den tidigare påföljden och döma till påföljd *av annan art* för samtliga brott.¹⁰ Vidare har föreslagits att, då domstol förklarar villkorligt medgiven frihet förverkad, den sammanräknade strafftiden skall anges i domen;¹¹ nu ankommer det på fångvårdsstyrelsens personal att räkna fram denna tid.

Ett genomförande av de föreslagna reglerna skulle sannolikt öka andelen av enkla fall bland straffrättsberäkningsärendena. Det är emellertid synnerligen vanskligt att bedöma huruvida likväl någon lättnad kan på denna väg vinnas för fångvårdsmyndigheterna. Härtill kommer att de föreslagna förenklingarna icke ansetts böra genomföras förrän skyddslagsförslaget förverkligas. På grund härav har utredningen vid sina överväganden av de organisationsfrågor som sammanhänger med straffrättsberäkningen ansett sig böra utgå från nu gällande rättsregler.

Tid efter annan har diskuterats frågan huruvida icke de enkla fallen av straffrättsberäkning skulle kunna decentraliseras till linjens personal. Detta ifrågasattes av justitiekanslerämbetet i remissyttrande över strafflagberedningens förslag till ny verkställighetslag. Decentraliseringsutredningen föreslog 1948 att straffrättsberäkning skulle i klara fall överlämnas till sty-

7 SOU 1956:55 sid. 347.

8 SOU 1956:55 sid. 315.

9 Stencilerad.

10 11 kap. 2 § skyddslagsförslaget.

11 11 kap. 4 § andra stycket skyddslagsförslaget.

resmännen medan tveksamma eller eljest mera svårbedömda fall skulle avgöras av fångvårdsstyrelsen samt att gränsdragningen skulle ske genom av fångvårdsstyrelsen utfärdade anvisningar. Förslaget avstyrktes bl. a. av fångvårdsstyrelsen och strafflagberedningen. Det framlades dock i proposition till 1949 års riksdag¹² men avstyrktes av lagrådet och första lagutskottet, i båda fallen under åberopande av rättssäkerhetsskäl, samt avvisades av riksdagen. 1951 års fångvårdsutredning har i sitt år 1952 avgivna betänkande med förslag till räjongplan för fångvården upplyst att den övervägt att föreslå en decentralisering av enklare straffrättsärenden till styresmännen men att utredningen på grund av den tveksamhet som yppat sig i denna fråga vid utredningens överläggningar med de praktiskt initierade icke ansett sig böra föreslå »att en sådan delegering *nu* kommer till stånd».¹³ Slutligen må nämnas att i den ovan nämnda promemorian angående straffrättsberäkning och sammanläggning av straff har uttalats, att det i samband med en förenkling av straffrättsberäkningen finnes anledning att ånyo upptaga frågan om en decentralisering av frågor rörande straffrättsberäkning samt att detta spörsmål, som nära sammanhänger med verkställbarhetskontrollen, torde, om de föreslagna förenklingarna skulle finnas böra genomföras, lämpligen hänskjutas till fångvårdsstyrelseutredningen.

Utredningen har vid sin granskning av förevarande spörsmål kommit till det resultatet, att en decentralisering av vissa av de enklare straffrättsberäkningsärendena till linjens personal borde låta sig göra utan att rättssäkerheten äventyras; spörsmålet huruvida en sådan decentralisering skall ske synes därför vara att bedöma huvudsakligen ur administrativa och organisatoriska lämplighetssynpunkter.

Såsom ovan nämnts har förste byråsekreteraren A 21 å socialbyråns juridiska sektion att svara för verkställbarhetskontroll och befordran till verkställighet av domar å ovillkorligt tidsbestämt straff för frifotingar. För fullgörandet av dessa uppgifter måste han i varje särskilt fall undersöka förhållandena så väl att han vid utfärdande av verkställighetsresolution har en säker uppfattning om hur en i det då rådande läget verkställd straffrättsberäkning skulle vara beskaffad. Man kunde därför tänka sig att förste byråsekreteraren i de fall, då han finner att straffrättsberäkningen skulle bli så enkel att den med nuvarande system skulle komma att utföras medelst stämpelresolution, kompletterar verkställighetsresolutionen ned ett bemyndigande för viss befattningshavare på linjen att efter det den dömde införpassats i anstalt utfärda vederbörlig straffrättsresolution. Eftersom fångvårdsstyrelsen behöver ha tillgång till resolutionen för att vid behov kunna utfärda ändringsresolution, bör befattningshavaren samtidigt anmodas att till fångvårdsstyrelsen insända kopia av sin resolution. Vilare

12 Prop. 127/1949.

13 SOU 1952:21 sid. 57. Kursiveringen har gjorts av fångvårdsutredningen.

bör han erhålla besked om att han, om han innan straffidsberäkningen verkställts fått kännedom om att komplikation av något slag tillstött, äger hänskjuta ärendet till fångvårdsstyrelsen.

Vid en dylik decentralisering — som av förut antydda skäl endast kan beröra anstaltsgrupperna för vanligt fångförvar¹⁴ — har man att välja mellan att lägga ifrågakomna uppgift antingen endast på fångvårdsdirektörerna eller på samtliga styresmän. I sistnämnda fall skulle man i decentraliseringsärendena minska antalet expeditionsled med ett, nämligen det nuvarande översändandet av straffidsresolution från fångvårdsstyrelsen till verkställighetsanstalten; det expeditionsled som nu består i insändandet av dom m. m. från verkställighetsanstalten till fångvårdsstyrelsen skulle i dessa fall komma att ersättas av översändandet till fångvårdsstyrelsen av kopia av styresmannens resolution. Om man däremot skulle lägga uppgiften enbart på fångvårdsdirektörerna, skulle man i samtliga de decentraliseringsfall, då verkställighet sker vid sidoanstalt, få lika många expeditionsled som nu, eftersom fångvårdsdirektören skulle ha att sända kopia av resolutionen både till fångvårdsstyrelsen och till verkställighetsanstalten. På grund härav synes företräde böra ges åt styresmannaalternativet.

Det kunde då ifrågasättas om man mot detta alternativ skulle kunna anföra att andra styresmän än fångvårdsdirektörer ej kan tilltros förmåga att riktigt handlägga straffidsärenden och att, om sådana anförtros samtliga styresmän, straffidsärendena skulle komma att fördelas på så många händer att de för dessa ärenden ansvariga icke skulle kunna förvärva tillräcklig rutin. De sålunda skisserade invändningarna torde emellertid kunna bemötas med ett påpekande av att styresmän vid kolonier i regel skulle komma att taga befattning endast med resolutioner av enklaste slag, avseende tidsbestämda fängelsestraff av sådan kortvarighet att obligatorisk villkorlig frigivning icke skulle komma i fråga,¹⁵ samt att — såsom departementschefen framhållit i prop. 127/1946 — rutinen icke bör tillmätas någon större betydelse om man, såsom mycket väl torde låta sig göra, utfärdar lättfattliga anvisningar för handläggningen av dylika ärenden.

Om man härefter studerar omläggningen ur juridisk-teknisk synpunkt, skulle den medföra den förändringen, att bedömandet av vilket slag av resolution som skall användas skulle i varje särskilt fall komma att göras på ett tidigare stadium än för närvarande. Nu görs det ju först sedan den dömda blivit intagen i fångvårdsanstalt. Efter den ifrågasatta omläggningen skulle det komma att göras redan då verkställighetsresolution utfärdas.

Sedan detta skett och decentraliseringsbeslut därvid meddelats, skulle

¹⁴ Vid ungdomsfängelsestraff sker ej någon beräkning av sluttid och sluttiden för förvaring och internering beräknas på interneringsnämndens kansli.

¹⁵ För de få fall, då fångvårdsdirektör beslutar att person med straff som uppgår till eller överstiger sex månader skall redan från verkställighetens början vara intagen på koloni, kunde för övrigt koloniföreståndare erhålla generellt bemyndigande att hänskjuta straffidsberäkningen till fångvårdsstyrelsen.

det bli nödvändigt att därefter bevaka ärendet till dess kopia av straffids-resolution inkommit. Denna bevakning skulle behöva ske dels för att man skall erhålla kontroll på att verkställigheten icke onödigt uppehålls och **dels för att man, om ny dom eller annan komplikation kommer i dagen, skall kunna allt efter förhållandena i det särskilda fallet antingen inhibera verkställigheten eller återkalla decentraliseringsbeslutet eller vidtaga båda dessa åtgärder.**

I jämförelse med dagens arbetsrutin skulle detta emellertid icke innebära någon större förändring. Man måste nämligen redan nu bevaka alla ärenden i vilka verkställighetsresolution meddelats dels för att se till att verkställigheten icke onödigt uppehålls och dels för att kunna återkalla resolutionen om det för fångvårdsstyrelsen blir känt att visst slag av hinder mot verkställighet inträtt. Vad som efter en omläggning av här ifrågasatt slag skulle tillkomma vore att förste byråsekreteraren A 21, då han får kännedom om nytillkommen omständighet i ärende av nu berörda slag, skulle ha att överväga icke endast om omständigheten i fråga utgör hinder mot omedelbar verkställighet utan även om den bör föranleda återkallande av decentraliseringsbeslutet. Vid en sådan prövning skulle han — såsom ovan antytts — i vissa fall kunna komma till det resultatet att verkställigheten kan påbörjas trots den nytillkomna omständigheten men att straffidsärendet genom denna kommit i ett sådant läge att straffidsberäkningen bör utföras i fångvårdsstyrelsen. Ett dylikt fall utgör en sådan »4:4-situation» i vilken det icke finnes anledning att låta anstå med verkställigheten till dess lagakraftägande förordnande av domstol om sammanläggning föreligger. I varje sådant fall skulle omläggningen i jämförelse med den nuvarande ordningen för förste byråsekreteraren A 21 medföra det merarbete som ligger i återkallandet av decentraliseringsbeslutet.

En sådan åtgärd skulle emellertid icke vara absolut nödvändig. Även om den i princip borde vidtagas, skulle det, om förste byråsekreteraren avsiktligt eller av förbiseende underlät att återkalla decentraliseringsbeslutet, icke uppstå någon annan olägenhet än att styresmannen skulle i onödan besväras med att utfärda straffidsresolutionen; denna måste ju bli felaktig eftersom den skulle komma att grunda sig på ett okomplicerat läge. Det skulle därefter bli fångvårdsstyrelsens sak att lägga det hela till rätta genom att medelst ändringsresolution utföra den straffidsberäkning som styrelsen, därest decentraliseringsbeslut ej förelegat, skulle ha utfört genom vanlig konceptresolution. Situationen skulle således bli exakt densamma som den som nu alltid uppstår, då en komplikation blir känd för fångvårdsstyrelsen först efter det att styrelsen hunnit utfärda en första resolution, vilken i det övervägande antalet fall är en stämpelresolution.

Icke heller i de fall, då komplikationen bleve känd först sedan styresmannen utfärdat straffidsresolution och insänt kopia därav till fångvårds-

styrelsen, skulle läget bli annorlunda än det som nu uppstår då komplikation tillstöter efter det fångvårdsstyrelsen utfärdat stämpelresolution.

I ett visst avseende skulle det emellertid vid en omläggning av här ifrågasatt slag lämpligen ske en ändring av nu tillämplad arbetsrutin. En styresman bör visserligen redan av den omständigheten, att decentraliseringsbeslut meddelats, kunna sluta sig till att han vid straffrättsberäkningen i det aktuella fallet icke behöver beakta annat än den i domen bestämda strafftiden och datum för straffverkställighetens början. Då han emellertid har att utfärda straffrättsresolutionen på eget ansvar, bör han beredas möjlighet att skaffa sig en egen uppfattning om läget i varje särskilt fall. Detta skulle kunna ske därigenom att straffregisterutdrag föreskrevs skola ingå i verkställighetshandlingarna. Styresmannen skulle då av detta kunna utläsa att den dömda antingen icke tidigare ådömts frihetsstraff eller till fullo avtjänat alla sådana tidigare ådömda straff.

Det skulle vidare vara av värde både för fångvårdsstyrelsens straffrättsberäkning och för den vid anstalterna utförda verkställighetsundersökningen om straffregisterutdrag inginge i verkställighetshandlingarna. En föreskrift härom borde därför icke begränsas till att avse handlingarna i decentraliseringsfallen. För att en dylik föreskrift icke skulle komma att bli alltför betungande för personalen på straffregistret finge den emellertid icke tillämpas så att juridiska sektionen rekvirerade nytt straffregisterutdrag i varje dit inkommet ärende angående straffdoms befordran till verkställighet. Det för verkställighetshandlingarna erforderliga straffregisterutdraget borde i stället anskaffas på det sättet att domstolarna ålades att rekquirera utdrag i två exemplar och foga det ena vid verkställighetshandlingarna.¹⁶ Det torde i detta sammanhang böra framhållas att det föreslagna förfarandet icke behöver föranleda några belänkligheter ur sekretessynpunkt, eftersom det icke finnes någon särskild sekretessföreskrift i fråga om straffregisterutdrag som ingår i domstols akt i avgjort brottmål.

Vad härefter beträffar spørgsmålet om vilken lättnad som genom den ifrågasatta decentraliseringen skulle vara att vinna för den personal i fångvårdsstyrelsen som sysslar med straffrättsberäkning kan till en början konstateras att det decentraliserade förfarandet såsom förut påpekats endast skulle kunna tillämpas i fråga om de enklaste fallen av straffrättsberäkning för frifotingar, som ådömts tidsbestämt ovillkorligt fängelse- eller straffarbetsstraff, d. v. s. de fall då man nu använder stämpelresolution beträffande frifotingar. Dessa fall representerar omkring två tredjedelar av samtliga straffrättsberäkningsärenden eller vid nuvarande frekvens 6 000—7 000 om året. Även om de kvantitativt sett utgör en avsevärd del av straffrättsberäkningsärendena, åtgår för deras handläggning i stort sett ej mer

¹⁶ Efter införande av sådan snabbkopiering av straffregisterutdrag som utredningen föreslagit nedan i 8 kap. torde det icke bereda straffregistret någon svårighet att effektuera dylika beställningar.

än en tingsmeriterad amanuens rb och ett biträde rb. Detta sammanhänger med att biträdet i fråga efter långvarig träning kan bereda dessa ärenden så väl att det därefter i flertalet fall för amanuensen endast behöver bli fråga om granskning och godkännande av färdiga resolutionsförslag. Även om man skulle kunna överlämna huvuddelen av nu ifrågakomna ärenden till styresmännen, skulle man således därigenom icke kunna minska fångvårdsstyrelsens personal med mer än ungefär en halv amanuestjänst och en halv biträdestjänst. Samtidigt skulle man på anstaltens personal lägga en arbetsuppgift, som där med all sannolikhet skulle komma att kräva betydligt mer arbetskraft än som nu i fångvårdsstyrelsen tages i anspråk för samma uppgift.

På grund härav och med hänsyn till att straffrättsärenden icke heller — såsom behandlingsfrågor — skulle kvalitativt sett vinna på att avgöras på linjen har utredningen funnit sig icke böra föreslå att en decentralisering av antytt slag nu kommer till stånd. Om resultatet av statsmakternas prövning av skyddslagsförslaget skulle komma att innebära en icke alltför obetydlig ökning av andelen enkla straffrättsärenden, torde decentraliseringsfrågan få prövas på nytt.

Då straffrättsberäkningen år 1946 överflyttades från länsstyrelserna till fångvårdsstyrelsen, tillfördes styrelsen för de nya arbetsuppgifterna en förste byråsekreterare och en amanuens, båda med juridisk utbildning, samt ett skrivbiträde. Arbetsmängden var då och under de båda därpå följande åren den lägsta som förekommit sedan 1940.¹⁷ Vid den av statens organisationsnämnd 1948 verkställda översynen av fångvårdsstyrelsens organisation synes emellertid nämnda befattningshavare ha varit fullt sysselsatta med ärenden angående straffrättsberäkning.

Såsom förut nämnts föreslog organisationsnämnden — i likhet med decentraliseringsutredningen — att uppgiften att fastställa straffrätt skulle i klara fall anförtros de lokala fångvårdsmyndigheterna. Nämnden beräknade att det härigenom skulle bli möjligt för förste byråsekreteraren att ägna omkring en och en halv timme och för amanuensen omkring två och en halv timme om dagen åt vissa individuella vårdärenden, som enligt nämndens förslag skulle överföras till socialbyrån från styrelsens dåvarande kansli- och kameralbyråer. Någon decentralisering av straffrättsärenden kom dock ej till stånd. I stället beslöt statsmakterna 1949 att fångvårdsstyrelsen skulle från länsstyrelserna övertaga även uppgiften att befordra straffdomar till verkställighet och i samband därmed kontrollera domarnas verkställbarhet. Då styrelsen emellertid icke erhöll någon särskild rättsbildad personal för sistnämnda båda uppgifter, kom även dessa att läggas på de för straffrättsberäkning avsedda juristerna. Dessa fick vidare svara för beredningen av ärenden angående nåd i brottmål och kriminalvård i frihet.

17 Se diagram å sid. 52.

Arbetsmängden för denna personal ökades därefter snabbt. 1950 förekom omkring 4 200 strafftidsärenden; 1954, då fångvårdens organisationskommitté verkställde sin översyn av fångvårdsstyrelsens organisation, uppgick de till omkring 7 000. Samtidigt skedde en motsvarande ökning inom de övriga ärendesgrupper som åvilade arbetsenheten i fråga. Dess personal undergick dock under berörda tid ej annan förändring än att ytterligare ett biträde avdelades till de med strafftidsärendena sammanhängande skrivgöromålen.

Organisationskommitténs förslag innebar i hithörande delar, att det skulle inrättas en särskild sektion för kriminalvård i frihet och en juridisk sektion för handläggningen av samtliga övriga ärenden av juridisk natur inom socialbyråns verksamhetsområde. Sektionen för kriminalvård i frihet skulle bestå av en byrådirektör och ett kontorsbiträde, den juridiska sektionen av ovan nämnde förste byråsekreterare, vars tjänst dåmera placerats i Ca 29 (Ao 23), och amanuensens jämte ytterligare en förste byråsekreterare Ca 27 (Ao 21) samt — i stället för de förut nämnda båda biträdena — ett kanslibitråde och ett biträde rb.

Departementschefen fann sig emellertid icke kunna tillstyrka vare sig inrättande av de nya befattningar, som skulle ingå i sektionen för kriminalvård i frihet, eller den föreslagna uppflyttningen av ett av socialbyråns biträden till kanslibitråde. Resultatet av 1955 års omorganisation blev därför såvitt gäller nu ifrågavarande arbetsuppgifter ej annat än att den arbetsenhet, som dittills svarat för ärenden angående strafftidsberäkning, straffdoms befordran till verkställighet, nåd i brottmål och kriminalvård i frihet, förstärktes med en förste byråsekreterare. Denne måste emellertid i sådan utsträckning tagas i anspråk för de nya uppgifter som samtidigt tillfördes denna arbetsenhet att han från dess övriga rättsbildade befattningshavare endast kunde övertaga ärendena angående straffdoms befordran till verkställighet. Eftersom förste byråsekreteraren Ao 23 och amanuensen därför alltjämt måste ägna en icke ringa del av sin arbetstid åt nådeärenden och ärenden angående kriminalvård i frihet, förfogade sålunda fångvårdsstyrelsen, då utredningen påbörjade sin verksamhet, över färre rättsbildade tjänstemän för strafftidsärenden än som ansetts erforderligt för dem 1946, då arbetsmängden i fråga om dylika ärenden ej torde ha varit ens hälften så stor. Detta var så mycket mer betänkligt som denna ärendegrupp från 1954 till 1955 ökades med ytterligare omkring 1 000 ärenden till omkring 8 000. 1956 förekom omkring 9 200, 1957 omkring 10 600 och 1958 omkring 10 800 sådana ärenden.

Utredningen fann också mycket snart, att det var nödvändigt att förstärka bl. a. personalen för strafftidsberäkning, och på utredningens förslag bemyndigades fångvårdsstyrelsen på hösten 1956 att tillfälligt anställa en tingsmeriterad amanuens rb med uppgift att biträda med strafftidsärenden och ärenden i förstärkta fångvårdsstyrelsen. Denna förstärkning

visade sig emellertid snart otillräcklig. Då justitieombudsmannen på våren 1957 av annan anledning företog inspektion av fångvårdsstyrelsen uttalade han, att övertidsarbete i den för förste byråsekreteraren för straffrättsärenden förekommande omfattningen syntes orimligt i längden och att åtgärder därför borde vidtagas för att bereda denne ytterligare hjälp. Utredningen, som var av samma uppfattning, hemställde i skrivelse den 29 maj 1957 till chefen för justitiedepartementet om bemyndigande för fångvårdsstyrelsen att från och med den 1 oktober 1957 tillfälligt anställa ytterligare en tingsmeriterad amanuens rb för bl. a. straffrättsärendena. Denna framställning föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Av fångvårdsstyrelsen i anslagsäskandena till 1958 års riksdag framfört och av utredningen tillstyrkt yrkande av samma innebörd har likaledes lämnats utan bifall. I underdåniga remissyttranden den 8 och den 20 oktober 1958 över fångvårdsstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1959/60 respektive över framställning av fångvårdsstyrelsen om tillstånd till överskridande av viss avlöningsanslagspost har utredningen framhållit att personalen för straffrättsberäkning är så knapp att de intagnas rättssäkerhet ej kan anses tillbörligen tillgodosedd.

Efter nu gjorda överväganden har utredningen funnit, att fångvårdsstyrelsens behov av personal för här ifrågakomna båda ärendegrupper omfattar följande befattningshavare, nämligen

en förste byråsekreterare A 23 med uppgift att svara för straffrättsberäkning i svårare fall,

en förste byråsekreterare A 21 med uppgift att svara för straffdoms befordran till verkställighet samt att biträda med straffrättsärenden av kvalificerad art,

en amanuens rb med uppgift att handlägga enklare ärenden angående straffrättsberäkning,

en kansliskrivare A 10 med uppgift att vara sektionens registrator samt att biträda i ärenden angående straffdoms befordran till verkställighet,

ett kanslibitråde A 7 med uppgift att biträda med ärenden angående straffrättsberäkning samt

två och ett halvt biträden rb, varav ett och ett halvt erfordras för skrivarbete i ärenden angående straffdoms befordran till verkställighet samt ett för sådant arbete i ärenden angående straffrättsberäkning.

Denna personal bör liksom nu vara sammanhållen på en sektion, vilken lämpligen bör bibehålla benämningen juridiska sektionen.

Med hänsyn till det intima samarbete som måste förekomma mellan sektionens personal och personalen på centrala fångregistret, som alltjämt bör tillhöra socialbyrån, bör jämväl juridiska sektionen även i fortbättringen vara inordnad i denna byrå.

I praktiken innebär utredningens förslag till personaluppsättning för juridiska sektionen ej annan ändring i förhållande till den nuvarande fasta personalorganisationen för denna sektion än att en av biträdestjänsterna utbyts mot en kanslibiträdestjänst samt att personalen på centrala fångregistrets »V-register»¹⁸ införlivats med juridiska sektionen och föreslagits utökad med en halv biträdestjänst. Utbytet av en biträdestjänst mot en kanslibiträdestjänst, som tidigare föreslagits även av fångvårdens organisationskommitté, är motiverat av den kvalificerade beskaffenheten av de arbetsuppgifter ifrågavarande befattningshavare har att fullgöra med avseende å straffrättsärenden. Utökningen med en halv biträdestjänst har föreslagits av den anledningen att erfarenheten visat att det för skrivarbetet i ärenden angående straffdoms befordran till verkställighet ej förslår med ett biträde rb. Den föreslagna personalorganisationen innebär emellertid personalförstärkning även på det sättet, att personalen i fråga icke — såsom den juridiska sektionens nuvarande personal — skall behöva syssla med ärenden för förstärkta fångvårdsstyrelsen, nådeärenden eller ärenden angående kriminalvård i frihet. Sådana ärenden skall enligt vad utredningen nedan föreslår delvis decentraliseras och i övrigt övertagas av personalen på annan sektion på socialbyrån¹⁹. Denna personalförstärkning kan uppskattas till omkring en amanuens.

Rättsuppgifter i övrigt samt utrednings- och planeringsuppgifter

En av fångvårdsstyrelsens viktigaste uppgifter är att genomföra den moderna kriminalpolitiken. Denna uppgift kräver från styrelsens sida arbetsinsatser av flera olika slag.

Styrelsen har sålunda till en början att själv tillämpa en stor del av den mångskiftande floran av rättsregler i fråga om fångvårdens klientel, vilket — bortsett från straffrättsberäkning och straffdoms befordran till verkställighet — innebär utövande av egentlig kriminalvård. Vidare har styrelsen att tillse att linjens personal i sin dagliga gärning fullföljer lagstiftarnas intentioner. För detta ändamål har styrelsen att hålla anstaltspersonalen underrättad om innehållet i gällande författningar samt att utfärda tillämpningsföreskrifter och andra anvisningar. Slutligen är det en självskriven uppgift för styrelsen att då den i sin verksamhet finner anledning därtill taga initiativ till förändringar och förbättringar i gällande författningar, liksom styrelsen är självskriven remissmyndighet då förslag i sådana ämnen framlägs från andra håll.

För att kunna fullgöra dessa uppgifter måste fångvårdsstyrelsen följa den allmänna utvecklingen på straffrättens och kriminalvårdens områden, taga del av förekommande utredningar, hålla erforderliga kontakter med

¹⁸ Se nedan sid. 183.

¹⁹ Se nedan sid. 86 ff.

andra myndigheter såsom socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen m. fl., tillgodogöra sig erfarenheterna på angränsande områden både i Sverige och utomlands, uppmärksamma de organisatoriska konsekvenser för fångvården som kan följa av kriminalpolitikens utveckling m. m.

Men det är — bortsett från den av styrelsen själv utövade egentliga kriminalvården — väsentligen dessa arbetsuppgifter som på sätt berörts i 2 kap.²⁰ genom omständigheternas makt blivit eftersatta.

Reformverksamheten beträffande kriminalvården har under det sista decenniet i huvudsak utgått dels från justitiedepartementet och dels från olika kommittéer. Bristen på resurser för en sådan verksamhet i fångvårdsstyrelsen har därför under denna tid varit mindre uppenbar. Enligt utredningens mening kan denna ordning icke tillämpas under någon längre tid. Det ligger i den moderna kriminalpolitikens natur att den kräver ständig förnyelse. Arbetet härmed måste i längden i första hand ankomma på fångvårdsstyrelsen, i synnerhet sedan strafflagberedningen nedlagt sin verksamhet.

Ett mer påtagligt uttryck för fångvårdsstyrelsens brist på resurser för arbetsuppgifter av nu ifrågakomna slag utgör det tillstånd i vilket den för de lokala fångvårdsorganens verksamhet så viktiga arbetsordningen för linjepersonalen nu befinner sig. Denna arbetsordning, som utgavs för 35 år sedan, är efter åtskilliga men på senare tid likväl otillräckliga ändringar och kompletteringar numera svåröverskådlig, föråldrad och ofullständig. Bland helt oreglerade spørsmål återfinns flera viktiga behandlingsfrågor och rättssäkerhetsfrågor. Icke heller för styrelsens egen personal finnes erforderliga tjänsteföreskrifter.

Det synes oundgängligen nödvändigt att fångvårdsstyrelsen erhåller personal för fullgörandet av här berörda arbetsuppgifter. De torde i styrelsens nuvarande organisation huvudsakligen få anses falla inom administrativa byråns verksamhetsområde. Denna byrå är emellertid i behov av avlastning. I betraktande av arbetsuppgifternas beskaffenhet bör de icke heller läggas på någon av fackbyråerna. För nu ifrågakomna personal bör därför inrättas en särskild arbetsenhet. Så har skett bl. a. i medicinalstyrelsen, där man lagt hithörande uppgifter hos ett särskilt organ för lag- och utredningsuppgifter. Det synes lämpligt att följa den angivna förebilden även i det avseendet att man till ett sådant organ bör föra även ombudsmannaärenden. Ytterligare bör organet ha att bereda remissyttranden i ärenden av juridisk eller allmän natur samt att utöva allmän juridisk konsultation inom fångvården.

Till organet bör vidare organisatoriskt knytas personal för vissa andra uppgifter, vilka likaledes är av beskaffenhet att bära handläggas utanför fackbyråerna.

Utredningen syftar härvid främst på fortlöpande prognoser beträffande

den framtida beläggningen på fångvårdsanstalterna. Utredningen har redan i skrivelse den 21 juni 1956 till chefen för justitiedepartementet hemställt att en statistisk undersökning i prognossyfte av de olika faktorer som kan tänkas påverka beläggningsfrekvensen måtte skyndsamt påbörjas. Denna fråga har vidare behandlats i fångvårdsstyrelsens på departementschefens uppdrag i samråd med bl. a. fångvårdsstyrelseutredningen avgivna skrivelse den 31 oktober 1956 med förslag angående lämplig organisation för upprättande av dylika prognoser.

Utredningen är alltså av den uppfattningen att prognoser beträffande den framtida omfattningen av kriminalvårdsklientelet utgör en väsentlig förutsättning för att man skall kunna åstadkomma en rationell dimensionering av kriminalvårdens resurser i fråga om både anstalts- och personalorganisation. Utredningen kan även redovisa egna erfarenheter i detta sammanhang. Utredningen har sålunda under senare år haft att i olika lägen bedöma fångvårdsstyrelsens personalbehov, oftast för ganska långa perioder framåt i tiden, och har därvid känt ett starkt behov av tillgång till sådana bedömningar som prognosorganet avsetts utföra.

Av nära nog lika stor betydelse i dessa sammanhang är emellertid att man har tillgång till en samlad överblick över den gångna tidens utveckling inom kriminalvården. Detta har beaktats i fångvårdsstyrelsens instruktion, enligt vilken styrelsen har att årligen avge en berättelse över vad som förekommit inom dess verksamhetsområde. Sådan berättelse har emellertid icke avgivits sedan år 1947, emedan styrelsen icke haft resurser härför. Enligt utredningens mening är det angeläget att styrelsen beredes tillfälle att upprätta berättelse för den tid under vilken sådan icke förekommit samt att därefter årligen avge den i instruktionen föreskrivna berättelsen. Med hänsyn till det nära sambandet mellan denna verksamhet och den som är avsedd att bedrivas av det ovan nämnda prognosorganet synes detta lämpligen böra svara även för årsberättelserna.

För organisationsärenden finnes i fångvårdsstyrelsens nuvarande fasta personalorganisation ej annan personal än en byrådirektör A 24 på administrativa byråns kanslisektion. Såsom chef för kanslisektionen svarar denne även för personalärendena. Med den omfattning dessa ärendegrupper nu har kräver de emellertid var för sig i det närmaste en befattningshavares hela arbetstid. Inom överskådlig tid torde organisationsärendena icke kunna beräknas minska vare sig i antal eller svårighetsgrad. Enligt utredningens mening bör man därför i fångvårdsstyrelsen åter inrätta en sådan befattning med organisationsföredragandes arbetsuppgifter som fanns i styrelsen under åren 1949—1954. I likhet med vad som skedde 1949 bör den även nu placeras utanför administrativa byrån och fackbyråerna. Det är nämligen av stor vikt att innehavaren av befattningen ej annat än i vissa bestämda avseenden tages i anspråk för löpande uppgifter, emedan eljest huvuduppgiften, handläggningen av de organisatoriska ärendena,

skulle kunna bli lidande. Befattningen i fråga förlägges därför lämpligem till den föreslagna arbetsenheten för lag- och utredningsuppgifter. Utöver organisationsuppgifterna torde vissa med dem nära sammanhängande arbetsuppgifter, som för närvarande ankommer på administrativa byrån, mämligen redigeringen av fångvårdsstyrelsens anslagsäskanden och den fortlöpande översynen av personalorganisationen, böra hänföras till nu ifrågakomna befattning.

Efter de ovan redovisade övervägandena finner utredningen lämpligt att den särskilda arbetsenheten för lag- och utredningsuppgifter organiseras som en byrå, förslagsvis benämnd *lag- och utredningsbyrån*, bestående av — förutom viss personal utanför sektionindelningen, till vilken utredningen återkommer nedan — två sektioner, nämligen en utredningssektion och en ombudsmannasektion.

På chefen för denna byrå, som skall vara byråchef B 1, skall ankomma att noga följa utvecklingen av kriminalvården inom och utom landet, sörja för att uppslag till förbättringar av olika slag blir undersökta och verka för att de eventuellt även blir prövade i den svenska kriminalvården. Han skall vidare biträda styrelsen med utarbetande av förslag till sådana principiella eller praktiska reformer som synes ägnade att öka kriminalvårdens effektivitet. Han skall också ha att bereda och föredraga ärenden angående viktigare författningar på fångvårdens område samt ärenden rörande av fångvårdsstyrelsen utfärdade cirkulär och rundskrivelser av författningskaraktär ävensom remisser från Kungl. Maj:t och justitiekanslers-, justitieombudsmanna- och militieombudsmannaämbetena i ärenden av allmän eller juridisk natur.

Med hänsyn till beskaffenheten av de för byrån avsedda uppgifterna bör man för ifrågavarande byråchefstjänst om möjligt söka förvärva en person med erfarenhet av såväl domstols- som förvaltningsverksamhet. Även erfarenhet av utredningsarbete bör vara en merit och i vissa fall kunna ersätta förvaltningstjänstgöring.

Utredningssektionens chef, fångvårdsstyrelsens organisationsföredragande, bör ha till huvuduppgifter att handlägga allmänna ärenden angående fångvårdens anstalts- och personalorganisation (såsom frågor om anskaffande, nedläggande eller ändrad disposition av anstalter, fortlöpande översyn av personalorganisationen m. m.), svara för allmänna rationaliseringsinitiativ samt utarbeta fångvårdsstyrelsens äskanden om anslag för egen och andra kriminalvårdsorgans räkning. Denne befattningshavare bör ha en självständig ställning. Med hänsyn härtill samt till omfattningen och den kvalificerade beskaffenheten av hans uppgifter finner utredningen — liksom på sin tid fångvårdens organisationskommitté i fråga om den nuvarande byrådirektörstjänsten på administrativa byrån²¹ — att befattningen

bör uppföras såsom byrådirektör i den högre av de för sådana tjänster tillämpade lönegraden, A 26.

Utredningssektionen bör vidare omfatta en förste byråsekreterare A 23 med uppgift att upprätta prognoser beträffande den framtida omfattningen av kriminalvårdsklientelet²² och andra sammanställningar av utredningskaraktär, redigera fångvårdsstyrelsens årsberättelse, utarbeta översikter över driftskostnaderna vid olika anstalter m. m. samt ett kanslibitråde A 7 med uppgift att biträda förste byråsekreteraren med statistiska räknearbeten m. m.

I fångvårdsstyrelsens förenämnda skrivelse den 31 oktober 1956²³ föreslogs för prognosändamål en försöksorganisation bestående av en expert med ställning såsom byrådirektör (Cg 31) Ag 24, ett kanslibitråde (Cg 11) Ag 7 och ett biträde rb samt att med det slutliga beslutet om personalorganisationen skulle anstå till dess man genom försöksorganisationens verksamhet erhållit ett bättre underlag för bedömandet av den lämpliga organisationen. Man borde icke av experten kräva mindre kompetens än av byrådirektören å statistiska centralbyråns rättsstatistiska avdelning, vilken vore placerad i lönegrad (33) 26. Med hänsyn till att det vore fråga om en försöksorganisation påfordrade styrelsen emellertid icke, att experten tilldelades högre lönegrad än 31 (24).

Då utredningen nu för ledaren av prognosverksamheten föreslår en något lägre löneställning än som upptagits i fångvårdsstyrelsens förslag, sammanhänger detta med att verksamheten föreslås inordnad i en sektion med organisationsföredraganden som sektionschef, vilket medför en något mindre självständig ställning för prognospersonalen.²⁴ Utredningen anser emellertid icke att man beträffande prognosledaren skulle av denna anledning kunna nöja sig med lägre kompetens än fångvårdsstyrelsen förutsatt; för denna befattning bör sålunda ej ifrågakomma lägre lönegrad än 23. Den av utredningen föreslagna prognospersonalen kan samtidigt synas något knappare än vad fångvårdsstyrelsen föreslagit i det att utredningens förslag icke bland denna upptager något biträde rb. Utredningen har emellertid tänkt sig att den skrivcentral som enligt vad utredningen nedan föreslår alltjämt skall ingå i administrativa byrån skall ombesörja löpande skrivarbete, som icke medhinner inom styrelsens övriga arbetsenheter.

Den här föreslagna personaluppsättningen på utredningssektionen erford-

21 Organisationskommittén föreslog att denna tjänst skulle placeras i lönegrad 33, varvid kommittén särskilt åberopade de självständiga uppgifter av organisatorisk art som skulle komma att åvila tjänsteinnehavaren samt framhöll att tjänsten i realiteten ersatte den dittillsvarande »för organisationsärenden avsedda byråchefstjänsten».

22 I fångvårdsstyrelsens skrivelse den 31 oktober 1956 nämndes endast prognoser rörande den framtida beläggningen på fångvårdsanstalterna. Med hänsyn till sambandet mellan fångantalet och omfattningen av det övriga kriminalvårdsklientelet innebär det icke någon ändring i sak då det här och i fortsättningen talas om prognoser beträffande den framtida omfattningen av kriminalvårdsklientelet.

23 Se sid. 75.

24 Jfr lönenämndens yttrande II ht 1957 sid. 81.

ras enligt utredningens mening vid en normal frekvens av organisationsfrågor. Den måste därför i dagens läge betecknas som något knapp. Inför den våg av organisationsärenden som kan förväntas vid ett genomförande helt eller delvis av strafflagberedningens förslag till skyddslag kommer den föreslagna organisationen att bli otillräcklig. För detta fall är det avsett att den i olika sammanhang omnämnda medelsreserven skall kunna tagas i anspråk för erforderliga förstärkningar. Det kan därvid liksom i andra sammanhang visa sig lämpligt att sådana förstärkningar anordnas på det sättet, att fångvårdsstyrelsen såsom sakkunniga anlitar avgångna högre tjänstemän.

Vid *ombudsmannasektionen* bör handläggas s. k. ombudsmannaärenden — disciplinärenden, inkassoärenden, uppvaktningar inför domstolar, rättsärenden rörande fångvårdens fastigheter samt skadeståndsärenden m. m. — varjämte sektionen bör ha att utöva allmän juridisk konsultation inom kriminalvårdsorganisationen. Till skadeståndsärendena är därvid att hänföra även två grupper av ärenden som nu icke åvilar styrelsens ombudsman, nämligen ärenden angående ersättning till enskilda för skador som vållats av rymningar m. fl. samt ärenden om ersättning till intagna för förstörda eller förkomna persedlar.

Ärenden angående ersättning till enskilda för skador som vållats av rymningar m. fl. bereds i gällande organisation av amanuensen på administrativa byråns kanslisektion. Dessa ärenden tillfördes fångvårdsstyrelsen 1948, då ett särskilt anslag anvisades till ersättningar för skador som vållats av rymningar från fångvårdsanstalter och ungdomsvårdsskolor. Sedermera har ersättningsrätten utsträckts till att i vissa fall gälla även skador som vållats av permittenter och frigångare²⁵. Fångvårdsstyrelsens uppgift i dessa ärenden är att verkställa utredning samt överlämna denna jämte eget yttrande till socialdepartementet, där ärendena avgörs. I fångvårdsstyrelsen förekommer årligen ett femtiotal sådana ärenden. Vid nuvarande frekvens ger det med dessa ärenden sammanhängande utredningsarbetet en amanuens sysselsättning under sammanlagt 3—4 månader om året. Det skall i varje särskilt fall klarläggas om ifrågakommen skada verkligen vållats av rymning, frigångare eller permittent, huruvida åtal väckts för den skadegörande gärningen, om tillgripet gods var försäkrat, om skadade bilar varit låsta o. s. v. Utredningens omfattning påverkas i princip icke av den begärda ersättningens storlek.

Sedan fångvårdsstyrelsen erfarit att man beträffande motsvarande ärenden inom ungdomsvårdsskoleväsendet tillämpade det systemet, att beopp under 100 kronor utbetalas direkt från vederbörande ungdomsvårdsskola

²⁵ SFS 567/1958 (V J 5 i statsliggaren) och justitiedepartementets promemoria den 2 juli 1957 (stencilerad). — Med frigångare avses intagna som erhållit tillstånd att inneha abete eller undergå utbildning utom respektive anstalt.

utan socialdepartementets hörande, praktiserade styrelsen under någon tid den metoden att den från sitt omkostnadsanslag betalade ut belopp under 200 kronor då ersättningsrätten syntes fullt klar och ärendena icke var av prejudicerande natur. Förfarandet föranledde emellertid revisionsanmärkning. Styrelsen nöjer sig därför numera med att på angivna sätt reglera ersättningsanspråk som icke avser större belopp än man kan anse inbesparade genom det förenklade förfarandet. Dessa överväganden har föranlett att beloppsgränsen kommit att ligga vid omkring 50 kronor.

Enligt fångvårdsstyrelseutredningens mening bör man utan risk för missbruk kunna bemyndiga räjongcheferna att pröva yrkanden om ersättning med högst 500 kronor samt att — då ersättningsrätten synes fullt klar och ärendet icke är av prejudicerande natur — utbetala den ersättning som finnes skälig. Om sökanden icke är nöjd med räjongchefens beslut, bör han äga överklaga detta hos Kungl. Maj:t i socialdepartementet.

Ärendena angående ersättning till intagna för förstörda eller förkomna persedlar utgör en av de ärendegrupper som 1951 års fångvårdsutredning föreslagit skola decentraliseras⁶². Att dessa ärenden allttjämt ligger kvar i fångvårdsstyrelsen har uppgivits sammanhänga med att det i dem är fråga om att från fall till fall bedöma statens skadeståndsskyldighet mot enskilda och att de därför ansetts ha stor principiell betydelse samt att räjongcheferna, som vid en decentralisering av hithörande ärenden skulle komma att besluta i dem, stundom kan själva ha ett visst medansvar för uppkommen förlust.

En räjongchef torde emellertid icke taga sådan befattning med mottagning, förvaring och utlämning av intagnas persedlar att han skulle kunna betraktas ens som medansvarig för skada som i sådant sammanhang tillfogas intagen. I fråga om de nu berörda ärendenas vikt är vidare att märka, att beslutanderätten i dem enligt fångvårdsstyrelsens delegationsbeslut den 17 september 1955 delegerats till en vid socialbyråns anstaltsvårdssektion då placerad assistent. Utredningen vill därför föreslå att även dessa ärenden decentraliseras till räjongcheferna efter samma grunder som angivits beträffande frågor om ersättning till enskilda för skador som vållats av rymlingar m. fl., dock att klagan över räjongchefs beslut i ärende angående ersättning till intagen för förkommen persedel bör föras hos fångvårdsstyrelsen.

De ärenden av de båda nu ifrågakomna slagen som efter den förordade decentraliseringen skulle ankomma på fångvårdsstyrelsen torde icke innebära någon nämnvärd ökning av arbetsvolymen för styrelsens ombudsman. Icke heller kan de föreslagna utvidgningarna av räjongchefernas befogenheter antagas medföra behov av förstärkning av räjongernas personalorganisation. Ärendena angående ersättning till intagna för förkomna persedlar är tämligen få. I fråga om ersättning till enskilda för skador som vållats av rymlingar m. fl. skulle det decentraliserade förfarandet tillämpas endast beträffande en del av dessa ärenden och räjongcheferna har redan nu att i

26 Se not 6 å sid. 58.

större eller mindre utsträckning medverka till utredningen i dem. Här berörda spörsmål torde emellertid böra uppmärksammas av utredningen angående principerna för fångvårdsanstalternas förseende med annan personal än tillsynspersonal. En viss vägledning bör därvid kunna erhållas vid en jämförelse med det arbete som vid ungdomsvårdsskolorna nedläggs på deras motsvarande ärenden.

Mot bakgrunden av utredningens nu gjorda överväganden torde ombudsmannasektionen böra omfatta en förste byråsekreterare och ombudsman, vars tjänst med hänsyn till arbetsuppgifternas kvalificerade beskaffenhet bör uppflyttas från lönegrad A 21 till A 23, samt ett kanslibitråde A 7 med uppgift att biträda vid handläggningen av enklare rättsärenden, bevakning av fatalier m. m.

Vid lag- och utredningsbyrån bör slutligen utanför sektionsindelningen tjänstgöra dels ett kanslibitråde A 7 såsom byråregistrator och sekreterare åt byråchef och byrådirektör och dels ett biträde rb. För löpande skrivarbete bör byrån — såsom förut nämnts — kunna anlita skrivcentralen vid administrativa byrån.

Av de inledningsvis i detta kapitel omnämnda administrativa rättsfrågorna återstår härefter de som avser arbetsrätt och fastighetsrätt. Deras handläggning bör enligt utredningen alltjämt ankomma på administrativa byrån. Härtill återkommer utredningen nedan i 8 kap.

FJÄRDE KAPITLET

Egentlig kriminalvård

Om man bland den mångfald ärenden som uppräknats på sid. 49 och följande vill urskilja dem som är att beteckna såsom egentlig kriminalvård, skulle man väl rätteligen under detta begrepp hänföra sådana ärenden som helt eller huvudsakligen avser åtgärder av behandlings- eller resocialiseringsnatur. Här har det emellertid — även om ramen därigenom måhända i vissa avseenden blivit väl vid och i andra väl snäv — synt mest praktiskt att göra gränsdragningen på det sättet, att till egentlig kriminalvård hänförts alla ärenden som nu handläggs på fångvårdsstyrelsens socialbyrå utom dels ärenden angående straffdoms befordran till verkställighet och straffidsberäkning, som behandlats ovan i 3 kap., samt dels ärenden angående personalutbildning och om centrala fångregistret, som behandlas nedan i detta kap. resp. i 8 kap.

Inom den sålunda avskilda ärendesgruppen synes det vidare lämpligt att till en början lämna åsido de ärenden som handläggs i förstärkta fångvårdsstyrelsen, nämligen ärenden om inräkning i verkställighetstid av tid för vistelse utom anstalt, om förlängning av verkställighetstid, om fakultativ villkorlig frigivning och om åtgärd mot villkorligt frigiven.

Vad som därefter återstår är ärenden angående intagnas placering på räjong och förflyttning mellan räjonger, om deras vård och behandling, om intagens inställande inför domstol eller annan myndighet, om permission, om arbete utom anstalt, om understöd och om nåd i brottmål samt andra ärenden angående kriminalvård i frihet än sådana som handläggs i förstärkta fångvårdsstyrelsen.

I samtliga dessa ärenden utom nådeärenden och ärenden angående kriminalvård i frihet är beslutanderätten numera decentraliserad till räjongcheferna. Detta innebär att fångvårdsstyrelsen icke annat än efter klagomål av intagna över räjongchefernas beslut eller i anledning av — rikligt förekommande — rådfrågningar från anstalterna behöver syssla med ärenden av ifrågakomna slag angående enskilda intagna och att styrelsens arbetsuppgifter beträffande dem i övrigt omfattar utfärdande av tillämpningsföreskrifter och anvisningar för räjongchefernas handläggning av dylika ärenden samt utövande av en viss allmän övervakning över denna handläggning.

Vissa byråchefsuppgifter

Av nu nämnda arbetsuppgifter ankommer på socialbyråns chef, förutom ledningen av handläggningen av de enskilda ärendena, främst övervakningsuppgifter och i anslutning därtill utarbetande av nya eller kompletterande föreskrifter och anvisningar.

För fullgörandet av övervakningsuppgifterna skulle rätteligen krävas en fortlöpande inspektionsverksamhet vid anstalterna och åtminstone stickprovsgranskning av de från anstalterna insända behandlingsjournalerna. Särskilt på grund av socialbyråchefens övriga arbetsbörda har emellertid denna verksamhet blivit allvarligt eftersatt.

Av samma skäl har tillräcklig tid icke heller kunnat ägnas åt uppgiften att utarbeta föreskrifter och anvisningar. Genom den på våren 1956 tillkomna dubbleringen på byråchefstjänsten, vilken dubblering medförde en förbättring av arbetsläget i fråga om de löpande arbetsuppgifterna på socialbyrån, skapades emellertid bättre förutsättningar även i förstnämnda hänseende. I själva verket har huvudsakliga skälet till att utredningen funnit denna dubblering böra bibehållas varit det starka behovet av ytterligare föreskrifter och anvisningar för verksamheten vid fångvårdens olika organ. Alltjämt är dock åtskilliga av hithörande spörsmål oreglerade och icke få av dessa berör rättssäkerhetsfrågor.

Ovan berörda regleringsverksamhet skulle efter tillkomsten av den av utredningen föreslagna lag- och utredningsbyrån komma att i huvudsak övertagas av denna. Därefter och sedan fångvårdsstyrelsen erhållit den avlastning som skulle följa av den av utredningen nedan föreslagna ytterligare decentraliseringen av beslutanderätt till de lokala fångvårdsmyndigheterna bör den hittills eftersatta inspektionsverksamheten vid anstalterna kunna bedrivas i erforderlig utsträckning.

Kriminalvård i frihet

I fråga om kriminalvården i frihet åligger det fångvårdsstyrelsen enligt dess instruktion att, där det ej ankommer på annan myndighet, främja och öva tillsyn över eftervården över den som frigivits eller utskrivits från fångvårdsanstalt samt övervakningen av villkorligt dömda. Genom den i instruktionen angivna begränsningen — »där det ej ankommer på annan myndighet» — har från fångvårdsstyrelsens ledning i princip undantagits provutskrivna förvarade, som lyder under interneringsnämnden, och provutskrivna ungdomsfängelseelever, som lyder under ungdomsfängelsenämnden; för villkorligt dömda står vården i viss utsträckning under tillsyn av vederbörande övervakningsdomstol eller dess övervakningsnämnd. Detta innebär emellertid i praktiken endast en mindre begränsning av fång-

vårdsstyrelsens arbetsuppgifter på nu ifrågavarande område. Då nämligen eftervården både av villkorligt frigivna och villkorligt dömda samt i viss mån även såvitt gäller provutskrivna förvarade och ungdomsfängelseelever praktiskt utövas och övervakas av skyddskonsulentorganisationens befattningshavare och dessa i sin tur sorterar under fångvårdsstyrelsen, kan styrelsen ej undgå att taga befattning med löpande ärenden inom i det närmaste hela den fria kriminalvården. Enligt sin instruktion skall fångvårdsstyrelsen inom sitt verksamhetsområde bl. a. utfärda erforderliga arbetsordningar, föreskrifter och anvisningar samt genom inspektioner övervaka att gällande föreskrifter behörigen efterlevs. Härutöver förekommer i fångvårdsstyrelsen viss supplementär individuell understödsverksamhet.

Såsom redan redovisats under 1 kap. framförde fångvårdsstyrelsen såväl i sitt betänkande den 31 december 1948 angående »Kriminalvård i frihet» som i sina petita till 1950, 1953, 1955 och 1956 års riksdagar¹ också förslag och yrkanden om förstärkning av styrelsens personal för ärenden angående kriminalvård i frihet. Vid de båda sista tillfällena innebar yrkandena att i styrelsen skulle för dessa ärenden skapas en särskild arbetsenhet bestående av en byrådirektör i lönegrad (31) 24 och ett biträde rb. Detta yrkande sammanföll med fångvårdens organisationskommittés förslag i denna del i dess skrivelse den 30 september 1954 angående fångvårdsstyrelsens organisation efter räjongplanens genomförande. Organisationskommittén upprepade förslaget i sitt betänkande angående »Räjongplanens fullföljande». Statens organisationsnämnd uttalade i anslutning därtill att skyddskonsulentorganisationens storlek motiverade att fångvårdsstyrelsens socialbyrå tilldelades så stor personal att en person odelat kunde ägna sig åt ledningen av denna organisation. Intet av dessa förslag och yrkanden vann beaktande. Sista gången avvisades framställningen under hänvisning till att styrelsens organisation var föremål för omprövning av 1955 års fångvårdsstyrelseutredning.

För närvarande finns alltså i fångvårdsstyrelsens fasta personalorganisation ej någon personal med särskild uppgift att handlägga ifrågavarande ärenden. Dessa handhas av byråchefen på socialbyrån med biträde av förste byråsekreteraren Ao 23 på juridiska sektionen i den mån dennes huvuduppgift, strafftidberäkningen, lämnar honom tid därtill och i övrigt av juridiska sektionens amanuens. För denne är emellertid åtskilliga av de ärenden som ej gäller den supplementära individuella understödsverksamheten alltför kvalificerade. Kriminalvården i frihet befinner sig alltså i stark utveckling. Att en förstärkning av beredningspersonalen för hithörande ärenden behöver ske synes med hänsyn härtill uppenbart. Utredningen återkommer nedan till spørsmålet huru denna förstärkning lämpligen bör anordnas².

¹ Se ovan sid. 19 ff.

² Sid. 100 f.

Ärenden angående nåd i brottmål

Enligt 4 § fångvårdsinstruktionen skall fångvårdsstyrelsen avge utlåtande över nådeansökan av den som är intagen i fångvårdsanstalt. Hithörande ärenden beredes av innehavaren av den i juridiska sektionens fasta personalorganisation ingående amanuensstjänsten. Denne har därvid att tillse att handlingarna är fullständiga och bl. a. innehåller yttrande från vederbörande anstaltsnämnd. Ärendena föredrages av amanuensen för överdirektören och socialbyråchefen. Dylika ärenden förekommer i sådan mängd att amanuensen får ägna nära hälften av sin arbetstid åt dem.

I sitt betänkande med förslag till räjongplan för fångvården föreslog 1951 års fångvårdsutredning att åtskilliga ärendegrupper och bl. a. yttranden till Kungl. Maj:t över ansökan om nåd skulle »delegeras» från fångvårdsstyrelsen till anstaltsnämnderna vid centralanstalterna³.

Departementschefen uttalade⁴ att den föreslagna decentraliseringen skulle möjliggöra säkrare avgöranden och medföra en välbehörlig avlastning av fångvårdsstyrelsen men att det kunde ifrågasättas om man icke borde driva decentraliseringen ännu längre, så att angivna ärenden skulle övertagas av de lokala anstaltsnämnderna. En så långt driven decentralisering kunde emellertid medföra att det uppkomme olika praxis i dessa ärenden. Då det sålunda kunde föreligga tveksamhet om vilken utväg som vore lämpligast, fann departementschefen det klokast att då icke föreslå ett genomförande av berörda förslag.

I sitt förenämnda förslag den 30 september 1954 till organisation för fångvårdsstyrelsen framhöll fångvårdens organisationskommitté att anstaltsnämndens yttrande över nådeansökan av intagen, vilket vore grundat på utlåtande av styresman och annan anstaltspersonal samt på personlig kontakt med den intagne, i det stora flertalet ärenden torde vara fullt tillräckligt såsom underlag för en prövning ur de synpunkter som de fångvårdande myndigheterna har att anlägga. Därför borde enligt organisationskommittén dylika ärenden i fortsättningen jämte yttrande av anstaltsnämnd översändas direkt från anstalterna till nedre justitierevisionen; från fångvårdsstyrelsen skulle yttrande inhämtas endast när så av särskild anledning funnes påkallat.

I anledning av detta förslag uttalade fångvårdsstyrelsen att den för sin del hade stor uppskattning av anstaltsnämndernas insatser och från dessa utgångspunkter velat tillägga dessa nämnder vittgående funktioner, bl. a. att besluta om fakultativ villkorlig frigivning och om återintagning av villkorligt frigivna⁵. Även i fråga om yttranden över nådeansökningar av intagna vore det i första hand av vikt att anstaltsnämnden, sedan dess ledamöter

3 SOU 1952:21 sid. 57.

4 Prop. 144/1953 sid. 40.

5 Jfr emellertid sid. 93 nedan.

bildat sig en på personliga iakttagelser grundad uppfattning om den intagne, gäve sin mening till kända. I talrika fall vore det emellertid till gagn att dessutom låta nådeärendet passera fångvårdsstyrelsen, bl. a. därför att kontrollen av de formella verkställighetsfrågorna är centraliserad till styrelsen. Vidare kunde styrelsen i åtskilliga fall på grund av sin erfarenhet som chefsmyndighet för skyddskonsulentorganisationen och sin befattning i övrigt med eftervårds- och övervakningsarbetet bidra med synpunkter och ibland även med utredning beträffande utformningen av ett eventuellt nådebeslut med hänsyn till den dömdes placering och anordnande av kontroll- och hjälpåtgärder. Ytterligare förtjänade att beaktas, att nådeärenden icke sällan hade samband med den på fångvårdsstyrelsens prövning ankommande frågan om fakultativ villkorlig frigivning; det vore i förekommande fall av vikt att förebygga samtidig handläggning av dessa frågor hos skilda organ. Även för en senare handläggning hos styrelsen av fråga om villkorlig frigivning kunde det vara av värde att styrelsen tidigare tagit ställning i nådeärendet. Därutöver kunde det nämnas att styrelsen förhållandevis ofta i sin verksamhet funnit anledning att taga initiativ till att en dömd finge tillfälle att söka nåd i visst avseende, t. ex. att nådevägen begära avräkning av tid som formellt icke kunnat tillgodoräknas honom. Slutligen ville styrelsen framhålla såsom i viss mån betydelsefullt att anstaltsnämnds yttrande i motsats till styrelsens icke vore offentligt och att det därför, om styrelsens yttranden försvunne, icke längre komme att vara känt »huruvida en nådeansökning tillstyrkts eller avstyrkts från fångvårdshåll (såvida man icke med ändring av sekretesslagen föreskriver att yttrande från anstaltsnämnd ej längre skall vara hemligt).»

Då organisationskommitténs förslag till organisation för fångvårdsstyrelsen i huvudsak oförändrat förelades riksdagen i 1955 års statsverksproposition, berördes icke frågan om styrelsens yttranden i nådeärenden. Anledningen härtill torde ha varit att en mer genomgripande reform av förfarandet i nådeärenden då var under övervägande i justitiedepartementet. Dessa överväganden resulterade i en departementspromemoria i december 1955. Även i denna promemoria föreslogs ett slopande av det regelmässiga inhämtandet av yttrande från fångvårdsstyrelsen angående nådeansökningar av intagna; styrelsen borde höras endast då särskilt skäl därför förelåg.

I sitt remissyttrande över denna promemoria vidhöll fångvårdsstyrelsen sina tidigare framställda erinringar mot den ifrågasatta omläggningen.

Beträffande de av fångvårdsstyrelsen gjorda invändningar som sammanhänger med att fångvårdsstyrelsen har att pröva frågor om fakultativ villkorlig frigivning må framhållas att utredningen nedan — i likhet med strafflagberedningen — föreslår att denna uppgift skall decentraliseras till anstaltsnämnderna⁶. Genom en sådan åtgärd, mot vilken styrelsen enligt det ovan refererade yttrandet icke haft något att invända år 1955⁷, skulle

⁶ Se nedan sid. 94.

⁷ Jfr emellertid sid. 93 nedan.

grunden för dessa invändningar undanryckas och man skulle direkt tillgodose det av fångvårdsstyrelsen uttalade önskemålet att frågor om yttranden över nådeansökningar och om fakultativ villkorlig frigivning prövades av ett och samma organ. De övriga invändningarna verkar ej övertygande. Exempelvis kan den omständigheten, att kontrollen av de formella verkställighetsfrågorna är centraliserad till styrelsen och att styrelsen i denna verksamhet kan finna anledning att animera en dömd att anlita nådevägen i sådana fall, då de formella föreskrifterna skulle leda till ett obilligt resultat, icke anses utgöra tillräckligt skäl för att styrelsen skall härefter som hittills yttra sig över *alla* nådeansökningar av intagna. Det torde med fog kunna antagas att nedre justitierevisionen skulle just i de fall, då ansökningshandlingarna ger vid handen att grunden för nådeansökningen är av angiven art, inhämta yttrande från fångvårdsstyrelsen såsom sakkunnig myndighet beträffande de formella verkställighetsfrågorna. Likaså måste man räkna med att fångvårdsstyrelsens yttrande skulle komma att inhämtas i ärenden, i vilka eftervårds- eller övervakningsfrågorna kräver någon speciell lösning. Därest det skulle anses tillräckligt betydelsefullt, att det blir känt vilken ståndpunkt som på fångvårdshåll intagits i varje särskilt ärende angående nådeansökan av intagen, synes någon erinran icke kunna göras mot den av fångvårdsstyrelsen själv antydda möjligheten att ändra sekretesslagen.

Däremot skulle måhända kunna invändas att anstaltsnämndernas yttranden i nådeärenden i många fall är så knapphändiga att de icke ensamma ger Kungl. Maj:t tillräckligt underlag för en prövning ur de synpunkter som de fångvårdande myndigheterna har att anlägga. Utredningen anser sig emellertid kunna utgå från att så icke skall bli fallet efter ett genomförande av här ifrågasatta och nedan föreslagna förändringar av anstaltsnämndernas uppgifter. Den nedan föreslagna vidgningen av anstaltsnämndernas befogenheter torde nämligen vara i hög grad ägnad att stimulera de enskilda ledamöternas intresse för nämndernas verksamhet. Detta förhållande kan i förening med medvetandet om att nämnden kan komma att bli den enda fångvårdsmyndighet som får tillfälle att yttra sig i det särskilda ärendet förväntas medföra att nämnderna över lag skall komma att avge både mer utförliga och mer nyanserade yttranden än hittills.

Under åberopande av vad sålunda anförts ansluter sig utredningen till tidigare framförda förslag att yttrande över nådeansökningar från intagna icke vidare skall infordras från fångvårdsstyrelsen i andra fall än då detta av särskild anledning finnes påkallat.

Förstärkta fångvårdsstyrelsens ärenden

Utredningen övergår härefter till de ärenden som handläggs i förstärkta fångvårdsstyrelsen. Dessa avser enligt 84 § verkställighetslagen dels frågor om inräkning i verkställighetstid av tid varunder intagen på grund av sjuk-

dom eller permission eller inställelse inför domstol eller annan myndighet vistats utom anstalt och dels frågor om bestraffning genom förlängning av verkställighetstiden för strafffånge, fängelsefånge eller bötesfånge⁸, som gjort sig skyldig till förseelse av sådan art att den påkallar svårare disciplinstraff än styresman må ålägga. Vidare har förstärkta fångvårdsstyrelsen enligt lagen om villkorlig frigivning att handlägga frågor om fakultativ villkorlig frigivning⁹ samt frågor om åtgärder mot villkorligt frigiven, som underlåtit att iakttaga vad som åligger honom till följd av den villkorliga frigivningen. Av dessa ärendegrupper är de båda sistnämnda minst såvitt angår antalet ärenden men å andra sidan mest arbetskrävande, särskilt för föredraganden.

I den slutliga handläggningen av de ärenden som ankommer på förstärkta fångvårdsstyrelsen deltagar överdirektören, socialbyråchefen och två av Konungen utsedda sakkunniga. Såsom föredragande tjänstgjorde tidigare endast förste byråsekreteraren Ao 21 på juridiska sektionen, vilken därutöver handlägger ärenden angående straffdoms befordran till verkställighet. Sedan socialbyrån genom utredningens medverkan erhållit förstärkning med en amanuens, har denne övertagit omkring hälften av föredragningsuppgifterna i förstärkta fångvårdsstyrelsen.

Även de ärendegrupper varom nu är fråga föreslogs av 1951 års fångvårdsutredning decentraliserade till anstaltsnämnderna vid centralanstalterna. Departementschefen fann emellertid såsom förut nämnts¹⁰ att det syntes så tveksamt hur långt man rätteligen borde driva decentraliseringen att det vore klokast att då icke vidtaga någon ändring i den bestående ordningen.

I strafflagberedningens förslag till skyddslag och till lag om behandling i skyddsvårdsanstalt¹¹ har nu ifrågakomna ärendegrupper behandlats olika. I fråga om inräkning i verkställighetstid av tid för vistelse utom anstalt på grund av sjukdom¹² eller inställelse inför domstol eller annan myndighet¹³ och i fråga om disciplinstraff i form av förlängning av verkställighetstid¹⁴ innebär strafflagberedningens förslag ej någon ändring av nu rådande ordning; prövningen av dessa frågor avses sålunda kvarligga hos det centrala ämbetsverket. Detta skall enligt förslaget även gälla tid för permission för intagen med bestämd anstaltstid, medan motsvarande inräkningsfrågor för klientelet med obestämd anstaltstid skall handläggas av vederbörande centrala nämnd.¹⁵ Vidare har strafflagberedningen föreslagit att prövningen

8 Sådan bestraffning kan sålunda ej förekomma beträffande förvarade eller ungdomsfängelseelever.

9 Obligatorisk villkorlig frigivning handhas av styresmännen på det sättet att de friger de intagna den dag som finnes angiven i vederbörandes strafftidsresolution, varvid de förordnar tillsynsman samt meddelar beslut om prövotidens längd och de ytterligare föreskrifter som kan finnas påkallade.

10 Se ovan sid. 84.

11 SOU 1956:55.

12 4 kap. 7 § förslag till lag om behandling i skyddsvårdsanstalt.

13 4 kap. 16 § samma lagförslag.

14 10 kap. 2 § samma lagförslag.

15 5 kap. 8 §, 7 kap. 6 § och 8 kap. 6 § samma lagförslag.

av frågor om fakultativ villkorlig frigivning skall delegeras till anstaltsnämnderna¹⁶, att särskilda tillsynsnämnder skall handha frågor om annan åtgärd mot villkorligt frigiven än förverkande av den villkorligt medgivna friheten samt att fråga om sistnämnda åtgärd skall prövas av domstol på talan av allmän åklagare efter framställning av tillsynsnämnd¹⁷. Tre av beredningens ledamöter har emellertid uttalat sig för ett slopande av disciplinära åtgärder, särskilt såvitt gäller bestraffning genom förlängning av verkställighetstiden¹⁸. Beredningens ordförande har i en reservation förordat att frågor om sådan bestraffning skall prövas av anstaltsnämnderna och till denna reservation har en av de först nämnda reservanterna i andra hand anslutit sig¹⁹. En ledamot har bestämt avstyrkt decentralisering av prövningen av frågor om fakultativ villkorlig frigivning till anstaltsnämnderna. Han har därvid åberopat bl. a. *dels* att dessa nämnder skulle få svårt att motstå det tryck som de intagna utövar för att utverka så tidig frigivning som möjligt, *dels* att de intagna skulle komma att betrakta anstaltsnämnderna som ett slags domstolar och icke längre kunna vända sig till dem med förtroende för att få råd och hjälp, *dels* att styresmannen och den ytterligare befattningshavare vid anstalten som ingår som ledamot i nämnden skulle komma i en svår ställning i det att de skulle tvingas att i nämnden rösta för kvarhållande av dem som de finner besvärligast och *dels* att, om de blev ansvariga för ett avslag på en begäran om villkorlig frigivning, deras möjligheter att etablera en önskvärd känslomässig kontakt med intagna skulle försämrast²⁰.

Frågor om inräkning i vissa fall i verkställighetstid av tid för vistelse utom anstalt

Vad då först angår frågor om inräkning i verkställighetstid av tid varunder intagen på grund av sjukdom, permission eller inställelse inför domstol eller annan myndighet vistats utom anstalt är till en början att märka att, ehuru lagtexten i dessa sammanhang generellt talar om »intagea»²¹, sådana ärenden förekommer endast i fråga om straff-, fängelse- och bitesfångar samt förvarade²² för vilka minsta tiden ännu icke utgått. Har minsta tiden utgått för en förvarad, är ju — bortsett från de legala maximitiderna — längden av hans ytterligare anstaltstid helt beroende av vad som kan komma att beslutas av interneringsnämnden, som vid sin prövning av utskrivningsfrågan har att beakta bl. a. i vilken utsträckning, av vilken anledning och under vilka förhållanden den förvarade vistats utom anstalt. I fråga om ungdomsfängelseelevers anstaltstid har visserligen föreskrivits att

16 2 kap. 11 § förslag till skyddslag.

17 2 kap. 14 § förslag till skyddslag jämförd med 4 kap. 6 — 14 §§ samma lagförslag.

18 SOU 1956:55 sid. 440 f.

19 SOU 1956:55 sid. 422.

20 SOU 1956:55 sid. 430 ff.

21 28, 36 och 38 §§ VL.

22 Härmed avses här liksom eljest där ej annat anges även internerade.

utskrivning ej får ske tidigare än efter ett år och skall ske senast efter två år, men i båda fallen får avsteg ske om det finns särskilda skäl därtill²³. Då dessa tidsbestämmelser således icke är att betrakta såsom annat än riktlinjer, har det ansetts meningslöst med en prövning i fångvårdsstyrelsen i vad mån på grund av ungdomsfängelselevs vistelse utom anstalt angivna tidpunkter för hans del skall framflyttas. Icke heller den i ungdomsfängelselagen stadgade maximitiden för anstaltsvistelse, 4 år²⁴, har ansetts motivera en sådan prövning, eftersom denna tid aldrig uppnås i praktiken²⁵.

Ärenden angående inräkning i verkställighetstid av tid varunder intagen vistats utom anstalt på grund av *inställelse inför domstol eller annan myndighet* är oftast enkla. I sådana ärenden saknas i allmänhet anledning att frångå den i verkställighetslagen för detta fall angivna huvudregeln att tiden skall inräknas i verkställighetstiden²⁶.

Även då vistelsen utom anstalt föranletts av *sjukdom* skall enligt huvudregeln tiden härför helt inräknas i verkställighetstiden. För dessa fall gäller dock, förutom den generella regeln om rätt för fångvårdsstyrelsen att förordna annorlunda, ytterligare en viktig undantagsbestämmelse: straffånge och fängelsefånge får icke av tiden för vistelsen utom anstalt inräkna större del än som svarar mot en sjättedel av verkställighetstiden, med mindre synnerliga skäl föreligger²⁷. Detta medför att prövningen i nu ifrågavarande ärenden ofta får en annan karaktär än i övriga inräkningsärenden. Då är det ju i regel fråga om huruvida den intagne skall mot huvudregeln förvägras att i verkställighetstiden inräkna viss tid för vistelse utom anstalt. Har sjukdom föranlett längre tids vistelse utom anstalt, uppkommer däremot i regel spörsmålet om den intagne skall av denna tid få inräkna *mer* än som skulle följa av den för detta fall gällande huvudregeln. I dylika fall föreligger vanligen enträgna yrkanden från den intagne om att få inräkna hela tiden för vistelsen utom anstalt. Prövningen av sådana frågor underlättas givetvis av att det även beträffande dem hunnit utbildas en någorlunda fast praxis. Enligt denna medges i regel fullständig avräkning i särskilt ömmande fall, såsom i fråga om äldre tuberkulossjuka interner eller då sjukdomen kan betraktas såsom en följd av verkställigheten (olycksfall i arbete inom anstalt e. d.) men i andra fall tillämpas verkställighetslagens huvudregel. Det kan emellertid i dessa sammanhang uppkomma synnerligen intrikata fall, exempelvis det att en intern under rymningsförsök skadas så svårt att han måste tillbringa en längre tid på sjukhus och blir invalid.

23 12 § andra st. och 13 § tredje st. UFL.

24 12 § första st. UFL.

25 Det må dock påpekas, att strafflagberedningen i SOU 1956:55 icke föreslagit annan ändring av gällande inräkningsregler för klientelet med obestämd anstaltstid än att frågor om inräkning av tid för permission för detta klientel skall handläggas av vederbörande centrala nämnd.

26 38 § andra st. VL.

27 28 § fjärde st. VL. Enligt praxis beräknas sjättedelen på den faktiska verkställighetstiden, d. v. s. efter avdrag av tid för obligatorisk villkorlig frigivning då sådan kan komma i fråga.

Även tid för *permission* skall enligt den härför gällande huvudregeln helt inräknas i verkställighetstiden²⁸. För att det skall kunna bli fråga om avsteg från denna regel måste vederbörande i något avseende ha åsidosatt villkoren för permissionen — återkommit för sent, berusat sig under permissionen e. d. Föreligger något sådant förhållande, förvägras den intagne i regel rätt att inräkna permissionstiden i verkställighetstiden²⁹. Undantag härifrån kan dock göras om anmärkningen mot den intagne består däri att denne återkommer för sent men han lyckas göra sannolikt att detta berott på förhållande, som han ej haft anledning att räkna med och över vilket han icke kunnat råda.

Av den föregående framställningen har framgått, att i fråga om klientelet med obestämd anstaltstid inräkningsärenden förekommer endast beträffande förvarade, för vilka minsta tiden ännu ej utgått. I de fall, då sådan intagen vistats utom anstalt på grund av inställelse inför domstol eller annan myndighet eller av sjukdom, medges så gott som undantagslöst inräkning i minsta tiden av hela tiden för vistelsen utom anstalt. Huvuddelen av de nu ifrågakomna ärendena avser emellertid frågor om inräkning i minsta tiden av tid för permission som i ett eller annat avseende missköts. I dessa ärenden har förstärkta fångvårdsstyrelsen enligt nu rådande ordning att pröva huruvida en permissionstid, som kan ha omfattat ett par tre dygn, skall inräknas i en minsta tid, som aldrig kan understiga ett år och som ju — enligt sin beteckning — markerar endast minimitiden för den förvarades anstaltsvistelse; denna kan bl. a. på grund av permissionsmisskötsel komma att förlängas av interneringsnämnden med mångdubbelt längre tid än permissionen omfattat. Detta synes ej endast föga rationellt utan det kan också i viss mån betecknas som en inkonsekvens, då ju det förhållandet att förvarade har obestämd anstaltstid ansetts utgöra hinder mot att i fråga om dem använda den under följande avsnitt behandlade disciplinära bestraffningen i form av förlängning av verkställighetstid³⁰.

Utredningen vill därför i första hand förorda att reglerna för inräkning i verkställighetstid av tid för vistelse utom anstalt på grund av sjukdom, inställelse inför domstol eller annan myndighet eller permission icke längre skall vara ens formellt tillämpliga på klientel med obestämd anstaltstid. Det bör i stället — såsom redan gäller i fråga om förvarade, vilkas minsta

28 38 § andra st. VL.

29 Gäller ärendet straff-, fängelse- eller bötesfänge, föreligger i regel hos fångvårdsstyrelsen samtidigt till prövning frågan huruvida försummelsen även skall medföra bestraffning i form av förlängning av verkställighetstiden, varom mera nedan. — Har förseningen omfattat ett eller flera dygn, skall dessutom beträffande såväl dessa kategorier som förvarade, för vilka minsta tiden ännu ej utgått, ske en mot dröjsmålet svarande framflyttning av den tidigare beräknade slutdagen för straffet resp. dagen för minsta tidens utgång. Detta är emellertid en fråga om straff- tidsberäkning, vilken icke ankommer på förstärkta fångvårdsstyrelsen utan handlägges av den person som i fångvårdsstyrelsen sysslar med straff- tidsberäkning resp. sekreteraren i interneringsnämnden sedan vederbörande fått del av förstärkta fångvårdsstyrelsens beslut i inräkningsfrågan och — såvitt gäller straff-, fängelse- och bötesfångar — i bestraffningsfrågan.

30 SOU 1944:50 sid. 215.

tid utgått, och enligt praxis även beträffande ungdomsfängelseelever — helt överlämnas åt vederbörande utskrivningsmyndighet att vid sin prövning av utskrivningsfrågor beakta i vilken utsträckning, av vilken anledning och under vilka förhållanden intagen vistats utom anstalt. Efter en sådan ändring skulle icke endast de nuvarande inräkningsärendena beträffande förvarade försvinna utan därjämte skulle interneringsnämnden befrias från de ärenden angående omräkning av slutdagen för minsta tiden vilka nu uppkommer som en följd av förstärkta fångvårdsstyrelsens beslut om att tid för vistelse utom anstalt icke får inräknas i minsta tiden³¹.

Utredningen föreslår vidare, att ärenden angående inräkning i verkställighetstid av sådan tid, varom nu är fråga, decentraliseras till anstaltsnämnderna. Dessa, som har en sammansättning som föga avviker från en allmän underrätts, kan ej anses mindre skickade än förstärkta fångvårdsstyrelsen att handlägga dylika ärenden. Beträffande flertalet av de intrikata spörsmål, som angivna ärenden stundom kan inrymma, torde fastmera gälla detsamma som i fråga om behandlingsproblem, nämligen att de bedöms bäst av dem som har omedelbar personlig kontakt med och kännedom om den ärendet avser.

Ärenden angående bestraffning av intagen genom förlängning av verkställighetstid

Om intagen bryter mot anbefalld ordning och förseelsen är av allvarlig beskaffenhet eller rättelse ej sker efter »lämpliga föreställningar», äger styresmannen bestraffa den intagne med förlust under viss tid av speciell eller allmän förmån såsom rätt att inköpa varor, som tillhandahålles vid anstalten, att läsa tidningar och inneha litteratur — i vilket hänseende längre tid än 14 dagar ej må bestämmas — eller med inneslutning i enrum under högst en månad eller, i fråga om ungdomsfängelseelev, högst sju dagar³². Har förseelsen begåtts av strafffånge, fängelsefånge eller bötesfånge och påkallar den svårare disciplinstraff än styresmannen har rätt att ålägga, äger fångvårdsstyrelsen på framställning av styresmannen ålägga fången särskilt straff genom förlängning av verkställighetstiden med högst 14 dagar. Genom sådan eller sådana bestraffningar får dock verkställighetstiden ej förlängas med mer än en tredjedel och icke heller med sammanlagt mer än tre månader³³. Vidare har föreskrivits att bestraffningar av båda dessa slag »må efter förseelsens beskaffenhet och övriga föreliggande omständigheter åläggas i förening» samt att, om flera förseelser samtidigt föreligger till bedömning, gemensam bestraffning skall bestämmas för dem³⁴. Beslutar fång-

31 I dessa ärenden är det dock ofta — såsom framgår av not 29 — samtidigt fråga om omräkning av slutdagen för minsta tiden på grund av att den förvarade återkommit ett eller flera dygn efter permissionstidens utgång. I sådana fall skulle den föreslagna ändringen ej medföra nämnvärd lättnad för interneringsnämnden.

32 75 § VL.

33 76 § VL.

34 77 § VL.

vårdsstyrelsen ålägga den intagne bestraffning genom förlängning av verkställighetstiden överlämnas beslutet bl. a. till avdelningen för straffrättsberäkning för utfärdande av ny straffrättsresolution.

I anledning av den i strafflagberedningens betänkande återgivna reservationen för ett slopande av disciplinära åtgärder³⁵ har fångvårdsstyrelsen i sitt remissyttrande över betänkandet anfört, att det för styrelsen står klart, att man vid anstalterna måste ha möjlighet att vid olämpligt uppförande eller förseelser av de intagna ge uttryck för sitt ogillande och att formerna för sådant ogillande ur rättssäkerhetssynpunkt bör vara reglerade i lag. För utredningen har också framhållits, att möjligheten att ålägga intagna straff genom förlängning av verkställighetstiden är ett av de effektivaste medlen för upprätthållandet av ordningen på anstalterna och det enda som bibehåller sin effekt till verkställighetstidens slut; för den som har några dagar kvar till slutlig eller obligatorisk villkorlig frigivning ter sig ju utsikten att under dessa dagar förlora vissa förmåner ej särskilt avskräckande.

Det torde få anses ligga utanför utredningens uppdrag att taga ställning till frågan huruvida förenämnda institut skall bibehållas eller ej. Om gällande ordning kommer att bestå, anser emellertid utredningen — i likhet med bl. a. strafflagberedningens ordförande — att dess handhavande kan och bör överlämnas till anstaltsnämnderna. Deras sammansättning gör dem väl skickade även för handläggning av hithörande ärenden. Vidare bör man med hänsyn till den fasta praxis, som framvuxit i fångvårdsstyrelsen vid bedömningen av dessa ärenden, kunna räkna med en nöjaktig enhetlighet i nämndernas avgöranden av dem.

Ärenden angående fakultativ villkorlig frigivning

Såsom ovan nämnts kräver de ärenden som enligt lagen om villkorlig frigivning ankommer på förstärkta fångvårdsstyrelsen mest arbete i det enskilda fallet. Gäller ärendet fråga om fakultativ villkorlig frigivning erfordras icke endast utförlig utredning om sökandens personliga förhållanden före och under den pågående verkställigheten och angående hans villkor efter en eventuell frigivning utan därjämte måste noga uppmärksammas de formella förutsättningarna för meddelande av fakultativ villkorlig frigivning och dess utformning. Även ärenden angående åtgärd mot villkorligt frigiven kräver givetvis noggranna överväganden, särskilt om det är fråga om förverkande av den villkorligt medgivna friheten.

Det var framför allt ärenden angående villkorlig frigivning som deputeringschefen avsåg, då han i anledning av fångvårdsutredningens förslag om decentralisering av vissa av förstärkta fångvårdsstyrelsens ärenden uttalade, att det, om ärendena överlämnades till de lokala anstaltsnämnderna, kunde befaras uppstå ojämnheter i praxis³⁶.

³⁵ Se vid not 18 å sid. 88 ovan.

³⁶ Se ovan sid. 84.

Såväl de av departementschefen antydda farhågorna för ojämnhet i praxis som de av en reservant i strafflagberedningen anförda invändningarna mot den av beredningens majoritet föreslagna decentraliseringen av ärenden enligt lagen om villkorlig frigivning³⁷ har återopats i de nära nog enhälligt avstyrkande yttranden som de lokala anstaltsnämnderna och styresmännen avgivit till fångvårdsstyrelsen. Därutöver har från olika anstaltsnämnder framhållits att en sådan ökning av deras uppgifter som skulle följa av strafflagberedningens förslag — vari även ingår en vidgad tillämpning av fakultativ villkorlig frigivning — skulle medföra behov av personalförstärkning hos både anstalterna och nämnderna och föranleda svårighet att erhålla lämpliga ledamöter i nämnderna.

I anledning härav har fångvårdsstyrelsen i sitt remissyttrande över strafflagberedningens betänkande anfört i huvudsak följande.

Fångvårdsstyrelsen anser att största möjliga decentralisering bör eftersträvas, när det gäller människovård och att beslutanderätten rörande fakultativ villkorlig frigivning bör tilläggas anstaltsnämnderna. Styrelsen finner det vidare önskvärt att tillsynen över eftervården av villkorligt frigivna decentraliseras men anser att det skulle vara olyckligt om man för handhavandet av denna och övriga tillsynsuppgifter inom kriminalvården i frihet skulle — såsom strafflagberedningen föreslagit — inrätta ytterligare nämnder på kriminalvårdens område, nämligen tillsynsnämnder. En sådan anordning skulle innebära att en villkorligt dömd, som begår nytt brott och intages på anstalt samt därefter villkorligt frigives, skulle komma att lyda först under tillsynsnämnd, därefter under anstaltsnämnd och slutligen åter under tillsynsnämnd. Enligt styrelsens mening bör därför även de uppgifter som i strafflagberedningens förslag tillagts tillsynsnämnderna och som avser villkorligt frigivna överlämnas till anstaltsnämnderna. Dessa har emellertid med rätta förklarat sig sakna resurser för att lösa de uppgifter som strafflagberedningen velat tilldela dem. För att möjliggöra den önskvärda decentraliseringen utan de olägenheter som enligt vad ovan upptagits skulle vara förenade med strafflagberedningens förslag föreslår fångvårdsstyrelsen att beslutanderätten i frågor rörande eftervård av det fria kriminalvårdsklientelet — dock icke frågor om förverkande av villkorligt medgiven frihet, vilka även styrelsen anser böra prövas av domstol — tillägges speciella kriminalvårdsdomare, lämpligen en för varje räjong. De bör vid sin sida ha ett kansli med heltidsanställd eller deltidanställda sekreterare, som bör rekryteras ur kriminalvårdskarriären, samt biträdespersonal. Det bör vidare föreskrivas, att kriminalvårdsdomaren skall vara ordförande i anstaltsnämnderna inom sin räjong och att han från ett centralt belägt kansli deltaga i arbetet med den fria kriminalvården inom räjongen. Styrelsen hemställer att åt 1956 års eftervårdsutredning uppdrages att utreda detaljfrågorna beträffande den av styrelsen skisserade organisationen.

Enligt utredningens mening har i diskussionen om decentralisering till anstaltsnämnderna av flertalet av de uppgifter som nu åvilar förstärkta fångvårdsstyrelsen på olika håll alltför mycken vikt lagts vid det tryck som de intagna utövar på dessa nämnder och på styresmännen. Det har t. o. m. angivits såsom värdefullt att styresmän och anstaltsnämnder kan inför de

37 Se vid not 20 å sid. 88 ovan.

intagna på fångvårdsstyrelsen lägga ansvaret för beslut som gått de intagna emot. Detta synes gälla icke endast då styrelsen gått emot anstaltsnämnden utan även då nämndens yttrande varit avstyrkande, i vilket fall enligt anvisning av reservanten i strafflagberedningen till förklaring av nämndens inställning nämnden nu kan hänvisa till fångvårdsstyrelsens praxis. Samme reservant anser att det skulle vara för mycket att av styresmännen begära, att de vid deltagande i ärende angående fakultativ villkorlig frigivning skulle rösta för kvarhållande av dem de själva finner besvärligast. Sådana synpunkter hör dock knappast hemma i en diskussion om en förvaltningsorganisation. Såvitt gäller styresmännen torde det vara tillräckligt att konstatera att de är chefer för var sin anstalt och att i utövande av chefskap stundom ingår även uppgiften att träffa impopulära avgöranden och avgöranden som icke sammanfaller med den beslutandes personliga önskemål. Även för anstaltsnämndernas del gäller att de har att fullgöra dem åliggande uppgifter utan hänsyn till om de därvid utsätter sig för aggressioner ifrån de intagna. Huruvida nämnderna skall kunna behålla de intagnas förtroende även efter en sådan förändring i arbetsuppgifterna som utredningen föreslår, blir beroende på nämndernas sätt att handha dessa uppgifter. Vad slutligen beträffar den påtalade risken för ojämnhet i bedömningen torde även på nu ifrågavarande område gälla, att fångvårdsstyrelsens hittillsvarande praxis kommer att utgöra en god vägledning för nämnderna.

Utredningen vill därför för sin del förorda, att prövningen av frågor om fakultativ villkorlig frigivning flyttas till anstaltsnämnderna.

För decentraliseringsärendena gemensamma frågor³⁸

Beträffande all av utredningen ovan förordad decentralisering till anstaltsnämnderna har förutsatts dels att anstaltsnämndernas beslut i hitthörande ärenden skall översändas till fångvårdsstyrelsen för ny straffidsberäkning eller annan åtgärd och eljest för kännedom och dels att styrelsen, i likhet med vad enligt 83 § verkställighetslagen redan gäller i fråga om beslut av styresman eller läkare, skall — i på visst sätt förstärkt sammansättning — efter framställning av intagen så ock eljest när anledning förekommer äga ändra anstaltsnämnds beslut.

Huruvida den decentralisering till anstaltsnämnderna som utredningen föreslagit föranleder behov av personalförstärkning vid anstalterna eller anstaltsnämnderna nödgas utredningen — som icke haft till uppgift att granska linjens organisation — lämna öppet³⁹. Av allt att döma kan emel-

38 Här avses icke den av utredningen föreslagna förenklingen av gällande ordning för handläggning av nådeärenden, vilken knappast kan anses innebära decentralisering; förslaget innebär endast att anstaltsnämnderna i fortsättningen skall ställa sina yttranden till Kungl. Maj:t i stället för såsom nu till fångvårdsstyrelsen.

39 Även detta spörsmål torde få beaktas av utredningen angående principerna för fångvårdsanstalternas förseende med annan personal än tillsynspersonal.

lertid decentraliseringen möjligen nödvändigöra en ökning av antalet sammanträden men knappast någon ökning av anstaltens fasta personal. Denna får nämligen redan nu fullgöra åtskilliga uppgifter i både inräknings- och bestraffningsärenden samt i ärenden angående fakultativ villkorlig frigivning. Det kan vidare påpekas att en decentralisering av beslutanderätten i fråga om fakultativ villkorlig frigivning väl icke — så länge tillämpningsområdet för detta institut icke vidgats — skulle innebära någon större ökning av nämndernas arbetsuppgifter, eftersom det bör kunna förutsättas att nämnderna redan nu prövar dessa ärenden lika noggrant som om de själva skulle besluta i dem.

Ärenden angående åtgärd mot villkorligt frigiven

Då utredningen ovan förordat decentralisering till anstaltsnämnderna av ärenden angående inräkning i verkställighetstid av tid varunder intagen av vissa skäl vistats utom anstalt, angående bestraffning genom förlängning av verkställighetstid och angående fakultativ villkorlig frigivning har utredningen varit väl medveten om att även denna ordning i likhet med den nuvarande strider mot principen att frågor om frihetsberövande bör handläggas av domstol och icke av administrativa organ. Att utredningen likväl funnit denna lösning lämplig sammanhänger med att det administrativa organet det nu är fråga om, anstaltsnämnden, såsom ovan framhållits har en sammansättning som föga avviker från en underrätts, att detta organ har speciell personlig kännedom om det klientel ärendena avser och att det kan utan större omgång höra vederbörande personligen.

Det sist anförda kan ej åberopas för en decentralisering till anstaltsnämnderna även av frågor angående åtgärd mot villkorligt frigiven. Vidare väger i dessa ärenden anstaltsnämndernas personliga kännedom om klientelet mindre tungt eftersom kontakten mellan dem och de villkorligt frigivna varit bruten någon tid innan ett dylikt ärende uppkommer.

Om man beträffande handläggningen av ärendena angående förverkande av villkorligt medgiven frihet vill åstadkomma en ur principiell synpunkt mer tillfredsställande ordning än den nuvarande, synes det därför ligga närmast till hands att — såsom strafflagberedningen också föreslagit — överflytta beslutanderätten i dessa ärenden till domstol. Detta bör även, därest strafflagberedningens förslag om tillskapande av särskilda tillsynsnämnder ej förverkligas, gälla sådant tagande i förvar som enligt lagen om villkorlig frigivning kan förekomma i samband med fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet. Då emellertid den nu rådande ordningen, som bestått under 13 år, utredningen vederligt icke vållat någon olägenhet samt förslag om överförande till domstol av ärenden angående förverkande av villkorligt medgiven frihet kan förväntas bli prövat av statsmakterna, har utredningen

funnit sig icke böra föreslå någon ändring av härutinnan gällande bestämmelser.

Frågor om annan åtgärd mot villkorligt frigiven än förverkande av villkorligt medgiven frihet bör — likaledes under förutsättning att icke särskilda tillsynsnämnder inrättas — av nyss angivna skäl kvarligga hos fångvårdsstyrelsen.

Ärenden angående intagnas undervisning och fritidssysselsättning m. m.

Av de arbetsuppgifter som i början av detta kapitel hänförs till dem av fångvårdsstyrelsen bedrivna egentliga kriminalvården återstår att behandla dem som avser de intagnas undervisning och fritidssysselsättning.

Dessa ärenden handläggs för närvarande av förste byråsekreteraren Ae 23 på anstaltsvårdssektionen. Denna tjänst inrättades 1949 för berörda ärenden samt ärenden angående personalutbildning⁴⁰. Innehavaren av tjänsten utnyttjades därefter även för ärenden angående religionsvård. På förslag av fångvårdens organisationskommitté tillfördes tjänsten år 1955 ytterligare arbetsuppgifter, främst beredningen av ärenden om klagomål av intagna i behandlingsfrågor. I samband därmed ställdes till förste byråsekreterarens förfogande ett kanslibitråde med uppgift att biträda vid anordnandet av utbildningskurser o. dyl.⁴¹

Vad till en början beträffar den allmänbildande undervisningen av de intagna sker den numera huvudsakligen i form av självstudier per korrespondens. I vilken utsträckning de intagna begagnar de möjligheter som i detta hänseende står dem till buds är i hög grad beroende på anstaltspersonalens tid och förmåga att väcka initiativ och uppmuntra till fortsatta studier. Enligt uppgift saknas emellertid i många fall härför lämpade befattningshavare och i andra fall förslår ej vederbörandes tid. På detta område skulle det därför vara önskvärt med en av fångvårdsstyrelsen bedrivna inspektionsverksamhet av icke alltför ringa omfattning. Någon sådan har emellertid icke kunnat medhinnas. Med nu ifrågakvarande verksamhet tager därför fångvårdsstyrelsen huvudsakligen endast den befattningen, att styrelsen meddelar allmänna föreskrifter samt vid varje budgetårs början anvisar var och en av fångvårdsdirektörerna viss del av anslaget till undervisning m. m., att av fångvårdsdirektören på lämpligt sätt användas inom respektive räjong. Därjämte kan ärende angående undervisning uppkomma hos fångvårdsstyrelsen antingen därigenom att styresman i sådan fråga konsulterar styrelsen eller genom att intagen klagat över fångvårdsdirektörs beslut.

Fritidsverksamheten i övrigt har under de sista åren kraftigt utvidgats. Initiativet härtill togs av 1951 års fångvårdsutredning. I särskild skri-

⁴⁰ Prop. 128/1949 sid. 19.

⁴¹ II ht 1955 sid. 95 och 113 samt sid. 34 och 36 ovan.

velse i juli 1951 till chefen för justitiedepartementet erinrade denna utredning om att straffverkställighetslagstiftningen bygger på den förutsättningen att ordnad fritidsverksamhet skall förekomma i rikligt mått vid fångvårdsanstalterna. Fångvårdsutredningen uttalade vidare att den befattningshavare i fångvårdsstyrelsen som svarar för fritidsverksamheten skulle vara styresmännens rådgivare och hålla intim förbindelse med centralorganen för bildningsförbunden, ungdomsorganisationerna och ideella rörelser i allmänhet i syfte att erhålla så många frivilliga medverkande som möjligt till fångvårdens fritidsverksamhet. Lokalt skulle styresmännen personligen ansvara för denna. Skulle ingen befattningshavare vara lämplig eller kunna lösgöras i behövlig utsträckning, borde någon utomstående hel- eller deltidsanställd person mot lämpligt arvode anförtros ledningen av fritidsverksamheten.

Det av fångvårdsutredningen föreslagna systemet har numera omsatts i praktiken. Förste byråsekreteraren Ae 23 på anstaltsvårdssektionen har sålunda beträffande fritidsverksamheten fått till uppgift att dels vid varje budgetårs början anvisa varje fångvårdsdirektör viss del av anslaget till arvodet till fritidsledare, dels meddela styresmännen råd och anvisningar beträffande fritidsverksamheten och dels vara styresmännen behjälplig med anskaffande av fritidsledare. Sistnämnda båda uppgifter skulle enligt vad för utredningen uppgivits rätteligen kräva åtskillig tid framför allt i form av besök vid de olika anstalterna. Det har nämligen visat sig föreligga betydande svårigheter för styresmännen att leda fritidsverksamheten och att själva skaffa sig tillgång till lämpliga fritidsledare. Styresmännens behov av hjälp i dessa angelägenheter har givetvis varit särskilt starkt under de regelbundet återkommande överbeläggningsperioderna. På grund av den mängd andra göromål som åvilar förste byråsekreterartjänsten har det emellertid icke varit möjligt för dess innehavare att företaga resor i nödig utsträckning. Till följd av nämnda förhållanden är på flera håll fritidsverksamheten icke av den omfattning eller beskaffenhet som statsmakterna torde ha avsett då fångvårdsutredningens förslag i detta ämne godkändes.

I fråga om religionsvården inskränker sig förste byråsekreterarens uppgifter till att fördela anslaget för denna mellan råjongerna samt att avge förslag till utomstående ledamöter i de religionsvårdskommittéer som skall finnas vid anstalterna. Till dessa uppgifter åtgår endast en ringa del av hans arbetstid.

Gruppterapi

Sedan år 1953 har gruppterapeutisk försöksverksamhet bedrivits bland olika kategorier av kriminalvårdsklientel.

I sitt 1954 avgivna förslag till organisation för fångvårdsstyrelsen⁴² framhöll fångvårdens organisationskommitté att denna verksamhet omfat-

⁴² Se sid. 33 f.

tats med livligt intresse i kriminalvårdskretsar. Kommittén ansåg det önskvärt, att verksamheten i fråga, vilken hittills pågått alltför kort tid för att ge påtagligt behandlingsresultat i fortsättningen, finge bedrivas i fastare och mer ordnade former. Det borde därför till fångvårdsstyrelsens socialbyrå stadigvarande knytas en psykologtjänst i (29) 23 lönegraden, vars innehavare borde avlönas från fångvårdsanstaltens stat med Stockholm som placeringsort. Fångvårdsstyrelsen anförde i anledning av detta förslag, att innehavaren av en dylik psykologtjänst borde ha även andra uppgifter än att leda gruppterapeutisk verksamhet och föreslog att med inrättande av en sådan tjänst borde få bero i avvaktan på resultatet av den då pågående psykologutredningen. Svenska psykologsamfundet hävdade att man av tjänsteinnehavaren borde, förutom praktisk erfarenhet av gruppterapi, kräva avlagd licentiatexamen i psykologi eller pedagogik. Departementschefen uttalade⁴³ att det vore värdefullt att den påbörjade försöksverksamheten finge fortsätta men att han tills vidare icke vore beredd att förorda inrättandet av en särskild psykologtjänst samt föreslog att ett belopp av 20 000 kronor beräknades under fångvårdsanstaltens avlöningsanslag för fortsatt sådan verksamhet,⁴⁴ vilket förslag riksdagen biföll.

Fångvårdens organisationskommitté upprepade i sitt slutbetänkande angående räjongsplanens fullföljande förslaget om en särskild psykologtjänst i fångvårdsstyrelsen⁴⁵. Kommittén framhöll därvid, att erfarenheterna av den gruppterapeutiska verksamheten varit gynnsamma och att gruppterapien finge betraktas som ett värdefullt komplement till andra metoder för återanpassning av lagöverträdare⁴⁶. Fångvårdsstyrelsen uttalade i anslutning till detta förslag, att den medicinska sakkunskapen borde erhålla tillfälle att på grundval av de från gruppterapeutiskt håll redovisade erfarenheterna göra en bedömning av gruppterapiens betydelse inom kriminalvården i vad avser de dömdas resocialisering ävensom att deltaga vid uppdragandet av riktlinjer för verksamhetens fortsatta bedrivande. Organisationskommitténs framställning föranledde emellertid icke heller denna gång något förslag från departementschefens sida⁴⁷. Samma belopp som föregående år anvisades dock för fortsatt försöksverksamhet. För budgetåren 1957/58 och 1958/59 har fångvårdsstyrelsen för ifrågavarande försöksverksamhet fått disponera 28 000 kronor av fångvårdsanstaltens avlöningsanslag och 5 000 kronor av fångvårdsanstaltens reseersättningsanslag.

Gruppterapien måste åtminstone för Sveriges del alltjämt anses befinna sig på försöksstadiet, i varje fall så till vida att det är ovisst vilken bety-

43 II ht 1955 sid. 114.

44 Prop. 140/1955 sid. 126 f.

45 SOU 1955:40 sid. 54 och 69.

46 II ht 1956 sid. 92.

47 II ht 1956 sid. 121.

delse denna verksamhet kan ha som resocialiseringsfaktor. I Danmark och USA har man i några fall följt återfallsfrekvensen inom grupper, som under anstaltsvistelse genomgått gruppterapeutisk behandling. Man har därvid enligt uppgift funnit att denna varit något lägre hos dessa grupper än bland övriga frigivna. Det är emellertid ovisst om undersökningsmaterialet varit tillräckligt stort för att tillåta några säkra slutsatser angående gruppterapiens betydelse för den bättre återanpassning som de behandlade således skulle ha ådagalagt. Även om så skulle vara fallet är det icke utan vidare klart att berörda utländska iakttagelser äger giltighet även för Sveriges del. Härvidlag är nämligen icke endast att beakta de skillnader som kan föreligga i fråga om kriminalvårdsklienteletets allmänna beskaffenhet i olika länder utan även att det på olika håll använts olika metoder⁴⁸ och att en metod möjligen icke har samma resocialiseringseffekt som en annan. För en bedömning av vilka möjligheter gruppterapien kan ha för det svenska kriminalvårdsklientelet torde därför erfordras ytterligare åtskilliga års erfarenheter av gruppterapeutisk försöksverksamhet bland detta klientel.

Hur det än må förhålla sig med gruppterapiens resocialiseringseffekt måste den i allt fall anses ha ett icke ringa värde genom den intellektuella stimulans som den medför för många av dem som deltagar i sådan verksamhet. Detta är av särskild betydelse eftersom ett stort antal intagna är religiöst indifferent och därför föga mottagliga för den självavård som den religiösa verksamheten i anstalterna innebär.

Utredningen ansluter sig därför till den meningen att den gruppterapeutiska försöksverksamheten bör fortsätta vid fängvårdsanstalterna. Utredningen är också av den uppfattningen att den nuvarande anordningen med en arvodesanställd befattningshavare för ledningen av denna verksamhet är mindre tillfredsställande. I stället bör för angivna ändamål inrättas en psykologtjänst. I likhet med fängvårdens organisationskommitté anser utredningen att tjänsten bör placeras i lönegrad (29) 23. Med hänsyn till att det är fråga om en försöksverksamhet bör tjänsten emellertid tills vidare betecknas som extra. Då bland tjänsteinnehavarens göromål skulle komma att ingå åtskilliga arbetsuppgifter som får anses ligga inom fängvårdsstyrelsens verksamhetsområde, bör tjänsten vara placerad vid styrelsen och innehavaren ha Stockholm som stationeringsort. Av tjänsteinnehavaren synes böra krävas licentiatexamen i psykologi eller pedagogik eller på annat sätt vunnen därmed jämförlig kompetens samt ingående erfarenhet av gruppterapeutisk verksamhet.

48 Se härom t. ex. SOU 1955:40 sid. 85 f.

Fångvårdsstyrelsens arbetsuppgifter och organisation i fråga om den egentliga kriminalvården m. m. enligt utredningens förslag

Efter fångvårdsstyrelseutredningens förslag skulle fångvårdsstyrelsens arbetsuppgifter i fråga om den egentliga kriminalvården komma att omfatta *dels* tillsyn och ledning av anstaltsvården — däri inräknat intagnas undervisning och fritidssysselsättning samt grupperapi — *dels* tillsyn och ledning av kriminalvården i frihet, *dels* prövning av intagnas klagomål i behandlingsfrågor samt av besvär över anstaltsnämndernas beslut i ärenden angående inräkning i verkställighetstid av tid för vistelse utom anstalt, bestraffning och villkorlig frigivning, *dels* frågor om åtgärd mot villkorligt frigiven och *dels* frågor om nåd i de fall då styrelsens yttrande anses påkallat.

Den nuvarande beredningspersonalen för ärenden angående egentlig kriminalvård återfinnes såvitt gäller kriminalvård i frihet, nådeärenden och ärenden som skall avgöras i förstärkta fångvårdsstyrelsen på socialbyråns juridiska sektion samt beträffande övriga vårdärenden angående intagna på anstaltsvårdssektionen. Enligt utredningens mening synes det emellertid naturligt att förlägga alla ärenden angående egentlig kriminalvård till en sektion, en *vårdsektion*.

Vad då först beträffar ärendena angående kriminalvård i frihet får utredningen ännu en gång erinra om det av fångvårdens organisationskommitté framlagda förslag som bitratts av fångvårdsstyrelsen och åtminstone i princip även av statens organisationsnämnd⁴⁹ och som innebär att det för sådana ärenden skall inrättas en särskild sektion bestående av en byrådirektör i lönegrad (31) 24 och ett biträde rb. Med hänsyn till den stora vikten av att förenämnda verksamhet fungerar väl anser även fångvårdsstyrelseutredningen att det i fångvårdsstyrelsen bör finnas en person som odelat kan ägna sig åt hithörande ärenden, bistå skyddskonsulentorganisationen med råd och anvisningar, taga initiativ till förbättringar av olika slag i fråga om kriminalvården i frihet, föredraga ärenden angående åtgärd mot villkorligt frigiven, så länge fångvårdsstyrelsen har att taga befattning med sådana frågor, samt handlägga även övriga till ifrågavarande område hörande ärenden som kan uppkomma i fångvårdsstyrelsen. Utredningen har jämväl funnit att man i beaktande av arbetsuppgifternas beskaffenhet och självständiga art bör för angivna ändamål inrätta en byrådirektörstjänst, varvid den av fångvårdens organisationskommitté föreslagna lönegraden (31) 24 synes lämpligt avvägd. För fullgörandet av sina uppgifter bör tjänsteinnehavaren med jämna mellanrum besöka de olika skyddskonsulentdistrikten och han kommer sålunda att under en icke ringa del av året befinna sig på tjänsteresa. Detta medför i sin tur att han bör till sin hjälp ha ett kvalificerat biträde, som i byrådirektörens frånvaro kan mottaga och lämna besked av alla slag, tillse att viktiga ärenden ej blir liggande m. m. Till byrådirektörens förfogande bör därför

⁴⁹ Se ovan sid. 23 och 83.

ställas ett kanslibitråde. Dessa båda befattningshavare bör emellertid såsom ovan antytts icke utgöra en egen sektion utan de bör ingå i vårdsektionen, vid vilken byrådirektören tillika bör vara sektionschef.

Enligt vad utredningen under hand erfarit torde eftervårdsutredningen komma att föreslå en icke oväsentlig utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen. Om en sådan kommer till stånd, kan den för den centrala ledningen av kriminalvården i frihet föreslagna personaluppsättningen bli otillräcklig. Detta spörsmål torde emellertid få beaktas i samband med prövningen av eftervårdsutredningens blivande förslag.

För handläggningen av ärenden angående intagnas undervisning och fritidssysselsättning bör liksom nu finnas en förste byråsekreterare A 23. Såsom förut nämnts svarar denna befattningshavare även för personalutbildningen. Denna verksamhet kan synas äga sådant samband med personalrekrytering att den borde vara förlagd till administrativa byrån. Emellertid talar flera skäl för att den även i fortsättningen handhas av samma befattningshavare som svarar för ärendena angående undervisning av intagna. Ett av dessa skäl är att personalutbildningsverksamheten i dagens läge ger en tjänsteman full sysselsättning endast periodvis och under sammanlagt omkring sex månader per år. Denna verksamhet bör därför handhas av en tjänsteman vars övriga göromål är av sådan art att de tidvis kan nedläggas eller åtminstone kraftigt inskränkas. Några sådana arbetsuppgifter finns emellertid icke på byråsekreterarplanet på administrativa byrån, där en fortlöpande snabb handläggning av alla inkommande ärenden är en förutsättning för att fångvårdsorganisationen skall kunna arbeta effektivt. Däremot kan just ärendena angående de intagnas undervisning och fritidssysselsättningen i övrigt handläggas i ovan angiven ordning. Med en lämplig planläggning bör hithörande arbetsuppgifter, avseende främst anvisningar och råd i anslutning till medelstilldelning, kunna koncentreras till tidsperioder då arbetet med personalutbildningen är väsentligt inskränkt.

Ett annat skäl för ett sammanförande av personalutbildning och undervisning av intagna hos en och samma befattningshavare är den nära samhörigheten mellan dessa båda verksamhetsgrenar. Denna kommer till uttryck bl. a. däri att deras handhavande på fångvårdsstyrelseplanet kräver i stort sett samma kompetens. Departementschefen uttalade vid tillkomsten år 1949 av ifrågavarande förste byråsekreterartjänst, att dess innehavare borde i sitt arbete upprätthålla intim kontakt med bl. a. skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och organisationer som är verksamma inom folkbildningsarbetet⁵⁰. Sådana kontakter erfordras såväl för anskaffande av lämpliga undervisningskrafter vid de olika anstalterna som för samordningen av fångvårdens personalutbildning med motsvarande verksamhet inom andra vårdområden. Med hänsyn till angivna förhållanden har utredningen funnit det lämpligt att de med personalutbildningen samman-

hängande uppgifterna får kvarligga hos den befattningshavare som svarrar för undervisningen av intagna. Personalutbildningsverksamheten bör dock följas icke endast av socialbyråchefen utan även av byråchefen på administrativa byrån.

Vederbörande befattningshavare bör liksom för närvarande till sin hjälp ha ett kanslibitråde, som kan befria honom från åtskilligt rutin- och organisationsarbete vid anordnandet av utbildningskurser m. m.

Vad slutligen beträffar de övriga ärenden angående slutet kriminalvård som enligt utredningens förslag skulle ankomma på fångvårdsstyrelsen — d. v. s. intagnas klagomål som ej ger upphov till disciplinärenden, besvär över anstaltsnämnds beslut i ärenden, som nu handläggs i förstärkta fångvårdsstyrelsen, samt nådeärenden — bör även beredningen av dem i första hand läggas på förste byråsekreteraren på vårdsektionen. Detta förutsätter emellertid att vårdsektionen tillföres en amanuens rb. Denne bör kunna avlasta förste byråsekreteraren mindre kvalificerade arbetsuppgifter och tidvis vikariera för honom. Härigenom möjliggöres för förste byråsekreteraren att företaga de resor till olika anstalter som är nödvändiga för ledningen av undervisnings- och fritidsverksamheten.

Enligt dessa överväganden bör vårdsektionen sålunda bestå av en byrådirektör A 24 med uppgift att vara sektionschef samt att handlägga ärenden angående kriminalvård i frihet och föredraga ärenden angående åtgärd mot villkorligt frigiven,

en förste byråsekreterare A 23 med uppgift att föredraga nådeärenden samt bereda och i viss utsträckning efter delegation besluta i ärenden angående slutet kriminalvård,

en amanuens rb med uppgift att biträda förste byråsekreteraren med rutinärenden m. m.,

en psykolog A 23 med uppgift att leda den gruppterapeutiska försöksverksamheten,

ett kanslibitråde A 7 med uppgift att biträda byrådirektören samt

ett kanslibitråde A 7 med uppgift att biträda förste byråsekreteraren i ärenden angående intagnas undervisning och fritidssysselsättning samt personalutbildning (anordnande av utbildningskurser m. m.).

Denna organisation erfordras enligt utredningens mening så länge kriminalvårdsklientelet har den omfattning som förekommit under år 1958. Skulle en ytterligare icke alltför obetydlig ökning inträda torde detta särskilt på grund av det omedelbara sambandet mellan fångantalet och socialbyråns arbetsmängd komma att föranleda behov av förstärkningar på amanuens- och biträdesplanet. Å andra sidan bör en icke alltför obetydlig minskning av kriminalvårdsklientelet möjliggöra vissa inskränkningar i fråga om sådan personal.

Skulle emellertid av utredningen ovan föreslagen decentralisering av ärenden till anstaltsnämnderna icke i allt väsentligt genomföras och fångvårdsstyrelsen icke befrias från att avge yttrande i flertalet nådeärenden, kommer den skisserade normalorganisationen för vårdsektionen icke att förstå. Sektionen skulle i detta läge behöva tillföras ytterligare en amanuens rb och ett kanslibitråde eller möjligen ett biträde rb med uppgift att biträda i utredningsarbetet, införskaffa erforderliga kompletteringar m. m. Vidare torde antingen vårdsektionen eller styrelsens skrivcentral behöva förstärkas med ett biträde rb för att skrivarbetet skall medhinnas.

Till frågan om fångvårdsstyrelsens sammansättning vid handläggningen av ärenden som nu ankommer på förstärkta fångvårdsstyrelsen eller vid prövning av besvär över anstaltsnämnds beslut i ärenden som enligt vad i detta kapitel föreslagits flyttats till anstaltsnämnd återkommer utredningen i 10 kap.

FEMTE KAPITLET

De centrala nämnderna

Interneringsnämnden

Interneringsnämndens sammansättning och verksamhet regleras i lagen den 18 juni 1937 om förvaring och internering i säkerhetsanstalt — vilken den 1 januari 1946 avlöste 1927 års lagar i samma ämne — samt 1927 års instruktion för »nämnden för handläggning av vissa ärenden rörande förminskat tillräkneliga förbrytare och återfallsförbrytare», 1927 års lag om tillsyn över »dem som utskrivits på prov från vårdanstalt för förminskat tillräkneliga förbrytare eller från interneringsanstalt för återfallsförbrytare» och 1927 års instruktion för tillsyningsmän för samma klientel ävensom 65 § straffverkställighetslagen.

Interneringsnämnden har fem ledamöter. Chefen för fångvårdsstyrelsen är självskriven ledamot. Övriga ledamöter, av vilka en skall vara eller ha varit innehavare av domarämbete och en skall vara i sinnessjukvård erfaren läkare, jämte suppleanter för dem och för chefen för fångvårdsstyrelsen utses av Konungen för en tid av fem år. Domareledamoten skall av Konungen förordnas till ordförande i nämnden. Ledamot skall ha avlagt domared för att få tjänstgöra i nämnden. Mot beslut som av nämnden eller dess ordförande meddelas enligt förvaringslagen får talan ej föras.

Interneringsnämnden har ett kansli, bestående av en förste byråsekreterare Ae 23, ett kanslibitråde Ae 7 och två biträden rb. Kanslipersonalen redovisas på fångvårdsstyrelsens socialbyrå och avlönas från styrelsens anslag till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal. Sedan budgetåret 1957/58 ingår i fångvårdsstyrelsens avlöningsanslag en post å 8 700 kronor — i det närmaste motsvarande nuvarande årslön i löneklass 2 — för skrivhjälp åt interneringsnämnden.

Interneringsnämndens viktigaste arbetsuppgifter avser ärenden angående intagning, beräkning av minsta tid, utskrivning, återhämtning, eftervård och nådeansökningar av förvarade.¹

1 Här och i fortsättningen avses, om ej annat anges, med förvarade och förvaring och därmed sammansatta ord även motsvarande företeelser på interneringsinstitutets område. Detta institut tillämpas så sparsamt — det har sedan 1956 icke funnits någon internerad — att det synes terminologiskt oförmligt att den centrala nämnden kallas interneringsnämnden. Denna oförmlighet skulle emellertid försvinna vid ett genomförande av strafflagberedningens förslag till skyddslag, enligt vilket förvaring och internering skall ersättas med ett institut med benämningen skyddsinternering.

Ledningen av *anstaltsvården* av förvaringsklientelet ankommer på fångvårdsstyrelsen och chefen för förvaringsråjongen (fångvårdsdirektören i säkerhetsanstaltsgruppen).

Interneringsnämnden bedriver sin verksamhet huvudsakligen i form av sammanträden. Egentliga sammanträden hålls i genomsnitt en gång per vecka. En gång i kvartalet förläggs sådant sammanträde till anstalterna å Hall och i Norrköping och en gång om året till var och en av de övriga säkerhetsanstalterna. Eljest hålls sammanträdena i fångvårdsstyrelsens sessionssal. I brådskande ärenden hålls därutöver s. k. telefonsammanträden, vilka kan uppgå till ett fyrtiotal på ett år. I vissa ärenden beslutar ordföranden ensam, varjämte sekreteraren under sin handläggning av eftervårdsfrågor utövar en viss självständig beslutanderätt rörande detaljer i den individuella eftervården.

Före sammanträdena erhåller ledamöterna i viktigare ärenden — särskilt intagnings-, utskrivnings- och återhämtningsärenden — ett omfattande skriftligt material i form av sekreterarpromemorior och vid kansliet framställda avskrifter eller utdrag av de väsentliga handlingarna i varje ärende. Då ledamöterna härigenom får tillfälle att förbereda sig tämligen väl, erfordras vid sammanträdet i regel ingen annan föredragning än de förtydliganden och kompletteringar ordföranden kan finna erforderliga.

Intagningsärenden

I intagningsärendena, som representerar en av interneringsnämndens mest arbetskrävande uppgifter, har nämnden att på begäran av domstol avge yttrande *huruvida* vid domstolen åtalad person bör i stället för straff ådömas förvaring eller internering i säkerhetsanstalt² eller, om vederbörande icke är slutligt utskriven från säkerhetsanstalt, *huruvida* pågående förvaring eller internering bör avbrytas för att den åtalade skall undergå tidsbestämt straff³ eller om domstolen bör förordna att han skall återintagas eller att den ådömda eller i förekommande fall verkställda förvaringen eller interneringen skall avse även ny brottslighet.⁴

Under 1955 avgjordes 339 sådana ärenden, under 1956 349, under 1957 389 och under 1958 365.

Inhämtande av interneringsnämndens yttrande är obligatoriskt villkor för att vederbörande domstol skall få bestämma sådan påföljd, beträffande vilken nämnden enligt vad ovan angivits har att yttra sig. Nämndens yttrande är emellertid icke bindande utan endast rådgivande. Domstolen kan därför komma att besluta påföljd som interneringsnämnden avstyrkt eller underlåta åtgärd som tillstyrkts av nämnden.

Av denna anledning är det givetvis av intresse för interneringsnämnden att få kännedom om utgången i mål i vilka nämnden avgivit yttrande. Här för är det emellertid icke särskilt väl sört. Domstolarna är nämligen icke i något fall skyldiga att insända dom till interneringsnämnden. Några dom-

2 6 § första st. förvaringslagen. Enligt 6 § andra st. samma lag kan i visst fall även fångvårdsstyrelsen påkalla sådan prövning men detta synes aldrig ha skett.

3 14 § samma lag.

4 15 och 16 §§ samma lag.

stolar gör dock detta rutinmässigt och i fråga om övriga domstolar brukar interneringsnämndens kanslipersonal vid det begärda yttrandet foga en hemställan om utskrift för nämndens räkning av blivande dom. Denna hemställan efterkommes dock icke alltid. Det inträffar därför ibland i sådana fall då domen ej innebär förvaringspåföljd⁵ att interneringsnämnden icke får något besked om utgången i målet med mindre kanslipersonalen själv utforskar detta, vilket kan vara förenat med åtskilligt besvär.

Denna ordning kan ej anses tillfredsställande. Det synes icke finnas någon anledning till att interneringsnämnden i nu ifrågavarande hänseende skall vara sämre ställd än exempelvis läkare, som i visst brottmål avgivit utlåtande angående tilltalads sinnesbeskaffenhet. Sådan läkare är enligt 18 § sista punkten kungörelsen den 21 juni 1946 ang. översändande av domar i vissa brottmål m. m. (expeditionskungörelsen) berättigad att erhålla utskrift av domen i målet såvitt angår den del för vilken utlåtandet varit avsett att tjäna till upplysning, nämligen ansvarsfrågan. Detta innebär emellertid i praktiken att läkaren erhåller en fullständig utskrift av domen i fråga. Utredningen vill föreslå att till expeditionskungörelsen fogas ett stadgande av innebörd, att, när dom meddelas i mål, i vilket interneringsnämnden avgivit yttrande, domen skall, såvitt angår påföljdsfrågan, tillställas interneringsnämnden. En sådan utvidgning av domstolarnas expeditionsskyldighet skulle knappast kunna anses alltför betungande; för åtskilliga domstolar skulle den endast innebära en legalisering av deras praxis.

Efter tillkomsten av en dylik föreskrift kunde man vidare överväga att befria styresmännen vid verkställighetsanstalter från deras skyldighet att insända förvaringsdom till interneringsnämnden för beräkning av minsta tid; för detta ändamål skulle det vara tillräckligt med ett besked om vilken dag verkställigheten påbörjats.

Beräkning av minsta tid

Förvaringsdomar avser i allmänhet häktade. I dessa fall översänder domstolen domen för verkställighet till häktesföreståndaren. Sedan domen blivit verkställbar antingen till följd av nöjdförklaring eller därigenom att den vunnit laga kraft mot den dömde, har häktesföreståndaren att förpessa den dömde till förvaringsanstalt eller, om plats på sådan anstalt icke finnes ledig, till slutan anstalt för vanligt fångförvar, varvid domen skall medsendas. Har i domen bestämts viss minsta tid före vars utgång den dömde ej må utskrivas, åligger det styresmannen vid verkställighetsanstalten att översända domen till interneringsnämnden för beräkning av minsta tidens utgångsdag.

Om förvaringsdom undantagsvis avser s. k. frifoting, skall domstolen — i likhet med vad som gäller i fråga om dom å tidsbestämt ovillkorligt straff⁶

5 Domar som innebär förvaringspåföljd inkommer förr eller senare till interneringsnämnden för beräkning av minsta tid för förvaringen.

6 Se sid. 62 ovan.

— insända domen till fångvårdsstyrelsen för befordran till verkställighet. Sedan domen blivit verkställbar, översänder fångvårdsstyrelsen domen till fångvårdsdirektören i säkerhetsanstaltsgruppen, som har att besluta vid vilken anstalt verkställigheten skall ske samt föranstalta om att den dömde blir intagen där. Liksom i fråga om häktade åligger det därefter styresmannen vid verkställighetsanstalten att, om minsta tid bestämts i domen, insända den till interneringsnämnden för beräkning av minsta tidens utgångsdag.

Domstol skall alltid bestämma minsta tid då den dömer någon till förvaring.⁷ Förordnar domstol om fortsatt förvaring eller om återintagning i säkerhetsanstalt, är beslut om minsta tid i vissa fall obligatoriskt⁸ och i andra fall fakultativt.⁹

Beräkningen av minsta tiden påminner om den av fångvårdsstyrelsen handhavda strafftidsberäkningen.¹⁰ Den skall också ske enligt samma grunder som strafftidsberäkning¹¹ men är betydligt enklare än denna. Minsta tiden är i regel bestämd till ett eller flera hela år eller halvår, konkurrenssituationer kan inte uppkomma, avräkning av häktningstid är sällsynt och några bråktalsdivisioner av den typ som måste ske vid tillämpningen av lagen om villkorlig frigivning förekommer ej.

Efter den grundläggande beräkningen kan slutdagen för minsta tiden komma att ändras. Anledningen härtill kan vara att fångvårdsstyrelsen beslutat att tiden för viss permission, som missköts, ej skall få inräknas i minsta tiden,¹² att den förvarade under någon tid varit förrymd, att domstol på grund av brott för vilka den förvarade lagförts först efter förvaringens början bestämmer ny minsta tid eller att den förvarade nådevägen erhållit avkortning av minsta tiden. I vart och ett av dessa fall verkställs fortlöpande ny beräkning av minsta tidens slutdag.

Utskrivningsärenden

Näst intagningsärendena utgör utskrivningsärendena interneringsnämndens största ärendegrupp. De kräver ej sällan ingående överväganden. För sekreteraren innebär de en hel del beredningsarbeten och en fortlöpande kontroll av att de förvarades utskrivningsfrågor prövas i rätt tid.

I sistnämnda hänseende har interneringsnämnden till en början att beakta förvaringslagens föreskrifter¹³ om att nämnden skall beträffande varje förvarad självmant pröva hans utskrivningsfråga före utgången av

7 7 § förvaringslagen. Undantaget för förvaringsdom enligt 3 § samma lag saknar praktisk betydelse.

8 15 § andra st. samma lag.

9 14 § tredje st. samma lag.

10 Se ovan sid. 64 ff.

11 7 § tredje st. förvaringslagen. Undantaget för förvaringsdom enligt 3 § samma lag saknar praktisk betydelse.

12 Se ovan sid. 90 f.

13 10 §.

minsta tiden — i det följande benämnt förstagångsprövning — och, om utskrivning då ej beslutas, ompröva denna fråga minst var tolfte månad. Å andra sidan är interneringsnämnden icke skyldig att mer än en gång var sjätte månad pröva framställning om utskrivning, varav motsättningsvis följer att förvarad äger rätt att åtminstone var sjätte månad påkalla sådan prövning.

Förstagångsprövningarna sker vanligen i slutet av ett kvartal beträffande alla förvarade, som under närmast påföljande kvartal beräknas¹⁴ uppnå minsta tiden. Innan denna prövning sker skall vederbörande styresman ha inkommit med yttrande angående den förvarades uppförande under anstaltsvistelsen. I många fall insänder styresmännen självmant sådant yttrande. Om så ej sker har interneringsnämnden att infordra yttrande. Detta innebär att nämndens sekreterare måste föra sådana anteckningar över de förvarade att han har överblick över vilka som står i tur att undergå förstagångsprövning i slutet av ett visst kvartal. Han måste därjämte i så god tid kontrollera att ärendena är klara för prövning att han hinner avhjälpa eventuella brister i detta hänseende.

Beträffande förvarad som ej tidigare undergått sådan påföljd och som ej heller ådragit sig någon anmärkning under anstaltstiden brukar interneringsnämnden redan vid förstagångsprövningen besluta att han skall provutskrivnas så snart efter minsta tidens utgång som styresmannen hunnit ordna med tillsyn samt med bostad och arbete. I dylika fall tages frågan åter upp då det från styresmannen inkommit rapport om att angivna förutsättningar föreligger, varvid nämnden fattar sitt definitiva beslut om provutskrivning. Det förekommer emellertid härvid ej sällan att styresmannen redan dessförinnan hunnit frige den förvarade.

Finner interneringsnämnden ej skäl att besluta om provutskrivning, meddelar nämnden hur snart den kommer att ånyo pröva utskrivningsfrågan. Ett sådant meddelande förenas stundom med ett underhandsbesked till styresmannen — vilket kallas »löfte» — att utskrivningsbeslut kan påräknas vid nästa prövning om den förvarade under mellantiden förhållit sig väl och det till dess ordnats med tillsyn, arbete och bostad åt den förvarade. Även i dessa fall förekommer det ibland att den förvarade frigivits av styresmannen, innan nämnden hinner meddela formellt beslut härom.

Tiden mellan prövningarna växlar från fall till fall. Då »löfte» givits, är den merendels relativt kort, vilket innebär att den ej överstiger en månad. En sådan intervall tillämpas också då ett påtänkt utskrivningsbeslut uppskjutes på grund av någon mellankommande misskötsel av den förvarade, såsom i fråga om permission e. d. Avser prövningen förvarad som tidigare undergått sådan påföljd, upptages utskrivningsfrågan i regel icke till ny prövning förrän efter något kvartal. Mellan de prövningar, som därefter

¹⁴ Efter denna prövning kan slutdagen av tidigare angivna skäl komma att framflyttas och det kan därvid inträffa att den förskjutes in på det därpå följande kvartalet.

kan följa innan vederbörande blir provutskrivnen, är det i allmänhet kortare tid. Utskrivningsfrågan synes efter förstagångsprövningen omprövas i genomsnitt en à två gånger per förvarad, varefter provutskrivning sker.

Då definitivt beslut om utskrivning på prov meddelas, skall för den förvarade utfärdas frihetspass. Detta upprättas i fem exemplar, av vilka ett är avsett för den provutskrivne, ett för hans tillsyningsman, ett för fångvårdsstyrelsens centrala fångregister, ett för länsstyrelsen i det län, där den förvarade beräknas komma att vistas, och ett för interneringsnämnden. De båda förstnämnda exemplaren är inbundna i linnepressade pärmar och måste ifyllas för hand, de tre övriga framställs med skrivmaskin i en omgång. Den provutskrivnes och interneringsnämndens exemplar underskrives av ordföranden, de övriga betraktas såsom avskrifter och vidimeras av sekreteraren.

Under 1955 provutskrevs 228 förvarade, under 1956 252, under 1957 239 och under 1958 267.

Eftervårdsärenden

Tillsynsreglerna för provutskrivna förvarade skiljer sig i flera avseenden från motsvarande bestämmelser i fråga om kriminalvårdsklientelet i övrigt. Tillsyn är sålunda obligatorisk och vidare får den ej bringas att upphöra förrän den pågått under en sammanhängande tid om tre år. Sistnämnda föreskrift medför att ny tid börjar löpa ej endast efter ny förvaring utan även efter det den provutskrivne avtjänat tidsbestämt frihetsstraff. Sedan tillsyn pågått under en sammanhängande tid av tre år, skall interneringsnämnden pröva huruvida tillsynen må upphöra. Finner nämnden att detta ej bör ske, skall tillsynen fortfara under ytterligare ett år och tillsynstiden kan av nämnden förlängas med ett år i sänder. När den provutskrivne stått under tillsyn under en sammanhängande tid av fem år, upphör tillsynen automatiskt. Iakttagandet av dessa bestämmelser kräver mycken omsorg och möda av nämndens kanslipersonal. Vidare medför de att en provutskrivnen förvarad tillhör det fria kriminalvårdsklientelet under avsevärt längre tid än övriga kategorier av detta klientel,¹⁵ vilket innebär en särskild belastning för de organ som sysslar med eftervården av provutskrivna förvarade.

Eftervårdsärendena är i huvudsak av samma slag som de som förekommer inom den fria kriminalvården i övrigt. Från början var det avsett att interneringsnämnden i fråga om sitt klientel¹⁶ skulle leda behandlingen utom anstalt även i den meningen att nämnden skulle handlägga enskilda eftervårdsärenden. För denna uppgift har kanslipersonalen emellertid ej

¹⁵ För både villkorligt dömd och villkorligt frigiven kan prøvotiden komma att omfatta en tid av fem år. Sådan tid brytes emellertid ej av straffverkställighet, om ej det villkorliga anståndet respektive den villkorligt medgivna friheten i samband därmed förverkas. Vidare torde i praktiken för dessa båda kategorier så långa övervaknings- (tillsyns-) tider vara sällsynta.

¹⁶ Liksom ungdomsfångelsenämnden i fråga om sitt klientel.

på länge räckt till.¹⁷ Interneringsnämnden har därför i stort sett fått inskränka sig till kontroll och prövning av tillsynstidernas längd och tillsynsmannaarvoden samt ärenden angående återhämtande och tagande i förvar av provutskrivnen som tredskats eller visat sig vara vådlig för annans säkerhet till person och egendom. För övriga löpande individuella eftervårdsärenden — understöd samt arbets- och bostadsanskaffning som tillsynsman icke kunnat ordna m. m. — har interneringsnämnden i stor utsträckning fått lita till skyddskonsulentorganisationen. Detta system har fungerat tillfredsställande. Stundom har det dock uppkommit kompetensfrågor, som varit betingade av det förhållandet att skyddskonsulentorganisationens personal enligt sin instruktion¹⁸ icke har att taga befattning med provutskrivna¹⁹ annat än då den »därtill anlitas».²⁰ Dessa frågor har emellertid i allmänhet kunnat lösas därigenom att man inom skyddskonsulentorganisationen tolkat de angivna ordalagen så liberalt att även en framställning från en provutskrivnen till en skyddskonsulent om understöd e. d. ansetts innebära att skyddskonsulenten anlitas för ifrågavarande eftervårdsärende. Den olikhet som föreligger beträffande skyddskonsulenternas tjänsteåligganden i fråga om provutskrivna å ena samt villkorligt dömda och villkorligt frigivna å andra sidan har dock kommit att innebära att eftervården av provutskrivna satts i sämre ställning. Fångvårdsstyrelsen har därför upprepade gånger föreslagit, att skyddskonsulenterna skall såsom löpande arbetsuppgift åläggas att taga befattning med tillsyn och eftervård även av provutskrivna.²¹ Förslagen har emellertid ej föranlett någon ändring av skyddskonsulentinstruktionen. Däremot har i Stockholm inrättats ett särskilt skyddskonsulentdistrikt för det yngre klientelet och ett för eftervård av förvarade.²² Vidare har två av skyddskonsulenterna i Göteborg erhållit särskilt uppdrag att vid sidan av ordinarie uppgifter inom var sitt distrikt i första hand taga sig an det yngre respektive det äldre kriminalvårdsklientelet i frihet, till vilket senare provutskrivna förvarade oftast är att hänföra

Trots den avlastning som sålunda kunnat erhållas hinner interneringsnämndens kanslipersonal ej ägna tillräcklig tid åt övervakningen av tillsynsverksamheten. För att sådan övervakning skall kunna ske lär i 1927 års instruktion för tillsyningsmän föreskrivits, att tillsyningsman skall årligen senast den 15 januari, så ock eljest då nämnden föreskriver det, till interneringsnämnden avgiva skriftlig rapport angående dei utskrivnes uppförande, antalet hos honom avlagda besök och vad därvid

17 Se härom SOU 1956:55 del II sid. 148 högra spalten nederst.

18 SFS 732/1943.

19 D. v. s. både förvarade och ungdomsfängelselever.

20 Se härom mera nedan sid. 123 ff..

21 II ht 1950 sid. 52, II ht 1953 sid. 65 ff, II ht 1954 sid. 82, II ht 1955 sid. 140 och II ht 1956 sid. 140 samt i viss mån II ht 1957 sid. 120.

22 II ht 1957 sid. 124. — De provutskrivna förvarade i Stockholm har på hösten 1956 beräknats omfatta 175 å 200 personer eller omkring hälften av hela det provutskrivna förvåringsklientelet. Se II ht 1957 sid. 120.

iakttagits, den utskrivnes inställelser hos tillsyningsmannen samt andra omständigheter, vilka kan vara av särskild betydelse.²³ Ehuru interneringsnämndens sekreterare i åtskilliga fall kunnat iakttaga att tillsyningsmän försummar att fullgöra sin skyldighet att avge årsrapport, hinner nämndens kansli enligt uppgift ej infordra felande rapporter och än mindre undersöka huruvida sådan försummelse föreligger även i andra fall.²⁴ Icke heller medhinnas någon granskning av innehållet i inkomna rapporter utöver den som sker då visst tillsynsfall aktualiseras av annan anledning. Detta är så mycket mer betänkligt som interneringsnämnden under återopande av brist på personal och utrymme förklarar sig icke kunna fullgöra sitt åliggande enligt kungörelsen den 5 oktober 1956 med vissa bestämmelser om behandlingen av de intagna i fångvårdsanstalt att omhändertaga och föra behandlingsjournalerna angående provutskrivna förvarade. Dessa journaler får nu kvarligga hos de anstalter från vilka de förvarade provutskrivits och insändes vid provotidens utgång direkt till fångvårdsstyrelsens centrala fångregister.

Betecknande för interneringsnämndens svårigheter att övervaka tillsynsverksamheten är att man på nämndens kansli ej kan lämna något säkert besked om antalet provutskrivna förvarade vid en viss tidpunkt.²⁵

Kontorsarbetet vid interneringsnämndens kansli

De kontorstekniska arbetsuppgifterna på interneringsnämndens kansli består av skrivarbete, registrering och aktförvaring.

23 En motsvarande rapportskyldighet åligger övervakare för villkorligt dömd och tillsynsman för villkorligt frigiven. I fråga om villkorligt dömd skall rapport avges till vederbörande skydds-konsulent varje halvår och beträffande villkorligt frigiven en gång varje kvartal.

24 I regel beror en tillsyningsmans underlåtenhet att insända rapport på att den provutskrivne sköter sig godtagbart och att tillsyningsmannen därför icke anser sig ha något att meddela interneringsnämnden. Ibland har det emellertid, då sekreteraren infordrat rapport från tillsyningsmannen — antingen av den anledningen att det synes vara tid att företaga den första prövningen av frågan om tillsynens upphörande eller emedan den provutskrivne återfallit i brott — visat sig att kontakten mellan den provutskrivne och hans tillsynsman varit bruten under några år utan att detta meddelats interneringsnämnden. Har rapporten infordrats i samband med ärende angående eventuellt upphörande av tillsyn, kan den omständigheten att den provutskrivne rätt sig länge utan tillsyningsmannens hjälp utgöra ett skäl för interneringsnämnden att besluta om tillsynens upphörande. Har däremot den provutskrivne återfallit i brott, inställer sig den frågan om återfallet icke kunnat undvikas, därest tillsynen verkligen fungerat. Om interneringsnämndens kansli kunde övervaka att tillsyningsmännen fullgör sin årliga rapportskyldighet, skulle det inom ett år upptäckas om den praktiska tillsynen i något fall upphört. Och även om det icke heller kan anses tillfredsställande att ett helt år skulle kunna förflyta innan en sådan upptäckt gjordes, torde man få godtaga detta såsom en kompromiss mellan det önskvärda och det praktiskt möjliga. Den nuvarande ordningen är däremot icke godtagbar. Det må i detta sammanhang påpekas att säkerhetsanstaltsutredningen i SOU 1953:32 uttalat (sid. 41), att det måste antagas att bristerna i öppenvårdsorganisationen — dit utredningen även räknade interneringsnämndens bristfälliga ledning av öppenvården — avsevärt bidrager till den höga återfallsfrekvensen inom förvaringsklientelet.

25 I SOU 1953:32 (bilaga 18 och 20) har säkerhetsanstaltsutredningen uppgivit, att det den 1 april 1953 fanns 340 provutskrivna förvarade. Fångvårdsstyrelsen har i sina petita till 1953 och 1956 års riksdagar approximativt beräknat antalet provutskrivna förvarade den 1 juli 1952 till 475 (II ht 1953 sid. 66) respektive i början av 1955 till 383 (II ht 1956 sid. 139 i.f.).

Skrivarbetet är tämligen omfattande. Detta sammanhänger bl. a. med nämndens ovan nämnda metod att i flertalet ärenden före sammanträdena tillställa ledamöterna sekreterarpromemorior och avskrifter eller utdirag av de väsentliga handlingarna. Till dem hör i regel ett mer eller mindre omfattande läkarutlåtande över sinnesundersökning. Någon lättnad har dock inträtt i fråga om sådant arbete sedan man på utredningens förslag vidtagit viss omläggning av arbetsrutinerna beträffande skrivning av protokoll och expeditioner och sedan kansliet tillförts två diktafoner.

De på interneringsnämndens kansli tillämpade systemen för registrering och aktförvaring synes något arbetskrävande och icke helt rationella.

Registrering sker sålunda i ett flertal olika förteckningar, nämligen ett diarium, en lista över inkomna mål, ett alfabetiskt kortregister över personer som varit föremål för intagningsprövning, en förteckning över avgjorda ärenden i vilka interneringsnämnden avaktar besked om utgången i de brottmål i vilka yttranden avgivits, en lista över nyintagna förvarade och en lista över provutskrivna.

För förvaring av akter angående aktuella förvaringsfall används ett antal höga träskåp, som är fördelade på två skrivrum. Varje skåp är försett med två lodräta rader reglerbara hyllor och på varje hylla förvaras en akt. Allt efter som avgång sker bland klientelet arkiveras respektive akter. Sedan det härigenom uppstått ett flertal tomrum, omflyttas kvarvarande akter så att ett skåp blir helt tömt och detta fylls därefter med nytillkomna akter. Vid dessa omflyttningar har man ej kunnat tillse att nummerserien löper från skåp till skåp och icke heller att det inom vardera rummet kommit att förvaras akter som tillhör en och samma del av nummerserien. För att uppsöka en viss akt måste därför en tjänsteman, som ännu icke hunnit bli väl förtrogen med den rådande ordningen, först undersöka var inom kansliet den del av nummerserien, till vilken den sökta akten hör, förvaras.

Till dessa båda spörsmål återkommer utredningen nedan.

Särskilda rationaliseringsmöjligheter vid interneringsnämndens kansli

Frågan om den framtida organisationen av de centrala nämndernas kanslier bör enligt utredningens mening bedömas i ett sammanhang. Härtill återkommer utredningen nedan i detta kapitel. Här skall blott beröras några för interneringsnämnden speciella rationaliseringsmöjligheter.

Såsom ovan²⁶ nämnts synes utskrivningsfrågan efter förstagångsprövningen omprövas i genomsnitt en à två gånger per förvarad, varefter provutskrivning sker. Varje gång interneringsnämnden utsätter ny prövning har sekreteraren att anteckna detta, så att ärendet tages upp inom av nämnden angiven tid. Vidare måste sekreteraren tillse att internerings-

nämnden iakttaget den i förvaringslagen stadgade maximitiden av tolv månader mellan prövningarna. På grund av nämndens praxis i fråga om utskrivningsprövningar kan visserligen detta stadgande knappast bli aktuellt beträffande förvarade som vistas i anstalt. Men om en förvarad, vars utskrivningsfråga hunnit prövas, avviker från anstalten och håller sig undan mer än tolv månader efter den sista prövningen, måste interneringsnämnden för att berörda stadgande skall bli behörigen beaktat verkställa s. k. årsprövning. Har avvikandet skett före minsta tidens utgång kan ju interneringsnämnden vid en sådan årsprövning endast konstatera att alla förutsättningar för ett utskrivningsbeslut saknas. Något sådant torde i regel icke heller anses kunna meddelas angående förvarad som rymt efter minsta tidens utgång; det enda undantaget som skulle kunna ifrågakomma vore det sällsynta fall att nämnden vid årsprövningen erhållit så utförliga och fördelaktiga upplysningar om den förrymdes livsföring efter rymningen att han kan anses resocialiserad. Årsprövningen måste därför betraktas som en formalitet, vars iakttagande innebär en onödig belastning på nämnden. Denna olägenhet skulle emellertid något mildras om man — med förebild från 24 kap. 18 § andra stycket rättegångsbalken angående maximitid mellan häktningförhandlingar — till förvaringslagens stadgande om en maximitid av tolv månader mellan prövningarna av en förvarads utskrivningsfråga gjorde ett tillägg av innebörd, att interneringsnämnden dock, om det med hänsyn till omständigheterna finnes uppenbart att ny prövning inom angivna tid skulle vara utan betydelse, må bestämma längre tids mellanrum. Häremot kan icke invändas, att förvarad på grund av bestämmelsen om att talan icke får föras mot beslut som nämnden eller dess ordförande meddelat enligt förvaringslagen icke skulle ha samma möjlighet som häktad att överklaga ett dylikt uppskovsbeslut. Mot häktads obegränsade besvär rätt i häktningsfrågan svarar nämligen förvarads rätt att själv påkalla prövning av utskrivningsfrågan åtminstone var sjätte månad.

Inom utredningen har diskuterats frågan huruvida det finns tillräckliga skäl för bibehållande av frihetspass för provutskrivne förvarad. Enligt särskild föreskrift i tillsynslagen skall den provutskrivne vid anfordran uppvisa passet för polismyndighet. Trots att denna föreskrift återgivits i den provutskrivnes exemplar av passet, händer det mycket ofta att detta förkommer tämligen snart efter provutskrivningen. Förklaringen härtill torde helt enkelt vara den att de provutskrivna i regel ej endast är föga intresserade av att hålla reda på sina frihetspass utan till och med angelägna att bli av med dem; det skulle väl för en provutskrivne vara tämligen genant om hans arbetskamrater skulle upptäcka att han innehar frihetspass. Frihetspasset lär vidare icke sällan av provutskrivna lämnas som säkerhet vid upptagande av handlån. I de fall då man hos provutskrivna kan finna en ambition att behandla frihetspasset så som lagstiftaren tänkt

sig, torde det vara fråga om ett så godartat klientel att lagens kontrollsystem redan av denna anledning ter sig något överdimensionerat. Vidare har det kunnat konstateras att de tillsyningsmannaexemplar av frihetspass, som efter tillsynstidens utgång inlämnas till interneringsnämndens kansli, oftast icke innehåller någon som helst anteckning av tillsyningsmannen. Enligt bedömande av interneringsnämndens sekreterare skulle ett försök att förmå alla tillsyningsmän att iakttaga den i instruktionen för dem intagna och i deras exemplar av frihetspasset återgivna föreskriften om förande av anteckningar angående tillsynen ytterligare öka de redan förut betydande svårigheterna att uppbringa lämpliga och villiga tillsyningsmän. Frågan om frihetspassets bibehållande liksom övriga spörsmål angående metod och organisation för eftervården av provutskrivna omfattas emellertid av eftervårdsutredningens utredningsuppdrag. Fångvårdsstyrelseutredningen har därför icke ansett sig böra framlägga något förslag i nu ifrågavarande hänseende.

Av den ovan²⁷ lämnade redogörelsen för det av interneringsnämnden tillämpade förfarandet vid utfärdande av frihetspass har framgått, att detta innebär förhållandevis mycket skrivarbete. Då det årligen utfärdas ett icke ringa antal frihetspass, finns det anledning att överväga huruvida man icke härvidlag skulle kunna åstadkomma någon arbetslättnad. Det har därvid synts utredningen som om interneringsnämnden på denna punkt lämpligen skulle kunna övergå till den betydligt enklare ordning som vid ungdomsfängelnsnämnden tillämpas i fråga om tillsynsboken för provutskrivna ungdomsfängelseelever.²⁸ Liksom när det gäller detta klientel innehåller nämligen författningarna beträffande provutskrivna förvarade såvitt nu är i fråga ej annan föreskrift än att, då någon vid utskrivning ställes under tillsyn, nämnden skall för honom utfärda frihetspass samt att avskrift av nämndens beslut rörande den utskrivne skall av nämnden överlämnas till fångvårdsstyrelsen, vederbörande länsstyrelse och tillsyningsmannen.²⁹ Det skulle därför vara fullt tillräckligt om nämnden utfärdade frihetspass i ett exemplar för den provutskrivne samt att övriga, som nu erhåller avskrift av frihetspasset, endast finge mottaga ett vidimerat protokollsutdrag rörande nämndens beslut i utskrivningsfrågan. Interneringsnämnden synes icke ha något behov av att själv inneha avskrift av frihetspasset.

Skulle det emellertid icke anses lämpligt att slopa tillsyningsmannens exemplar av frihetspasset, skulle detta kunna ges en utformning, som vid passets upprättande kräver mindre arbete än den nuvarande. Man skulle

²⁷ Sid. 109.

²⁸ Se nedan sid. 117.

²⁹ 5 § tillsynslagen. Jfr däremot 4 § tillämpningskungörelserna till lagarna om villkorlig löslom och villkorlig frigivning, där det uttryckligen föreskrives att såväl övervakaren och den dönde respektive tillsynsmannen och den villkorligt frigivne skall tillställas övervakningsbok respektive tillsynsbok.

således kunna tänka sig att använda en skrivsats bestående av en blankett i lämpligt antal exemplar, innehållande erforderliga anvisningar för den provutskrivne och för tillsyningsmannen, samt ett antal linjerade och hålsagna blad i A 4-format, avsedda att användas av tillsyningsmannen för anteckningar och rapporter. Den provutskrivnes exemplar kunde lämpligen över-sändas i omslag av plast e. d. medan det för tillsyningsmannens del torde vara mer ändamålsenligt med en mapp av enklaste slag med fästansordningar för hålsagna papper och med sådan rymlighet att tillsyningsmän med flera uppdrag kunde i en mapp samla handlingarna beträffande ett flertal tillsynsfall.

Ungdomsfängelsenämnden

Ungdomsfängelsenämndens sammansättning och verksamhet regleras i lagen den 15 juni 1935 om ungdomsfängelse, 2 och 3 kap. Kungl. Maj:ts stadga den 8 april 1938 angående vård och behandling av dem som ådömts ungdomsfängelse samt 58 § straffverkställighetslagen.

Ungdomsfängelsenämnden har fem ledamöter, av vilka minst en skall vara eller ha varit innehavare av domarämbete och minst en vara behö-rig att inom riket utöva läkarkonsten samt minst en äga särskild erfa-renhet i uppfostringsfrågor. Ledamöterna utses för en tid av fem år av Konungen, som också utser suppleanter samt förordnar en av dem att vara ordförande och en annan att vid förfall för ordföranden tjänstgöra i dennes ställe. Ledamot skall ha avlagt domared för att få tjänstgöra i nämnden. Mot beslut som av nämnden meddelas enligt ungdomsfängelselagen får talan ej föras.

Ungdomsfängelsenämnden har ett kansli, vars fasta personal omfattar en förste byråsekreterare Ae 23, ett kanslibitråde och ett halvtidstjänstgörande biträde rb. Under större delen av budgetåret 1957/58 var denna organisation förstärkt med en halv biträdestjänst, varjämte nämnden regelbundet anlitate en timavlönad maskinskriverska. Från början av innevarande bud-getår är den fasta personalen tillfälligt förstärkt med ett biträde. Även ungdomsfängelsenämndens kanslipersonal redovisas på fångvårdsstyrelsens socialbyrå och avlönas från styrelsens anslag för avlöningar till övrig icke-ordinarie personal.

Ungdomsfängelsenämndens viktigaste arbetsuppgifter omfattar yttran-den i åtalsfrågor beträffande brott, som förövats av ungdomsfängelseelev före domen och under anstalts- eller tillsynstid, yttranden till domstolar angående påföljd i brottmål mot ungdomsfängelseelev samt ärenden angående utskrivning, återhämtning, eftervård och nådeansökningar av ung-domsfängelseelever.³⁰

30 Ledningen av *anstaltsvården* av ungdomsfängelseklientel ankommer på fångvårdsstyrelsen och chefen för ungdomsråjongen (fångvårdsdirektören i ungdomsanstaltsgruppen).

Ungdomsfängelsenämnden bedriver sin verksamhet huvudsakligen i form av sammanträden. Det hålls i genomsnitt ett egentligt sammanträde per vecka. Härtill kommer ungefär lika många »telefonsammanträden». Av de egentliga sammanträdena hålls årligen 4 å 5 på olika ungdomsanstalter och övriga i nämndens kanslilokaler i Stockholm.

En eller ett par dagar före varje sammanträde erhåller ledamöterna föredragningslista samt avskrift av berättelsen över den på mottagningsanstalten verkställda behandlingsundersökningen, läkarutlåtande och dom beträffande varje ungdomsfängelseelev, vars utskrivningsfråga skall prövas för första gången. I övrigt grundas nämndens avgöranden på muntlig föredragning av nämndens sekreterare.

Yttranden till åklagare och domstolar

Yttranden i åtalsfrågor och till domstolar gäller såsom förut nämnts mål mot ungdomsfängelseelever. Någon sådan skyldighet för domstolarna att inhämta yttrande från den centrala nämnden som föreskrivits i fråga om ådömande av förvaring finnes således icke när det gäller ådömande av ungdomsfängelse. Enligt uppgift förekommer det emellertid i icke ringa utsträckning att domstolarna konsulterar nämndens sekreterare innan sådan påföljd beslutas.

Yttrandena i åtalsfrågor avges till allmän åklagare, som är skyldig att höra ungdomsfängelsenämnden innan han avgör huruvida åtal skall ske mot den som är misstänkt för att ha begått brott innan han dömdes till ungdomsfängelse eller under sin tid som ungdomsfängelseelev.³¹

Domstol är i mål mot ungdomsfängelseelev skyldig att inhämta nämndens yttrande innan domstolen antingen förklarar beslutet om ungdomsfängelse förfallet och dömer den åtalade till annat straff eller förordnar att provutskrivningen ådömt ungdomsfängelsestraff skall avse även senare brott.³²

Till belysning av storleksordningen av nu berörda båda ärendegrupper må nämnas att ungdomsfängelsenämnden under 1954 avgav 549 och under 1955 526 yttranden till åklagare och domstolar.³³

Utskrivningsärenden

Utskrivningsärendena uppgick 1954 till 407 och 1955 till 383.³⁴

31 19 § ungdomsfängelselagen.

32 21 och 22 §§ ungdomsfängelselagen.

33 Beträffande senare år har man på ungdomsfängelsenämndens kansli uppgivit, att antalet sammanträdesärenden under 1956, 1957 och 1958 varit omkring 1 400 respektive 1 750 och 2 000 men att man på grund av personalbrist ännu icke hunnit undersöka huru dessa ärenden fördelar sig på olika ärendegrupper. Av nämndens årsberättelser för 1954 och 1955 synes emellertid framgå, att under dessa båda år yttrandena utgjort 47 procent och utskrivningsärendena 35 procent av alla sammanträdesärenden. Om det därefter icke skett någon förändring i angivna relationer, kan nämnden beräknas ha under 1956 avgivit omkring 650 yttranden och prövat omkring 500 utskrivningsfrågor, medan motsvarande siffror för 1957 skulle ha varit omkring 800 respektive omkring 600 och för 1958 omkring 950 respektive omkring 700.

34 Se vid not 33.

Liksom på interneringsnämndens kansli innebär dessa ärenden en betydande belastning för ungdomsfängelnsnämndens kanslipersonal både ur beredningssynpunkt och med hänsyn till kontrollen av att utskrivningsfrågorna prövas i rätt tid.

I sistnämnda hänseende är till en början att beakta ungdomsfängelselagens föreskrifter om *att* ungdomsfängelselev ej får kvarhållas på anstalt mer än fyra år, *att* han ej utan särskilda skäl får utskrivas förrän ett år förflutit från intagningen³⁵, *att* fråga om ungdomsfängelselevs utskrivning skall av nämnden upptagas till prövning sedan ett år förflutit från intagningen och därefter minst var sju månader *samt att* utskrivning på prov skall, om ej särskilda skäl föranleder till annat, ske senast då två år förflutit från intagningen.³⁶ I praktiken har emellertid dessa tidsbestämmelser icke någon större betydelse. Maximitiderna för anstaltsvistelsen — den absoluta 4-årsgränsen och den fakultativa 2-årsgränsen — uppnås aldrig. Den första utskrivningsprövningen sker i regel innan ett år förflutit från intagningen och innan ytterligare sex månader gått har i ungefär 95 procent av fallen ungdomsfängelseleven redan lämnat anstalten. Trots detta måste fortlöpande kontroll utövas till förebyggande av att de legala tidsfristerna i något fall blir åsidosatta. Härutöver har kanslipersonalen att beakta de tider som nämnden själv utsätter för ny prövning av utskrivningsfrågor.

Hos ungdomsfängelnsnämnden nöjer man sig — såsom ovan berörts — med att utfärda *en* tillsynsbok. Boken översändes till den provutskrivne jämte en tryckt skrivelse i vilken denne anmodas bl. a. att snarast uppsöka tillsynsmanen och till honom överlämna tillsynsboken.³⁷ Tillsynsmanen erhåller samtidigt utskrift av utskrivningsbeslutet samt tryckta anvisningar för fullgörandet av sitt uppdrag. Fångvårdsstyrelsen och vederbörande länsstyrelse erhåller endast avskrift av utskrivningsbeslutet. Kopia av tillsynsboken tages icke för ungdomsfängelnsnämndens räkning. Detta system är uppenbarligen betydligt mindre arbetskrävande än det av interneringsnämnden tillämpade förfarandet vid utfärdande av frihetspass.³⁸

Kontorsarbetet vid ungdomsfängelnsnämndens kansli

Hos ungdomsfängelnsnämnden finnes icke något egentligt diarium i konventionell mening. Inkommande handlingar som ger upphov till sammanträdesärende antecknas i en bok med titeln »koncept till föredragningslista». Föranleder handlingarna ordförandeärende, antecknas de i en annan bok med beteckningen »Presidialärenden». Övriga inkommande handlingar som

35 12 § ungdomsfängelselagen.

36 13 § samma lag.

37 Detta synes dock icke fullt förenligt med föreskriften i 29 § i 1938 års stadga att tillsynsbok skall utfärdas för den provutskrivne.

38 Se ovan sid. 109.

gäller viss ungdomsfängelselev läggs in i en personakt och antecknas på aktens försättsblad. Där antecknas även sammanträdes- och ordförande-ärenden sedan de handlagts. Härutöver förekommer en omfattande klientelregistrering, som är avsedd att ge överblick, kontroll och underlag för statistik, samt viss registrering av tillsyningsmän och viss ytterligare aktregistrering. Vid utredningens undersökning av arbetsförhållandena vid ungdomsfängelsenämndens kansli fördes där sammanlagt ett 20-tal olika register.

Den aktuella aktsamlingen förvaras liksom på interneringsnämndens kansli i träskåp med reglerbara hyllor. På grund av att ungdomsfängelsenämndens aktsamling är av betydligt mindre omfattning har man dock trots de fortlöpande förändringarna i klienteletts sammansättning kunnat vidmakthålla en nöjaktigt reda i denna aktsamling.

Utredningen återkommer nedan till frågan om de centrala nämndernas registrerings- och aktförvaringssystem.

För de centrala nämndernas kanslier gemensamma organisationsfrågor

Såsom ovan³⁹ nämnts beslöt statsmakterna år 1953 att de centrala nämnderna skulle ha ett gemensamt kansli och att deras personal skulle upp- tagas i fångvårdsstyrelsens personalplan. Hittills har endast senare delen av beslutet förverkligats.

Frågan om ett gemensamt kansli hade diskuterats redan 1946, då fångvårdsstyrelsen själv tog upp detta spörsmål i sina anslagsäskanden. I likhet med nämnderna, med vilka styrelsen samrådde i denna fråga, avstyrkte fångvårdsstyrelsen emellertid en dylik omorganisation. Man åberopade därvid huvudsakligen, att den kunde befaras få ogynnsamma följder för ungdomsfängelsenämndens arbete. Den rättsbildade personalen på ett gemensamt kansli kunde nämligen antagas bli sysselsatt med arbetsuppgifter för interneringsnämndens räkning i sådan utsträckning att eftervårdsfrågorna för ungdomsfängelseklientelet blev eftersatta. Om en sammanslagning likväl skedde, kunde man enligt styrelsens och nämndernas mening i fråga om rättsbildad personal ej räkna med mindre än en sekreterare med löneställning svarande mot byrådirektör och ett heltidsanställt biträde åt honom med ungefär byråsekreterares lön. Departementschefen lät denna gång tanken på en sammanslagning falla.

I sina anslagsäskanden till 1953 års riksdag hemställde fångvårdsstyrelsen på föranledande av de centrala nämnderna, att interneringsnämndens sekreterarbefattning, som var en arvodesbefattning med arvode motsvarande ön enligt dåvarande Ce 30: 30, måtte förändras till extra ordinarie (Ce 30) och

³⁹ Sid. 31 f.

att ungdomsfängelnsnämndens sekreterarbefattning, vilken uppehölls såsom bisyssla av en av fångvårdsstyrelsens tjänstemän, måtte förändras till heltidstjänst, vilka förslag utgjorde upprepningar av tidigare gjorda framställningar.⁴⁰ I övrigt bestod interneringsnämndens kanslipersonal vid ifrågasvarande tid av ett kanslibitråde och två biträden samt ungdomsfängelnsnämndens kanslipersonal av ett kanslibitråde och ett deltidsanställt biträde. Vardera nämnden hade egen avlöningsstat.

Kort därpå avgav särskild sakkunnig⁴¹, som haft i uppdrag att biträda inom justitiedepartementet med närmare utredning av frågan om ändrad kansliorganisation för de centrala nämnderna, en promemoria härom. I denna anfördes i huvudsak följande.

I ett litet förvaltningsorgan uppstode särskilda svårigheter att bemästra tillfälliga arbetsanhopningar och att vid minskad arbetsbelastning rationellt utnyttja personalen. På grund härav syntes avgörande skäl tala för att de centrala nämndernas kansliorganisationer borde avvecklas och ersättas med ett gemensamt kansli. Man borde emellertid ej stanna vid enbart en dylik åtgärd. Nämnderna stode fångvårdsstyrelsens verksamhetsområde mycket nära. Detta hade bl. a. kommit till synes genom att tjänstemän hos styrelsen erhållit förordnanden som sekreterare hos nämnderna. Under sådana omständigheter syntes det naturligt att låta styrelsen övertaga ansvaret för kansligöromålens fullgörande, varvid nämndernas kansli-tjänstemän lämpligen borde ingå i personaluppsättningen på styrelsens socialbyrå. Denna borde därför utökas med de centrala nämndernas biträdespersonal samt en tjänst i förslagsvis Ce 29, vars innehavare skulle fullgöra inom båda nämnderna förekommande sekreterargöromål, som vore av mer kvalificerat slag. För fullgörandet av övriga sekreterargöromål borde fångvårdsstyrelsen avdela en byråsekreterare på socialbyrån för tjänstgöring såsom sekreterarbiträde.⁴²

De centrala nämnderna och fångvårdsstyrelsen avstyrkte förslaget om inrättande av gemensamt kansli och en gemensam sekreterare.⁴³ Härvid anfördes i huvudsak följande.

Fångvårdsstyrelsen, som själv led brist på arbetskraft skulle icke kunna avdela något sekreterarbiträde. Även om så skedde, skulle den av utredningsmannen föreslagna organisationen bli för knapp eftersom det på grund av göromålens mängd erfordrades en heltidsanställd sekreterare för vardera nämnden. Gemensam sekreterarpersonal skulle medföra att den ena nämnden ständigt skulle bli beroende av den andra vid bestämmande av tid för sammanträden. Det skulle säkerligen mycket snart visa sig nödvändigt att göra en sådan fördelning av göromålen såväl mellan sekreterarna som mellan de övriga befattningshavarna att sammanslagningen av kanslierna endast bleve en formalitet. Nämnderna hade helt olika klientel. Någon anledning till samråd mellan nämnderna eller kontakt i annat avseende mellan dem föreläge ytterst sällan.

40 II ht 1953 sid. 59 och 62; jfr II ht 1950 sid. 47, 1951 sid. 53 och 1952 sid. 94 och 96.

41 Statskommissarie L. Lundh.

42 II ht 1953 sid. 53 f.

43 II ht 1953 sid. 54 ff.

Ungdomsfängelnsnämnden motsatte sig vidare förslaget att inordna dess kanslipersonal i fångvårdsstyrelsen. Det vore för nämndens verksamhet av största vikt att den stode formellt fri då det gällde att tillsätta kanslipersonalen.

Departementschefen uttalade i 1953 års statsverksproposition⁴⁴ att, ehuru de erinringar som nämnderna och fångvårdsstyrelsen framfört mot utredningsmannens förslag syntes värda beaktande, övervägande skäl talade för införande av ett gemensamt kansli. De påtalade olägenheterna syntes främst sammanhänga med förslaget om gemensam sekreterarpersonal för båda nämnderna. Departementschefen förordade därför att nämnderna tilldelades var sin heltidsanställd sekreterare. Vidare förutsatte departementschefen att vardera nämnden skulle äga medinflytande i fråga om anställande m. m. av den personal som skulle tjänstgöra för nämnden. Det finge ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de föreskrifter, som kunde anses erforderliga i samband med införandet av den nya ordningen. I enlighet med det anförda borde alltså vid fångvårdsstyrelsen inrättas två för nämndernas sekreterare avsedda nya befattningar. Dessa borde uppföras på extra ordinarie stat och placeras i dåvarande 29:e lönegraden. Såsom tjänstebenämning föreslogs förste byråsekreterare. Vidare föreslogs erforderlig uppräknig av styrelsens avlöningsanslag och ändring av dess personalförteckning för inordning i fångvårdsstyrelsen av nämndernas biträdespersonal.

Propositionen bifölls av riksdagen.

Kungl. Maj:t har därefter varje år i regleringsbrevet angående fångvårdsstyrelsens avlöningsförslag erinrat dels att de för tjänstgöring i interneringsnämnden respektive ungdomsfängelnsnämnden avsedda förste byråsekreterarna är skyldiga att — i den mån den egna nämndens ordförande finner arbetet i nämnden så medgiva — vid behov tjänstgöra såväl inom den andra nämnden som på fångvårdsstyrelsens socialbyrå⁴⁵ och dels att frågor om anställande av personal, som skall tjänstgöra för någondera nämnden, och om tjänstgöringsförhållandena för sådan personal skall av fångvårdsstyrelsen behandlas i samråd med respektive nämnd.

Att beslutet om ett för de centrala nämnderna gemensamt kansli ännu ej förverkligats har förklarats bero på att man icke förfogar över några härför lämpliga lokaler. Det finns emellertid anledning att antaga att det icke gjorts några större ansträngningar för att få fram sådana lokaler och att det vid ett allvarligt försök icke skulle visa sig föreligga några oöverstiglga svårigheter i detta hänseende.

44 II ht 1953 sid. 60 f.

45 Om man bortser från att ungdomsfängelnsnämndens sekreterare under tiden till dess nämndens kansli på hösten 1956 flyttades från fångvårdsstyrelsens lokaler till nämndens nuvarande kansliokaler i huset Storkyrkobrinken 11 biträdde vid handläggningen av de på styrelse då ankommande ärendena angående utseende av verkställighetsanstalt för ungdomsfängelselev, har det icke förekommit att någon av nämndernas sekreterare tjänstgjort utanför sin nämnd.

Utredningen finner för sin del av organisationstekniska skäl önskvärt att det gemensamma kansliet snarast kommer till stånd.⁴⁶ En sådan anordning skulle nämligen innebära åtskilliga fördelar.

Härvidlag må till en början erinras om vad nyssnämnde sakkunnige anfört om svårigheten att i ett litet förvaltningsorgan bemästra tillfälliga arbetsanhopningar och vid minskad sysselsättning rationellt utnyttja personalen. I förevarande fall är det ju fråga om förvaltningsorgan med en fast personaluppsättning på 4 respektive 2 1/2 befattningshavare. Den antydda svårigheten har icke i nämnvärd mån minskats genom 1953 års personalunion mellan fångvårdsstyrelsen och de centrala nämndernas kanslier. I praktiken synes nämligen gränserna mellan berörda organisationers personal vara nära nog lika skarpa som tidigare. Därtill kommer att det sedan 1953 på alla håll enbart varit fråga om en ökning av arbetsbördan och att fångvårdsstyrelsen, som själv lidit brist på personal, haft svårt att tillhandahålla de centrala nämndernas kanslier annan personal än den som direkt anvisats för dem. Vad man i nu ifrågakomna hänseende framför allt skulle vinna med ett gemensamt kansli vore att tillfälligt förfall för en befattningshavare icke skulle komma att få en så kraftig återverkan på arbetsläget som nu är fallet; vederbörandes arbetsuppgifter skulle för en kortare tid kunna helt eller delvis omhändertagas av övrig personal. I den mån ett sådant system praktiseras på sekreterarplanet skulle det innebära en avsevärd och högst önskvärd förbättring eftersom med nuvarande ordning rättsbildad personal helt saknas på respektive nämnds kansli då dess sekreterare på grund av tjänsteresa eller av annan anledning har tillfälligt förfall av sådan beskaffenhet att vikarie icke förordnas. I en gemensam kansliorganisation kan man vidare åstadkomma en mer rationell fördelning av kontorsarbetet så att de härför avsedda befattningshavarna icke i samma mån som nu behöver splittra sig på ett flertal olikartade arbetsuppgifter. Ytterligare kan för en sådan organisation ifrågakomma maskinella hjälpmedel för kontorsarbetet, vilka man icke kan påräkna för så små organ som de nuvarande kanslierna utgör. Möjligheterna att utnyttja sådana hjälpmedel skulle främjas om båda nämnderna hade ett enhetligt system för registrering och aktförvaring.

Vad härefter beträffar frågan i vad mån det är möjligt att genom förändring av nämndernas arbetsuppgifter åstadkomma arbetslättnad för nämndernas kanslipersonal har utredningen allvarligt övervägt att föreslå en viss decentralisering av de centrala nämndernas utskrivningsärenden till anstaltsnämnderna. En sådan omläggning skulle — i likhet med den av utredningen ovan föreslagna decentraliseringen av huvuddelen av förstärkta fångvårdsstyrelsens ärenden⁴⁷ — icke innebära annat än ett fullföljande av råjongplanens ledande idé att förlägga avgöranden i behandlingsfrågor så

⁴⁶ Eftersom beslut om gemensamt kansli redan föreligger saknar utredningen anledning att diskutera de principiella invändningar som gjorts mot en sådan organisation.

⁴⁷ Se ovan sid. 86 ff.

nära klientelet som möjligt. Man skulle därvid kunna tänka sig den ordningen att utskrivningsfrågor skulle få avgöras av anstaltsnämnderna vid förvarings- och ungdomsfängelseanstalterna i de fall då enighet föreläge inom respektive nämnd samt mellan denna och styresmannen, medan övriga sådana frågor skulle hänskjutas till vederbörande centrala nämnd, som därjämte skulle vara besvärinstans beträffande beslut av anstaltsnämnd i utskrivningsärende.

En sådan tanke har även diskuterats av vice talmannen i riksdagens andra kammare J. M. Skoglund i dennes utredning angående frågan om den lämpligaste organisationen av Røxtunaanstaltens ledning i medicinskt och administrativt hänseende.⁴⁸ Utredningsmannen hade vid sin undersökning funnit det kunna ifrågasättas om anstaltsnämndens uppgifter vore tillräckliga för att motivera nämndens existens. Å andra sidan skulle nämnden med de möjligheter den har till fortlöpande direkt kontakt med behandlingsklientelet kunna göra en värdefull insats om dess befogenheter utökades. Utredningsmannen ansåg det ligga nära till hands att göra en jämförelse med utskrivningsnämnderna vid de statliga sinnessjukhusen. En sådan organisation skulle förutsätta att vissa uppgifter decentraliserades från ungdomsfängelsenämnden till anstaltsnämnderna vid ungdomsanstalterna. Ungdomsfängelsenämnden skulle då — i likhet med sinnessjuknämnden i förhållande till utskrivningsnämnderna — kunna ges ställningen av överordnad instans, hos vilken talan skulle kunna föras mot anstaltsnämndernas beslut i utskrivningsfrågor och i vissa andra ärenden. Dessa spörsmål borde enligt utredningsmannens mening övervägas vid den fortsatta behandlingen av strafflagberedningens skyddslagsförslag.

Hur önskvärd en sådan decentralisation inom båda de centrala nämndernas verksamhetsområden än kan te sig, har även fångvårdsstyrelseutredningen funnit sig böra avstå från att föreslå att den nu kommer till stånd. Anledningen härtill är att strafflagberedningens skyddslagsförslag innebär vissa ändringar av riktlinjerna för bestämmande av tid för behandling i och utom anstalt av de tidsbestämda reaktionsformernas klientel. Om dessa ändringar skulle helt eller delvis genomföras efter det en decentralisation skett, skulle de centrala nämndernas hittillsvarande praxis därefter icke längre kunna tjäna till ledning för förvarings- och ungdomsfängelseanstalternas anstaltsnämnder. Med hänsyn härtill och till de vida gränser som gäller för utskrivningsprövningen inom de centrala nämndernas verksamhetsområde måste risken för en oenhetlig praxis hos de olika anstaltsnämnderna i detta sammanhang anses vara betydligt större än vid den av utredningen ovan föreslagna decentraliseringen av förstärkta fångvårdsstyrelsens ärenden. Vid sådant förhållande synes med prövningen av frågan om decentralisering av utskrivningsärenden till förvarings- och ungdomsfängelseanstalternas anstaltsnämnder böra anstå till dess stäs-

48 Promemoria den 29 mars 1958 (stencilerad).

makterna tagit ställning till skyddslagsförslaget och — om lagändring därvid sker i nu ifrågakomna hänseende — en ny praxis hunnit stadga sig hos de centrala nämnderna.

Däremot synes i ett annat avseende viss avlastning av de centrala nämnderna både kunna och böra ske inom en icke så avlägsen framtid, nämligen genom en vidgning av skyddskonsulentorganisationens arbetsuppgifter beträffande provutskrivna förvarade och ungdomsfängelselever.

Enligt sin instruktion⁴⁹ har skyddskonsulent att på ett flertal olika sätt taga befattning med övervakning, tillsyn och annan verksamhet beträffande villkorligt dömda och villkorligt frigivna. »Då konsulent därtill anlitas, skall han jämväl ägna sig åt eftervård — — — av personer som utskrivits från anstalt för verkställighet av — — — ungdomsfängelse, förvaring eller internering.» Den åtskillnad som här gjorts har motiverats med att uppsikten över tillsynen över provutskrivna ungdomsfängelselever och förvarade i första hand ankommer på respektive centrala nämnd. Det måste emellertid ligga i sakens natur att en central nämnd icke har samma möjligheter som ett lokalt organ att i det särskilda fallet bedöma när ingripande bör ske och vad som bör göras. Även på detta område bör gälla att avgörandena skall träffas så nära den de avser som möjligt. Detta förhållande har också uppmärksammats av fångvårdsstyrelsen vilken — såsom ovan nämnts — upprepade gånger⁵⁰ föreslagit att skyddskonsulenterna skall som löpande arbetsuppgift åläggas att taga befattning med tillsyn och annan eftervård av dem som dömts till ungdomsfängelse eller förvaring. Vid ett av dessa tillfällen, nämligen i remissyttrande över en år 1954 av särskild sakkunnig avgiven promemoria angående fortsatt utbyggnad av skyddskonsulentorganisationen,⁵¹ har styrelsen framhållit det irrationella i att statsmakterna, ehuru den gällande lagstiftningen om dessa behandlingsformer lägger större vikt vid eftervården än som är fallet vid ordinära frihetsstraff, organisatoriskt sätter eftervården av berörda klientelgrupper i sämre ställning genom att icke möjliggöra att skyddskonsulentorganisationen kan utnyttjas för dem i samma utsträckning som beträffande villkorligt dömda och villkorligt frigivna. Sedan detta yttrande avgavs har läget visserligen förbättrats därigenom att det i Stockholm, där en stor del av de provutskrivna vistas, har inrättats särskilda skyddskonsulentdistrikt för ifrågavarande klientel och genom att vissa skyddskonsulenter i Göteborg fått till specialuppgift att taga sig an yngre respektive äldre medlemmar av det från kriminalvårdsklientelet. Dessutom har — såsom förut berörts — även övriga skyddskonsulenter i stor utsträckning ansett sig »anlitade» och därmed skyldiga att stå till tjänst även då framställning

49 SFS 732/1943.

50 Se vid not 21 å sid. 110 ovan.

51 II ht 1955 sid. 140.

härom kommit direkt från provutskriften. Å andra sidan är det naturligt att, då dessa skyddskonsulenters tid eller medel ej förslår för alla hjälpbehövande, detta i första hand drabbar de båda nu ifrågakomna klientelgrupperna.

Den skillnad som föreligger i fråga om skyddskonsulentorganisationens uppgifter beträffande olika grupper av det fria kriminalvårdsklientelet har i samband med räjongplanens fullföljande aktualiserats även på annat sätt. Enligt denna plan skall beträffande varje intagen föras behandlingsjournal, som är avsedd att vara en för fångvårdens behov lämpad sammanställning av alla fakta beträffande den intagne av betydelse för hans behandling under anstalts- och tillsynstiden. I ett inom justitiedepartementet på sommaren 1956 upprättat förslag till kungörelse med vissa bestämmelser om behandling av intagna i fångvårdsanstalt angavs att behandlingsjournal för den som blivit villkorligt frigiven eller utskriften skulle under tillsynstiden föras av vederbörande skyddskonsulent eller skyddsassistent. I sitt remissyttrande över förslaget påpekade ungdomsfängelsenämnden att dess klientel ej vore anknutet till skyddskonsulentorganisationen. I kungörelsens slutliga avfattning föreskrevs med giltighet från och med den 1 januari 1957 att journalen under tillsynstiden skall föras, såvitt angår utskriften från säkerhets- eller ungdomsanstalt av internerings- resp. ungdomsfängelsenämnden och eljest av vederbörande skyddskonsulent eller skyddsassistent.⁵²

Interneringsnämnden förklarade emellertid omedelbart efter författningens ikraftträdande, att den saknade både arbetskraft för förande av behandlingsjournaler beträffande provutskrivna förvarade och utrymme för förvaring av deras journaler, och denna nämnd lyckades också utverka att journalerna under tillsynstiden fick kvarligga på vederbörande utskrivningsanstalt, varifrån de efter tillsynens upphörande insändes till fångvårdsstyrelsen för arkivering.

För närvarande förekommer således icke någon som helst journalföring beträffande provutskrivna förvarade. Interneringsnämnden kan icke förväntas kunna göra något häråt förrän dess kansli erhållit en effektivare organisation och bättre förvaringsmöjligheter, vilket kan komma att dröja ännu en avsevärd tid. Inom fångvårdsstyrelsen har man därför planer på att låta de skyddskonsulenter, som har någorlunda regelbunden kontakt med vissa medlemmar av detta klientel, övertaga journalföringen i fråga om dessa fall. Man är visserligen medveten om att en sådan anordning skulle strida mot ovan nämnda föreskrift. Men man anser det mer betänkligt att låta den nu rådande ordningen, vilken likaledes är författningsstridig, bestå.

Ungdomsfängelsenämnden tog däremot omedelbart i tu med den nya uppgiften och har enligt egen uppgift lyckats fullgöra den så väl att någon

52 SFS 495/1956 10 § andra st.

balans ej uppkommit. Den olikhet som i detta avseende föreligger mellan de båda centrala nämnderna kan delvis förklaras av den kvantitativa skillnaden mellan respektive nämnds klientel i frihet — antalet provutskrivna förvarade torde vara omkring dubbelt så stort som antalet provutskrivna ungdomsfängelseelever. Vidare må nämnas att man på ungdomsfängelsenämndens kansli redan tidigare hade för vana att föra anteckningar av i stort samma art som de vilka skall ingå i behandlingsjournalen. 1956 års kungörelse innebar därför egentligen icke annan ändring av rutinen på ungdomsfängelsenämndens kansli än att anteckningarna angående provutskrivna förs på två ställen.

Enligt utredningens mening finns ej tillräckliga skäl för de olikheter som föreligger i fråga om skyddskonsulentorganisationens arbetsuppgifter beträffande å ena sidan provutskrivna och å andra sidan det fria kriminalvårdsklientelet i övrigt. Utredningen vill därför — i likhet med fångvårdsstyrelsen — förorda att skyddskonsulentorganisationen åläggs att taga samma befattning med eftervården av provutskrivna som föreskrivits i fråga om villkorligt dömda och villkorligt frigivna och sålunda även föra behandlingsjournaler för provutskrivna under tillsynstid. Denna fråga bör emellertid prövas i samband med de övriga spörsmål angående eftervården för det fria kriminalvårdsklientelet som ingår i 1956 års eftervårdsutrednings utredningsuppdrag. Fångvårdsstyrelseutredningen får därför hemställa att det uppdrages åt eftervårdsutredningen att utarbeta förslag till de för nu ifrågakomna ändamål erforderliga ändringarna och kompletteringarna av gällande föreskrifter. Det bör därvid sörjas för att de centrala nämnderna — i likhet med vad som nu sker vid domstolarna vid meddelande av villkorlig dom med övervakning — i sina utskrivningsbeslut anger vilken skyddskonsulent som i det särskilda fallet skall ha uppsikt över tillsynen. Vidare torde det böra föreskrivas att skyddskonsulenterna skall framställa sin del av behandlingsjournal i två exemplar för att ett skall kunna tillhandahållas respektive centrala nämnd i samband med dess prövning av frågor om återintagning m. m.

Den ovan förordade omläggningen har angivits medföra endast en viss avlastning av de centrala nämnderna. Att avlastningseffekten i praktiken icke skulle bli särskilt stor sammanhänger med det tidigare antydda förhållandet, att skyddskonsulentorganisationen redan biträder inom båda nämndernas verksamhetsområden och särskilt i fråga om de provutskrivna förvarade i betydligt större utsträckning än som skulle följa av en strikt tillämpning av gällande föreskrifter. Men omläggningen är väsentlig ur den synpunkten att, om den icke skulle komma till stånd, de centrala nämndernas kansliorganisation måste anpassas efter det personalbehov som skulle föreligga därest det biträde, som skyddskonsulentorganisationen nu lämnar utöver vad som uttryckligen ålagts den, skulle utebli. Utredningens nedan

redovisade organisationsförslag är avsett att tillämpas sedan de centrala nämndernas arbetsuppgifter beträffande provutskrivna förvarade och ungdomsfängelseelever minskats på det sätt utredningen förordat.

Utredningens organisationsförslag

Efter dessa överväganden vill utredningen föreslå, att det för de centrala nämnderna inrättas ett gemensamt kansli bestående av

två förste byråsekreterare A 23, en för vardera nämnden, av vilka den ene bör fungera som kanslichef och härför äga uppbära ett årligt arvode av förslagsvis 600 kronor,

en kontorist A 9 såsom registrator,

ett kanslibitråde A 7 med uppgift att huvudsakligen svara för de besked och upplysningar som kansliet har att lämna eller får mottaga per telefon ävensom ombesörja andra kvalificerade biträdesuppgifter samt

fem och ett halvt biträden rb.

Vid bedömandet av detta förslag bör beaktas bl. a. att utredningen icke avsett att de båda sekreterarna skall vikariera för varandra annat än vid tillfälligt förfall för någon av dem. Vid längre ledigheter — såsom för semester o. dyl. — bör liksom nu vikarie för sekreterare hämtas utifrån.

Vid det gemensamma kansliet bör registrering och aktförvaring vara ordnad så enhetligt som möjligt. I fråga om registrering synes det — liksom för fångvårdsstyrelsen, vartill utredningen återkommer i 8 kap. — lämpligast med det inom statsförvaltningen numera allmänt förekommande blankettsystem, som tillåter samtidig utskrift i ett och samma ärende av ett flertal registreringshandlingar för användning i radhålsregister för olika ändamål. Beträffande nämndernas aktsamlingar torde det böra övervägas om de icke för vinnande av enhetlighet inom kriminalvården bör i likhet med centrala fångregistrets personakter vara ordnade efter folkbokföringsnummer. För förvaringen av aktsamlingarna synes det mest rationellt att använda hängmappar med anordningar för upphängning på profilstänger. I samtliga nu berörda frågor bör samråd ske med statens organisationsnämnd.

Organisationsförslaget innebär att det gemensamma kansliet skulle erhålla endast en befattningshavare mer än de centrala nämndernas kanslier nu har tillsammans, om det belopp av 8 700 kronor som anvisats till extra skrivhjälp åt interneringsnämnden anses motsvara ett biträde rb. Utredningen har gjort det bedömandet att de centrala nämndernas kanslier med oförändrad yttre organisation och oförändrade arbetsuppgifter skulle behöva förstärkas med ytterligare åtminstone ett biträde rb för vardera nämnden men att övergången till ett gemensamt kansli med rationaliserad kontorsorganisation jämte ett effektivare utnyttjande av skyddskonsulentorganisationen för eftervården av provutskrivna medför sådana personalbesparingar att den av utredningen föreslagna organisationen bör förslå. Härav

följer å andra sidan att det, därest de båda angivna förutsättningarna ej förverkligas, måste ske en motsvarande uppräknig av personalbehovet.

Ehuru fångvårdsstyrelseutredningens utredningsuppdrag beträffande de centrala nämnderna enbart avser organisationen och arbetsförhållandena inom deras kanslier, har utredningen funnit sig böra något beröra även sammansättningen av själva nämnderna. Utredningen vill sålunda ifrågasätta om man icke i detta hänseende borde vidtaga vissa ändringar såsom ett led i strävandena mot en bättre samordning mellan olika typer av anstaltsvård⁵³. För interneringsnämndens del skulle en sådan förändring närmast innebära att chefen för socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå och exempelvis överinspektören för sinnessjukvården skulle ingå som självskrivna ledamöter av nämnden. Vidare skulle det enligt utredningens mening vara önskvärt att chefen för socialstyrelsens skolbyrå erhöi motsvarande ställning i ungdomsfängelnsnämnden. Det kunde möjligen också vara lämpligt att låta chefen för nykterhetsvårdsbyrå och överinspektören för sinnessjukvården eller endera av dem ingå även i ungdomsfängelnsnämnden.

Kompetensfördelningen mellan fångvårdsstyrelsen och ungdomsfängelnsnämnden

I en till Kungl. Maj:t den 13 mars 1957 inkommen skrivelse har ungdomsfängelnsnämnden anhållit, bl. a., att Kungl. Maj:t måtte meddela uttryckliga bestämmelser i fråga om skyldighet för fångvårdsstyrelsen att inhämta nämndens mening i vissa personalärenden rörande ungdomsanstalterna. Fångvårdsstyrelsen har den 5 juni 1957 avgivit infortrat utlåtande i ärendet, varefter ungdomsfängelnsnämnden den 6 september 1957 till Kungl. Maj:t inkommit med ytterligare en skrivelse.

Genom beslut den 17 oktober 1957 har Kungl. Maj:t förordnat att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till fångvårdsstyrelseutredningen, att av utredningen tagas i beaktande vid fullgörande av dess uppdrag.

Enligt instruktionen för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsanstalterna skall ordinarie och extra ordinarie befattningshavare i 21 och högre lönegrader vid fångvårdsanstalterna efter förslag av fångvårdsstyrelsen tillsättas av Kungl. Maj:t medan övriga befattningshavare vid dessa anstalter tillsätts av fångvårdsstyrelsen. Någon föreskrift om skyldighet för fångvårdsstyrelsen att inhämta yttrande från ungdomsfängelnsnämnden vid tillsättandet av tjänster vid ungdomsanstalterna finnes icke.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 april 1953 hemställde ungdomsfängelnsnämnden, att bestämmelser måtte meddelas till säkerställande av att nämnden finge tillfälle att uttala sin mening då det gällde tillsättning och entledigande samt förordnanden av längre varaktighet i fråga om befatt-

53 Se vid not 7 å sid. 59 ovan.

ningar såsom styresmän, assistenter och kuratorer vid ungdomsanstalterna.

I remissyttrande den 4 maj 1953 över ifrågavarande framställning anförde fångvårdsstyrelsen i huvudsak att den genom sin ledamot i nämnden i regel berett nämnden tillfälle att före det slutliga avgörandet i styrelsen uttala sig beträffande tillsättandet av befattning såsom styresman, socialkurator och lärarassistent samt att styrelsen ville uppehålla denna praxis även i fortsättningen, beträffande förordnanden dock i regel endast i fråga om vikariatslöneförordnanden.

Ungdomsfängelsenämndens framställning föranledde ej annan åtgärd än att Kungl. Maj:t den 22 maj 1953 förordnade, att avskrift av fångvårdsstyrelsens utlåtande skulle tillställas ungdomsfängelsenämnden och interneringsnämnden.

I de till utredningen överlämnade skrivelserna har ungdomsfängelsenämnden anfört i huvudsak följande.

Genom rundskrivelse den 27 december 1956 ledigförklarade fångvårdsstyrelsen förordnande att uppehålla en assistenttjänst i (Cg 21) Ag 15 vid fångvårdsanstalten i Uppsala. I skrivelsen angavs att vederbörande assistent skulle närmast under styresmannen svara för anstalten och verksamheten, varför social-kameral utbildning vore önskvärd.

Sedan styresmannen därefter låtit annonsera förordnandet i två dagstidningar, inkom 27 ansökningar.

Fångvårdsstyrelsen remitterade ansökningshandlingarna till fångvårdsdirektören vid ungdomsgruppen. Efter samråd med styresmannen vid Uppsalaanstalten och med fångvårdsinspektören vid ungdomsgruppens centralanstalt förordade fångvårdsdirektören viss sökande, som hade den formella kompetens som i 49 § fångvårdsinstruktionen föreskrivits för assistent av nu ifrågavarande slag. Fångvårdsdirektören uttalade i sitt förord, att vederbörande hade goda teoretiska meriter och i fråga om praktisk erfarenhet från det aktiella arbetsområdet syntes helt överlägsna sina medsökande.

Den 20 februari 1957 erfor emellertid styresmannen vid Uppsalaanstalten, att fångvårdsstyrelsen hade beslutat uppskjuta tillsättningen av assistenttjänsten och såsom provisorium till den 1 juli 1957 på tjänsten förordna annan person, som saknade den föreskrivna formella kompetensen. I anledning härav framhöll anstaltsnämnden vid denna anstalt i skrivelse till fångvårdsstyrelsen den 25 februari 1957 angelägenheten av att tjänsten snarast blev definitivt tillsatt och att man därvid utsåg sökande, som uppfyllde fordringarna på direktörsassistentens pedagogiska kvalifikationer. Även fångvårdsdirektören framförde i skrivelse till styrelsen liknande synpunkter.⁵⁴

Styrelsen hade fattat sitt berörda beslut utan att härom informera ungdomsfängelsenämnden, som först i slutet av februari under hand från styresmannen och fångvårdsdirektören fick kännedom om vad som var å färde. Enligt nämndens mening ålåg det fångvårdsstyrelsen att samråda med ungdomsfängelsenämnden i personalärenden av ifrågavarande slag. Under 1956 hade styrelsen emellertid utan nämndens hörande meddelat även ett förordnande såsom styresman, ett såsom biträdande fångvårdsdirektör och ett såsom föreståndare. Nämnden

⁵⁴ Fångvårdsstyrelsen fullföljde dock sina tidigare tillkännagivna avsikter. Efter besvär av den av fångvårdsdirektören förordade sökanden förklarade Kungl. Maj:t sedermera, att denne bort erhålla förordnandet.

den hade under årens lopp iakttagit åtskilliga fall då förordnande meddelats för person utan den för innehavaren av tjänsten föreskrivna kompetensen. Åtgärder borde vidtagas för att bryta denna praxis.

Ungdomsfängelsenämnden funne sig därför nödsakad att upprepa sin hemställan att Kungl. Maj:t måtte meddela uttryckliga bestämmelser i fråga om styrelsens skyldighet att inhämta nämndens mening i ärenden angående personal vid ungdomsanstalterna. Någon begränsning till visst slag av assistenttjänster borde icke ifrågakomma. Skyldigheten borde även avse förordnanden av alla slag fränsett sådana av mycket kort varaktighet.

Fångvårdsstyrelsen har i sitt remissyttrande anfört i huvudsak följande.

Enligt styrelsens mening hade nämnden icke fog för sina erinringar mot det sätt på vilket styrelsen infriat sin utfästelse i skrivelsen den 4 maj 1953. Ehuru denna utfästelse icke innebar mer än att nämnden i regel skulle höras före det slutliga avgörandet i styrelsen beträffande tillsättandet av vissa tjänster vid ungdomsanstalt, torde fångvårdsstyrelsen efter avgivandet av berörda utfästelse ha hört ungdomsfängelsenämnden beträffande samtliga de tjänster och förordnanden, varom nu vore fråga.⁵⁵

Nämndens förslag innebure att styrelsen skulle vara skyldig att inhämta nämndens mening ej endast i fråga om tjänst såsom styresman, socialkurator och lärarassistent utan även beträffande alla övriga assistenttjänster, även rent kamerala tjänster, och alla förordnanden, fränsett sådana »av mycket kort varaktighet».

Fångvårdsstyrelsen avstyrkte detta förslag med hänsyn till *dels* att den oklarhet som präglade detta skulle ge upphov till nya diskussioner om gränsdragningen och *dels* de praktiska svårigheterna; att vid sjukdomsfall, semester o. dyl. anskaffa vikarie å tjänster i ledande ställning kunde kräva omedelbara avgöranden. Härtill komme emellertid ytterligare det förhållandet, att frågan om ungdomsfängelsenämndens framtida ställning inom kriminalvården nyligen behandlats i strafflagberedningens förslag till skyddslag. I detta hade bl. a. uttalats, att denna nämnd — för vilken beredningen föreslagit benämningen ungdomsnämnden — icke borde belastas med tekniskt-administrativa uppgifter beträffande ungdomsanstalterna.

Enligt den nu gällande arbetsfördelningen mellan fångvårdsstyrelsen och ungdomsfängelsenämnden har fångvårdsstyrelsen att leda och öva in-seende över behandlingen av intagna ungdomsfängelseelever och fullgöra de tekniskt-administrativa uppgifterna, däribland handhavandet av personalfrågorna beträffande ungdomsanstalterna, medan ungdomsfängelsenämnden har att handlägga frågor om utskrivning och eftervård. I dessa hänseenden innebär strafflagberedningens förslag till skyddslag ej annan ändring än att ungdomsfängelsenämndens motsvarighet — ungdomsnämnden — även skall erhålla beslutanderätten i alla viktigare frågor rörande

⁵⁵ Beträffande de tre av ungdomsfängelsenämnden angivna fall från 1956, då fångvårdsstyrelsen skulle ha underlåtit att höra nämnden, har styrelsen till utredningen anfört att det i ett fall varit fråga om sådan tjänstetillsättning som ankommer på Kungl. Maj:t, varför det då icke varit fångvårdsstyrelsens sak att höra nämnden, att det i ett annat fall gällt ett förordnande som avsetts äga kort varaktighet samt att styrelsen i det tredje fallet till föreståndare vid viss ungdomsanstalt utsett en tjänsteman som nämnden kort dessförinnan förklarar som synnerligen lämplig såsom föreståndare vid annan sådan anstalt, varför det framstått som överflödigt att på nytt höra nämnden angående denna tjänstemans kvalifikationer.

den egentliga behandlingen av dem som är intagna i ungdomsanstalt.⁵⁶ Det har vidare — såsom fångvårdsstyrelsen framhållit — särskilt uttalats att behandlingsorganet ej bör belastas med det tekniskt-administrativa handhavandet av ungdomsanstalterna.

Redan i dagens läge är det emellertid förståeligt om ungdomsfängelse-nämnden har intresse av att den personal som svarar för det löpande behandlingsarbetet på anstalterna är lämplig för denna uppgift; denna personals förmåga att utöva en gynnsam påverkan på klientelet är ju av största betydelse för frågan om när den enskilde eleven bör utskrivas. Att ungdomsfängel-senämnden hävdar detta intresse på ett så energiskt sätt som den ovan refererade skriftväxlingen utvisar torde bero på att man inom nämnden befarar att fångvårdsstyrelsen vid utseende av tjänstemän vid ungdomsanstalterna icke skall tillräckligt beakta de speciella krav som man enligt nämndens mening måste ställa på sådana tjänstemän.

Utredningen anser emellertid att man icke bör överdriva skillnaden mellan behandlingen på ungdomsanstalter och övriga fångvårdsanstalter. Grunden är dock gemensam; det rör sig över hela linjen om vård av intagna i resocialiseringssyfte. Att vissa olikheter i behandlingen måste föreligga mellan ungdomsanstalter, vanliga fångvårdsanstalter och förvaringsanstalter är klart. Men det måste anses innebära en underskattning av de ansvariga befattningshavarna i fångvårdsstyrelsen om man skulle frånkänna dem insikt om dessa olikheter. Härtill kommer att det måste anses väl sörjt för samrådet mellan nämnden och fångvårdsstyrelsen, då ju styrelsens chef är ledamot av nämnden och det dessutom redan föreligger en underhandsöverenskommelse mellan fångvårdsstyrelsen och ungdomsfängel-senämnden att styrelsen skall höra nämnden när det gäller sådan tillsättning av styresmän och vissa assistenter samt socialkuratorer som ankommer på styrelsen. Huruvida fångvårdsstyrelsen — såsom ungdomsfängel-senämnden antytt — i vissa fall underlåtit att infria sitt åtagande och i andra fall utan tillräckliga skäl bortsett från de av nämnden framförda synpunkterna undandragit sig utredningens bedömande. Utredningen vill dock framhålla att det såväl vid tolkningen av ett dylikt åtagande som vid val mellan flera sökande och andra personaldispositioner kan uppkomma skilda meningar utan att någon av dem kan med säkerhet påstås vara mer riktig än en annan. Det kan också påpekas, att även sådana föreskrifter som nämnden föreslagit torde kunna ge upphov till tolknings-tvister samt att icke heller dylika föreskrifter skulle innebära någon garanti för att fångvårdsstyrelsen skulle i varje samrådsfall komma att följa nämndens rekommendationer.

I ett avseende anser sig emellertid utredningen kunna biträda ungdomsfängel-senämndens uppfattning att en vidgning av underhandsöverenskom-

⁵⁶ SOU 1956:55 sid. 179. — En minoritet i strafflagberedningen har velat gå ett steg längre och lägga hela ansvaret för behandlingen i anstalt hos ungdomsnämnden. A.a. sid. 437 f.

melsens tillämpningsområde är motiverad. Överenskommelsen avser endast tillsättning av de angivna tjänsterna men icke förordnanden på sådana tjänster. Då förordnanden kan komma att erhålla en betydande varaktighet torde det icke få anses opåkallat att nämnden beredes tillfälle att yttra sig över sådana anordningar av stadigvarande karaktär. Enligt utredningens mening skulle det innebära en lämplig avvägning om fångvårdsstyrelsen vidgade sitt åtagande till att omfatta även förordnanden på de uppräknade tjänsterna för en tid av minst 45 dagar, motsvarande den längsta semester som normalt förekommer bland tjänstemän av ifrågavarande kategorier, samt vid förlängning av förordnanden som redan omfattat 45 dagar.

I övrigt föranleder de remitterade handlingarna intet yttrande från utredningens sida.

SJÄTTE KAPITLET

Arbetsvård

I den moderna fångvården intar arbetsvården en central plats. Det är både ur social och administrativ synpunkt av allra största betydelse att alla arbetsföra intagna kan sysselsättas med lämpligt arbete. Detta förhållande har i strafflagberedningens betänkande med förslag till ny straffverkstälighetslag utvecklats så utförligt¹ att det synes överflödigt att här ytterligare kommentera detsamma. Förverkligandet av ett sådant program är emellertid förenat med åtskilliga praktiska och principiella problem.

Till en början må framhållas, att fångklientelet till stor del består av personer som även i frihet är arbetskygga eller som är partiellt arbetsföra och som ofta saknar yrkesutbildning. Redan dessa förhållanden medför en viss begränsning vid valet av verksamhetsgrenar. Det må dock påpekas att nuvarande industrialisering av arbetsdriften icke innebär samma krav på yrkesutbildning som det kvalificerade hantverket.

En annan begränsning av möjligheterna att välja arbete för de intagna följer av att arbetsgrenarna vid en anstalt måste anpassas efter anstaltens storlek och karaktär — sluten eller öppen — och i någon mån även efter dess geografiska belägenhet.

Slutligen måste förhållandet mellan fångvårdens arbetsdrift och motsvarande verksamheter inom det fria näringslivet beaktas. Numera är det visserligen allmänt accepterat att fångvården för att kunna bereda de intagna lämpligt arbete bedriver industriell produktion av olika artiklar, som eljest skulle ha fått framställas av enskilda företag. Man kan ju också i likhet med strafflagberedningen² göra gällande att de intagna bör ha samma rätt att konkurrera om arbetstillfällena som om de varit på fri fot och att det, då ändamålet med deras omhändertagande varit att tillrättaföra dem, icke vore försvarligt att frånsäga sig det viktigaste medlet därtill d. v. s. en rationell sysselsättning.

Såsom chefen för justitiedepartementet anfört i interpellationssvar i riksdagens andra kammare den 4 november 1958 är det emellertid önskvärt, att fångvårdens arbetsdrift i möjligaste mån anpassas så att den icke kon-

1 SOU 1944:50 sid. 152.

2 Angivna betänkande sid. 153.

arbetsterapi och »diversearbeten» ett total arbetsgrenar av industribetomad karaktär⁵, bör bibehållas.

Innan förslag till personalorganisation för den centrala ledningen av fångvårdens arbetsdrift framlägges, bör emellertid ytterligare ett spörsmål, som inverkar på utformningen av denna organisation, något diskuteras, nämligen arbetsdriftens mekanisering.

Även inom fångvårdens arbetsdrift skapar automationen vissa problem. En ökad mekanisering av produktionen medför att fullgörandet av visst leveransåtagande ger färre intagna sysselsättning och vidare kan i flera fall leveransåtagandet komma att fullgöras snabbare än tidigare. Detta nödvändiggör en intensifiering av arbetsanskaffningen. Därvidlag är emellertid anstalts- och råjongpersonalens möjligheter tämligen begränsade. Stundtom och särskilt i samband med en fortgående ökning av fångantalet kan behovet av nya arbetsuppgifter för de intagna icke tillgodoses inom ramen för redan utövade arbetsgrenar och man måste då söka sig in på nya verksamhetsområden. En sådan utökning av antalet arbetsgrenar har nyligen skett i det att man dels tagit upp tillverkning av plastartiklar, kontorspärmar m. m. och dels inrättat svagströmsverkstäder i första hand för utbildning av intagna men möjligen även för kommersiell reparation av radiomottagare. Förarbetet till sådana utvidgningar, som i icke ringa mån kan anses för- anledda av mekaniseringen, drabbar väsentligen fångvårdsstyrelsens personal. Det kan sålunda sägas att en ökad mekanisering automatiskt medför ett ökat behov av arbetsdriftspersonal i styrelsen.

Det kan tänkas att detta skulle kunna åberopas som ett skäl mot fortsatt mekanisering av fångvårdens arbetsdrift. Enligt utredningens mening bör det emellertid icke förekomma, att man inom fångvårdens arbetsdrift i större utsträckning bibehåller manuellt arbete, som inom det fria näringslivet övertagits av maskiner. Ur resocialiseringssynpunkt får det anses angeläget att arbetsförhållandena för de intagna så långt möjligt och sålunda även i fråga om tekniska anordningar liknar det fria arbetslivets förhållanden. Vidare är det ett statsfinansiellt intresse att arbetsdriftens överskott, som måste betraktas som ett icke ringa bidrag till kostnaderna för den egentliga fångvården, blir så stort som möjligt utan att det därför skall kunna bli tal om exploatering av fångarbetskraften. Riktlinjen bör därför vara att arbetsdriften skall mekaniseras i ungefär samma takt som motsvarande delar av det fria näringslivet. Med hänsyn till de oavbrutna tekniska förbättringarna inom produktionen i allmänhet bör man alltså räkna dels med en fortgående ökning av fångvårdens produktionskapacitet och dels med ett ökat behov i fångvårdsstyrelsen av personal för administration av arbetsdriften. En sådan utveckling torde vara att förvänta även om fångantalet icke skulle fortsätta att stiga. Det är i själva verket icke fråga om annat än en motsvarighet till

⁵ En närmare redogörelse härför återfinnes i en vid detta betänkande fogad stencilerad memoria angående fångvårdens arbetsdrift.

den inom näringslivet i övrigt pågående förskjutningen av relationerna mellan antalet tjänstemän och arbetare, vilken medför att tjänstemännen utgör en allt större del av företagets personal.

Enligt utredningens mening måste man vid utformningen av fångvårdsstyrelsens personalorganisation på hithörande arbetsområde taga konsekvenserna av denna utveckling. Härför talar icke endast fångbehandlingssynpunkter. Fångvårdsstyrelsen måste nämligen därjämte i nu ifrågavarande hänseende jämföras med ett affärsdrivande verk, som har ett effektivt utnyttja sin produktionsapparat.

Såsom ovan antytts har fångvårdsstyrelseutredningen vid den granskning som utredningen företagit beträffande arbetsdriftens nuvarande utformning icke ansett sig böra föreslå några ändringar i denna. Icke heller finnes anledning att frånga den nuvarande ordningen i det hänseendet att den för arbetsdriftens centrala ledning avsedda personalen är samlad på en särskild byrå inom fångvårdsstyrelsen, benämnd arbetsbyrån. Den inre organisationen av denna byrå synes även i stort sett böra bibehållas.

Arbetsbyrån är uppdelad i en allmän sektion för organisations- och personalärenden m. m., två verkstadssektioner, betecknade I och II, en byggnadssektion och en jordbrukssektion. Inom verkstadssektion I handläggs ärenden angående snickeri, mekanik och tapetserararbeten, inom verkstadssektion II ärenden angående fin- och grovkonfektion samt »diversearbeten» (tillverkning av mattor, maskeringsnät, rengöringslappar för vapen m. m.).

Såsom framgått ovan⁶ omfattade 1955 års fasta personalorganisation för arbetsbyrån byråchef och 16 befattningshavare. Man har inom fångvårdsstyrelsen betecknat denna organisation som »ett litet huvud på en stor kropp». Det måste medges att denna beteckning har mycket fog för sig. Ett enskilt företag med flera tusen arbetare och en årsomsättning på 25—35 miljoner kronor arbetar självfallet med en betydligt större central organisation än den, varöver fångvården disponerar för sin arbetsdrift. Och då är ändå att märka att det enskilda företaget knappast skulle ha en så mångsidig produktion som fångvårdens arbetsdrift och icke heller en sådan spridning av arbetskraften över hela landet som råder inom denna.

Arbetsbyrån måste dock anses ha lyckats förvånansvärt väl i sin uppgift att skaffa arbete åt ett ständigt växande antal fångar. Att alla intagna skulle medverka i arbetsdriften varje vardag är uteslutet av flera skäl. Åtskilliga intagna är på grund av ålder, lyte, sinnesbeskaffenhet eller sjukdom arbetsoförmögna under hela anstaltstiden. Andra är förhindrade att arbeta på grund av tillfälliga sjukdomar, inställelse vid domstol, transport till annan anstalt, rymning, permission e. d. Andra åter vägrar att utföra sådant arbete som erbjuds dem vid vederbörande anstalt. Från alla dessa grupper måste man bortse när det gäller att bedöma huruvida arbetsanskaffningen varit till-

⁶ Sid. 38 f.

räckligt effektiv eller ej. Detta kan man i stället utläsa av de siffror som anger hur många intagna eller hur stor del av de intagna som varit sysslösa på grund av arbetsbrist. Och därvidlag kan man finna att, ehuru fångantalet från 1952 till 1956 ökades med nära 900 personer, antalet intagna som var sysslösa på grund av arbetsbrist sjönk både absolut och relativt från 190 eller 6,1 procent till 113 eller 2,8 procent.⁷

Att man kunnat uppnå ett sådant resultat trots den knappa personaluppsättningen på arbetsbyrån synes vara att tillskriva det förhållandet att personalen överlag tagit på sig en långt över normal arbetsbörda men även att olika uppgifter som icke varit av omedelbar betydelse för möjligheten att sysselsätta de intagna eftersatts. Det är också arbetsbyrån som sedan 1955 erhållit den största personalförstärkningen. Genom utredningens medverkan har byrån tillförts en förste byråsekreterare, tre amanuenser och ett biträde rb och därjämte har fångvårdsstyrelsen dels genom dubbling ökat antalet byggnadskontrollanter från en till två och dels genom anställande av s. k. årsvikarie förstärkt verkstadssektion I med en amanuens.⁸

Emellertid har icke heller den sålunda förstärkta organisationen visat sig tillräcklig för att de eftersatta arbetsuppgifterna skall kunna ägnas erforderlig handläggning.

Till dessa hör den fortlöpande planerings- och utredningsverksamheten rörande nya arbetsuppgifter för arbetsdriften. Bristen på personal för sådana uppgifter har varit särskilt kännbar under det pågående organisationsskedet, som inneburit att arbetsbyrån belastats både med utredningar i arbetsdriftsfrågor åt fångvårdens byggnadskommitté och organiserandet av arbetsdriften vid ett antal nya anstalter. I sistnämnda hänseende har man slutligen funnit sig nödsakad att anställa de blivande verkstadscheferna vid de nya anstalterna i Tidaholm och Norrtälje i förtid, placera dem på arbetsbyrån och låta dem vidtaga de förberedelser för arbetsdriften vid dessa verkstäder som eljest skulle ha ankommit på arbetsbyråns personal. En annan sak är att detta arrangemang — som torde komma att övervägas även inför tillkomsten av de planerade anstalterna i Österåker och Kunla — enligt utredningens mening innebär en mycket lämplig lösning på en del av problemet att anpassa personaluppsättningen i fångvårdsstyrelsen efter växlingarna i arbetstrycket, samtidigt som det ger vederbörande arbetsassistenter ett gynnsamt tillfälle att sätta sig in i sina kommande uppgifter. Utredningen återkommer härtill nedan.

En annan eftersatt uppgift är den allmänna ekonomiska bedömningen av arbetsdriften, en uppgift som intet välordnat industriföretag torde anse sig ha råd att försumma. För arbetsbyråns personal är det visserligen väsenli-

7 Denna tendens har visat sig bestående i det att antalet intagna, som varit sysslösa på grund av arbetsbrist, under år 1957 uppgick till omkring 100 eller ungefär 2,5 procent av ett med ytterligare omkring 400 ökat medeltal intagna. Detta resultat är emellertid icke direkt jämförbart ned de ovan nämnda eftersom arbetsbyrån dämera erhållit icke ringa förstärkning.

8 Se ovan sid. 48.

gare att så många intagna som möjligt har ett godtagbart arbete än att verksamheten går med största möjliga vinst. Men för statsverket är det ett intresse att arbetsbyråns personal löser sin uppgift på sådant sätt att även vinstsynpunkten blir i möjligaste mån tillgodosedd.

Samtidigt med att 1955 års personalorganisation förstärkts har det såsom tidigare nämnts skett vissa omdispositioner av personalen. Den följande redogörelsen synes därför böra inledas med en redovisning för dagens personalläge på arbetsbyrån.

Allmänna sektionen bestod vid utgången av år 1958 av

två förste byråsekreterare i Ao 23 och Ag 23, den ene med teknisk utbildning och med uppgift att handlägga ärenden angående arbetsdriftens organisation samt ärenden av principiell eller allmän natur, den andre med merkantil utbildning och sysslande med ärenden angående verkstadsdriftens anslagsbehov och arbetsledarpersonal, arbetsbyråns personal och yrkesundervisningen vid anstalter för ungdomligt klientel,

en amanuens rb med teknisk-kommersiell utbildning, som hade till uppgift att biträda förste byråsekreteraren Ao 23 med organisationsarbete i fråga om verkstadsdriften,

en amanuens rb som sysslade med upphandling för verkstadsdriftens räknning av maskiner och verktyg och för den upphandling av material som ej kan eller bör ombesörjas av representanterna för verkstadsdriftens särskilda arbetsgrenar och vilken amanuens därjämte svarade för ärenden angående fångvårdens tryckerier, bokbinderi m. m.,

en amanuens rb som sysslade med ärenden angående arbetspremier och statistik m. m.,

ett kanslibitråde A 7 med registrators uppgifter,

en debiteringsdetalj bestående av en kansliskrivare A 10 och ett halvtidsanställt biträde rb

samt en skrivcentral bestående av tre biträden rb.

På *verkstadssektion I* tjänstgjorde

en förste byråingenjör A 21 såsom sektionschef,

en byråingenjör A 19 med uppgift att handlägga ärenden angående snickeriarbeten och därmed sammanhängande tapetserararbeten,

en ingenjör, som handlade ärenden angående arbeten för de mekaniska verkstäderna och därmed sammanhängande tapetserararbeten

samt en amanuens, anställd såsom s. k. årsvikarie med uppgift att biträda övriga befattningshavare på sektionen.

Verkstadssektion II omfattade

två amanuenser rb, en med kommersiell och en med teknisk utbildning, som handlade ärenden angående grovkonfektion och »diversearbeten», samt

en förste byråingenjör A 23 som sysslade med ärenden angående finkonfektion.

Byggnadssektionen bestod av
en byråingenjör A 19 och
två byggnadskontrollanter A 13.⁹

Jordbrukssektionen omfattade två befattningshavare, båda med agronom-
utbildning, nämligen
en förste byråinspektör Ao 23 och
en amanuens rb.

Att i *allmänna sektionen* kommit att ingå två tjänster för förste byrå-
sekreterare A 23 sammanhänger med att utredningen med hänsyn till belast-
ningen på förste byråsekreterartjänsten funnit nödvändigt att utverka
dubbling på denna tjänst såsom ett provisorium under utredningstiden.
Mängden av förste byråsekreterargöromål kan under överskådlig tid beräk-
nas förbli så stor att det för dem erfordras två förste byråsekreterare. Där-
emot torde man på längre sikt kunna göra en sådan arbetsfördelning mellan
dem att det för den ena tjänsten bör förslå med lönegrad 21.

Vidare bör till allmänna sektionen återföras den förste byråingenjör A 23,
som år 1949 tillfördes arbetsbyrån för rationaliseringsuppgifter¹⁰ men som
sedan längre tid kommit att helt utnyttjas för ärenden angående finkonfek-
tion inom verkstadssektion II. Härigenom torde det få anses sörjt för
arbetsbyråns normala behov av personal för planerings- och utrednings-
uppgifter.

För de speciella organisationsuppgifter som åvilar arbetsbyrån i samband
med tillkomsten av nya verkstäder eller annan mer omfattande utvidgning
av arbetsdriften bör den av fångvårdsstyrelsen nu praktiserade metoden att
förtidsanställa respektive arbetsdriftschefer och placera dem på arbets-
byrån med uppgift att svara för erforderliga förberedelsearbeten sättas i
system. Utredningen vill därför förorda att fångvårdsstyrelsen vid till-
komsten av nya arbetsledartjänster vid fångvårdsanstalterna även för fram-
tiden bemyndigas anställa vederbörande i så god tid innan de skall träda i
tjänst vid respektive anstalt att de hinner medverka vid organiserandet av
den arbetsdrift som de skall förestå.

Då utredningen icke funnit anledning att vidtaga någon ändring i fråga
om den nuvarande biträdespersonalen på *allmänna sektionen*, skulle denna
sektion således komma att bestå av

en förste byråsekreterare A 23,
en förste byråingenjör A 23,
en förste byråsekreterare A 21,
en kansliskrivare A 10,
ett kanslibitråde A 7 samt
tre och ett halvt biträde rb.

⁹ På fångvårdsanstalternas stat.

¹⁰ Se ovan sid. 16 ff.

Den ovan gjorda uppdelningen av den för den centrala ledningen av *verkstadsdriften* avsedda personalen på två sektioner återger fångvårdsstyrelsens egen redovisning av denna organisation. Emellertid är det här ej fråga om två sektioner i den traditionella meningen att det föreligger två arbetsenheter som under var sin sektionschefs ledning svarar inför byråchefen för en begränsad del av berörda arbetsområde. Det förhåller sig i stället så att den förste byråingenjör (C 27) A 21 som arbetsbyrån erhöll 1955 såsom chef för verkstadssektionen¹¹ numera icke hinner ägna sig åt annat än ledningen av den del av verkstadsdriften som omfattar snickeri- och mekaniska verkstäder och att övriga arbetsgrenar inom verkstadsdriften därför kommit att administreras direkt under byråchefen av den personal som fått till uppgift att svara för dessa arbetsgrenar.

Såsom ovan nämnts föreslog fångvårdens organisationskommitté i sitt organisationsförslag på hösten 1954 att denna ordning skulle sanktioneras. Departementschefen uttalade emellertid att handläggningen av samtliga ärenden rörande verkstadsdriften lämpligen borde vara sammanförda på en verkstadssektion. Detta synes även vara den lämpligaste organisationen.

Verkstadssektionen bör bestå av sektionschef och ett antal arbetsgrenschefer samt för verkstadsdriften speciell »kanslipersonal» för upphandling, katalogisering m. m.

Efter den ansvällning av arbetsdriften som ägt rum under det sista decenniet har byråchefen nödgats i ökad omfattning överlämna beslutanderätt till sektionscheferna. Detta gäller särskilt för sektionschefen på verkstadssektion I, som på detta sätt erhållit en allt mer självständig ställning. Enligt utredningens mening bör denne såsom var avsett vid tillkomsten av hans tjänst i fortsättningen fungera såsom sektionschef beträffande alla arbetsgrenar inom verkstadsdriften. Chefstjänsten vid verkstadssektionen bör med hänsyn till innehavarens självständiga arbetsuppgifter samt verkstadsdriftens omfattning och betydelse vara placerad i lönegrad 23. Vid denna lönegradsplacering bör jämförelse även ske med chefstjänsten vid jordbrukssektionen, som är upptagen i nämnda lönegrad.

En arbetsgrens chef har inom sitt verksamhetsområde ungefär samma uppgifter som en fabrikör i ett mindre företag. Han skall sålunda söka er hålla beställningar på sådana artiklar som kan framställas inom hans arbetsgren. Då beställningar inkommer, har han att bedöma om det är tekniskt möjligt och ekonomiskt lämpligt för arbetsdriften att åtaga sig de ifrågasatta leveranserna. Han kan därvid ha att överväga huruvida den beställda kvantiteten är tillräckligt stor för att medge avskrivning av eventuella specialverktyg, huruvida arbetsmomenten icke är alltför komplicerade för den heterogena arbetskraft som de intagna utgör o. s. v. Kommer avtal till stånd, skall han hålla sig underrättad om tillverkningens gång och leveransens kvalitet samt vidtaga de åtgärder som kan föranledas av eventu-

¹¹ Se ovan sid. 34 ff.

ella reklamationer. Han skall vidare följa den tekniska utvecklingen inom sitt verksamhetsområde och fortlöpande överväga vad arbetsdriften i detta hänseende kan tillgodogöra sig.

De befattningshavare som skall fullgöra dessa uppgifter bör helst besitta såväl tekniska som ekonomiska insikter. Man kan emellertid icke uppställa utbildning inom båda dessa områden såsom kompetenskrav, eftersom det skulle leda till ett alltför snävt urval. Just för dessa tjänster är det av vikt att man har ett relativt stor urval. Här väger nämligen den personliga färdigheten tyngre än de formella meriterna. Man bör därför liksom för närvarande såsom arbetsgrenschefer anlita omväxlande tekniker och ekonomer. I fråga om teknikerna torde man ej böra kräva högre kompetens än examen såsom läroverksingenjör, i fråga om ekonomerna examen från handelsgymnasium. Vidare synes man böra bibehålla den nu tillämpade principen att ge företräde åt tekniker när det gäller ledningen av verksamheten vid snickeri- och mekaniska verkstäder samt, då flera tjänstemän samarbetar om en eller flera arbetsgrenar, såvitt möjligt tillse att både teknisk och merkantil utbildning blir representerad.

För närvarande utgörs arbetsgrenscheferna i fråga om verkstadsdriften — bortsett från den förste byråingenjör som tills vidare svarar för finkonfektion — av en byråingenjör A 19 för snickeriverkstäderna, en ingenjör rb för de mekaniska verkstäderna samt amanuenser rb för övriga arbetsgrenar.

Av de tjänstemän som skall svara för den centrala ledningen för snickeri- och mekaniska verkstäder bör såsom ovan antytts krävas teknisk utbildning. Arbetsgrenschefen för snickeriverkstäderna synes såsom i gällande organisation böra vara byråingenjör A 19. Enligt utredningens mening bör samma löneställning tillkomma arbetsgrenschefen för de mekaniska verkstäderna. Dessa ställer på grund av den mera varierade produktionen kanske t. o. m. större krav än snickeriverkstäderna på den centrala ledningen. Om tjänsten såsom ingenjör rb utbytes mot en byråingenjörstjänst A 19, bör även kunna erhållas en innehavare av denna tjänst som i viss utsträckning kan avlasta sektionschefen. Denne bör härigenom erhålla möjlighet att fullgöra uppgifter som sektionschef även för andra arbetsgrenar än dem som hänför sig till snickeri- och mekaniska verkstäder.

Vad härefter beträffar de övriga befattningarna som arbetsgrenschef är det med hänsyn till avsaknaden av klara kompetenskrav och betydelsen av de personliga kvalifikationerna icke lämpligt att fångvårdsstyrelsen i fråga om lönesättningen blir bunden av föreskrifterna för reglerad befordringsgång. Styrelsen bör sålunda för ifrågavarande uppgifter kunna anställa en person utan att denne därmed blir tillförsäkrad en automatisk befordran som han måhända visar sig icke förtjänt av. Men styrelsen bör å andra sidan kunna bereda en befattningshavare, vars formella meriter är knappa men som befinnes utmärkt lämplig för hithörande uppgifter, en något snabbare befordran än som författningsenligt tillkommer amanuens rb utan akade-

misk examen.¹² För att tillgodose de angivna önskemålen har utredningen funnit sig böra föreslå att man beträffande nu ifrågakomna befattningar tillämpar det system som kommit till användning vid lönesättningen för vissa befattningar bl. a. hos statens organisationsnämnd, försvarets forskningsanstalt och försvarets fabriksstyrelse och som innebär att man anger alternativa tjänstetitlar och »högstlönegrad». Tjänstebestämmningen bör därvid vara byråsekreterare, byråingenjör eller assistent och såsom högsta tillåtna lönegrad bör lämpligen väljas slutlönegraden för amanuens rb eller sålunda Ae 19.

Denna anställningsform bör emellertid icke komma i fråga endast för arbetsgrenschefer utan även beträffande andra befattningar, där likartade kompetensfrågor kan uppkomma.

Utredningen uppskattar arbetsbyråns nuvarande behov av dylika tjänstemän till sex: en bör vara arbetsgrenschef för finkonfektion och en för grovkonfektion och terapiarbeten, en behövs som biträde åt de båda arbetsgrenscheferna på konfektionsområdet och en som biträde åt arbetsgrenscheferna för snickeri och mekanik, en bör svara för plastverkstäderna och från verkstadssektion I övertaga ärenden angående tapetserararbeten och hos en slutligen bör lämpligen samlas ärenden angående bokbinderi, tryckeri, karlongarbeten och tvätt.

För upphandling samt ärenden angående arbetspremier och statistik m. m., vilka uppgifter kräver två befattningshavare, synes man däremot kunna bibehålla amanuensjänster rb.

Enligt dessa överväganden skulle *verkstadssektionen* bestå av en förste byråingenjör A 23, två byråingenjörer A 19, två amanuenser rb och sex byråsekreterare, byråingenjörer eller assistenter i högst A 19.

Till frågan om *byggnadssektionens* sammansättning återkommer utredningen i nästa kapitel.

Vad slutligen beträffar *jordbrukssektionen* består denna av två befattningshavare, båda med agronomutbildning, nämligen en förste byråinspektör A 23 och en amanuens rb.

I fråga om denna sektion har utredningen icke funnit anledning att föreslå någon ändring.

Arbetsbyråns chef har påyrkat ytterligare personalförstärkningar utöver vad här föreslagits. De båda arbetsgrenscheferna på konfektionsområdet

¹² Ur sistnämnda synpunkt måste den reglerade befördringsgången för tekniker i detta sammanhang anses utesluten eftersom den slutar två lönegrader lägre och skulle öka fångvårdsstyrelsens svårigheter att konkurrera om den goda arbetskraften.

skulle sålunda behöva var sin medhjälpare och icke endast en gemensam. Han har vidare hävdat att utredningens förslag ej innebär mer än att man i huvudsak inhämtar den eftersläpning i fråga om personaltillgång som uppkommit genom den av yttre omständigheter föranledda arbetsökningen. Däremot skulle föreslagen personalorganisation ej ens i dagens läge medge en fullgod kvalitetskontroll av tillverkning och leveranser. Innan förslaget hinner genomföras måste arbetsbyråns personalbehov vidare i beaktande av den fortsatta ökningen av fångantalet antagas ha stigit ytterligare. Enligt byråchefens beräkning har arbetsbyrån sedan länge varit och är byrån alltjämt i behov av personalökning med två tjänstemän om året.

Utredningen har emellertid icke ansett sig kunna för närvarande tillstyrka en större personalorganisation för den centrala ledningen av nu berörda delar av arbetsdriften än ovan föreslagits. Skulle anspråken på denna organisation stiga snabbare än utredningen beräknat torde det härav föranledda behovet av personalförstärkningar få tillgodoses genom anlitande av nedan föreslagen medelsreserv och det torde därefter få ankomma på statsmakterna att i vanlig ordning i samband med prövning av fångvårdsstyrelsens anslagsäskanden taga ställning till frågan om i vilken utsträckning på angivna sätt nytillkomna tillfälliga befattningar bör få permanent karaktär. Utredningen vill vidare ifrågasätta om icke den av byråchefen önskade skärpningen av kvalitetskontrollen bör åstadkommas genom en förstärkning av räjongkansliernas arbetsdriftspersonal. Denna fråga torde därför få beaktas av den särskilda utredning som har att pröva frågan om principerna för fångvårdsanstaltens förseende med annan personal än tillsynspersonal.

SJUNDE KAPITLET

Byggnadsärenden

Nuvarande verksamhet och organisation

Fångvårdens byggnadsärenden omfattar till en början en grupp ärenden av planeringskaraktär. I sådana ärenden sker utredningar angående nybyggnads-, ombyggnads- och tillbyggnadsarbeten i samband med förslag om inrättande av nya anstalter och utvidgning eller modernisering av redan befintliga anstalter. Dessa ärenden handläggs i gällande organisation vid fångvårdsstyrelsens administrativa byrå. En annan grupp av hithörande ärenden innefattar sådana reparations- och underhållsarbeten som utföres med medel från statens allmänna fastighetsfond eller från jordbruksdriften. Även dessa ärenden handläggs för närvarande inom fångvårdsstyrelsens administrativa byrå. En tredje grupp byggnadsärenden avser sådana av statsmakterna beslutade byggnadsföretag som Kungl. Maj:t uppdragit åt fångvårdsstyrelsen att låta utföra. Sådana byggnadsföretag utlämnas genom administrativa byråns försorg i regel till arbetsbyrån och eljest till civil byggnadsfirma.

Till ärenden av planeringskaraktär tar fångvårdsstyrelsen ofta själv initiativ på grund av styrelsens allmänna instruktionsenliga åliggande att vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå åtgärder som kan vara påkallade inom styrelsens verksamhetsområde. Under den omdaning som erfordrats för att anpassa anstaltsväsendet efter den moderna kriminalpolitikens krav har emellertid uppgiften att planera erforderliga byggnadsföretag bedömts vara alltför omfattande för att kunna ombesörjas av fångvårdsstyrelsen ensam. Kungl. Maj:t tillkallade därför år 1954 den s. k. fångvårdsbyggnadsutredningen, vilken år 1956 avlösts av fångvårdens byggnadskommitté. Denna kommitté har enligt sin instruktion att framlägga utredning och förslag beträffande nybyggnadsföretag som Kungl. Maj:t efter hand anvisar. Kommitténs uppdrag omfattar således endast en del av fångvårdens byggnadsverksamhet. I övrigt ankommer denna på fångvårdsstyrelsen, som givetvis också är oförhindrad att framlägga egna förslag inom byggnadskommitténs verksamhetsområde i den mån styrelsen så finner påkallat.

Förutom genom fångvårdsstyrelsens egna initiativ kan byggnadsärenden av nu ifrågakomna slag uppkomma för styrelsen genom särskilda uppdrag

från Kungl. Maj:t. I detta hänseende har på senare tid förekommit bl. a. att åt fångvårdsstyrelsen uppdragits att anskaffa en av fyra beslutade ungdomskolonier, att inkomma med förslag till angelägenhetsgradering av de ombyggnadsarbeten på äldre fångvårdsanstalter som enligt styrelsens bedömning borde utföras inom ramen för ett speciellt investeringsanslag för sådana arbeten samt att i samråd med byggnadsstyrelsen till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till utförande och utplacering av familjebostäder m. m. för fångvårdens kolonier.

Ärenden som gäller inrättande av nya anstalter eller eljest äger samband med anstalternas organisation bereds av byrådirektören på administrativa byrån. Övriga hithörande ärenden bereds för närvarande av denna byrås ordinarie chef med visst biträde av kanslisektionens amanuens. Samtliga ifrågasvarande byggnadsärenden handläggs i samråd med fångvårdsstyrelsens sakkunnige i byggnadsfrågor, i fortsättningen benämnd fångvårdsstyrelsens arkitekt.

De ärenden angående reparations- och underhållsarbeten som ingår i den andra gruppen av byggnadsärenden har fångvårdsstyrelsen att handlägga huvudsakligen i sin egenskap av förvaltare av styrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond.

På denna fond redovisas ett 60-tal av fångvårdens omkring 80 anstalter samt anstalts- och bostadsbyggnader på övriga anstalter. Det på fonden bokförda byggnadsvärdet uppgår numera till något över 60 miljoner kronor. Utanför fastighetsfonden faller endast ekonomibyggnaderna vid ett 20-tal jordbruksanstalter och kolonier, vilka underhålls med jordbruksdriifens medel.

Enligt Kungl. Maj:ts föreskrifter för förvaltningen av statens allmänna fastighetsfond¹ åligger det fångvårdsstyrelsen

att, så ofta och i den omfattning sådant prövas erforderligt, föranställa om besiktning av de på fonden upptagna fastigheterna samt om värdering av därvid påsynade åtgärder,

att, på grund av vad vid besiktningarna eller eljest förekommit, på generalplan, som bör vara färdigställd före den 1 april varje år, upptaga sådana under följande arbetsår erforderliga underhålls- och ersättningsarbeten, vilka icke eller endast i ringa mån ökar värdet å den anläggning arbeena avser,

att underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om utförande av dylika arbeten, då dessa är av mer omfattande beskaffenhet eller då fångvårdsstyrelsen eljest med hänsyn till förkommande omständigheter finner sålant påkallat, och att besluta om utförande av övriga ifrågasvarande arbeten,

1 Se statsliggaren under II F 1.

att organisera, leda och övervaka utförandet av beslutade arbeten samt att tillse, att fullständiga och med verkligheten överensstämmande ritningar och, i fall så erfordras, beskrivningar förefinns över i delfonden ingående fastigheter.

De årliga besiktningar som erfordras för uppgörande av den föreskrivna generalplanen har till helt nyligen åvilat anstalternas styresmän. De anlitate därvid byggnadskontrollanterna på arbetsbyråns byggnadssektion i den mån dessa kunde avsätta tid därtill. I övriga fall var styresmännen hänvisade till att söka erhålla biträde av byggnadssakkunnig i orten, som dock icke alltid kunde uppbringas. Till följd härav blev besiktningarna ofta bristfälligt utförda. Det visade sig sålunda ej sällan föreligga mer angelägna reparationsbehov än de som upptagits i de till fångvårdsstyrelsen insända besiktningsprotokollen.

Dessa handhades inom fångvårdsstyrelsen i första hand av kanslisektionens amanuens, vilken icke har byggnadsteknisk utbildning. Denne hade till uppgift att uppgöra förslag till gradering av föreslagna arbetens angelägenhet. Syftet härmed var bl. a. att fastställa vilka av arbetena som skulle få anstå därest — såsom regelmässigt är fallet — anvisade medel ej skulle förslå till alla föreslagna arbeten.

Fångvårdsstyrelsens arkitekt, som därefter granskade protokollen, fann med tiden allt oftare anledning att påkalla nya besiktningar. Det blev emellertid också efter hand allt svårare att uppbringa byggnadssakkunniga för sådana besiktningar. Arkitekten hann icke i nämnvärd omfattning fullgöra denna uppgift vid sidan av ett antal viktiga och brådskande byggnadsärenden för fångvården. Arbetsbyråns byggnadskontrollanter blev å sin sida helt tagna i anspråk för arbetsuppgifter som sammanhängde med denna byrås byggnadsverksamhet. Försök att erhålla biträde vid besiktningarna från länsarkitektorganisationen gav merendels vid handen att icke heller denna hade tillräckliga personalresurser härför. Fångvårdsstyrelsen nödgades därför för besiktningarna anlita privatpraktiserande arkitekter. Detta system blev emellertid tämligen kostnadskrävande och det medförde vidare att man icke erhöll någon enhetlig bedömning i fråga om angelägenhetsgraden av de olika underhållsarbetena.

På grund härav anställde fångvårdsstyrelsen från den 1 juni 1958 på förslag av styrelsens arkitekt en tillfällig byggnadsinspektör mot arvode, som beräknas efter 18 000 kronor för år och bestrides med medel från fastighetsfonden. Denne har huvudsakligen till uppgift att med biträde av styresman verkställa de besiktningar som fångvårdsstyrelsen eller dess arkitekt upptrager åt honom, att upprätta protokoll över besiktningarna, upptagande kostnadsberäkning beträffande mindre omfattande arbeten och uppskattning av kostnaderna för större arbeten, samt att biträda arkitekten i arbetet med förberedande av generalplan; i sistnämnda hänseende har han att fortlöpande följa belastningen på underhållsanslaget för varje anstalt och

att föra en förteckning med uppgift å angelägenhetsgrad över arbeten som vid besiktningarna befunnits önskvärda men icke kunnat rymmas inom ramen för anvisade medel.

Förslag till generalplan föredrages för byråchefen på administrativa byrån. Denne äger själv besluta om arbeten för en kostnad av högst 1 000 kronor. Större arbeten beslutas av fångvårdsstyrelsen i den mån de ej är så omfattande att de bör underställas Kungl. Maj:t.

Sedan planer fastställts för samtliga anstalter, utsänds de till vederbörande styresmän med anmodan till dem att låta utföra anbefallda arbeten. Styresmännen får därvid i regel själva avgöra i vilken omfattning arbetena skall utföras med anlåtande av fångarbetskraft eller av civil entreprenör. Den knappa medelsanvisningen torde dock nödvändiggöra att fångarbetskraft anlitas för alla arbeten som ej kräver specialutbildning. Årligen sysselsätts i genomsnitt ett 40-tal intagna med dylikt arbete.

Hithörande arbeten utföres i vederbörande styresmans egen regi. Styresmännen vid de större anstalterna biträds därvid av förste förmän, som skall vara väl byggnadsutbildade och som huvudsakligen har till uppgift att tjänstgöra som arbetsledare vid underhållsarbeten å fastigheterna. Vid åtskilliga anstalter finns vidare maskinmästare, maskinister och reparatörer, vilka är skyldiga att biträda vid underhållsarbeten på rörledningssystem och elcktriska installationer. Deras kompetens prövas av byggnadsstyrelsen. Ytterligare kan styresmännen erhålla råd och hjälp från räjongingenjörerna, vilka bl. a. är ansvariga för brandskyddsanordningarna.

Styresmännen är ålagda att följa varje särskilt arbete och medelsåtgången härför. De har vidare att senast den 15 mars varje år anmäla vilka i generalplanen upptagna arbeten som icke är utförda vid utgången av februari månad. På grundval av styresmännens uppgifter utövar fångvårdsstyrelsen administrativ och kameral kontroll av ifrågavarande reparations- och underhållsarbeten. Byggnadsteknisk kontroll av dem förekommer däremot i regel icke i annan mån än att styrelsens arkitekt eller byggnadsinspektören vid besök för annat ändamål på anstalt, där dylikt arbete pågår, begagnar tillfället att granska även detta.

Sedan statsmakterna i anledning av framställning från fångvårdsstyrelsen eller fångvårdens byggnadskommitté anvisat medel till visst byggnadsföretag, kan Kungl. Maj:t uppdraga dess utförande antingen åt byggnadsstyrelsen eller åt fångvårdsstyrelsen. I det senare fallet är det vanligen fråga om byggnadsarbete som föreslagits av fångvårdsstyrelsen. Då uppdraget går till fångvårdsstyrelsen, föreskrivs i regel att samråd skall ske med byggnadsstyrelsen. I flertalet fall överlämnar fångvårdsstyrelsen åt arbetsbyrån att utföra sådana arbeten.

Då arbetsbyrån fått i uppdrag att ombesörja visst byggnadsarbete, utföres

detta med fångarbetskraft. Arbetsuppgifter som avser installation av elektricitet, värme, vatten och sanitet utlämnas dock i regel till civila specialentreprenörer.

Byggnadsarbete som skall utföras i arbetsbyråns regi leds av byråns byggnadssektion. Denna tillkom i samband med att byrån i slutet av 1940-talet tog upp byggnadsarbete såsom en särskild arbetsgren för de intagna. Den bestod ursprungligen av en lärare (Ca 22) Ao 16 på övergångsstat såsom sektionschef med tjänstetiteln byråassistent samt en byggnadskunnig uppsyningsman (Ca 18) Ao 12 på fångvårdsanstaltens stat såsom byggnadskontrollant. Sedermera har — såsom ovan nämnts² — byråassistenttjänsten utbytt mot en byråingenjörstjänst Ae 19 samt byggnadskontrollanttjänsten dubblerats och uppflyttats till lönegrad 13. Byggnadssektionen består därför numera av en byråingenjör A 19 och två byggnadskontrollanter A 13.

Vid detaljplaneringen av hithörande byggnadsarbeten har byggnadssektionen att utarbeta eller låta utarbeta kostnadsberäkningar, arbetsbeskrivning och ritningar ävensom att infordra programhandlingar från vederbörande arkitekt eller konsulter, som sektionen anlitar beträffande rörtekniska och elektriska installationer, samt anbud å sådana installationer från olika företag inom respektive bransch. Ärendet föredrages därefter i fångvårdsstyrelsen. Om styrelsen därvid beslutar att arbetsbyrån skall utföra arbetet, tillställer byggnadssektionen vederbörande styresman en s. k. förläggningsskrivelse. Denna innefattar en anmodan till styresmannen att med anlitan av fångarbetskraft utföra angivet byggnadsarbete. I skrivelsen lämnas även uppgift om byggnadsarbetsledare och kostnadsram samt anvisningar beträffande det tekniska och ekonomiska förfarandet.

Vederbörande fångvårdsdirektör har att bland de intagna inom räjongen uttaga erforderligt antal byggnadsarbetslag, vart och ett omfattande upp till 10 intagna. Kan fångvårdsdirektören icke uppbringa tillräckligt många byggnadskunniga intagna inom sin räjong får byggnadssektionen föranstalta om överflyttning från annan anstaltsgrupp av interner som är användbara i byggnadsarbete. För närvarande sysselsätts varje år minst ett hundratal intagna med byggnadsarbete av nu ifrågavarande slag.

Varje arbetslag står under ledning av en byggnadsarbetsledare. Härtill utses i första hand någon av de fem yrkesmästare på linjen som är avsedda för dylika uppgifter. Såsom byggnadsarbetsledare anlitas även tillfälligt andra byggnadskunniga yrkesmästare, förste förmän eller befattningshavare i bevakningstjänst. Den byggnadstekniska kontrollen utövas av fångvårdsstyrelsens arkitekt eller någon av byggnadssektionens byggnadskontrollanter.

På hösten 1958 var ett 20-tal byggnadsföretag under utförande under byggnadssektionens ledning. Vidare sysslade man på sektionen med plane-

ring av ytterligare ett 20-tal sådana företag. Hela verksamheten omfattade företag för en sammanlagd kostnad av omkring 7,5 miljoner kronor.

Utredningens överväganden

Planeringsärenden

Beträffande den grupp av byggnadsärenden som innefattar utredningar angående nybyggnads-, ombyggnads- och tillbyggnadsarbeten i samband med förslag om inrättande av nya anstalter och utvidgning eller modernisering av befintliga anstalter, har utredningen ej funnit anledning att ifrågasätta annan ändring än att sådana ärenden inom fångvårdsstyrelsen i fortsättningen bör handläggas i samråd mellan administrativa byrån samt lag- och utredningsbyrån. För dessa ärenden behöver styrelsen såsom för närvarande ha en arkitekt till sitt förfogande. Å andra sidan är en sådan anordning fullt tillräcklig så länge fångvårdens byggnadskommitté svarar för flertalet nybyggnadsarbeten. Fångvårdsstyrelseutredningen saknar för sin del anledning att ingå på frågan huru hithörande ärenden skall handläggas sedan byggnadskommittén upphört med sin verksamhet. Denna fråga torde i stället få behandlas av kommittén själv, som i samband med avvecklingen av sina löpande uppgifter på detta område får avge förslag om hur de framdeles skall handhas.

Byggnadsarbete som arbetsgren

Icke heller i fråga om den av arbetsbyrån bedrivna byggnadsverksamheten bör det enligt utredningens mening ske någon ändring. Det är ur vårdsynpunkt av stor betydelse att möjlighet finnes att i lämplig utsträckning hänvisa intagna till byggnadsarbete. Åtskilliga av de intagna har före straffverkställigheten varit sysselsatta med sådant arbete och kommer efter frigivningen att fortsätta därmed. Andra kan genom att under straffverkställighet delta i byggnadsarbete erhålla en utbildning som gör det lättare för dem att försörja sig efter frigivningen. Vid vissa ungdomsanstalter utgör byggnadsarbete en särskild utbildningsgren. Ytterligare må nämnas att byggnadsarbete i sina olika schatteringar — från enkelt grovarbete till arbete av kvalificerad art — rymmer arbetstillfällen för mycket olika kategorier intagna och ger dem rätt goda förtjänster. Enligt vad det uppgivits för utredningen har de i arbetsbyråns regi utförda byggnadsföretagen — verkstadsbyggnader, barackförläggningar, personalbostäder, gymnastikbyggnader, modernisering av bostadsavdelningar i anstalterna, komplettering och iståndsättande av nyförvärvade kolonier m. m. — vunnit erkännande av utomstående byggnadsteknisk sakkunskap.

Då nu ifrågavarande byggnadsverksamhet bedrivs i syfte att bereda intagna sysselsättning, bör den även i fortsättningen administreras av arbetsbyrån. I denna bör sålunda också i fortsättningen ingå en *byggnadssektion*. Med hänsyn till den omfattning som berörda byggnadsverksamhet er-

hållit och kan beräknas bibehålla under överskådlig tid kan någon minskning av byggnadssektionens nuvarande personaluppsättning icke komma ifråga. Sektionen bör därför bestå av sektionschef och två byggnadskontrollanter.

Vad först beträffar sektionschefstjänsten vill utredningen med hänsyn till arbetsuppgifternas omfattning och kvalificerade beskaffenhet föreslå att denna uppflyttas från A 19 till A 21³ och att innehavaren erhåller tjänstetiteln förste byråingenjör.

Vad härefter angår löneställningen för byggnadskontrollanterna har i proposition nr 120/1957, som avser lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m., en uppsyningsmannatjänst vid fångvårdsanstalten å Långholmen samt två yrkesmästartjänster vid samma anstalt och en sådan tjänst vid ungdomsanstalten å Skenäs, alla avsedda för byggnadsarbetsuppgifter, placerats i A 13 respektive A 12.⁴ Samtidigt har beträffande samtliga tjänster angivits att deras lönegradsplacering skall omprövas av fångvårdsstyrelseutredningen. Uppsyningsmannatjänsten vid fångvårdsanstalten å Långholmen sammanfaller med den ena av de båda befattningarna som byggnadskontrollant vid fångvårdsstyrelsens arbetsbyrå. Den andra har — såsom ovan nämnts — tillkommit genom dubblering av samma tjänst.

I nämnda proposition har förutom löneställningen för viss personal i bevakning och arbetsdrift vid fångvårdsanstalterna behandlats dylika spörsmål i fråga om viss arbetsledarpersonal (mästare). Beträffande sådan personal innebar propositionen en uppdelning i två mästartkategorier, tekniska och icke tekniska mästartare. Lönegrad A 14 skulle vara normalgrad för tekniska mästartjänster, lönegrad A 16 skulle avses för särskilt kvalificerade tekniska mästartare och lönegrad A 17 skulle ifrågakomma såsom högsta lönegrad för de kvalificerade mästartjänsterna. Såsom exempel på teknisk mästartare angavs »kvalificerade arbetsledare av typen verkmästare (verkstads-, byggnads- eller underhållstjänst)». Enligt fångvårdsstyrelseutredningens bedömande är byggnadskontrollanterna att jämställa med särskilt kvalificerade tekniska mästartare, varför för deras del en placering i lönegrad A 17 får anses motiverad. För en sådan löneställning talar även dels att hos arbetsmarknadsstyrelsen anställda befattningshavare med liknande arbetsuppgifter uppstår ersättning motsvarande lönegrad A 17 och dels att den skapar en lämplig relation mellan byggnadskontrollanternas och sektionschefens löneställning. Byggnadskontrollanttjänsterna bör — i motsats till vad nu gäller ifråga om den fasta tjänsten — upptagas på fångvårdsstyrelsens stat.⁵

³ Jfr statskontorets remissyttrande över fångvårdsstyrelsens anslagsäskanden för budgetåret 1958/59 (II ht 1958 sid. 89).

⁴ Angivna prop. sid. 38. f.

⁵ Principbeslut härom har på grundval av prop. nr 120/1957 redan fattats såvitt gäller den fasta byggnadskontrollanttjänsten men beslutets förverkligande har fått anstå i avbidan på fångvårdsstyrelseutredningens omprövning av löneställningen för uppsyningsmannatjänsten vid fångvårdsanstalten å Långholmen.

Innehavarna av de yrkesmästartjänster, vilkas lönegradsplacering utredningen ålagt att ompröva, utgör tre av de fem yrkesmästare som är avsedda att tjänstgöra som byggnadsarbetsledare vid sådana av arbetsbyrån administrerade byggnadsföretag som ej utförs i vederbörande styresmäns egen regi. Dessa tre yrkesmästare har i 1955 års organisation upptagits såsom medlemmar av arbetsbyråns byggnadssektion.⁶ Enligt utredningens mening är detta emellertid icke motiverat; de kan ej anses ha fastare anknytning till fångvårdsstyrelsen än exempelvis arbetsledarna vid fångvårdens verkstäder. Å andra sidan bör de icke heller vara knutna till viss anstalt, eftersom de är avsedda att användas på olika platser inom anstaltsorganisationen.⁷ De bör i stället, i likhet med vad som gäller i fråga om de två tillfälliga yrkesmästartjänster som för samma ändamål tillkom 1957, betecknas såsom icke anstaltsbundna.⁸ Då de i propositionen avsedda yrkesmästartjänsterna är att hänföra till anstaltsorganisationen, som utredningen i övrigt icke haft att granska, får utredningen föreslå att deras löneställning omprövas antingen i samband med den pågående undersökningen av råjongkansliernas behov av annan personal än tillsynspersonal eller vid förestående allmän översyn av löneställningen för fångvårdens arbetsledare.

Underhålls- och reparationsarbeten

Vad slutligen beträffar frågorna om underhåll och reparation av fångvårdens byggnadsbestånd har utredningen funnit anledning till överväganden i två hänseenden, nämligen dels huruvida fångvårdsstyrelsen även i fortsättningen bör svara för deras handläggning och dels om i sådant fall hithörande ärenden bör hänföras till administrativa byrån eller till arbetsbyrån.

Frågan om förvaltningen av fångvårdens anstaltsbestånd har sedan början av 1940-talet vid flera olika tillfällen varit föremål för utredning.

Härvidlag må till en början nämnas ett av särskilt tillkallad sakkunnig⁹ i början av år 1942 avgivet betänkande¹⁰ angående besparings- och rationaliseringsåtgärder i fråga om underhållet av bl. a. staten tillhöriga och av den civila statsförvaltningen disponerade byggnader. Vid sin granskning av handläggningen av underhålls- och reparationsfrågorna beträffande fångvårdsanstalterna fann utredningsmannen att det förelåg behov av större byggnadsteknisk sakkunskap både vid de årliga besiktningarna och vid utförandet av underhållsarbetena. I sistnämnda hänseende framhöll utredningsmannen att huvudparten av dessa arbeten utfördes av anstalternas interner under ledning av yrkesmästare. Då dessa icke alltid hade erforderlig

6 II ht 1955 sid. 115.

7 Skenästjänsten torde för övrigt, då detta betänkande tryckes, komma att vara förlagd till annan anstalt.

8 II ht 1957 sid. 99.

9 Intendenten hos byggnadsstyrelsen K. Bildmark.

10 Stencilerat; innehållet i betänkandet och däröver avgivna remissyttranden har refererats i prop. 71/1943.

yrkeskunskap och det endast i undantagsfall syntes finnas tillgång till yrkesutbildade interner, blev arbetets kvalitet lidande. Fångvårdsstyrelsen borde såsom den för anslagsmedlen ansvariga myndigheten enligt utredningsmannens mening beredas bättre möjlighet att övervaka medlens riktiga användning och ur ekonomisk synpunkt skulle det för staten vara fördelaktigast om hos styrelsen anställdes en byggnadstekniker. Denne, som borde erhålla tjänstetiteln byggnadsinspektör, skulle bära det närmaste ansvaret för byggnadernas underhåll. Han skulle tillsammans med vederbörande styresman eller dennes assistent verkställa besiktningar, vilka efter en första genomgång av fastighetsbeståndet skulle beträffande medelstora och mindre anläggningar kunna i huvudsak förrättas endast vartannat år. Vidare skulle han i samråd med styrelsens arkitekt bl. a. uppgöra förslag till generalplaner med tillhörande kostnadsberäkningar samt handleda yrkesmästarna i byggnadstekniska frågor och uppgöra erforderliga beskrivningar för vanliga underhållsarbeten.

I betänkandet föreslogs vidare, att det i medicinalstyrelsen skulle inrättas två byggnadsinspektörstjänster.

Fångvårdsstyrelsen hävdade gentemot utredningsmannen att den i sin arkitekt och sina byggnadskunniga befattningshavare på linjen samt genom anlåtande i vissa fall av utomstående byggnadstekniker hade tillgång till erforderlig sakkunskap på berörda område. Då det dittills tillämpade systemet vore effektivt, smidigt och billigt, vore det varken påkallat eller önskvärt att det hos fångvårdsstyrelsen anställdes en byggnadstekniker. En sådan anordning skulle enligt styrelsens mening tynga förvaltningsapparaten och medföra ökade kostnader.

Statskontoret och byggnadsstyrelsen ifrågasatte om icke ett utnyttjande av länsarkitektorganisationen för hithörande arbetsuppgifter vore att föredraga framför inrättandet av nya tjänster för byggnadsinspektörer.

Chefen för finansdepartementet ansåg emellertid utredningsmannens förslag i princip vara att föredraga framför ett utnyttjande för ifrågakomna ändamål av länsarkitektorganisationen, vilket kunde medföra krav på en utökning av arbetskrafterna på länsarkitektkontoren. Såvitt gällde medicinalstyrelsen föreslog departementschefen därför, att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att mot arvode anställa en eller två byggnadsinspektörer på medicinalstyrelsens delfond av allmänna fastighetsfonden. I fråga om fångvårdsstyrelsen anförde departementschefen.

Fångvårdsstyrelsens delfond har betydligt mindre omfattning än medicinalstyrelsens. Det totala byggnadsvärdet rör sig omkring 14 miljoner kronor och reparations- och underhållsmedlen belöpa för innevarande budgetår till 250 000 kronor. Man kan tveka om behovet av en heltidsanställd byggnadstekniker för fondens del. Fångvårdsstyrelsen har i remissyttrandet givit uttryck åt en hög uppskattning av den insikt och sakkunskap, varmed reparationsarbetena å delfonden fullgjorts och för sin del avstyrkt förslaget. Med hänsyn till de speciella förhållandena å delfonden anser jag mig icke nu böra föreslå en förstärkning av

styrelsen med en byggnadstekniker. Erfarenheterna från medicinalstyrelsens delfond böra först avvaktas.

Sedermera har emellertid 1951 års fångvårdsutredning, 1947 års byggnadsstyrelseutredning och 1954 års byggnadsbesparingsutredning föreslagit, att den byggnadstekniska förvaltningen av fångvårdsanstalterna skall överföras till byggnadsstyrelsen. Även om motiveringen till utredningarnas förslag är något skiftande är i allt fall ett skäl gemensamt: fångvårdens underhålls- och reparationsfrågor skulle komma att i större utsträckning bli föremål för sakkunnig bedömning och handläggning än fångvårdens personalorganisation medgivit.

Fångvårdsutredningen har i sitt slutbetänkande med förslag till räjongsplan för fångvården¹¹ konstaterat, att fångvårdens byggnadsverksamhet omfattar dels vanligt underhållsarbete och dels ny- och ombyggnadsarbeten. Underhållsarbetena ombesörjdes av anstalterna med hjälp av intagna, som ofta finge arbeta tämligen självständigt. Endast vid ett fåtal anstalter funnes befattningshavare med erfarenhet av byggnadsarbete. Då de intagna mera sällan vore fullt yrkeskunniga, blev underhållsarbetena icke alltid utförda på ett tekniskt fullgott sätt. För ny- och ombyggnadsarbeten funnes inom arbetsdriften en byggnadsavdelning på fem befattningshavare, varav en för administration och fyra för arbetsledning.¹² — Enligt fångvårdsutredningens bedömning borde klientelet vid slutna anstalter i större utsträckning än dithills varit fallet beredas tillfälle att syssla med lämpligt grovarbete. En verksamhet som jämte yrkesarbete krävde förhållandevis mycket grovarbete vore till- och ombyggnader samt vissa byggnadsreparationer. Utredningen förutsatte därför, att fångarbetskraft skulle — trots vissa därmed förenade nackdelar — utnyttjas för byggnadsverksamhet i samband med den ökade omfattning av sådan verksamhet vid de slutna anstalterna som kunde förväntas bl. a. såsom en följd av de i betänkandet framlagda förslagen. Här för talade även den omständigheten, att byggnadsarbetarna utgjorde en stor grupp bland klientelet.¹³ Intensifierad byggnadsverksamhet krävde förstärkt ledning och kontroll. Det bästa sättet att åstadkomma detta syntes vara att överföra fångvårdsstyrelsens delfond till byggnadsstyrelsens delfond och således låta byggnadsstyrelsen övertaga förvaltningen av fångvårdens fastigheter. Härigenom skulle även vinnas att länsarkitektorganisationens sakkunskap komme att utnyttjas för underhållet av anstaltsbyggnaderna. En sådan ordning uteslöte icke att fångarbetskraft kunde användas vid fullgörande av underhållsarbeten. Ny- och ombyggnadsarbeten borde

11 SOU 1952: 21. Det här följande referatet utgör en sammanställning av innehållet i två olika avsnitt, varav ett återfinnes på sid. 27 f och ett på sid. 54 f.

12 Härmed åsyftas arbetsbyråns byggnadssektion om byråassistent och byggnadskontrollant ävensom tre yrkesmästare, vilka tjänstgjorde som byggnadsarbetsledare på olika byggnadsarbetsplatser.

13 Enligt vad fångvårdsutredningen hade inhämtat från centrala fångregistret fanns bland 1 922 den 10 februari 1952 intagna straff- och fängelsefångar 224 byggnadsarbetare (a.a. sid. 25 f).

bibehållas i fångvårdens regi, dock endast i den utsträckning de kunde medhinnas med dåvarande organisation av arbetsdriftens byggnadsavdelning. Ett lämpligt arrangemang syntes vara att dylika arbetsobjekt erbjödes fångvårdsstyrelsen med prioritetsrätt.

Byggnadsstyrelseutredningens utgångspunkt i fråga om det nu föreliggande spörsmålet var att ett större fastighetsbestånd skapar förutsättningar för en mera effektiv och ekonomisk förvaltning än ett mindre.¹⁴ »Sakkunnig personal kan anställas. Underhållsmedlen kunna utnyttjas med större planmässighet och möjligheterna att åstadkomma ekonomiskt fördelaktiga avtal vid entreprenader, upphandlingar etc. ökas.» Dessa skäl talade för att de statliga byggnadsbestånd som icke förvaltades av myndighet med byggnadsteknisk sakkunskap eller icke vore av den storleksordning att de kunde bära utgifter för anställande i tillräcklig omfattning av sådan sakkunskap borde i princip underställas byggnadsstyrelsens förvaltning. Från denna utgångspunkt fann byggnadsstyrelseutredningen att bl. a. det fastighetsbestånd som redovisades på fångvårdsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond borde överföras till byggnadsstyrelsens förvaltning. Till ytterligare utveckling av denna sin uppfattning anförde utredningen följande.

Fångvårdsstyrelsen, som förvaltar fastigheter med ett byggnads- och markvärde av ca 21 miljoner kronor, saknar egen byggnadstekniskt utbildad fackman. Som sakkunnig i underhållsfrågor anlitas en privatpraktiserande arkitekt.

Underhållsarbetena ha tidigare till övervägande del utförts av fångar under ledning av vederbörande direktör, assistent eller yrkesmästare, — — —

I allmänhet torde användningen av fångarbetskraft för underhållsarbeten icke vara rationell bl. a. på grund av den varierande yrkeskunskapen hos de intagna. Endast för det fall att arbetena äro av sådan art att de lämpligen kunna utföras av särskilda arbetslag under ledning av en yrkesmästare bör fångarbetskraft komma till användning.

För en rationell vård av fångvårdsanläggningarna fordras i första hand att ansvaret för underhållet åvilar tekniskt sakkunnig personal. Då fångvårdsstyrelsens byggnadsbestånd är förhållandevis litet och huvudsakligen utgöres av smärre anläggningar, spridda över hela landet, bör den omedelbara tillsynen av byggnaderna och ledningen av underhållsarbetena åvila ett regionalt tekniskt organ, som självt eller i sin huvudorganisation äger erforderlig sakkunskap för ändamålet.

I remissyttrande över byggnadsstyrelseutredningens betänkande framhöll *fångvårdsstyrelsen*, att styrelsens byggnadsverksamhet under de tio år som gått, sedan styrelsen 1943 avstyrkt förslaget om anställande av en byggnadstekniker i styrelsen, till följd av verkställighetsreformen utvidgats avsevärt. Sedan genom tillkomsten av ett femtontal nya kolonier antalet anstalter ökat till 50, erbjöde det vissa fördelar att via länsarkitektorganisationen kunna fortlöpande kontrollera fångvårdens byggnadsbestånd. Styrelsen kunde därför med vissa reservationer tillstyrka förslaget om att fångvårdsanstalterna skulle överföras till byggnadsstyrelsens förvaltning.

En av dessa reservationer hänförde sig till spørsmålet huruvida byggnadsstyrelsen skulle kunna bemästra sina arbetsuppgifter efter den föreslagna utökningen av dem. Fångvårdsstyrelsen förutsatte vidare, *dels* att anstaltarnas styresmän skulle liksom dittills få disponera vissa belopp för smärre reparationer i egen regi ävensom för vidtagande av sådana omedelbara åtgärder i säkerhetskänsliga som styresmannen eller eventuellt fångvårdsstyrelsen funne erforderliga *och dels* att styrelsen till sin disposition skulle få visst belopp för vidtagande av arbeten, som påkallades av ändrade vårdformer, aktuella säkerhetsbehov eller iordningställande av rum efter våldsbrott o. dyl. En förutsättning för att den föreslagna ordningen skulle för fångvårdens del fungera tillfredsställande vore nämligen att nödvändiga arbeten av sist antydda slag kunde utföras utan tidsutdräkt. Fångvårdsstyrelsen utgick från, att det även efter den ifrågasatta omläggningen skulle vara möjligt att låta underhållsarbeten utföras under tillsyn av styresmannen eller annan befattningshavare, därest fackkunnig intagen funnes att tillgå.¹⁵

I *byggnadsbesparingsutredningens* betänkande 2, som avlämnades i december 1957, har uttalats att det är av största betydelse att underhållsverksamheten beträffande det statliga byggnadsbeståndet planläggs, leds och handhas på ett riktigt sätt. Den måste därför stå under kvalificerad byggnadsteknisk och ekonomisk ledning.¹⁶ Vidare måste man för underhållsverksamheten ställa samma krav på sakkunskap och yrkeskunnande hos arbetsledning och arbetspersonal som då det gäller nybyggnad. I många fall kunde där dessa krav till och med vara större.

Byggnadsbesparingsutredningen anförde vidare i huvudsak följande.¹⁷

Inom förvaltningen förekom emellertid i betydande utsträckning att underhållsarbeten leddes och handhades av personal vid de enskilda anläggningarna, vilken personal i allmänhet saknade byggnadsteknisk sakkunskap. Sådana förhållanden förelåg bl. a. inom fångvården, vilket utredningen fann utgöra skäl för en överflyttning till byggnadsstyrelsen av underhållet av bl. a. fångvårdens fastigheter. En förutsättning för att byggnadsstyrelsen skulle kunna handha underhållsverksamheten i fråga om byggnadsanläggningar i landsorten vore emellertid att den utbyggdes med en regional organisation, som utan omgång över det centrala ämbetsverket direkt kunde handha såväl nybyggnadsverksamheten som underhållet av statens fastigheter inom sitt distrikt. Ett sådant lokalorgan måste komma att få god kännedom om byggnadsföretagen inom distriktet och kunde i samråd med berörda institutioner planlägga reparationsverksamheten. Den ifrågasatta organisationen finge dock icke utesluta att, där någon institution visade sig lämp-

15 I anledning av att byggnadsstyrelseutredningen hade tagit upp frågan om lämpligheten av att använda fångarbetskraft vid underhållsarbeten uppehöll sig fångvårdsstyrelsen vidare i remissyttrandet utförligt vid angelägenheten av att intagna kunde sysselsättas med byggnadsarbete. Byggnadsstyrelseutredningen hade emellertid icke ifrågasatt någon minskning av den med fångarbetskraft bedrivna egentliga byggnadsverksamheten. Ifrågavarande del av fångvårdsstyrelsens remissyttrande förbigås därför här.

16 SOU 1957: 47 sid. 72.

17 Det följande referatet utgör en sammanställning av det väsentligaste på sid. 73—75 och 106 i angivna betänkande.

ligen själv kunna handha underhållsverksamheten, exempelvis genom att den hade tillgång till tjänsteman med kapacitet på området, överenskommelse därom träffades. Överhuvud taget måste handhavandet av underhållsarbetenas planläggning och genomförande ske under smidiga former och under starkt hänsynstagande till krav och behov från respektive institutioners sida. Genom den föreslagna anordningen skulle en del ämbetsverk, som hade en viss begränsad sakkunskap inom sin centrala organisation för att öva tillsyn över lokalförvaltningarnas byggnads- och underhållsarbeten icke längre komma att ha behov av sådan. I samband med överförandet av förvaltningen av bl. a. fångvårdens fastigheter till byggnadsstyrelsens förvaltning borde statens allmänna fastighetsfond ombildas till en affärsverksfond och den del av byggnadsstyrelsen som skulle svara för förvaltningen av denna fond ombildas och utbyggas till ett affärsdrivande centralt ämbetsverk.

I sitt den 26 april 1958 avgivna remissyttrande över byggnadsbesparingsutredningens betänkande 2 erinrade *fångvårdsstyrelsen* om att den tidigare i princip tillstyrkt byggnadsstyrelseutredningens förslag om att fångvårdsanstalterna skulle överföras till byggnadsstyrelsens förvaltning. Sedan fångvårdsstyrelsen ännu en gång betonat byggnadsarbetets lämplighet ur olika synpunkter som fångarbete anförde styrelsen:

För att byggnadsarbetet på ett smidigt och effektivt sätt skulle kunna inordnas i fångvårdens sysselsättnings- och utbildningsprogram borde anordningen med en arvodesanställd arkitekt och en särskild byggnadsavdelning bibehållas och utvidgas. Denna byggnadsavdelning borde till sitt förfogande ha ett antal arbetsledare, av vilka åtminstone några borde vara anställda vid fångvårdsstaten utan fast placeringsort; detta för att de snabbt skulle kunna dirigeras till platser, där behov av byggnadsarbeten hastigt yppades.

Något hinder för fångvården att även i fortsättningen utföra byggnadsarbete syntes icke föreligga, om de i byggnadsbesparingsutredningens betänkande framlagda förslagen genomfördes. Den närmare utformningen av arbetsuppgifterna syntes icke böra beröras i remissyttrandet men principen borde vara den att fångvårdsstyrelsen handhade byggnadsuppgifter vilka behövdes för att styrelsen skulle kunna fullgöra sin skyldighet att bereda de intagna lämplig och ur utbildningssynpunkt önskvärd sysselsättning, ävensom byggnadsuppgifter, vilka på grund av att de måste utföras inom i bruk varande anläggningar icke lämpligen borde anförtros utomstående. Övriga byggnadsuppgifter kunde anförtros byggnadsstyrelsen. Fångvårdstyrelsen ville dock ifrågasätta om det skulle bli möjligt för en institution av den omfattning som byggnadsstyrelsen enligt förslaget skulle erhålla att bemästra alla de uppgifter den skulle få sig pålagda.

Byggnadsstyrelsen har i sitt remissyttrande över byggnadsbesparingsutredningens betänkande tillstyrkt förslaget om överförande av bl. a. fångvårdsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond till byggnadsstyrelsen men förklarat sig icke kunna biträda utredningsmannens påstående att byggnadsstyrelsen skulle behöva utbyggas med en regional organisation för att kunna handha underhållsverksamheten i fråga om byggnader i landsorten.

Vid de överläggningar som därefter ägt rum mellan fångvårdsstyrelse-

utredningen och representanter för byggnadsstyrelsen har utredningen erfarit följande.

Byggnadsstyrelsens ställningstagande hade uteslutande dikterats av principen att till byggnadsstyrelsen bör överföras statliga fastighetsbestånd som icke är inordnade under en med teknisk expertis utrustad myndighet och icke heller lyder under de affärsdrivande verken. Styrelsen hade icke något att erinra mot att avsteg gjordes från denna regel när praktiska förhållanden gäve anledning därtill. I förevarande fall hade byggnadsstyrelsen icke uppmärksammat någon annan praktisk olägenhet än att ett övertagande av förvaltningen av fångvårdens byggnadsbestånd skulle föranleda behov av personalförstärkning hos byggnadsstyrelsen och hos vissa länsarkitektkontor. Hos dessa organ rådde redan nu personalbrist. Vidare hade såväl byggnadsstyrelseutredningens som byggnadsbesparingsutredningens förslag avsett ett samtidigt överförande till byggnadsstyrelsens förvaltning av flera andra myndigheters fastighetsbestånd. Med hänsyn till dessa förhållanden vore det vanskligt att bedöma vilken personalökning som skulle krävas för ett övertagande av enbart fångvårdens fastighetsbestånd. Med beaktande av fångvårdsanstalternas antal och byggnadsvärden samt deras spridning över landet skulle dock byggnadsstyrelsen sannolikt behöva erhålla ytterligare en byggnadsingenjör för förvaltningen av dem. En förfrågan hos de tre länsarkitektkontor som vid ett övertagande av fångvårdens fastighetsbestånd kunde beräknas erhålla den största arbetsökningen, nämligen länsarkitektkontoren i Östergötlands, Kalmar och Örebro län,¹⁸ hade givit vid handen att de i detta läge skulle var för sig komma att kräva personalförstärkning med en halv å en befattningshavare.

Varken fångvårdsutredningens, byggnadsstyrelseutredningens eller byggnadsbesparingsutredningens förslag i fråga om förvaltningen av fångvårdens fastigheter har hittills föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Under tiden mellan de båda sistnämnda utredningsförslagen tog fångvårdsstyrelsen själv upp frågan om behovet av en förstärkning av den byggnadstekniska sakkunskapen vid handhavandet av fångvårdens byggnadsfrågor. Detta skedde därigenom att styrelsen — såsom nämnts i 1 kap. — i sina anslagsäskanden till 1956 års riksdag yrkade personalförstärkning med bl. a. en byråinspektör.¹⁹ Som skäl härför åberopades att det ifrågasatta överförandet av fångvårdens byggnadsbestånd till byggnadsstyrelsens förvaltning ej genomförts samt att »det förhållandet, att byggnadsfrågor och fastighetsärenden sålunda alltjämt, utan att någon motsvarande personalökning kommit till stånd, åvilar fångvårdsstyrelsen, innebär en alltför stor arbetsbelastning för administrativa byrån». — Statskontoret uttalade, att någon erfarenhet av den år 1955 beslutade omorganisationen av fångvårdsstyrelsen borde föreligga innan fråga om inrättande av ytterligare tjänster toges under övervägande. Med hänsyn till vad styrelsen anfört rörande behovet av en byggnadstekniker på administrativa byrån ansåg sig statskontoret likväl icke böra motsätta sig att den begärda byråinspektörs-

¹⁸ Enligt de byggnadsvärden som gällde den 30 juni 1957 skulle för dessa länsarkitektkontor det byggnadsbestånd över vilket de hade att öva tillsyn, vid den ifrågasatta omläggningen ökas med 175 respektive 94 och 49 procent.

¹⁹ II ht 1956 sid. 73 samt sid. 42 ovan.

tjänsten inrättades. Den borde tills vidare upptagas som extra. — Departementschefen fann sig emellertid med hänsyn till den då genom fångvårdsstyrelseutredningen igångsatta organisationsutredningen i fångvårdsstyrelsen icke kunna pröva styrelsens yrkande om en byråinspektörstjänst.

Sedermera har styrelsen — såsom ovan nämnts — till täckande av ifrågakomna arbetskraftsbehov från den 1 juni 1958 tillfälligt inrättat en arvodesbefattning såsom byggnadsinspektör på styrelsens administrativa byrå.

Såsom framgår av referatet av fångvårdsstyrelsens remissyttrande över byggnadsstyrelseutredningens betänkande har styrelsen med vissa reservationer tillstyrkt förslaget att byggnadsstyrelsen skall övertaga ansvaret för underhållet av fångvårdens byggnadsbestånd. De åsyftade reservationerna var ej mer omfattande än att de bör ha kunnat accepteras av byggnadsstyrelseutredningen. Fångvårdsstyrelsen önskade sålunda behålla möjligheten att sysselsätta intagna med byggnadsarbete och detta synes utredningen icke ha velat motsätta sig i den mån arbetet utfördes av särskilda arbetslag under ledning av en yrkesmästare. Styrelsen förutsatte vidare att medel skulle stå till styresmännens och styrelsens förfogande huvudsakligen för utförande av brådskande reparationer i egen regi; ett sådant önskemål torde kunna tillgodoses även om fångvårdsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond överföres till byggnadsstyrelsen.

Emellertid har inför utredningen anförts vissa betänkligheter mot ett överförande till byggnadsstyrelsen av ansvaret för underhållet av fångvårdens fastigheter.

En av dessa betänkligheter hänför sig till frågan om det skall bli möjligt för byggnadsstyrelsen att bemästra alla de arbetsuppgifter som den föreslagits skola erhålla.

Det anses vidare kunna befaras att byggnadsstyrelsen, därest denna skulle bli ansvarig för utförandet av underhållsarbetena vid fångvården, skulle av olika skäl vara obenägen att för dem anlita fångarbetskraft i den utsträckning detta ur fångvårdens synpunkt är påkallat. Detta skulle vara betänkligt med hänsyn till den insmuggling till intagna av sprit, narkotika, verktyg för underlättande av rymning m. m. som förekommit i samband med att civila byggnadsarbetare använts inom i bruk varande fångvårdsanstalter. Det skulle vidare innebära att fångvårdsstyrelsen skulle förlora en lämplig sysselsättningsmöjlighet för intagna och eventuellt nödgas påyrka inrättande av ett antal kostnadskrävande verkstadsplatser för att kunna bereda den friställda arbetskraften sysselsättning.

Det har även framhållits att på grund av den höga åldern hos många fångvårdsanstalter och de för medelsanvisningen till underhållsarbeten tillämpade beräkningsgrunderna dessa medel regelmässigt är otillräckliga. För att de mest trängande behoven verkligen skall bli tillgodosedda vore det oundgängligen nödvändigt med en central bedömning av huru medlen i fråga bör användas. Vid ett överförande av underhållsverksamheten till byggnadsstyrelsen kunde det befaras att dessa spörsmål skulle komma att i alltför hög grad avgöras av hur mycket personalen vid respektive länsarkitektkontor engagerade sig för att få underhållsarbeten utförda inom sitt distrikt.

Vidare har ifrågasatts om fångvården verkligen efter den föreslagna omläggningen skulle erhålla sådana möjligheter att i egen regi utföra underhållsarbeten och medverka vid planeringen av underhållsverksamheten som fångvårdsstyrelsen i sina remissyttranden räknat med. I förstnämnda hänseende har framhållits, att det, därest en sluten fångvårdsanstalt på grund av eldsvåda eller skada på värmesystemet skulle helt eller delvis bli oanvändbar, av säkerhetsskäl icke är möjligt — såsom i fråga om värnpliktiga från en skadat kasern eller patienter från ett skadat kroppssjukhus — att tillfälligt inlogera de intagna i byggnader utom anstaltens område. Åtgärder för att återställa en sådan anstalt i brukbart skick kan därför icke vidtagas fort nog, särskilt vintertid, då även klimatet kräver snabbt ingripande och det på grund av den då i allmänhet rådande höga beläggningen på anstalterna i regel icke är möjligt att överflytta internerna till annan anstalt. I de fall, då det skulle krävas reparationer av större omfattning än myndighet, som nyttjar en av byggnadsstyrelsen förvaltd fastighet, finge utföra på egen hand, borde vederbörande styresmän kunna erhålla erforderliga besked snabbare om det ankomme på deras eget centrala verk att fatta beslut i reparationsfrågan än om denna uppgift åvilade en utomstående myndighet. För ett betydande medinflytande för fångvården vid planeringen av underhållsarbetena kunde åberopas att det även vid sådana arbeten är nödvändigt att taga vissa för fångvården speciella hänsyn, t. ex. till säkerhetskravet och dess konsekvenser för utformningen av olika byggnadstekniska detaljer.

Ytterligare har hävdats att den ifrågasatta omläggningen skulle leda till oklara befälslinjer. Anstaltarnas underhållspersonal skulle ställas under dubbelkommando. Detta vore betänkligt bl. a. med hänsyn till att förste förmännen vore avsedda att användas även i vårdarbetet. Det borde tillkomma *en* instans att träffa beslut angående deras arbetsuppgifter från fall till fall eftersom hithörande avgöranden innefattade en vansklighets avvägning mellan underhålls- och vårdsynpunkter.

Det har slutligen gjorts gällande att fångvårdens byggnadsbestånd numera erhållit eller i allt fall inom kort kommer att ha sådan omfattning att man ej längre kan hysa någon tvekan om att den kan uppbära egen byggnadsteknisk sakkunskap. I detta hänseende skulle det emellertid ej erfordras mer än att den i styrelsen inrättade tillfälliga befattningen som byggnadsinspektör erhöi definitiv karaktär.

Utredningen finner för sin del de sålunda anförda betänkligheterna något överdrivna. Det kan t. ex. i anledning av invändningarna mot anlåtande av civila byggnadsarbetare inom i bruk varande fångvårdsanstalter framhållas, att detta även under nuvarande förhållanden förekommer i viss utsträckning i samband med installationsarbete och andra uppgifter som kräver specialutbildning. I själva verket är det just av denna anledning som man vunnit erfarenheter av de problem som uppkommer i detta sammanhang. Alla skäl talar för att byggnadsstyrelsen och dess organ skulle taga hänsyn till dessa erfarenheter och därför komma att för underhållsarbeten anlita fångarbetskraft i stort sett i den utsträckning fångvårdsstyrelsen förklarar sådant påkallat. Detta synes så mycket mer antagligt som det numera vid de större fångvårdsanstalterna finns byggnadskunniga förste förmän. På grund härav skulle man icke heller behöva räkna med något större bortfall av sysselsättningsmöjligheter för de intagna. Byggnadskunniga intagna, som eventuellt till följd av den ifrågasatta omläggningen icke skulle få sysla

med underhållsarbeten, torde vidare i viss utsträckning kunna få medverka i den i arbetsbyråns regi bedrivna byggnadsverksamheten. I anledning av de uttalade farhågorna för att fångvården icke skulle komma att få i erforderlig omfattning deltaga vid planeringen av underhållsverksamheten må erinras om vad byggnadsbesparingsutredningen anfört därom att handhavandet av underhållsarbetenas planläggning och genomförande måste ske »under smidiga former och under starkt hänsynstagande till krav och behov från respektive institutioners sida och till vad som är för verksamheten i byggnadsanläggningarna lämpligt».

Vid bedömandet av frågan huruvida byggnadsstyrelsen bör övertaga ansvaret för underhållet av fångvårdens fastighetsbestånd är ytterligare att beakta att både byggnadsstyrelseutredningen och byggnadsbesparingsutredningen starkt understrukt betydelsen av att underhållsarbeten på statens fastigheter i största möjliga utsträckning koncentreras så att den byggnadstekniska sakkunskapen på bästa sätt utnyttjas och fastighetsunderhållet blir tekniskt tillfredsställande. I sina över dessa utredningar avgivna yttranden har fångvårdsstyrelsen icke velat jäva denna uppfattning utan även förklarat sig beredd att medverka till en överflyttning av underhållsfrågorna till byggnadsstyrelsen. Fångvårdsstyrelseutredningen är för sin del icke övertygad om att nyssnämnda synpunkter skulle vinna tillräckligt beaktande om underhållsfrågorna fortsättningsvis ligger kvar hos fångvårdsstyrelsen och dess organ utan annan personalförstärkning än den som nu satts i fråga. Det är fullt tänkbart att man, om någon förändring i principfrågan nu icke äger rum, framdeles kan bli nödsakad att ytterligare förstärka fångvårdsstyrelsens och de regionala organens personalorganisation på detta område. Under sådana omständigheter finner sig utredningen sakna anledning att frånga den ståndpunkt som intagits av tidigare utredningar och även av fångvårdsstyrelsen i dess över dessa utredningars förslag avgivna yttranden.

Så länge underhållsärendena kvarligga hos fångvårdsstyrelsen synes denna icke kunna undvara en byggnadstekniker för handläggning av dessa ärenden. Det är icke möjligt för fångvårdsstyrelsens arkitekt att på respektive platser själv studera alla sådana inom fångvården förekommande byggnadsfrågor som kräver byggnadsteknisk sakkunskap.

Med hänsyn till vikten av att fångvården får i betydande omfattning medverka vid såväl planering som utförande av underhållsarbetena, även om huvudansvaret för dem överföres till byggnadsstyrelsen, får det icke anses uteslutet att fångvårdsstyrelsen även efter ett sådant överförande kan komma att behöva ha tillgång till en byggnadstekniker. Det synes icke osannolikt att förekomsten av en sådan befattningshavare i fångvårdsstyrelsen skulle kunna minska det sammanlagda behovet av personalförstärkning hos byggnadsstyrelsen och länsarkitektorganisationen.

Vad härefter beträffar frågan huruvida hithörande ärenden bör hänföras till fångvårdsstyrelsens administrativa byrå eller dess arbetsbyrå har utredningen funnit övervägande skäl tala för att de bör kvarligga på administrativa byrå. Ärendena i fråga är av utpräglat administrativ karaktär. Omfattningen av dem bestäms av reparationsbehoven. Styresmännen äger under nuvarande förhållanden i princip själva avgöra om de skall utföras av fångarbetskraft eller av civila hantverkare och i den mån intagna anlitas dikteras detta mindre av behandlingssynpunkter än av nödvändigheten att hålla kostnaderna nere. Arbetsbyråns byggnadsärenden är däremot ett led i den verksamhet som denna byrå bedriver för att lösa sin uppgift att bereda så många intagna som möjligt ett lämpligt arbete. Härav följer att omfattningen av arbetsbyråns byggnadsärenden bestäms av behovet av att skapa arbetstillfällen och att arbetsbyrån icke har att taga befattning med andra byggnadsarbeten än sådana som skall i huvudsak utföras med fångarbetskraft. Om icke den principiella gränsen mellan administrativa byråns och arbetsbyråns byggnadsärenden upprätthålles, kan det befaras att de administrativa byggnadsärendena kommer att inkräkta på arbetsbyråns sysselsättningsprogram.

De ovan redovisade övervägandena har föranlett utredningen att föreslå att administrativa byrån tillföres en byggnadsinspektörstjänst, vars innehavare skall ha samma uppgifter som nu ankommer på den arvodesanställda byggnadsinspektören. Med hänsyn till arbetsuppgifternas omfattning och beskaffenhet bör tjänsten lämpligen placeras i lönegrad 21. Till jämförelse må nämnas att medicinalstyrelsen för liknande uppgifter förfogar över två byggnadsinspektörer, en i lönegrad 23 och en i lönegrad 21. Fångvårdsstyrelsens byggnadsinspektörstjänst bör dock tills vidare upptagas såsom extra.

Reservation av ledamoten Annell

Ledamoten *Annell* har förklarat sig icke kunna biträda vare sig utredningens ovan angivna ståndpunkt i fråga om överförandet av ansvaret för underhållet av fångvårdens fastigheter till byggnadsstyrelsen eller förslaget att fångvårdsstyrelsens byggnadsinspektörstjänst skall upptagas endast såsom extra. *Annell* har utvecklat sin mening i följande särskilda yttrande:

»Värdet av den å fångvårdsstyrelsens delfond av statens allmänna fastighetsfond redovisade fasta egendomen uppgår enligt statsverkspropositionen 1959 (bilaga 21, sid. 2) till 61,2 miljoner kronor. Fångvårdens underhållsarbeten avser emellertid ett väsentligt större fastighetsbestånd, bland annat å försvarets fastighetsfond redovisade anläggningar, som förhyres av fångvårdsstyrelsen (fångvårdsanstalterna i Hälsingborg och Lärbro), vissa å domänstyrelsens fond redovisade byggnader samt av privatpersoner eller samfälligheter förhyrda fastigheter, t ex. kolonierna Johannesberg och Oppeby. Ihågkommas bör också att den omfattande byggnadsverksamheten inom fångvården snabbt ökar behållningen å delfonden. Mot bakgrunden av medelsanvisningen under budgetåret 1957/59 synes en ökning med minst 15 miljoner kronor om året sannolik under den tid som kan överblikas.

I tekniskt avseende är de slutna fångvårdsanstalterna särpräglade. Anstalternas uppgift — att ge erforderlig rörelsefrihet åt de intagna och samtidigt såvitt möjligt hindra dem från att rymma — tvingar den för uppförandet och underhållet ansvariga arkitekten till lösningar, som inte förekommer beträffande andra byggnader. Brandskyddet, t. ex., tillgodoses i vanliga byggnader i första hand enligt principen att de inneboende vid brand skall kunna ta sig ut ur byggnaden genom reservutgångar, fönster (med brandstegar, linor o. dyl.) eller andra öppningar. Vid de slutna fångvårdsanstalterna är en sådan utväg otänkbar. På motsvarande sätt som i det anförda exemplet förhåller det sig med många andra tekniska anordningar. Nödvändigheten att utforma rymningshinder och alarmanordningar så att de blir så effektiva som möjligt samt att utföra övriga tekniska anordningar på sådant sätt att de intagna såvitt möjligt hindras att med deras hjälp skada sig själva eller andra tvingar till för fångvården unika lösningar. En allmänarkitekt är obekant med dessa problem. En riktig lösning av dem kräver omfattande förberedelser i form av studier av redan praktiserade anordningar och mångårig erfarenhet. Tilläggas bör att tekniken på området aldrig får stå stilla; varje teknisk förbättring följs snart nog av förbättrad angreppsteknik från de intagnas sida.

Ser man till kvaliteten, kan det konstateras att fångvårdens byggnadsbestånd är ojämnt. Det omfattar anstalter av god kvalitet, men också anstalter som till följd av ålder och bristande underhåll håller på att förstöras. Den primära anledningen till bristerna är inte en felkonstruerad eller otillräcklig underhållsorganisation, utan otillräcklig medelsanvisning. Denna i sin tur beror i första hand på att flertalet fångvårdsanstalter vid allmänna fastighetsfondens tillkomst invärderades med utgångspunkt från omkring sekelgamla — och alltså orimligt låga — byggnadsvärdet. En bidragande orsak till att medelsanvisningen blivit så otillräcklig är också att fångvårdens anslagskrav under många år behandlats strängt restriktivt av statsmakterna. Ur ekonomisk synpunkt har restriktiviteten ej sällan lett till värdeförstöring. Den som ger sig tid att i bilaga 21 till statsverkspropositionen 1959 jämföra sid. 9—12, å ena sidan, med sid. 45—46, å den andra, torde finna att inte ens den mest perfekta underhållsorganisation skulle ha möjlighet att åstadkomma ett nöjaktigt fastighetsunderhåll. Så helt utan proportion mellan behov och anslag är den medelsanvisning som en sådan jämförelse visar.

Underhållsorganisationen för detta fastighetsbestånd är dels *central* och dels *lokal*.

Den *centrala* organisationen för ledning av dessa underhållsarbeten bestod, när fångvårdsstyrelseutredningen började sitt arbete, av byråchefen å administrativa byrån, som erhöll tekniskt biträde av fångvårdsstyrelsens arkitekt samt av per uppdrag ersatta utomstående arkitekter (och i begränsad utsträckning av arbetsbyråns byggnadssektion) samt biträde i övrigt utav följande av andra arbetsuppgifter överhopade befattningshavare, nämligen styrelsens kamrer, en amanuens och en kansliskrivare.

Denna organisation var otillräcklig. Under åren 1956—1958 har organisationen byggts ut — med föga kostsamma men effektiva anordningar — så att chefen för administrativa byrån nu har till sitt biträde för underhållsärenden, förutom arkitekten, en tillfällig byggnadsinspektör, styrelsens kamrer — som givits tid för den kamerala överblicken och redovisningen — och en sekreterare samt en kansliskrivare, som genom dubbling beretts möjlighet att nöjaktigt svara för dispositionsbokföringen och detaljkontrollen av bokföringen samt att biträda med de detaljutredningar, som byggnadsföretag ofta kräver.

Dagens organisation synes enligt hittills vunna erfarenheter ha alla utsikter att för en låg kostnad ombesörja underhållsuppgifterna på ett tillfredsställande sätt.

Av intresse är att konstatera, hur byggnadsinspektören kunnat lösa sina uppgifter. Under det dryga halvår, han varit i tjänst, har han besiktigt praktiskt taget alla fångvårdens omkring 80 anstalter samt därutöver biträtt vid besiktningar, som förekommer när fångvårdens byggnadskommitté överlämnar nya anstalter till fångvårdsstyrelsen. Förklaringen till att byggnadsinspektören hunnit med ett så omfattande arbete är att söka, förutom i ett lyckligt personval, i fångvårdsanstalternas geografiska spridning. Nära 30 anstalter ligger inom en 20-milacirkel från Stockholm eller m. a. o. lätt åtkomliga med bil vid endagsförrättningar. Av övriga anstalter ligger ett stort antal lika väl samlade kring de bägge andra kriminalitetscentra — Göteborg och Malmö. De återstående anstalterna har visat sig naturligt kunna sammanföras till grupper, lämpliga för veckolånga förrättningar. Som exempel må nämnas övre norrlandsgruppen (anstalterna i Haparanda, Luleå, Umeå, Sörby och Härnösand) samt sydöstra gruppen (anstalterna i Linköping, Västervik, Kalmar, Ödevata, Karlskrona och Kristianstad). Till följd av anstalternas antydda gruppering och genom att byggnadsinspektören givit noga akt på portalföreskriften i 4 § allmänna resereglementet har kostnaderna för hans resor blivit påfallande låga.

Över besiktningarna har byggnadsinspektören upprättat instrument, upptagande erforderliga arbeten, vilka kostnadsberäknats eller, såvitt angår större arbeten, kostnadsuppskattats. Arbetena har angelägenhetsgraderats efter en 10-gradig skala, i vilken en 10:a betydligt att arbetet måste utföras ofördröjligen, emedan byggnaden eller delar av den eljest förstöres, och en 1:a att arbetet är motiverat men utan risk kan uppskjutas till ett kommande budgetår. (Krav på arbeten, som byggnadsinspektören avvisat såsom överflödiga, har redovisats, men utan sifferbeteckning och kostnadsberäkning.)

Genom besiktningensinstrumenten har fångvårdsstyrelsen fått underlag för generalplan. Detta underlag är *byggnadstekniskt sakkunnigt*; det har utarbetats av en högskoleutbildad byggnadsingenjör med stor erfarenhet.

Förslagen är *enhetliga*. Känt är, att det är en vanskelig uppgift att rättvist dela en otillräcklig kaka. Värdet av att den enhetliga bedömningen utföres direkt vid anstalterna är stort; så stort att man nog kan hävda att den gamla ordningen, enligt vilken enhetligheten dök upp först vid medlens fördelning i det centrala verket, nu bör definitivt hänföras till de irrationella anordningarna. Erinras må att fångvårdsutredningen, byggnadsstyrelseutredningen och byggnadsbesparingsutredningen alla tänkt sig bibehålla denna irrationella anordning.

Förslagen är *billiga*. En specialist på en mycket särpräglad byggnadstyp som fångelserna — de överensstämmer varken till byggnadssätt eller funktion med de slott, ämbetsbyggnader eller byggnader för andra ändamål, som byggnadsstyrelsen och länsarkitektorganisationen har att förvalta — bör enligt vad som ligger i sakens natur genom den förtrogenhet han vinner med byggnadstypens speciella anordningar snart lära sig göra en sakkunnig bedömning säkrare och snabbare än 24 högt kvalificerade allmänarkitekter, som på grund av sin huvudinriktning knappast hinner studera specialanordningarna eller få erfarenhet av hur de fungerar.

Underlaget ger större möjlighet till *kontinuitet* än ett underlag, sammanbragt av ett stort antal besiktningsmän. Byggnadsinspektören är som tjänsteman självfallet inte evig, men risken för täta och ovälkomna personbyten blir mindre, när fråga är om en befattningshavare än när fråga är om 24.

Anordningen med en byggnadsinspektör som teknisk ledare av underhållsarbetena ger slutligen *en enkel och klar befälslinje*. De många tekniker ute på anstalterna, som svarar för underhållsarbetena, får vid hans personliga besök

besked om att kontakta honom i tveksamma frågor under utförandestadiet. Möjligheterna härtill blir än större, när fångvårdsstyrelsen efter de tidsödande initialbesiktningarna kan anförtro byggnadsinspektören uppdrag som kontrollant av pågående arbeten i större omfattning än som nu är rimligt (nämnas bör dock att byggnadsinspektören redan på försök har ett par sådana uppdrag och att anordningen tycks fungera väl).

Ett betydande värde i form av tidsbesparing och förenkling ligger i att den månghövdade organisationen för underhållsarbeten på linjen från första stund får veta att man i alla frågor om byggnadsunderhåll ringer byggnadsinspektören hos fångvårdsstyrelsen. Med en annan anordning skulle den lokala organisationen ofta få tveka (eventuellt slå i anvisningar eller ringa kolleger vid andra anstalter), om kontakt borde tas med länsarkitektkontoret, med byggnadsstyrelsen (och vem där?), med fångvårdsdirektören eller med fångvårdsstyrelsen.

Vad angår den *lokala* organisationen har tidigare utredningar, såsom framgår av fångvårdsstyrelseutredningens redogörelse, framhållit att underhållsarbetena vid anstalterna ombesörjdes med hjälp av intagna, som ofta finge arbeta tämligen självständigt. Endast vid ett fåtal anstalter funnes befattningshavare med erfarenhet av byggnadsarbete. Till följd härav och då de intagna mera sällan vore fullt yrkeskunniga, blev underhållsarbetena icke alltid utförda på ett tekniskt fullgott sätt.

I dessa förhållanden har enligt beslut av de senaste årens riksdagar en radikal förändring inträtt. Av största betydelse härvidlag var riksdagens godkännande av Kungl. Maj:ts förslag i proposition 120/1957, enligt vilket för utförande och ledning av främst underhållsarbeten vid fångvårdsanstalterna anställdes ett 20-tal förste förmän. Till följd av detta och andra beslut av statsmakterna är den lokala underhållsorganisationen vid fångvårdsanstalterna i dag uppbyggd på följande sätt.

Vid fångvårdsanstalterna finns anställda ett drygt 20-tal förste förmän med uppgift främst att under styresmännen tjänstgöra som arbetsledare för förekommande underhållsarbeten å fastigheterna. Förste förmännen är knutna till de större anstalterna, d. v. s. dem där underhållsarbetena av större omfattning normalt förekommer. Av dessa förmän krävs god allroundutbildning inom byggnadsverksamhet, utom vid de största anstalterna, där man till följd av att flera förste förmän finns kan eftersträva en specialisering, exempelvis så att en förste förman har utbildning företrädesvis i murningsarbeten och en annan i snickeri- och målningensarbeten. Vid de tillfällen då förste förmännen inte själva behöver syssla med eller kontrollera eller handleda intagna vid underhållsarbeten, tjänstgör de som arbetsledare inom andra sysselsättningsgrenar som anstaltslivet erbjuder, t. ex. inre och yttre handräckningsarbeten.

Vid fångvårdsanstalterna finns också två verkstadsskolor för byggnadssnickeri under ledning av yrkeslärare med av överstyrelsen för yrkesutbildning godkänd kompetens som lärare vid centrala verkstadsskolor. Dessa verkstadsskolor skall enligt statsmakternas beslut bl. a. syssla med underhålls- och reparationsarbeten.

Styresmännen kan för underhållsarbeten utnyttja den sakkunskap, som finns hos räjongingenjörerna (dessa är t. ex. ansvariga för brandskyddsanordningarna). Maskinmästare, maskinister och reparatörer vid anstalterna (kompetensen hos sökande till tjänster i dessa kategorier prövas av byggnadsstyrelsen) är skyldiga att biträda vid underhållsarbeten å värmeledningssystemen samt de elektriska systemen ävensom vatten- och avloppsledningssystemen.

Vid fångvårdsanstalterna finns alltså i dag ett 40-tal befattningshavare, som utför eller tjänstgör som ledare för underhållsarbeten. Tilläggas bör att gränserna

är flytande mellan det arbete, som fångvårdsstyrelseutredningen behandlat undler rubriken Byggnadsarbete som arbetsgren, och underhållsarbeten. Ombyggnadsarbeten i arbetsbyråns regi ger erforderliga reparationer en passant.

Till följd av dessa snabbt genomförda, omfattande förstärkningar av organisationen gäller i dag, att vid alla fångvårdsanstalter utom de små — i regel öppna — finns byggnadssakkunnigt folk och att det fåtal intagna, som får arbeta tämligen självständigt, till följd därav också så gott som undantagslöst är kompetenta att göra detta. Vid ett antal anstalter, omfattande i runt tal 60 procent av det slutna platsantalet och en god del av det öppna platsantalet, arbetar de intagna (varav en del icke fullt yrkeskunniga) under tillsyn och kontroll av specialutbildade handledare. Till följd härav blir underhållsarbetena i regel utförda på ett tekniskt fullgott sätt. Tekniskt misslyckade lösningar har säkerligen förekommit i undantagsfall. Men misslyckandena torde inte vara mera talrika än om arbetena utförts i annan regi, offentlig eller enskild.

I en redogörelse för bestående ordning bör kontakt-, förbindelse- och befäls- linjer mellan central organisation och lokal organisation samt inom de skilda enheterna i den senare också beröras med ett ord.

Inom anstalterna är det styresmannen som sköter den ofta vanskliga avvägningen mellan underhålls- och vårdsynpunkter; han är ansvarig för båda verksamheterna och förman för både underhålls- och vårdpersonalen (samt den personal som biträder med både underhålls- och vårduppgifter).

Inte heller förbindelserna mellan lokal och central organisation kan gärna tänkas enklare än nu. En hänvisning till redogörelsen ovan torde förslå som grund för denna värdering.

Redogörelsen har måst lämnas för att visa, att förhållandena beträffande fångvårdens underhållsarbeten i dag erbjuder en helt annan anblick än när de studerades av fångvårdsutredningen, byggnadsstyrelseutredningen och byggnadsbesparingsutredningen och när fångvårdsstyrelsen avgav remissyttranden över dessa utredningars förslag. De anordningar, som kritiserats av tidigare utredningar och vilkas svagheter fångvårdsstyrelsen i gamla remissyttranden — i varje fall indirekt — vitsordat, har med små medel förstärkts så att de i dag har tillräcklig teknisk sakkunskap och personell kapacitet för att fungera effektivt. Majoritetens förklaring att den saknar »anledning att frångå den ståndpunkt som intagits av tidigare utredningar och även av fångvårdsstyrelsen i dess över dessa utredningars förslag avgivna yttranden» innebär därför en anslutning till värderingar som tillhör en förgången värld.

Vad den kvantitativa sidan angår var byggnadsbeståndets omfattning i fångvården ännu 1952 så litet att man kunde tveka om det skulle bära byggnadsteknisk sakkunskap och möjliggöra övriga med stordrift förenade fördelar såsom planmässigt utnyttjande av underhållsmedlen, ekonomiskt fördelaktiga avtal o. dyl. Till följd av den starka expansionen av fastighetsbeståndet på senare år torde denna tvekan kunna förbytas i visshet, att storleken av fastighetsbeståndet nu räcker till för att ge fångvården en egen underhållsorganisation. (Jfr chefsens för finansdepartementet uttalande i prop. 71/1943, återgivet i betänkandet s. 151.) Fastighetsbeståndet växer också snabbt.

Majoritetens motivering för dess anslutning till förslag som bygger på andra förutsättningar än de aktuella är påfallande försiktig. Man finner de »anförla betänkligheterna något överdrivna», man är »icke övertygad om att nyssnämnda synpunkter (d. v. s. på vissa fördelar vid en koncentration av ansvaret för underhållsarbeten på statens fastigheter) skulle vinna tillräckligt beaktande» och »det är

fullt tänkbart att man — — — framdeles kan bli nödsakad att ytterligare förstärka fångvårdsstyrelsens och de regionala organens personalorganisation på detta område». Denna argumentation torde vid närmare granskning visa sig ohållbar.

Mot detta resonemang har jag satt en tankegång, som i sina huvudpunkter kan utformas som följer.

Innan man föreslår ändring i en bestående ordning, bör man kunna visa eller åtminstone göra sannolikt *både* att denna ordning till följd av konstruktionsfel är i ett eller annat avseende otillfredsställande *och* att en annan ordning skulle bli i något avseende — och helst flertalet avseenden — bättre än den bestående. Majoriteten har inte mäktat åstadkomma en sådan bevisning eller göra sannolikt att dess förslag skulle medföra fördelar.

Ser man på utfallet av den underhållsverksamhet som nu handhas av byggnadsstyrelsen, å ena sidan, samt av t. ex. generaltullstyrelsen, sjöfartsstyrelsen och medicinalstyrelsen, å den andra, torde det inte finnas fog för påståendet att de tre senare myndigheternas underhållsorganisationer fungerat sämre än byggnadsstyrelsens.

Detta torde bero på, att underhållet av byggnader för ett specialiserat ändamål, t. ex. tull eller fångvård, förutsätter främst två slag av sakkunskap, nämligen *dels* kunskap om betingelserna för att driva den specialiserade verksamheten — tull eller fångvård — *och dels* teknisk sakkunskap. Sammanförandet av sakkunskapen från de bägge samverkande områdena kan ske *antingen* så att man i det centrala ämbetsverket för verksamheten (generaltullstyrelsen eller fångvårdsstyrelsen) inarbetar den tekniska sakkunskapen *eller* så att man tillför byggnadsstyrelsen sakkunskap från det speciella området.

Byggnadsstyrelseutredningen har i ett av fångvårdsstyrelseutredningen återgivet uttalande givit den *principiella* riktlinjen för hur problemet bör lösas. Innebörden av detta uttalande är att de statliga byggnadsbestånd som icke förvaltas av myndighet med byggnadsteknisk sakkunskap eller icke är av den storleksordning att de kan bära utgifter för anställande i tillräcklig omfattning av sådan sakkunskap i princip bör underställas byggnadsstyrelsen förvaltning. Omvänt torde logiskt sett gälla att de statliga byggnadsbestånd som förvaltas av myndighet med byggnadsteknisk sakkunskap och är av den storleksordning att de kan bära utgifter för anställande i tillräcklig omfattning av sådan sakkunskap i princip bör underställas den för verksamheten ansvariga myndighetens förvaltning. Då detta uttalande inte veterligen mött någon gensaga och fångvården har byggnadsteknisk sakkunskap av hög kvalitet samt fångvårdens byggnadsbestånd såsom ovan framhållits är av tillräcklig omfattning bör styrelsen *i princip* själv förvalta sin delfond av fastighetsfonden.

Det återstår att undersöka om *praktiska* skäl kan tala mot en sådan lösning. Därvid torde man till en början kunna slå fast, att det enligt vad som ligger i sakens natur bör vara lättare för fångvårdsstyrelsen att förvärva byggnadsteknisk sakkunskap än för byggnadsstyrelsen att förvärva fångvårdssakkunskap.

I övrigt torde det i huvudsak förslå med en hänvisning till den lämnade redogörelsen för bestående ordning för att kunna uttala att alla överväganden av praktisk natur talar för att nuvarande anordning med fångvårdsstyrelsen som förvaltare av sin delfond av fastighetsfonden bör behållas.

Nuvarande anordning ger möjlighet att erhålla en arkitekt med inriktning på fångvårdens mycket speciella byggnadstekniska problem, men denna möjlighet går förlorad om ansvaret för underhållet i första hand skall läggas på 24 länsarkitektkontor.

Nuvarande anordning ger enhetlighet vid bedömningen av underhållsbehovet, vilket den av majoriteten föreslagna anordningen inte ger.

Nuvarande anordning blir billigare; majoriteten har redovisat ett merbehov av omkring tre kvalificerade befattningshavare vid godtagande av dess förslag men har också antytt att detta är ett minimum som nog kommer att överskridas.

Nuvarande anordning skapar bättre förutsättningar för kontinuitet.

Nuvarande anordning ger en enkel och klar befälslinje, medan majoritetens förslag med nödvändighet skulle ställa underhållspersonalen under dubbelkommando.

Då denna omständighet ensam utgör ett mycket starkt skäl för att avvisa majoritetens förslag, vill jag söka förtydliga den praktiska innebörden av förslaget. Detta innebär nämligen med nödvändighet, att flertalet byggnadsarbeten skulle ledas av personal, som skulle vara anställd i fångvården men nödsakad att såvitt angår byggnadsarbetenas tekniska sida vara underställd byggnadsstyrelsen.

De intagnas dygnsrytm regleras genom ett av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande fastställt normaldagschema, vilket vederbörande styresman inte utan fångvårdsstyrelsens medgivande äger rubba. Byggnadsstyrelsens arbetsledare följer samma arbetstid som byggnadsarbetare i allmänhet. Dessa olika dagsscheman har vid verkställda försök visat sig vålla komplikationer, relativt obetydliga sedda på håll, men mycket svårbemästrade på platsen. Besvärigheterna kumuleras med de speciella förfoganden över individen, som följer med frihetsberövandet. Handräkningsfångarna under utomstående ledare fick, som normalt är inom en anstalt, tagas från arbetet för förhör inför polisen i anledning av misstankar om ytterligare brott, för förhör inför nykterhetsvårdsorganen, för läkarbesök och tandläkarbesök, för förhör om disciplinära förseelser och för undergående av disciplinära bestraffningar, för att ta emot besök av anhöriga, för permissioner, för att frigivas efter utståndet straff etc. etc.

Trots allvarliga strävanden från ömse håll till en god lösning visade försöken alltså att skillnaden i daglig rutin och omöjligheten att hålla arbetslaget intakt från dag till dag eller rentav från timme till timme gör det omöjligt för utomstående arbetsledare att utnyttja fångarbetskraft för handräkningsgöromål.

Viktigare än denna olägenhet av faktisk natur är likväl den principiella.

Den oavslutliga risken för disciplinära förseelser av de intagna, t. ex. överfall på medintagna eller bevakningen, impulsrymningar eller skadegörelseförsök, gör det nödvändigt att arbetsledarna är fångvårdsmän. De i fångvården anställda yrkesmännens utbildning går också i första hand ut på att förebygga sådana handlingar samt att, om de likväl inträffar, med i detalj utstakade befogenheter (exempelvis om i vilka situationer skjutvapen får användas och var alarmanordningarna sitter samt när och hur de får användas) lägga situationerna till rätta. Det är inte rimligt att lägga ansvaret för ordningen och säkerheten på en tjänsteman från t. ex. byggnadsstyrelsen. Uppgiften kräver en lång utbildning. Det avgörande är dock att en sådan tjänsteman varken har (eller kan tillerkännas) det skydd av och det ansvar inför lagen, som fångvårdsmannens instruktion ger honom.

Både tidigare utredningar och fångvårdsstyrelseutredningen synes också ha observerat det av fångvårdsstyrelsen i dess remissyttranden antydda förhållandet att byggnadsstyrelsens underhållsarbeten i vilka de intagnas yrkeskunskap skall utnyttjas till följd av ovan skisserade sammanhang undantagslöst måste utföras under ledning av fångvårdsmän samt att det är ett med hänsyn till ordning och säkerhet inom anstalterna angeläget önskemål att även andra av byggnadsstyrelsen administrerade underhållsarbeten inom de slutna anstalterna utförs under fång-

vårdstjänstemannaansvar. Hur detta skulle kunna genomföras synes ingen av utredningarna ha gått in på. Möjligen har förslagsställarna tänkt sig, att anordningen bör kunna genomföras genom samråd mellan de båda centrala verken och genom att styresmännen s. a. s. anställs som kommissionärer för byggnadsstyrelsen och för dess räkning tar ansvaret på platsen för arbetenas utförande. Hur en så genomförd anordning skulle kunna fungera kan belysas med följande exempel på ett underhållsarbete.

Sedan tendens till ökat antal rymningar förmärkts vid en fångvårdsanstalt, uppdrog fångvårdsstyrelsen åt styresmannen att inkomma med utredning om möjligheterna att bryta denna tendens. Styresmannen anmälde att rymningarna i allmänhet skett över en gård, som var svårbevakad genom att den *dels* användes som uppslagsplats för verkstadsdriften *och dels* vette mot en illa upplyst del av muren. Styresmannen föreslog att gården skulle rymningssäkras genom att en vaktbrygga uppfördes på taket av en uthusbyggnad på gården — från bryggan skulle varje skrymsle kunna hållas under kontroll — samt att två strålkastare sattes upp med ljuskägorna riktade, den ena längs muren och den andra över själva gården.

Fångvårdsstyrelsens arkitekt tillstyrkte i remissyttrande förslaget ur teknisk synpunkt, det var ett smart grepp och billigt i utförande. Arkitektens enda erinringar gällde några bagateller i fråga om material o. dyl.

Fångvårdsstyrelsen fann emellertid, att några tjänster inte fanns tillgängliga för bemanning av vaktbryggan.

Styrelsen återremitterade därför förslaget med uppdrag till styresmannen att utreda, om inte personal skulle kunna frigöras från annat postställe inom anstalten. Styresmannen föreslog i sitt nya remissvar, att personal skulle friställas genom att två postställen, »centralvakten» och »gallervakten», sammanslogs till ett. En sådan anordning förutsatte, att centralvakten — det var den som skulle behållas — byggnadsmässigt förstärktes samt att gallervakten revs bort. I samband med rivningen borde en del byggnadsarbeten utföras, vilka skulle ge välbehövliga utrymmen, bl. a. en toalett och ett par besöksrum.

Fångvårdsstyrelsens arkitekt anförde i remissyttrande, att den av styresmannen föreslagna anordningen byggde på en riktig princip; man ersatte *två* medelstarka rymningshinder med *ett* mycket starkt. Mot förslagets tekniska sida fanns, bortsett från bagateller, inte annat att erinra än att arbetet skulle bli förhållandevis dyrt. Frågan om det borde komma till utförande undandrog sig därför arkitektens bedömning; avgörande för denna fråga var vilket värde man ur vårdsynpunkt kunde tillmäta den omständigheten att rymningar över gården praktiskt taget omöjliggjordes.

Fångvårdsstyrelsen beslöt, att bägge arbetena skulle komma till utförande. Under rivningen av gallervakten träffade man på en murken vägg — ett ej ovanligt äventyr vid ombyggnadsarbeten inom gamla anstalter. Arbetsledaren nödgades kalla på fångvårdsstyrelsens byggnadsinspektör, som efter en del bekymmer gav anvisning på en annan teknisk lösning än man ursprungligen tänkt sig. Sedan arbetena avslutats har någon rymning inte förekommit vare sig över gården eller genom centralvakten.

Exemplet — som inte är ett undantagsfall utan tvärtom typiskt; de »enkla» underhållsarbetena tar endast en mindre del av anslaget — torde utan kommentar visa att vårdsynpunkten såvitt angår fångvårdens fastigheter är det primära och att den byggnadstekniska sakkunskapen endast blir ett service-subjekt, som skall föreslå eller — som i exemplet — granska de tekniska lösningar, som flyter fram ur vårdens krav. Att under sådana omständigheter lägga avgörandet av frågor främst av vårdkaraktär hos den tekniska sidinstansen ter sig för mig excentriskt.

Exemplet torde vidare visa att det tänkta samrådet mellan de bägge centrala verken skulle krävas i praktiskt taget alla fall. Detta skulle innebära, att ärenden som nu avgörs med full sakkunskap av *ett* ämbetsverk i fortsättningen skulle få avgöras av *två*, av vilka det ena har full sakkunskap på både vård- och teknisk sida och det andra endast på den tekniska. Jag kan därför inte frigöra mig från uppfattningen, att majoritetsförslaget på denna punkt innebär förslag om införande av Parkinsons lag, vilken i övrigt i så hög grad är främmande både för svensk fångvård och för hela betänkandet i övrigt.

Exemplet torde ytterligare visa — och det var egentligen anledningen till att jag tog upp det — att underhållspersonalen, även om ansvaret för underhållsarbetena överförs till byggnadsstyrelsen, liksom nu måste vända sig till teknikerna när det gäller arbetenas tekniska sida. Därigenom kommer den att lyda under fångvårdsstyrelsen i sina vårduppgifter men under byggnadsstyrelsen såvitt angår den tekniska sidan av vårduppgiften byggnadsarbete. Att tjäna två herrar anses aldrig lätt, men i detta fall blir dubbelkommandot särskilt konfliktladdat.

På grund av det anförda anser jag att fångvårdsstyrelseutredningen bort föreslå att nuvarande anordning med fångvårdsstyrelsen som företrädare för och förvaltare av fångvårdsanstaltens byggnader och andra fasta egendomar skall bestå. Jag anser vidare att den av majoriteten föreslagna byggnadsinspektörstjänsten fyller ett varaktigt behov och därför bör upptagas såsom extra ordinarie.»

ÅTTONDE KAPITLET

Administrativa uppgifter

Fångvårdsstyrelsens administrativa uppgifter kan i stort sett uppdelas i följande grupper, nämligen

- allmänna organisationsärenden,
- anslagsärenden,
- personalärenden,
- kamerala ärenden,
- ombudsmannaärenden,
- upphandlingsärenden m. fl. ekonomiska ärenden,
- fastighetsärenden och
- klientelregistrering.

Slutligen bör i detta sammanhang även behandlas arbetsuppgifterna för viss servicepersonal, d. v. s. biträdes- och expeditionsvaktspersonal.

Av ovan nämnda ärendegrupper har utredningen behandlat allmänna organisationsärenden och ombudsmannaärenden i 3 kap.

Fastighetsärendena har berörts i 7 kap. såvitt gäller byggnadsfrågor. I övrigt innefattar dessa ärenden frågor om upplåtelse av tjänstebostäder och fastställande av hyresersättning för dessa samt om förvärv, avyttring, byte, arrende och andra förvaltningsåtgärder beträffande fångvårdens fastigheter.

Anslagsärendena omfattar äskanden om anslag för fångvårdens behov, fördelning och disposition av anslag, frågor om ändrad disposition av medel som anvisats för visst ändamål samt kontroll av medlens användning.

Personalärendena avser *dels* tjänstetillsättningar, förordnanden, avsked, pension, tjänstledighet, semester, tjänsteresor och matrikelföring beträffande styrelsens, de centrala nämndernas och skyddskonsulentorganisationens personal (sammanlagt omkring 200 befattningshavare), *dels* tjänstetillsättningar, avsked och pension för fångvårdsanstaltens personal (omkring 2 300 befattningshavare) ävensom tjänstledighet och semester för innehavare av högre tjänster vid anstalterna *och dels* löneklassplacering, löneklassuppflyttning, frågor angående militära tjänstgöringsförhållanden, personalredovisning och personalstatistik beträffande hela fångvårdens personal (sammanlagt omkring 2 500 befattningshavare).

De kamerala ärendena omfattar avlöningsuträkning för styrelsens, de centrala nämndernas och skyddskonsulentorganisationens personal, bokföring och kassarörelse med rapportering till riksräkenskapsverket, belast-

ningskontroll beträffande alla anslag till fångvården samt handledning och inspektion av räjongkamrerarnas verksamhet.

Upphandlingsärendena omfattar upphandling av vissa inventarier och andra förnödenheter utöver den som sker genom arbetsbyrån och de lokala förvaltningarna samt frågor om fastställande av standard eller kvalitet på artiklar som upphandlas av lokalförvaltningarna.

Klientelregistreringen representeras av straffregistret, centrala fångregistret och ett register över villkorligt dömda.

Arbetsuppgifter och organisation för en administrativ byrå

Utredningen har i 3 kap. föreslagit att allmänna organisationsärenden skall handläggas av byrådirektören på lag- och utredningsbyrån samt att denne även skall vara föredragande i fråga om fångvårdsstyrelsens äskanden om anslag till fångvården.¹

Straffregistrets nuvarande anknytning till administrativa byrån är rent formell. Med hänsyn till straffregistrets speciella uppgifter synes det lämpligen böra erhålla en självständig ställning och sålunda icke vara inordnat i någon särskild byrå i fångvårdsstyrelsen. Härvid bör även observeras att frågan huruvida straffregistret skall kvarligga hos fångvårdsstyrelsen eller överflyttas till statens kriminaltekniska anstalt för närvarande är föremål för utredning genom brottsregistreringsutredningen.

Övrig klientelregistrering bör såsom hittills vara förlagd till socialbyrån.

Handläggningen av återstående administrativa uppgifter bör ankomma på en administrativ byrå. Med hänsyn till ärendenas beskaffenhet synes denna lämpligen böra bestå av en personalsektion, en kameralsektion och en allmän sektion.

Personalsektionen

För personalärenden finns i fångvårdsstyrelsens fasta personalorganisation endast två tjänster på handläggningsplanet, nämligen byrådirektörstjänsten och förste byråsekreterartjänsten på administrativa byråns kanslisektion. Dessa är avsedda även för andra viktiga och omfattande uppgifter såsom organisationsärenden respektive ombudsmannaärenden. Den år 1956 genomförda dubbleringen på byråns byråchefstjänst har inneburit en viss förstärkning av denna personal eftersom innehavaren av byrådirektörstjänsten behöll åtskilliga personalärenden även efter det han erhållit förordnande såsom tillfällig extra byråchef och annan person förordnats å byrådirektörstjänsten. Därmed synes det dåvarande behovet av handläggningspersonal för dessa ärenden ha i stort sett blivit täckt.

Däremot visade det sig snart att den för nu ifrågakomna ärenden avsedda

¹ Se sid. 76.

biträdespersonalen, som bestod av en kansliskrivare och ett biträde rb, var otillräcklig inför den ökning av antalet dylika ärenden som var en följd av personalökning både i styrelsen, skyddskonsulentorganisationen och vid anstalterna. Utredningen hemställde därför i skrivelse den 29 maj 1957 till chefen för justitiedepartementet och i underdånigt remissyttrande den 30 september 1957 att kansliskrivartjänsten måtte dubbleras. Framställningen föranledde emellertid icke någon åtgärd. Till följd härav försämrades med tiden situationen i fråga om handläggningen av fångvårdsstyrelsens personalärenden på ett betänkligt sätt. De personalplaner som skulle tillämpas vid anstalterna från och med den 1 juli 1957, då ett icke ringa antal nya tjänster tillkom, var ej slutligt expedierade från fångvårdsstyrelsen förrän i januari 1958. Under mellantiden hade vid några anstalter missförstånd uppstått i fråga om det antal tjänster som stod till anstaltsledningens förfogande. Traktamentsersättningar hann icke utbetalas förrän långt — i ett fall ett helt år — efter det den traktamentsberättigande tjänstgöringen upphört. I detta läge fann sig fångvårdsstyrelsen på våren 1958 nödsakad att med anlitande av medlen till tillfällig arbetshjälp inrätta en sådan tillfällig kansliskrivarebefattning på kanslisektionen som utredningen hade åsyftat med sina förenämnda framställningar. Denna anordning medförde tämligen snart gynnsamma resultat i det att balansen i fråga om hithörande ärenden upphörde att växa och till och med kunde nedbringas något.

Emellertid kan numera icke heller den sålunda tillskapade organisationen fullt ut bemästra alla de arbetsuppgifter som sammanhänger med fångvårdsstyrelsens personalärenden. Detta kan knappast vara ägnat att förvåna om man beaktar att den på våren 1958 inrättade kansliskrivarebefattningen i själva verket hade behövts redan ett år tidigare samt att antalet personalärenden därefter undergått en ytterligare ökning. Det bör i detta sammanhang även framhållas att fångvårdens personalärenden i stor utsträckning är av besvärlig art. Med hänsyn till arbetsuppgifternas beskaffenhet kan man sålunda i allmänhet i anställningsfrågor icke nöja sig med en formell prövning; man måste därutöver så långt möjligt även göra en bedömning av sökandes personliga lämplighet för tjänstgöring inom fångvården. Ytterligare må nämnas att reglerna angående rätt för befattningshavare vid fångvården att tillgodoräkna tidigare tjänstgöring av annat slag ofta ger upphov till problematiska tillämpningsfrågor. Slutligen är arbetsbelastningen på fångvårdens personal synnerligen ojämn och periodvis så stark att det uppstår risk för allvarlig överanstängning av personalen.

Enligt utredningens bedömande kan därför icke någon av kansliskrivarna undvaras under överskådlig tid. I stället bör ytterligare förstärkning av beredningspersonalen ske. Ifråga om handläggningspersonal torde det däremot förslå med endast en tjänsteman, om denne får helt ägna sig åt personalärenden och erhåller tillräcklig beredningshjälp.

Personalsektionen bör därför ha följande personaluppsättning.

Sektionschefen bör vara förste byråsekreterare A 23 och ha till uppgift att föredraga och efter delegation i vissa fall besluta i enskilda personalärenden såsom tjänstetillsättningar, förordnanden å befattningar inom fångvården, frågor om befattningshavares avsked, pension, tjänstledighet, semester och tjänsteresa, allt i den mån sådana beslut ej ankommer på linjens personal.

Till hans förfogande bör stå *dels* en på denna sektion placerad amanuens, vilken emellertid är avsedd att i stort sett lika fördela sin tjänstgöring mellan personalsektionen och allmänna sektionen, *dels* två kansliskrivare och *dels* ytterligare en kansliskrivare, som skall vara placerad på allmänna sektionen men ägna ungefär hälften av sin arbetstid åt vissa slag av personalärenden.

Amanuensen bör ha till uppgift att bereda större och tidsödande ärenden utanför den löpande rutinen såsom vidlyftigare tjänstetillsättningsärenden.

En av de på personalsektionen placerade kansliskrivarna bör ha till uppgift att uppsätta beslut om förordnanden m. m. samt uppgöra meritsammansställningar och ombesörja kontakten med linjens personal m. fl. beträffande vikarier m. m.

Den andra kansliskrivaren på personalsektionen bör ha till uppgift att föra fortlöpande tjänsteförteckningar samt handha matrikelföring och personalredovisning, allt beträffande fångvårdsstyrelsens, de centrala nämndernas och skyddskonsulentorganisationens personal, ävensom bereda frågor om fångvårdspersonalens militära tjänstgöringsförhållanden, iordningställa personalstatistik, bl. a. för riksräkenskapsverkets räkning, och i övrigt biträda sektionschefen i det löpande arbetet.

Med hänsyn till hittills gjorda erfarenheter synes det lämpligt att dessa båda kansliskrivare avlastas arbetet med beredningen av ärenden angående löneklassplacering och löneklassuppflyttning. På grund av arbetsuppgifternas beskaffenhet bör emellertid även dessa handhas av tjänsteman med lägst kansliskrivares tjänsteställning. De torde dock icke kunna antagas kräva mer än ungefär halva arbetstiden för en kansliskrivare. På grund härav har utredningen funnit sig böra föreslå att man för dem utnyttjar en kansliskrivare som i övrigt skall svara för vissa arbetsuppgifter på allmänna sektionen, där tjänsten även bör vara placerad.

Syftet med utredningens förslag att två tjänster — en amanuens tjänst och en kansliskrivartjänst — skall delvis utnyttjas inom både personalsektionen och allmänna sektionen har icke enbart varit att åstadkomma en lämplig fördelning av de löpande göromålen. Utredningen har även avsett att genom den partiella personalunionen bibringa dessa arbetsenheter en något större elasticitet i fråga om arbetskraften än man eljest skulle erhålla. Vid tillfälliga ökningar av arbetstrycket på en av sektionerna torde det nämligen med den föreslagna organisationen på ifrågakomna sektion uppstå en nära nog automatisk kraftsamling i och med att den gemensamma personalen då tages i anspråk i ökad utsträckning av chefen för denna sektion.

Kameralsektionen

Vad härefter beträffar de kamerala ärendena har utredningen funnit vissa jämkningar böra genomföras i det praktiska förfarandet såvitt avser nu förekommande bokförings-, kassa- och redovisningsgöromål. Det är här särskilt fråga om att avveckla viss nu förekommande dubbelbokföring inom fångvårdsstyrelsen. Utredningen har även övervägt att föreslå införande av maskinell bokföring i styrelsen men kommit till den uppfattningen att denna fråga bör upptagas till förnyad prövning först sedan en rationalisering av det tekniska förfarandet i övrigt ägt rum.

Enligt den nu rådande arbetsfördelningen inom fångvårdsstyrelsen har kamreraren att i icke ringa utsträckning handlägga centrala upphandlingsärenden. Denna anordning synes böra bibehållas med hänsyn till inom fångvården rådande särskilda förhållanden. I betraktande härav samt av den betydande utvidgning som fångvården genomgått sedan kamrerarens löneställning senast prövades och jämväl av kamrerarens självständiga ställning bör hans tjänst uppflyttas från 21 till 23 lönegraden. Det må i detta sammanhang erinras om att enligt proposition nr 158 till 1958 års riksdag en sådan uppflyttning skett i fråga om kamrerartjänsterna vid Alnarps lantbruksinstitut och vid sjöfartsstyrelsen.

Efter bl. a. dessa överväganden har utredningen funnit sig böra föreslå följande personalorganisation för kameralsektionen.

Såsom sektionschef bör tjänstgöra en kamrerare A 23 med uppgift bl. a. att handlägga ärenden angående medelsanvisning och utanordning, bokföring, kassarörelse och bokslut, utöva belastningskontroll beträffande anslag till fångvården, handlägga viktigare ärenden angående centralupphandling som ej ankommer på arbetsbyrån,² utarbeta och föredraga omkostnadsstaten samt handleda och inspektera räjongkamrerarnas verksamhet.

Sektionen bör därutöver omfatta

en bokhållare A 15 med uppgift att svara för viss intern kontroll av anstaltens räkenskaper, handlägga ärenden angående förskott till skyddskonsulenter och arvoden till övervakare m. fl. samt även i övrigt biträda med kamrerargöromål och vid behov tjänstgöra som kamrerarens ställföreträdare,

en kassör A 10 som skall ombesörja kassarörelsen samt vissa bokförings- och redovisningsgöromål,

en kontorist A 9 med uppgift att verkställa avlöningsuträkning för fångvårdsstyrelsens, de centrala nämndernas och skyddskonsulentorganisationens befattningshavare (sammanlagt omkring 200), handlägga ärenden angående statens intressekontor och införsel i befattningshavares lön även-

² Övriga ärenden angående centralupphandling som ej avser arbetsdriftens behov skall enligt utredningens förslag handläggas av sektionschefen på allmänna sektionen (se nedan sid. 177).

som sjukförsäkringsfrågor samt upprätta sammanställningar till grund för styrelsens äskanden om avlöningsanslag,

ett kanslibitråde A 7 med uppgift att handha styrelsens egen bokföring samt att biträda bokhållaren med granskningen av anstaltarnas räkenskaper m. m. samt

två biträden rb, av vilka ett är avsett att biträda i arbetet på styrelsens egen bokföring och med skriftväxling i anslutning till granskningen av anstaltarnas räkenskaper m. m. medan det andra skall svara för utskrift av postgiroanvisningar, vilka förekommer i stort antal, samt andra speciella skrivgöromål på kameralsektionen.

Allmänna sektionen

Till allmänna sektionen bör hänföras andra anslagsärenden än anslagsäskandena, vilka tillagts lag- och utredningsbyråns utredningssektion. På administrativa byråns allmänna sektion bör även handläggas de på administrativa byrån ankommande centralupphandlingsärenden som icke ombesörjs av kamreraren. Hit bör vidare föras ärenden angående underhåll och andra förvaltningsåtgärder beträffande fångvårdens fastigheter samt vissa uppgifter i fråga om registrering och förvaring av handlingar.

Registrering av handlingar sker för närvarande på administrativa byrån, på socialbyrån, på arbetsbyrån och på straffregistret. Var och en av dessa enheter har sitt eget system för diarieföring och aktförvaring. De spörsmål som i detta sammanhang först anmäler sig är dels huruvida all registrering av handlingar som sker är nödvändig och dels om icke både denna och förvaringen av handlingar bör ordnas centralt eller om man åtminstone icke bör i dessa hänseenden genomföra ett enhetligt system.

Man kan då redan från början konstatera att någon helt central registrering och förvaring av handlingar icke gärna kan komma i fråga. Både straffregistret och arbetsbyrån bör på grund av sina speciella uppgifter svara för både diarieföring och aktförvaring beträffande sådana ärenden som uteslutande hänför sig till deras uppgifter. Vad angår straffregistret har utredningen vidare med hänsyn till brottsregistreringsutredningens verksamhet funnit sig sakna anledning att taga ställning till frågan om lämpligheten av det där tillämpade registreringssystemet. Utredningen har icke heller ansett sig böra göra några sådana bedömanden i fråga om arbetsbyrån, där förfarandet i berörda hänseenden torde huvudsakligen dikteras av affärstekniska synpunkter. Den följande diskussionen avser därför endast formerna för registrering och förvaring av handlingar i ärendena vid administrativa byrån och den av utredningen föreslagna lag- och utredningsbyråns ärenden samt sådana till socialbyrån hörande ärenden som icke gäller enbart klientelregistrering.

Av dessa ärenden diarieför registratorn på administrativa byrån förutom denna byrås ärenden även nådeärenden och ärenden angående villkorlig frigivning. Övriga socialbyråärenden — dvs. dels andra ärenden för förstärkta fångvårdsstyrelsen än sådana som gäller villkorlig frigivning och dels ärenden angående klagomål från intagna i behandlingsfrågor³ och ytterligare några mindre ärendegrupper — registreras på socialbyrån.

För registreringen av handlingar på administrativa byrån används ett deldiarium för envar av följande ärendegrupper, nämligen allmänna kansliärenden, ärenden angående styrelsens och skyddskonsulentorganisationens personal, ärenden angående anstalternas personal, kameralärenden beträffande anstalterna, övriga kameralärenden, nådeärenden och ärenden angående villkorlig frigivning. Varje deldiarium har sin egen nummerserie. Till deldiarierna för personalärenden och socialbyråärenden föres vissa kompletterande alfabetiska register. I andra deldiarier är olika delar av respektive nummerserie reserverad för olika undergrupper av ärenden.⁴ I övrigt är diarieföringen rent kronologisk.

Någon skriftlig instruktion om vad som skall diarieföras finnes ej. Vid bestämmandet av huruvida en handling med hänsyn till art och innehåll skall diarieföras eller ej spelar därför praxis en avgörande roll. Denna synes emellertid ha varit något ojämn. Särskilt beträffande de administrativa ärendena, vilka förekommer i stor mängd och har ett mångskiftande innehåll, förefaller diarieföringen i sin nuvarande form icke helt rationell.

Enligt utredningens mening bör den decentraliserade diarieföringen bibehållas. Vidare bör de straffregisterärenden och socialbyråärenden som nu registreras på administrativa byrån samt lag- och utredningsbyrås ärenden diarieföras hos respektive arbetsenhet. Varje byrå och motsvarande arbetsenhet bör själv svara för förvaringen av akterna i sina ärenden.

Vidare synes registreringen av handlingar på administrativa byrån kunna begränsas. Sålunda torde det ej vara erforderligt att diarieföra t. ex. förfrågningar angående utsikterna att erhålla anställning inom fångvården, bevis om lämplighet för fortsatt sådan anställning, semester- och tjänstledighetsansökningar samt tjänstgöringsbetyg och tolkningsuttalanden i individuella fall angående avlöningsförmåner m. m. I fråga om dylika handlingar torde det få anses tillfyllest om de får en systematisk förvaring exempelvis genom att de samlas i alfabetisk ordning i en pärm.

Registreringen av handlingar bör inom fångvårdsstyrelsen och de centrala nämnderna ordnas så enhetligt som möjligt. Den bör grundas på ett sak-

³ Innefattar klagomål påstående om felaktigt förfarande av befattningshavare, betraktas det som disciplinärende.

⁴ Såsom exempel härpå kan anföras följande undergrupper i deldiariet för allmänna kameralärenden:

Anslagsäskanden	1—100
Översändande av SFS	101—150
Upphandlings- och blankettrekvisition	151—220

registreringssystem och den kronologiska registreringen bör inskränkas till ärenden som måste bevakas med hänsyn till fatalier e. d. Sakgruppsindelningen bör bygga på decimalklassificeringsprincipen så att man för hela fångvårdsstyrelsen utgår från högst 10 huvudgrupper och under var och en av dem har erforderligt antal undergrupper, högst 10 i varje omgång. Utarbetandet av gruppbezeichnungarna bör föregås av en noggrann inventering av förekommande ärendetyper och utföras i samråd med statens organisationsnämnd.

Det bör även så långt möjligt användas enhetliga tekniska registreringsanordningar. Det som härvidlag synes lämpligast är — såsom berörts i 5 kap. — sådana numera inom statsförvaltningen allmänt förekommande blankettsystem som tillåter samtidig utskrift i ett och samma ärende av registreringshandlingar för användning i radhålsregister av olika slag. För fångvårdsstyrelsens del torde det närmast bli fråga om den blankettyper, som består av en A 4-sida, som är indelad i tre genom perforering åtskilda fält, vart och ett avsett för registrering av ett ärende.

Av den föregående redogörelsen har framgått att registratören på fångvårdsstyrelsens administrativa byrå huvudsakligen fungerar som registrator endast för denna byrå. Detta skulle bli än mer påtagligt efter den ovan föreslagna omläggningen. Hon har emellertid även hand om den centrala postöppningen, vid vilken hon har att bedöma till vilka arbetsenheter inkomna försändelser skall anses höra, samt distributionen till styrelsens övriga arbetsenheter av handlingarna i ärenden som icke skall handläggas på administrativa byrån. Vidare intager hon utåt ställningen såsom verksam registrator och kommissionär. Hon får sålunda i stor utsträckning mottaga och besvara sådana förfrågningar och framställningar från myndigheter, press och allmänhet, som brukar riktas till dylika befattningshavare. Utredningen har därjämte förutsatt att hon skall bistå övrig personal, som sysslar med registrering av handlingar, med råd och anvisningar och öva viss tillsyn över denna verksamhet. Med hänsyn till angivna förhållanden bör man för ifrågavarande uppgifter bibehålla en kansliskrivartjänst A 10.

Ehuru administrativa byråns registrator har ett tillfälligt biträde rb till sitt förfogande nödgas hon regelbundet arbeta på övertid i betydande utsträckning. Den av utredningen föreslagna omläggningen av diarieföringen skulle innebära ett framsteg i fråga om reda och överskådlighet samt en viss arbetsbesparing. Det synes emellertid icke tillrådigt att antaga att det i sistnämnda hänseende skulle vinnas mer än att registratorn skulle bli befriad från regelbundet övertidsarbete. Registratorn bör därför även i fortsättningen ha ett biträde rb till sitt förfogande.

Med hänsyn till vad sålunda anförts bör allmänna sektionen erhålla följande organisation.

Som sektionschef bör tjänstgöra en förste byråsekreterare A 21. Denne bör ha till uppgift att utarbета förslag till beslut om fördelning och disposition av medel som ställts till fångvårdens förfogande och utöva kontroll över medlens användning, att efter den arbetsfördelning med kamreraren, som föranleds av omständigheterna vid varje tidpunkt, handlägga på fångvårdsstyrelsen ankommande centrala upphandlingsärenden som icke avser arbetsdriftens behov, att bereda ärenden angående upplåtelse av och hyressättning för tjänstebostäder, arrende- och andra förvaltningsfrågor rörande fångvårdens fastigheter och frågor om avskrivning av brist i proviant eller andra artiklar samt att fullgöra vissa andra utredningsuppgifter.

På allmänna sektionen bör även upptagas den byggnadsinspektör Ag 21 som utredningen i 7 kap. föreslagit skola tillföras fångvårdsstyrelsen.

Vidare bör på sektionen placeras en kansliskrivare A 10 med uppgift att biträda med dispositionsbokföring beträffande anslag till underhålls-, reparations- och annan byggnadsverksamhet samt med ärenden angående hyressättning för tjänstebostäder. Denna kansliskrivare bör därjämte ha till uppgift att lämna visst biträde åt chefen för personalsektionen i enlighet med vad utredningen ovan anfört.

Till allmänna sektionen bör slutligen föras ovan berörda registreringspersonal om en kansliskrivare A 10 och ett biträde rb.

Klientelregistrering

I fångvårdsstyrelsen ingår två arbetsenheter som huvudsakligen sysslar med klientelregistrering, nämligen straffregistret och centrala fångregistret.

Straffregistret

Beträffande straffregistrets historia och uppgifter samt rättsliga reglering torde få hänvisas till strafflagberedningens betänkande med förslag till enhetligt frihetsstraff m. m.⁵

Straffregistrets personal redovisas för närvarande på administrativa byrån men dess verksamhet är fullt självständig och helt skild från verksamheten på denna byrå i övrigt utom såvitt gäller diarieföring av en liten grupp straffregisterärenden.

Frågan om var straffregistret bör vara förlagt har, såsom tidigare berörts, under det sista decenniet övervägts i samband med olika utredningar.

Den första av dem utfördes genom *statens organisationsnämnd*, som efter sin organisationsundersökning vid fångvårdsstyrelsen i slutet av 1948 föreslog att straffregistret skulle överföras till kriminaltekniska anstalten för att samordnas med ett där fört register av till stor del likartat innehåll.

⁵ SOU 1953: 17 sid. 167 f. och 158 f.

I ett av de s. k. *PU-sakkunniga*⁶ den 10 september 1952 avgivet betänkande⁷ tillstyrktes att den av organisationsnämnden föreslagna överflyttningen snarast kom till stånd.

Strafflagberedningen, som bl. a. hade fått i uppdrag att inkomma med förslag rörande ändring i bestämmelserna om registrering av brott och förseelser i syfte att bereda individen skydd mot överdrivet registreringsväsende på detta område, redovisade sina härav föranledda överväganden angående straffregistret i sitt förenämnda betänkande med förslag till enhetligt frihetsstraff. Beredningen uttalade därvid att det med hänsyn till olikheten i ändamål mellan straffregistret och kriminaltekniska anstaltens register uppenbarligen icke vore någon som helst mening med att samman slå dem och ej heller förelåg tillräckliga skäl för en sådan teknisk samordning att de kunde ställas under gemensam ledning. Tvärtom talade enligt beredningens mening de alldeles övervägande skälen för att låta straffregistret kvarbli hos fångvårdsstyrelsen.⁸

Kriminalstatistikutredningen förklarade att det för dess del saknade betydelse om straffregistret vore förlagt till statistiska centralbyrån, kriminaltekniska anstalten eller fångvårdsstyrelsen.⁹

Sedan strafflagberedningen hemställt om befrielse från att ytterligare befatta sig med brottsregistreringen, har chefen för justitiedepartementet den 16 mars 1956 tillsatt ytterligare en utredning för översyn av sådan registrering. Enligt direktiven för denna utredning, som antagit benämningen *brottsregistreringsutredningen*, har den att ånyo överväga vilka möjligheter som finns att samordna straffregistret och det hos kriminaltekniska anstalten förda registret.¹⁰ Denna utredning pågår alltjämt.

Med hänsyn till brottsregistreringsutredningens verksamhet och utredningsuppdrag har fångvårdsstyrelseutredningen funnit sig sakna anledning att framlägga något definitivt förslag till omorganisation av straffregistret.

De iakttagelser som utredningen gjort vid sina undersökningar av arbetsförhållandena på straffregistret har emellertid givit anledning till vissa reflexioner.

Straffregistrets huvuduppgifter är att mottaga, granska och registrera straffuppgifter samt att på rekvisition av domstolar, polismyndigheter och vissa andra myndigheter samt enskilda, som ämnar emigrera eller av annan anledning kan visa sig behöva utdrag av straffregistret, expediera sådana utdrag. Härjämte har straffregistret att inleverera omfattande och viktiga uppgifter till den svenska rättsstatistiken.

Såsom berörts under 2 kap. är straffregistret en av de arbetsenheter i

6 Av chefen för inrikesdepartementet tillkallade sakkunniga för utredning av vissa frågor angående tidningen Polisunderrättelser.

7 Stencilerat.

8 SOU 1953: 17 sid. 183.

9 SOU 1954: 35 sid. 164.

10 Ang. direktiven se 1957 års riksdagsberättelse I Ju: 38.

fångvårdsstyrelsen vars arbetstryck påverkas mest i samband med en stegring av fångantalet. Under 1949, då medeltalet intagna var 2 300, inkom omkring 11 600 straffuppgifter samt expedierades omkring 33 300 utdrag. Under 1958 har medeltalet intagna varit 4 300 eller omkring 85 procent mer än 1949, medan antalet ut- och ingående expeditioner av nämnda slag uppgått till sammanlagt 95 460 eller omkring 110 procent mer än 1949. Den största ökningen faller på de arbetskrävande utdragen angående personer som förekommer i registret.

1949 bestod straffregistrets personal av en byrådirektör (Ca 31) Ao 24, en aktuarie (Ca 24) Ao 18 och 4 biträden eller sammanlagt 6 tjänstemän. Efter tjänsteförändringar och personalförstärkningar av olika slag omfattade registrets personal 1957 en byrådirektör Ao 24, en förste aktuarie Ao 21, en tillfällig amanuens rb, ett kanslibitråde Ao 7 och 5 biträden rb, varav ett tillfälligt, eller tillhopa 9 befattningshavare. I denna organisation företog fångvårdsstyrelsen — såsom berörts i 1 kap. — under 1958 vissa omdispositioner, vilka slutligen kom att innebära att en av biträdestjänsterna ersattes med en provisorisk kansliskrivarebefattning. Någon förändring av personalmängden skedde emellertid icke, varför straffregistrets personaluppsättning vid utgången av 1958 ej var mer än 50 procent större än 1949.

Den bristande överensstämmelsen mellan ökningen av arbetsmängd och personal har varit så mycket mer betänklig som straffregistret alltjämt har »en mycket gammaldags uppläggning, som gör arbetet därstädes mera omständligt och tungrott än som borde vara fallet».¹¹ Ett annat förhållande som gör straffregistret särskilt känsligt för ökningar i arbetsmängden är att det författningsenligt åligger straffregistret att expediera begärda utdrag senast dagen efter det rekvisition inkommit; man kan därför icke själv jämna ut arbetstrycket genom att skjuta upp ärenden till dagar med mindre tillströmning av arbete. Till följd av dessa omständigheter har arbetsläget på straffregistret varit brydsamt under hela den tid fångvårdsstyrelseutredningen varit i verksamhet.

I anledning härav har utredningen noga övervägt vilka åtgärder som skulle kunna vidtagas för att underlätta arbetet utan föregripande av brottsregistreringsutredningens slutliga organisationsförslag. Då detta enligt vad fångvårdsstyrelseutredningen under hand erfarit i fråga om de tekniska anordningarna väsentligen skulle komma att innebära förändring endast beträffande straffregistrets alfabetiska sökregister, har det icke synts föreligga något hinder mot att rationalisera *dels* metoderna för framställning av straffregisterutdrag och *dels* aktförvaringssystemet.

I förstnämnda hänseende har utredningen övervägt att föreslå omedelbar övergång till användning av någon fotokopieringsmetod, åtminstone såvitt anginge längre utdrag. De genom fotokopiering framställda kopiorna

¹¹ Citatet är hämtat från fångvårdens organisationskommittés betänkande den 30 september 1954 med förslag till organisation för fångvårdsstyrelsen (stencilerat).

skulle visserligen icke komma att uppfylla gällande krav på arkivvärdighet men utredningen räknade med möjligheten av att kunna utverka ett upphävande av detta krav. Utredningen erfor emellertid, att statens organisationsnämnd av driftskostnadskäl icke kunde förväntas tillstyrka annan fotokopieringsmetod än ljuskopiering. För att denna metod skulle medföra avsedd effekt skulle straffregistrets blanketter för straffregisterutdrag behöva revideras så att de blev ensidiga. Att kunna utverka en sådan blankettrevision innan frågan om kriminalstatistikens slutliga utformning avgjorts, bedömde utredningen såsom utsiktslöst och utredningen fann sig därför nödsakad att överge tanken på en omedelbar övergång till fotokopiering.

Registerakterna förvaras nu i kartonger med 100 akter i varje kartong. Flertalet kartonger väger omkring 6 kilogram. Varje dag måste ett par hundra kartonger tagas fram och sättas tillbaka på sina platser. En del av kartongerna är placerade på hyllor med en höjd av 2,5 respektive 3 meter över golvet.

I underdånigt remissyttrande den 1 mars 1957 uttalade utredningen att det på straffregistret borde införas bekvämare förvaringsmetoder. Vad utredningen närmast avsett var plåtskåp med utdragbara lådor för hängmappar. Då det emellertid måste taga åtskillig tid innan en sådan omläggning kunde komma till stånd, tillstyrkte utredningen ett av fångvårdsstyrelsen framfört yrkande om att straffregistrets personal skulle omedelbart förstärkas med en tillfällig expeditionsvakt med uppgift att befria den kvinnliga personalen från det fysiskt ansträngande arbetet med framtagande och återinsättande av registerkartonger. Sedermera kom emellertid utredningen till den uppfattningen att den av utredningen ifrågasatta omläggningen av förvaringsmetoderna skulle komma att kräva så stora kostnader för nya förvaringsanordningar och för extra personal under omläggningstiden att det knappast kunde förväntas att statsmakterna skulle vara beredda att anvisa de för omläggningen erforderliga medlen förrän frågorna om straffregistrets förläggning och kriminalstatistikens framtida utformning slutligen avgjorts. På grund härav har utredningen avstått från att under utredningstiden framlägga något konkret förslag i fråga om nya förvaringsanordningar. I stället upprepade utredningen i skrivelse den 29 maj 1957 till chefen för justitiedepartementet förslaget om en tillfällig expeditionsvakt på straffregistret. I denna skrivelse föreslog utredningen även att styrelsens allmänna avdelning skulle förstärkas med en tillfällig expeditionsvakt. Båda förslagen framfördes ånyo i underdånigt remissyttrande den 30 september 1957 över fångvårdsstyrelsens petita till 1958 års riksdag. De vann då bifall i så måtto att fångvårdsstyrelsen från och med den 1 juli 1958 erhöi en tillfällig expeditionsvaktstjänst.¹² Denna förlades till en början till straffregistret men den blev i slutet av 1958 helt utnyttjad för allmänna expeditionsvaktsgöröml.

¹² II ht 1958 sid. 91.

För den tid som återstår till dess frågan om straffregistrets förläggning slutligen avgjorts måste åtgärder vidtagas för att straffregistret skall fort-löpande kunna fullgöra sina viktiga funktioner utan en sådan överbelastning av personalen att arbets säkerheten och personalens hälsa äventyras. Man kan härvidlag till en början tänka sig vissa rationaliseringar av de tekniska anordningarna av den art som utredningen ovan diskuterat och som enligt utredningens mening icke skulle föregripa resultatet av brotts-registreringsutredningens verksamhet.

I stället för ljuskopiering skulle metoden med snabbkopiering övergångs-vis kunna komma till användning. Med denna metod kan tvåsidiga handlingar kopieras och någon omredigering av blanketterna till straffregisterutdrag skulle därför tills vidare ej behöva ske för nu ifrågakomna ändamål. Även denna metod förutsätter ett upphävande av arkivvärdighetskravet beträffande straffregisterutdrag. Enligt utredningens mening skulle en sådan åtgärd icke vara ägnad att inge betänkligheter. Utdragen grundar sig ju på ett register som är upprättat på arkivvärdigt papper och förvaras på betryggande sätt. Det må i detta sammanhang erinras om att statens organisationsnämnd i sin Rapport II den 16 mars 1956 rörande undersökningar vid de statliga domstolarna ifrågasatt om icke bl. a. straffregisterutdrag bör få utgallras ur domstolsarkiven.¹³ Om arkivvärdighetskravet häves någorlunda snabbt, bör man icke tveka att till en början anskaffa en sådan snabbkopieringsmaskin som erfordras för kopiering av tvåsidiga blanketter. Utformandet och fastställandet av de nya blanketter som kan föranledas av en omläggning av kriminalstatistiken torde draga åtskillig tid. Enligt utredningens beräkningar skulle man med den av utredningen åsyftade snabbkopieringsapparaten på ett år erhålla en kostnadsbesparing som skulle betydligt överstiga både anskaffningskostnaden och årets driftskostnader. Sedan nya, ensidiga blanketter fastställts, kan man övergå till en i längden driftsbilligare ljuskopieringsmaskin. Den först anskaffade maskinen kan därvid antingen utnyttjas för annat kopieringsarbete inom fångvårdsstyrelsen eller överlåtas på annan myndighet.

En omläggning av förvaringsanordningarna för registerakterna till plåt-skåp med lådor för hängmappar eller något liknande system måste vara till fördel var straffregistret än kommer att förläggas. Kostnaderna för en sådan omläggning kan visserligen antagas bli tämligen stora men dels är det fråga om engångskostnader och dels kan även dessa i längden beräknas medföra en betydande årlig besparing.

Under tiden till dess nyssnämnda rationaliseringsåtgärder hinner genomföras bör straffregistret erhålla ytterligare personalförstärkningar. Därvid bör i första hand den provisoriskt inrättade kansliskrivarbefattningen ersättas med en kansliskrivartjänst Ag 10, varigenom den för kansliskrivarbefatt-

13 Stencilerad; sid. 31.

ningen utnyttjade biträdeslönen kommer att frigöras för sitt egentliga ändamål. Härjämte bör vid straffregistret inrättas en tillfällig kanslibiträdets-tjänst och en tillfällig expeditionsvaktstjänst, båda Ag 7. Med hänsyn till de krav i fråga om noggrannhet och omdöme som måste ställas på straffregistrets biträdespersonal har utredningen övervägt att även föreslå utbyte av en av de nuvarande biträdestjänsterna rb mot en kanslibiträdets-tjänst. Utredningen har emellertid avstått härifrån med hänsyn till att det nu endast är fråga om en provisorisk organisation i avbidan på att statsmakterna slutligen tager ställning till spörsmålen om var straffregistret skall vara förlagt samt angående registrets tekniska anordningar och dess personalorganisation.

Om under mellantiden straffregistrets arbetsuppgifter skulle komma att ökas på det sätt som skulle följa av ett genomförande av kriminalstatistik-utredningens förslag,¹⁴ kommer detta att medföra behov av ytterligare personalförstärkningar. Detta behov har av fångvårdsstyrelsen beräknats till en förste aktuarie och ett kanslibitråde under 6 månader för förberedelse- och omlägningsarbeten samt därefter en kansliskrivare, ett kanslibitråde och ett biträde rb.

Med hänsyn till att utredningens ovan redovisade överväganden avser endast en provisorisk organisation har utredningen funnit sig sakna anledning att uttala sig om huruvida byrådirektörstjänsten på straffregistret på sätt Sveriges juristförbund påyrkat samt fångvårdsstyrelsen föreslagit i petita till 1955 och 1956 års riksdagar bör uppflyttas från lönegrad (31) 24 till lönegrad (33) 26.

Centrala fångregistret

Detta register inrättades 1938 huvudsakligen för att fångvårdsstyrelsen skulle få »möjlighet att på ett helt annat sätt än tidigare övervaka, leda och taga ansvar för att varje fånge — — — erhåller en för honom lämpad behandling».¹⁵ För detta ändamål skulle de intagna undan för undan registreras på sådant sätt att man sedermera skulle snabbt kunna få veta vid vilken anstalt vederbörande vore intagen eller var han avtjänat straff. Vidare fick centrala fångregistret till uppgift att omhändertaga och systematiskt förvara berättelser över sådana verkställighetsundersökningar som tidigare utfördes beträffande straff- och fängelsefångar med minst sex månaders strafftid samt förvarade och ungdomsfängelseelever. Vid tillkomsten av centrala fångregistret stod det emellertid också klart att man genom inrättandet av ett sådant register skulle erhålla en bättre överblick över belägningsförhållandena vid anstalterna och underlag för klientelundersökningar av olika slag.

Personalen på centrala fångregistret utgjordes under de första åren enligt uppgift av en amanuens och några skrivbiträden.

14 SOU 1954: 35 sid. 164 f.

15 Citatet är hämtat ur numera byråchefen Torsten Erikssons artikel i Svensk juristtidning 1938 sid. 438.

Registret har sedermera väsentligt utvidgats beträffande såväl omfattningen av dess material som dess funktioner. Den 1 januari 1945, då gällande lag om villkorlig frigivning trädde i kraft, togs ett första steg mot tillskapandet av den fångvårdens aktcentral som centrala fångregistret numera är avsett att vara. Då föreskrevs nämligen att de vid verkställighetsanstalterna förvarade personhandlingarna angående intagen, vilka vid villkorlig frigivning skulle överlämnas till vederbörande skyddskonsulent, efter prøvotidens slut skulle förvaras av centrala fångregistret såsom personakter. I samband med räjongsystemets genomförande fullföljdes detta program; sedan den 1 oktober 1954 har centrala fångregistret fått mottaga personhandlingar beträffande alla som efter nämnda dag frigivits från anstalter för vanligt fångförvar och den 1 januari 1957 har detta utsträckts till att gälla även dem som frigives från ungdoms- och säkerhetsanstalter. Vidare har registret i snabbt ökad omfattning utnyttjats såväl av fångvårdsstyrelsen som av andra myndigheter såsom upplysningskälla vid undersökningar av olika slag rörande brottslighet, kriminalvårdsklienteletets beskaffenhet m. m.

Såsom förut nämnts¹⁶ överflyttades 1949 ärenden angående straffdoms befordran till verkställighet från länsstyrelserna till fångvårdsstyrelsen. Registreringen av dylika ärenden förlades av praktiska skäl till centrala fångregistret. Dess personal fick även svara för beredning av dessa ärenden. Denna del av centrala fångregistret har det befunnits lämpligt att benämna V-registret (V för verkställighet), medan återstoden av centrala fångregistret eller m. a. o. det egentliga centrala fångregistret kan kallas I-registret (I för intagna).

»V-registret» är sålunda icke något annat än en specialregistrering av en av juridiska sektionens väsentligaste ärendegrupper. På detta register sker icke någon registrering av intagna; i och med att den dömde intagits för verkställighet omregistreras han till I-registret. »V-registret» är därför rätteligen att betrakta som en del av juridiska sektionens kansli. Så har också skett i de i 1 kap. återgivna uppställningarna över fångvårdsstyrelsens personaluppsättning 1955 och 1958.¹⁷ »V-registrets» personal, en kansliskrivare och ett biträde rb, har där redovisats på juridiska sektionen. I fråga om denna personal har utredningen i 3 kap. föreslagit utökning med en halv biträdes-tjänst.¹⁸

Vid tiden för den av statens organisationsnämnd år 1948 utförda organisationsundersökningen i fångvårdsstyrelsen omfattade hela centrala fångregistrets personal en förste amanuens och 8 biträden rb.¹⁹ Enligt organisationsnämndens beräkningar borde man efter genomförandet av vissa av nämnden och decentraliseringsutredningen framlagda rationaliseringsför-

¹⁶ Se ovan sid. 14 och 61.

¹⁷ Sid. 38 och 47.

¹⁸ Sid. 72 f.

¹⁹ Organisationsnämnden har angivit biträdesantalet till 9. Ett av biträdena var emellertid avsett för registret över villkorligt dömda, vilket numera ej föres vid centrala fångregistret. Se härom nedan.

slag kunna minska antalet biträden med 3. I proposition nr 128/1949 framhöll emellertid departementschefen att den av organisationsnämnden föreslagna omläggningen icke kunde genomföras förrän under budgetåret 1950/51 och att någon omedelbar begränsning av registrets personal därför ej var påkallad.²⁰

Sedan räjongplanen i princip godtagits av statsmakterna, avgav fångvårdens organisationskommitté förslag till metoder och anordningar för registreringen av intagna på anstalterna och på det egentliga centrala fångregistret. Dessa förslag, som fastställdes av Kungl. Maj:t, innebar i fråga om registreringsanordningar att intagnings- och avgångskorten skulle ersättas med särskilda registerkort och att personhandlingarna skulle förvaras på centrala fångregistret endast då i handlingarna avsedda personer icke är föremål för kriminalvård av något slag.

Då fångvårdens organisationskommitté på hösten 1954 verkställde sin översyn av fångvårdsstyrelsens organisation i samband med att räjongplanen började genomföras,²¹ omfattade hela centrala fångregistrets personalen amanuens, en kansliskrivare, 2 kanslibiträden²² och 5 biträden rb.

Kommittén föreslog »med hänsyn till de ändrade arbetsuppgifterna» att amanuens tjänsten och 2 av biträdestjänsterna skulle utgå.²³ Kommittén förklarade sig därvid förutsätta att den på anstaltsvårdsektionen tjänstgörande amanuensen rb skulle utöva nödig tillsyn över centrala fångregistret. Förslaget framlades i statsverkspropositionen till 1955 års riksdag²⁴ och lämnades därvid av riksdagen utan erinran.

Socialbyrån kom emellertid genom statsmakternas beslut 1955 att såvitt gäller biträdespersonal förlora endast en tjänst, vilken togs från centrala fångregistret. Dess personal utgjordes därför från den 1 juli 1955 av en kansliskrivare, 2 kanslibiträden och 4 biträden rb.

Denna organisation visade sig redan från början otillräcklig trots att den innefattade ett biträde mer än organisationskommittén hade beräknat.

Såsom organisationskommittén antydde i sitt organisationsförslag innebar genomförandet av räjongsystemet vissa ändringar i fråga om centrala fångregistrets arbetsuppgifter. En del av dessa ändringar, nämligen de som hänförde sig till registreringen av uppgifter angående fångklientelet, har varit ägnade att medföra arbetslättnad. Alla väsentliga individualuppgifter noteras numera fortlöpande i en behandlingsjournal, som under verkställighet föres vid vederbörande anstalt och under provotid efter villkorlig fri-

20 Två väsentliga förutsättningar för den av organisationsnämnden beräknade personalbesparingen — övergång till hålkortssystem och inskränkning av fångvårdsstyrelsens uppgifter i fråga om verkställbarhetskontroll m. m. till lagakraftvunna domar — har ännu icke förverkligats.

21 Se ovan sid. 28.

22 I organisationskommitténs skrivelse den 30 september 1954 redovisas det ena kanslibiträdet såsom sysselsatt med bl. a. registreringsarbete på socialbyrån.

23 II ht 1955 sid. 95.

24 II ht 1955 sid. 114.

givning eller utskrivning på prov skall föras av vederbörande skyddskonsulent eller annan eftervårdsmyndighet. Härigenom har registreringen av sådana uppgifter vid centrala fångregistret kunnat beskåras. Registret behöver numera icke heller innehålla uppgift i varje särskilt fall om verkställighetsanstalt utan endast inom vilken räjong den dömda placerats. På grund härav behöver numera förflyttningsbesked insändas från anstalterna endast vid förflyttning av intagen mellan räjonger men icke då intagen flyttas mellan anstalter inom en och samma räjong. Ett tidigare tillämpat kodsyst²⁵ har kunnat slopas, vilket fångvårdsutredningen beräknat medföra inbesparing av »avsevärd arbetskraft».²⁶ Den härigenom vunna arbetslättningen är dock enligt vad nuvarande arbetsledare på centrala fångregistret uppgivit icke särskilt stor eftersom även nya biträden på kort tid lärde sig tillämpa kodsystemet snabbt och riktigt.

I fråga om aktförvaring och utlåning av akter medförde de nya reglerna en ökning av centrala fångregistrets arbetsbörda. Enligt det närmast före den 1 oktober 1954 tillämpade systemet förvarades vid centrala fångregistret ej andra personhandlingar än verkställighetsberättelser beträffande förvarade och ungdomsfängelseelever samt personer, som ådömts straffarbete eller fängelse i minst sex månader, och från skyddskonsulenterna insända verkställighetshandlingar angående villkorligt frigivna, vilkas prøvotid utgått, ävensom vissa handlingar i olika hos fångvårdsstyrelsen handlagda ärenden angående enskilda intagna. Utlåning av personhandlingar skedde endast på uttrycklig beställning i varje särskilt fall. Den 1 oktober 1954 vidgades — såsom förut nämnts²⁷ — aktförvaringsuppgifterna därigenom att efter nämnda dag även verkställighetshandlingarna beträffande personer med korttidsstraff, vilka representerar en betydande del av de intagna, skulle vid frigivningen insändas till centrala fångregistret. Samtidigt skedde en ökning av utlåningsverksamheten i det att centrala fångregistret från samma tidpunkt ålades att i ärende angående befordran till verkställighet av dom å straffarbets- eller fängelsestraff foga tillgängliga personhandlingar vid de verkställighetshandlingar som översändes till vederbörande räjongchef.

Under den därpå följande tiden och till den 1 januari 1957 förelåg vidare för centrala fångregistrets del den olägenheten att man hade att tillämpa olika registreringssystem beträffande olika kategorier av intagna. De nya reglerna, beträffande vilka personalen saknade rutin, gällde under denna tid endast i fråga om intagna i fångvårdsanstalter för vanligt fångförvar. För förvarade och ungdomsfängelseelever hade man att tillämpa de gamla bestämmelserna.

Den 1 januari 1957 genomfördes räjongsystemet även i fråga om ungdoms-

25 Härmed avses ett förkortningssystem som nödvändiggjorts av behovet att på ett litet utrymme pressa in ett stort antal individualuppgifter och som för den oinvidge tedde sig tämligen invecklat.

26 SOU 1952: 21 sid. 56.

27 Sid. 183.

och säkerhetsanstalter och därmed inträdde en ytterligare ökning av aktförvarings- och utlåningsverksamheten. I förstnämnda hänseende må nämnas att centrala fångregistret under år 1953 mottog 1 800 akter rörande frivgivna men under 1957 över 9 000 sådana akter.

Organisationskommitténs tanke att det skulle räcka med att anstaltsvårdssektionens amanuens utövade »nödig tillsyn» över centrala fångregistret måste betecknas såsom något orealistisk. Den har icke heller kunnat förverkligas. Amanuensen i fråga har hittills varit nödsakad att ägna lika mycken tid åt registret som tidigare och de övriga uppgifter som ankommit på amanuensen har fått handläggas på övertid så långt de över huvud taget kunnat medhinnas. Även på biträdesplanet var den nya organisationen underdimensionerad.

Detta berodde givetvis till en början i hög grad på att räjongplanen icke — såsom organisationskommittén förutsatt — var fullt genomförd då den nya organisationen för centrala fångregistret skulle börja tillämpas. Denna visade sig emellertid helt otillräcklig även efter det räjongplanen genomförts. Den då föreliggande personalbristen måste anses vara en följd av att man överskattat *både* arbetslättnaderna för centrala fångregistret av det nya registreringssystemet *och* den sjunkande tendens som 1954 års fångantal visade.

Dessa förhållanden har medfört — förutom att amanuensen såsom ovan nämnts har heltidstjänstgöring på centrala fångregistret — att dess biträdespersonal i olika omgångar måst förstärkas.

Den första åtgärd som vidtogs i detta hänseende var att fångvårdsstyrelsen utverkade tillstånd att tills vidare använda en vakant telefonistlön till avlönande av ett extra biträde på det egentliga centrala fångregistret.

I skrivelse den 12 februari 1957 till chefen för justitiedepartementet hemställde fångvårdsstyrelsen vidare att centrala fångregistret måtte omedelbart förstärkas med en tillfällig kansliskrivartjänst. Behovet av en sådan tjänst motiverades med att den kansliskrivare som registret erhållit 1952 såsom arbetsledare hade blivit helt tagen i anspråk för ärenden angående straffdoms befordran till verkställighet, varför det egentliga fångregistret — »I-registret» — kommit att stå utan arbetsledare.

I remissyttrande den 1 mars 1957 tillstyrkte utredningen denna framställning. Utredningen anmälde vidare att det provisoriska arrangemanget med ett med styrelsens telefonistlön avlönat biträde på centrala fångregistret inom kort måste upphöra eftersom styrelsens telefonväxel snart skulle komma att tagas i bruk, och hemställde att styrelsen därför måtte erhålla ytterligare en tillfällig biträdestjänst.

Denna framställning föranledde emellertid icke någon åtgärd. Då telefonist kort därefter måste anställas, blev det därför nödvändigt att tillgodose centrala fångregistrets biträdesbehov på bekostnad av andra tillfälliga arbetskraftsbehov.

Yrkandet om en tillfällig kansliskrivartjänst på centrala fångregistret upprepades i fångvårdsstyrelsens petita till 1958 års riksdag och biträdades av utredningen i dess remissyttrande över styrelsens anslagsäskanden. Departementschefen föreslog att det i stället skulle inrättas en tjänst såsom kontorist Ag 9,²⁸ vilket förslag riksdagen biföll.

Efter dessa personalförstärkningar omfattar »I-registret» eller det egentliga centrala fångregistret en kontorist, 2 kanslibiträden och 4 biträden rb samt »V-registret», vilket såsom ovan nämnts rätteligen är att betrakta som en del av juridiska sektionens kansli och därför icke vidare behandlas i detta sammanhang, en kansliskrivare och ett biträde rb.

För närvarande inkommer dagligen till centrala fångregistret mellan 20 och 50 personakter. För att utlåningsverksamheten, som har ungefär samma omfattning, skall kunna fungera tillfredsställande måste varje nyinkommen akt redan inkomstdagen granskas, gallras och insorteras i aktsamlingen. Vid granskningen undersöks om akten innehåller någon dom, som icke befordrats till verkställighet, och kontrolleras att icke någon av de viktigare handlingarna saknas. Gallringen har huvudsakligen till uppgift att göra akternas innehåll lättillgängligt och att nedbringa utrymmesbehovet för aktsamlingen.

På centrala fångregistret utföres även klientelutredningar och statistiska undersökningar, som erfordras för fångvårdsstyrelsens verksamhet eller begärts från justitiedepartementet, riksdagsutskott, kommittéer m. fl.

Till centrala fångregistret överlämnas vidare förfrågningar från domstolar, militära och andra myndigheter samt personundersökare och enskilda personer rörande de registrerades personliga förhållanden. Sådana förfrågningar innefattar ej sällan besvärliga sekretessfrågor.

Centrala fångregistret utnyttjas i stor utsträckning både av straffregistret och av den personal som sysslar med straffidsberäkning. Det är därför av betydelse för de enskildas rättssäkerhet att uppgifterna i centrala fångregistret är fullständiga och korrekta.

Med hänsyn till arbetsuppgifternas art och omfattning är det naturligt att anstaltsvårdssektionens amanuens icke kunnat inskränka sin befattning med centrala fångregistret till sådan »nödig tillsyn» som fångvårdens organisationskommitté tänkt sig. Amanuensen i fråga har i själva verket såsom ovan nämnts även efter de genomförda personalförstärkningarna fått ägna hela sin ordinarie tjänstetid åt planerings- och personalfrågor samt handledning av personalen och handläggning av de svårare ärendena på centrala fångregistret.

Mot denna bakgrund kan det enligt utredningens mening icke råda något tvivel om att centrala fångregistret bör återfå den amanuens tjänst som indrogs 1955. Detta bör icke medföra nedflyttning av någon av de högre biträ-

destjänsterna på »I-registret». Erfarenheten har nämligen visat både att kontoristen behövs som arbetsledare under amanuensen och att registreringsarbetet kräver sådan omsorg och sådant omdöme att det måste anses fullt motiverat att två av biträdestjänsterna är placerade i kanslibiträdesgrad. I övrigt bör registrets personal bestå av sex biträden rb, vilket innebär ökning med två i förhållande till »I-registrets» personaluppsättning vid utgången av år 1958.

Vid utredningens undersökning av arbetsförhållandena på centrala fångregistret erhöll utredningen det intrycket att en bättre samordning av verksamheten på centrala fångregistret, straffregistret och avdelningen för straff- tidsberäkning sannolikt skulle kunna åstadkommas. Då fångvårdsstyrelsen emellertid icke förmått tillhandahålla utredningen den speciella sakkunskap som skulle ha erfordrats för en närmare undersökning av förutsättningarna härför, har utredningen nödgats avstå från att framlägga något reformförslag i detta hänseende. Detta spörsmål torde därför vid tillfälle böra göras till föremål för överläggning mellan den av utredningen föreslagna lag- och utredningsbyrån samt socialbyrån och straffregistret. De förbättringar som härvidlag syns möjliga skulle emellertid huvudsakligen innebära ett underlättande av arbetet för de befattningshavare som sysslar med straff- tidsberäkning och för straffregistrets personal. De skulle därför ej kunna leda till någon minskning av det av utredningen beräknade personalbehovet för centrala fångregistret.

Registret över villkorligt dömda

Förutom straffregistret och centrala fångregistret förekommer i fångvårdsstyrelsen ytterligare ett klientelregister, nämligen registret över personer som erhållit villkorlig dom med övervakning.

Detta tillkom den 1 januari 1944, då 1939 års lag om villkorlig dom trädde i kraft. Det fördes till en början på centrala fångregistret. I 1 § fångvårdsinstruktionen har också föreskrivits att hos fångvårdsstyrelsen skall föras »straffregistret och centrala fångregistret med därtill hörande register över villkorligt dömda». I samband med att ärenden angående kriminalvård i frihet delegerades till förste byråsekreteraren (Ca 29) Ao 23 på socialbyrån, vars huvuduppgift är att handlägga straff- tidsärenden, förlades registret över villkorligt dömda till avdelningen för straff- tidsberäkning, vilken ju numera ingår i socialbyråns juridiska sektion.

Avsikten med inrättandet av detta register var att fångvårdsstyrelsen, som på sätt ovan angivits enligt sin instruktion har att främja och öva tillsyn över bl. a. övervakningen av villkorligt dömda, skulle kunna få en samlad överblick över domstolarnas och eftervårdsmyndigheternas tillämpning av

lagen om villkorlig dom och därmed sammanhängande författningar. De uppgifter som i dessa hänseenden återgivits i den officiella rättsstatistiken har fångvårdsstyrelsen tillhandahållit med hjälp av ifrågavarande register.²⁹

Registermaterialet utgörs av kopior av försätsbladet till de personakter som skyddskonsulenterna lägger upp beträffande övervakningsfall, som skall stå under deras tillsyn, och vilka kopior skyddskonsulenterna fortlöpande insänder till fångvårdsstyrelsen. För dessa kopior använder man i styrelsen beteckningen kartoliner. Varje kartolin avser en villkorligt dömd och upptager den dömdes namn, födelsetid och andra personliga uppgifter samt brott, den villkorliga domens art, eventuellt ådömt straff och eventuella särskilda föreskrifter m. m.

Det inkommer årligen omkring 4 500 kartoliner. Tidigare numrerades dessa, varefter man beträffande varje kartolin upprättade en s. k. radregisterremsa, upptagande namn, födelsetid, skyddskonsulent och kartolinens nummer. Radregisterremsan insattes i alfabetisk ordning i ett radregister, medan kartolinerna samlades distriktsvis i nummerordning. Numera har den alfabetiska registreringen av övervakningsfallen upphört. Den har blivit helt överflödigt sedan man övergått till att förvara kartolinerna årgångsvis efter de dömdas födelsetid och därutöver endast uppdelade på kön.

Den personal som svarar för registret över villkorligt dömda hade tidigare även till uppgift att omhändertaga och arkivera övervakningsböckerna, som skyddskonsulenterna enligt sin instruktion skall efter övervakningstidens slut insända till »fångvårdsstyrelsens sociala avdelning».³⁰ Övervakningsböckerna försågs därvid före arkiveringen med respektive kartolins nummer. På senare år har man i fångvårdsstyrelsen i stället tillämpat det förfarandet att övervakningsböckerna, sedan de granskats och till bevis om granskningen försetts med fångvårdsstyrelsens stämpel, återsänds till vederbörande skyddskonsulent för att arkiveras tillsammans med skyddskonsulentens akt. Härigenom har även de anteckningar som kan ha gjorts i övervakningsboken blivit omedelbart tillgängliga för myndighet, som önskar taga del av skyddskonsulentens akt.

Fångvårdsstyrelsens register över villkorligt dömda har berörts i samband med olika utredningar.

Strafflagberedningen har i sitt betänkande med förslag angående enhetligt

29 Dessa uppgifter upptogs ursprungligen i fångvårdsstyrelsens årsberättelser. Styrelsen har emellertid — såsom berörts i 2 kap. — icke sedan 1947 haft resurser för upprättande av årsberättelse. Enligt vad det uppgivits för utredningen publicerades därför icke några uppgifter av nu ifrågavarande slag från 1947 och fram till 1952, då statistiska centralbyrån började infordra dem separat på särskilda formulär. Detta har emellertid icke kommit till synes i kriminalstatistikutredningens betänkande, ehuru denna utrednings verksamhet inföll mellan 1949 och 1954. I nämnda betänkande (SOU 1954: 35) talas — t. ex. å sid. 42 — under rubriken »Fångvårdsstatistik» endast om kriminalstatistiska uppgifter som ingår i fångvårdsstyrelsens årsberättelser. Se nedan sid. 190.

30 8 § (SFS 732/1943).

frihetsstraff m. m. endast noterat att det finns ett sådant register.³¹ Likaså har registret omnämnts i direktiven för *brottsregistreringsutredningen*, vars utredningsuppdrag emellertid icke omfattar detta register.³²

Fångvårdens organisationskommitté övervägde — enligt vad fångvårdsstyrelseutredningen under hand erfarit — att föreslå att fångvårdsstyrelsens register över villkorligt dömda skulle slopas. Kommittén nöjde sig emellertid med att i sin skrivelse den 30 september 1954 med förslag till organisation för fångvårdsstyrelsen förklara, att den med hänsyn till den då pågående utredningen angående kriminalstatistiken ansåg sig »icke kunna tillstyrka, att ytterligare arbetskraft utnyttjas för registrets fortsatta förande».

Kriminalstatistikutredningen har konstaterat, att i fångvårdsstyrelsens årsberättelser ingår »vissa kriminalstatistiska uppgifter utarbetade på grundval av centrala fångregistret och rapporter från skyddskonsulenterna».³³ Sålunda redovisades i dessa årsberättelser i fråga om personer, som ställts under övervakning på grund av villkorlig dom, brottets art samt den dömdes kön, ålder vid övervakningens början, »tidigare asocialitet» och — i förekommande fall — sinnestillstånd enligt undersökningsläkares diagnos, vilka uppgifter vore att hänföra till brottslingsstatistik, samt i fråga om själva domen arten av den villkorliga domen och eventuella föreskrifter enligt 8 § lagen om villkorlig dom, vilket hörde till reaktionsstatistiken.³⁴ Utredningen påpekade att personer som erhållit villkorlig dom med övervakning redovisades både i domstolsstatistiken i samband med domen och i fångvårdsstatistiken i samband med verkställigheten³⁵ samt föreslog att i fråga om villkorliga domar med övervakning brottslings- och reaktionsstatistiken skulle bygga på uppgifter från domstolarna och att för verkställighetsstatistiken erforderliga uppgifter angående sådana domar skulle lämnas av skyddskonsulenterna.³⁶

Av den föregående framställningen har framgått att fångvårdsstyrelsen genom sitt register över villkorligt dömda är i stånd att lämna icke oväsentliga bidrag till den officiella rättsstatistiken. Härtill kommer att registret erbjuder ett värdefullt material för kriminologisk forskning, vilket material med den nu använda arbetsmetoden hopsamlas genom ett minimum av arbete men varken nu eller efter ett genomförande av kriminalstatistikutredningens förslag kan utan åtskilligt besvär uppbringas på annat håll. Något slopande av detta register synes därför icke höra komma i fråga.

31 SOU 1953: 17 sid. 160. Strafflagberedningens utredningsuppdrag i fråga om registrering av brott omfattade registrering i allmänhet men sedan beredningen i nämnda betänkande fullgjort uppdraget i vad det innefattade en granskning av allmänna straffregistret befriades beredningen på egen begäran från uppdraget i övrigt.

32 1957 års riksdagsberättelse I Ju: 38.

33 SOU 1954: 35 sid. 42.

34 A.a. sid. 67 och 94 f.

35 A.a. sid. 93.

36 A.a. sid. 93, 90, 98 och 103 f.

Vid en omorganisation av fångvårdsstyrelsen enligt utredningens förslag bör registret omhändertagas av det kanslibitråde, som skall närmast biträda byrådirektören på socialbyråns vårdsektion.

Det av fångvårdsstyrelsen tillämpade förfarandet i fråga om övervakningsböcker synes under nuvarande förhållanden lämpligt. Med hänsyn till eftervårdsutredningens verksamhet har fångvårdsstyrelseutredningen emellertid icke ansett sig böra föreslå att det sanktioneras genom författningsändring.

Vissa arbetsuppgifter för biträdespersonal

Såsom utredningen framhållit i 2 kap. är det angeläget att fångvårdsstyrelsens organisation bibringas sådan elasticitet att den undan för undan kan anpassas efter växlingarna i styrelsens arbetsbörda. För detta ändamål har utredningen i samma kapitel uttalat sig för en viss begränsning av ordinariesättningen av tjänster i fångvårdsstyrelsen, anordnande av medelsreserver som möjliggör en snabb utökning av styrelsens personalorganisation samt användning i viss omfattning av anställningsformen extra. Till dessa båda spörsmål återkommer utredningen närmare i 9 kap.

Man kan emellertid även i viss mån åstadkomma en sådan effekt genom att i största möjliga utsträckning lägga löpande rutinuppgifter på kvalificerad biträdespersonal. Därvid kan man nämligen utnyttja *både* det förhållandet att biträdespersonal i kansliskrivargrad och däröver kan användas såväl för mer som för mindre kvalificerade uppgifter *och* den omständigheten att personal i skrivbiträdeskarriären under kansliskrivargrad uppvisar en särskilt stor omsättning. När arbetsbördan är stor kan man sysselsätta högre biträdespersonal uteslutande med det svåra arbetet medan det lättare kan läggas över på lägre skrivbiträdespersonal. Minskar arbetsuppgifterna kan man utan större svårighet reducera den lägre skrivbiträdespersonalen, varvid kansliskrivare och högre personal får övertaga en del av det enklare arbetet.

Mot denna bakgrund har utredningen funnit sig böra föreslå en avsevärd ökning av antalet befattningar i kansliskrivare- och kanslibiträdesgrad.

I fråga om kansliskrivartjänsterna får utredningen hänvisa till den speciella motiveringen för varje sådan tjänst.

Tillgången för en chefstjänsteman till en sekreterare är ägnad att i hög grad öka hans arbetskapacitet. Han kan till sekreteraren avlasta smärre utredningsuppgifter, uppsättandet av vissa skrivelser och andra icke helt enkla göromål, vilka sekreteraren på grund av sin särskilda förtrogenhet med chefens arbetsuppgifter kan utföra tämligen självständigt men som, om de skulle anförtros annan biträdespersonal, skulle kräva så utförliga instruktioner att det ofta för chefstjänstemannen framstår som mer rationellt att han ombesörjer dem själv. Vidare underlättas samarbetet inom en förvaltningsmyndighet och mellan olika förvaltningsmyndigheter

om det i en chefstjänstemans frånvaro på grund av tjänsteresa, sammanträde e. d. finns en befattningshavare som har till särskild uppgift att upplysa om var och när chefen träffas och att på hans vägnar lämna och mottaga besked av olika slag.

Enligt utredningens mening bör därför *dels* till verkschefens förfogande ställas ett kanslibitråde med uppgift att vara dennes handsekreterare och *dels* de olika byråerna tillföras var sin kanslibiträdetsjänst utom sektionsindelningen att helt eller delvis utnyttjas för sekreterargöromål åt en eller ett par chefstjänstemän på respektive byrå. I fråga om lag- och utredningsbyrån har utredningen redan i 3 kap. föreslagit att i denna byrå skall ingå ett kanslibitråde med uppgift att vara byråregistrator samt sekreterare åt byråchefen och byrådirektören.³⁷ Kanslibiträdet på administrativa byrån bör tjänstgöra som sekreterare åt byråchefen och förste byråsekreteraren på allmänna sektionen. Kanslibiträdet på socialbyrån bör vara byråregistrator och byråchefens sekreterare. Med hänsyn till den omfattande affärskorrespondens som förekommer på arbetsbyrån bör man på dess nu ifrågakomna kanslibitråde ej lägga annan uppgift än att vara sekreterare åt byråchefen.

Vad härefter beträffar övrig personal för skriv- och kontorsgöromål i kanslibiträdes- och biträdesgrad har utredningen i ovan redovisade förslag till organisation för olika arbetsenheter i fångvårdsstyrelsen och för de centrala nämndernas kansli upptagit sådan personal huvudsakligen endast för speciella uppgifter, nämligen för registreringsarbete på administrativa byråns allmänna sektion³⁸ och arbetsbyråns allmänna sektion,³⁹ statistiska räknearbeten på lag- och utredningsbyråns utredningssektion,⁴⁰ biträde med enklare rättsärenden på denna byrås ombudsmannasektion,⁴¹ biträde vid granskning och bokföring av räkenskaper på administrativa byråns kameralsektion,⁴² biträde i ärenden angående straffridsberäkning på socialbyråns juridiska sektion,⁴³ biträde i ärenden angående kriminalvård i frihet och undervisningsärenden på denna byrås vårdsektion,⁴⁴ klientelregistreringsuppgifter på centrala fångregistret⁴⁵ och straffregistret⁴⁶ och debiteringsuppgifter på arbetsbyråns allmänna sektion⁴⁷ samt för vissa kvalificerade biträdesuppgifter vid de centrala nämndernas gemensamma kansli.⁴⁸

För löpande skrivarbete har i organisationsförslagen upptagits biträdes-

37 Sid. 80.

38 Sid. 176 f.

39 Sid. 137 ff.

40 Sid. 77.

41 Sid. 80.

42 Sid. 174.

43 Sid. 72.

44 Sid. 102.

45 Sid. 188.

46 Sid. 181 f.

47 Sid. 137 ff.

48 Sid. 126.

personal endast inom arbetsenheter, där detta arbete är av speciell natur eller särskilt omfattande. Sålunda är ett av de för administrativa byråns kameralsektion föreslagna biträdena avsett för vissa kamerala skrivgöromål.⁴⁹ Vidare har på lag- och utredningsbyrån och arbetsbyråns allmänna sektion samt vid de centrala nämndernas kansli upptagits viss biträdespersonal för löpande skrivarbete vid dessa byråer respektive nämndkansliet.⁵⁰ Utredningen har förutsatt, att dessa arbetsenheters normala behov av personal för sådana göromål därmed blivit tillgodosett. Vidare är den för centrala fångregistret och straffregistret föreslagna biträdespersonalen avsedd att räkna till jämväl för respektive registers skrivgöromål.

Vad slutligen angår socialbyrån i övrigt samt lag- och utredningsbyrån och administrativa byrån gäller även i fråga om dessa arbetsenheter att deras chefssekreterare och för speciella uppgifter avsedda biträdespersonal får i samband med och vid sidan av sina huvuduppgifter på var sin byrå svara för en del av byråns löpande skrivarbete. I övrigt bör detta ombesörjas av en gemensam skrivcentral, vilken bör vara ansluten till administrativa byrån.

Skrivcentralen bör bestå av ett kanslibitråde A 7 såsom arbetsledare och 4 biträden rb. Ett av biträdena bör liksom nu ha till särskild uppgift att tjänstgöra som avlösare i fångvårdsstyrelsens telefonväxel.

I förhållande till personaluppsättningen på fångvårdsstyrelsens skrivcentral under sista kvartalet 1958 innebär förslaget utökning med endast en halv biträdestjänst. Det bör emellertid framhållas att den föreslagna dimensioneringen av skrivcentralen förutsätter att de kanslibitraden som föreslagits placerade utom respektive byrås sektionsindelning utnyttjas för skrivarbete i en omfattning som ungefär motsvarar arbetsvolymen för tre biträden rb.

I fångvårdsstyrelsens fasta personalorganisation ingår en biträdestjänst rb som är avsedd för styrelsens telefonist. Telefonisten betjänar en manuell telefonväxel med 50 anknytningar och 20 lokaltelefoner. Tjänstgöringstiden börjar 15 minuter före och slutar 15 minuter efter ordinarie tjänstetid. Under telefonistens ledighet tjänstgör ett av biträdena på skrivcentralen som avlösare.

I fråga om fångvårdsstyrelsens telefonistpersonal har utredningen ej funnit anledning att föreslå någon ändring.

Såväl den för skrivcentralen föreslagna personalen som styrelsens telefonistpersonal bör liksom hittills redovisas vid administrativa byrån.

Expeditionsvaktsgöromål

I fråga om expeditionsvaktspersonal ingår såsom förut nämnts i fångvårdsstyrelsens fasta personalorganisation en förste expeditionsvakt A 8 och tre

49 Sid. 174.

50 Sid. 80 resp. 137 ff och sid. 126.

expeditionsvakter A 7. Enligt uppgift innebär detta, att styrelsen i förevarande hänseende har samma personalstyrka som för ett 20-tal år sedan.

Denna personaluppsättning är numera otillräcklig för de på sådan personal ankommande arbetsuppgifterna. Övertidsarbete förekommer regelbundet och i stor utsträckning.

För att söka bemästra den arbetsökning som inträtt under senare år har styrelsen någon tid använt sig av möjligheten att sysselsätta frigångare⁵¹ med vissa av de uppgifter som eljest skulle ha utförts av expeditivsvaktspersonal. Den arbetskraftsförstärkning man på detta sätt kunnat erhålla har emellertid varit mycket begränsad. Tillsynen över och ansvaret för frigångare har utgjort en extra belastning för förste expeditivsvakten. Vidare kan en frigångare icke utnyttjas för åtskilliga av de vanligaste expeditivsvaktsgöromålen. Härvidlag kan särskilt påpekas, att det av sekretesskäl måste tillses att han icke får del av in- och utgående skrivelser angående enskilda intagna eller av handlingar som hör till centrala fångregistret eller straffregistret. En frigångare som avtjänar straff för förmögenhetsbrott bör givetvis icke användas för bank- eller värdepostärenden. Vidare kan lämpligheten av att låta besökare hos fångvårdsstyrelsen mottagas av en straff- eller fängelsefånge ifrågasättas.

På grund härav föreslog utredningen i skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 29 maj 1957, att fångvårdsstyrelsen skulle under budgetåret 1957/58 få ha hos sig anställd en tillfällig expeditivsvakt (Cg 10) Ag 7 för expeditivsvaktsgöromål. Samtidigt föreslogs en dylik befattning för straffregistrets del. Båda förslagen upptogs därefter i fångvårdsstyrelsens petita för innevarande budgetår. I anledning härav medgav statsmakterna att en expeditivsvakt Ag 7 fick anställas från den 1 juli 1958. Befattningshavaren i fråga placerades till en början på straffregistret men måste sedermera helt tagas i anspråk för allmänna expeditivsvaktsgöromål.

Då utredningen ej kunnat finna någon möjlighet att genomföra arbetslättning för expeditivsvaktspersonalen genom omläggning av arbetsuppgifter eller arbetsrutiner, bör den tillfälliga expeditivsvaktstjänsten erhålla definitiv karaktär.

Förste expeditivsvakten svarar — förutom för tillsynen över expeditivsvakternas arbete med postexpediering, duplicering, distribution inom fångvården av arbetsföreskrifter, författningar, blanketter m. m. — för förvaltningen av ett för anstalterna avsett expensförråd, omfattande hygieniska artiklar, cellbrickor, legitimationsmärken, matbestick, handbojor, lås m. m., samt för tillsyn över städningen av fångvårdsstyrelsens lokaler, vilka tidigare var inrymda i två våningsplan men under innevarande budgetår utökats med ytterligare 10 rum i ett tredje våningsplan. Han ansvarar vidare för styrelsens inventarier. Med hänsyn till arten och omfattningen av dessa ar-

51 Se vid not 25 å sid. 78.

betsuppgifter föreslår utredningen, att befattningen i fråga uppflyttas till lönegrad A 9 (materialförvaltare).

Enligt de ovan gjorda övervägandena bör fångvårdsstyrelsen således för nu ifrågakomna arbetsuppgifter erhålla följande personal, nämligen en materialförvaltare A 9 och fyra expeditionsvakter A 7.

Även expeditionsvaktspersonalen bör liksom hittills upptagas på administrativa byrån.

NIONDE KAPITLET

Utredningens förslag till organisation för fångvårdsstyrelsen och de centrala nämnderna

Verksledningen

Chefstjänsten i fångvårdsstyrelsen är för närvarande en överdirektörsbefattning Bo 5.

Fångvården har under det senaste decenniet undergått en kraftig utvidgning både till följd av tillväxten av kriminalvårdsklientelet och på grund av lagstiftarnas strävanden mot en mer differentierad behandling av detta klientel. Utbyggnaden av organisationen för både slutet kriminalvård och kriminalvård i frihet pågår alltjämt. Även själva fångvårdsstyrelsen har under detta utvecklingsskede erhållit en större organisation och vid bifall till utredningens förslag skulle den komma att omfatta omkring dubbelt så många tjänstemän som enligt 1949 års organisation. Den moderna fångvården innefattar ett rikt facetterat arbetsområde och av dess ledning kräves sålunda sociala, juridiska, administrativa och industritek-niska bedömanden.

Med hänsyn till dessa förhållanden har utredningen funnit det vara motiverat med en förändring av fångvårdsstyrelsens chefstjänst till en generaldirektörstjänst. Denna synes lämpligen böra placeras i Bp 6.

Övriga befattningshavares anställningsformer

I ovan framlagda förslag till organisation för olika arbetsenheter har utredningen — bortsett från tjänster i reglerad befordringsgång — endast på några punkter uttalat sig om tjänsternas karaktär såvitt gäller frågan om de bör vara ordinarie, extra ordinarie eller extra. Beträffande detta spörsmål har utredningen emellertid i 2 kap. framhållit, att man för att bibringa fångvårdsstyrelsens organisation önskvärd elasticitet bl. a. bör begränsa användningen av ordinarie anställning till de tjänster som erfordras vid ett fångantal som icke kan beräknas komma att underskridas inom överskådlig tid samt beträffande övrig personal åtminstone tills vidare i icke ringa utsträckning begagna sig av anställningsformen extra. Redovisningen av huru dessa principer enligt utredningens mening bör tillämpas har utredningen ansett böra anstå till dess det blivit möjligt att presentera hela den föreslagna organisationen i ett sammanhang.

Vad då först beträffar frågan om vilket fångantal som enligt vad ovan angivits bör läggas till grund för *ordinariesättning* av tjänster i fångvårdsstyrelsen är detta bedömande i brist på säkrare prognoser ens för den närmaste framtiden något vanskligt. Man kan dock konstatera, att det sedan åtminstone 20 år tillbaka pågått en stegring av fångantalet med i medeltal 100 à 150 intagna om året. Med de faktorer som framkallat denna s. a. s. normala stegring har periodvis blandat sig andra, som antingen påskyndat stegringen — såsom under andra världskriget — eller hämmat den — såsom under åren 1947 och 1948 samt 1951 och 1954. Det har emellertid visat sig *dels* att fångantalet, sedan de extraordinära pådrivande krafterna upphört att verka, icke återgått till sin tidigare nivå utan företett en sådan ökning som svarat mot den normala stegringen av fångantalet *och dels* att, då denna under någon period varit hämmad, stegringen därefter skett i ökat tempo.

Man torde kunna förmoda, att en av de faktorer som skapar den normala stegringen av fångantalet är den fortgående höjningen av levnadsstandarden. Det brukar ju också talas om att det i hög grad är välståndsbrottslighet, som nu fyller fångvårdsanstalterna. Det är ovisst om denna utveckling kommer att fortsätta utan avbrott eller om den konjunkturavmattning som på senare tid gjort sig gällande kommer att medföra en nedgång i fångantalet. Verkningar av detta slag torde emellertid inträda endast relativt långsamt. Det må vidare i detta sammanhang erinras om att man enligt vissa i statsverkspropositionen till 1959 års riksdag redovisade beräkningar skulle 1960 och 1965 ha att räkna med en maximibeläggning av 5 200 respektive 6 800 samt en medelbeläggning av 4 700 respektive 6 100 intagna.

Vid nu angivna förhållanden finner utredningen det kunna förutsättas att fångantalet icke under överskådlig framtid kommer att understiga 1955 års siffra. Medeltalet intagna var då nära 3 300 eller omkring 1 000 färre än 1958.

Då det saknas anledning att antaga att det kommer att inträda någon större förändring i relationerna mellan fångantalet och omfattningen av kriminalvårdsklientelet i frihet, får det anförda anses tillämpligt beträffande kriminalvården i dess helhet.

Till grund för ordinariesättningen av tjänster bör sålunda läggas det personalbehov som förelåg 1955. Detta innebär att ordinarie anställning i princip bör kunna ifrågakomma beträffande tjänster, som motsvaras av befattningar i 1955 års personalorganisation för fångvårdsstyrelsen och de centrala nämndernas kanslier med undantag för tjänster för vilka reglerad befordringsgång gällt eller enligt utredningens förslag skall gälla. Från denna princip har utredningen emellertid ansett sig böra göra vissa avsteg, som framgår av efterföljande organisationsöversikt.

Vad härefter angår användningen av anställningsformen *extra* har utredningen ovan föreslagit, att den skall tillämpas i fråga om två befattningar

i fångvårdsstyrelsen, vilka saknar motsvarighet i 1955 års organisation, nämligen psykologens och byggnadsinspektörens. Detta har även skett beträffande de provisoriska förstärkningar med en kansliskrivare, ett kanslibitråde och en expeditionsvakt som straffregistret föreslagits skola få disponera i avbidan på att frågan om straffregistrets förläggning och organisation slutligt avgöres.

I övrigt har utredningen ansett att den extra anställningsformen bör åtminstone tills vidare komma till användning beträffande 8 av de av utredningen föreslagna 9 nya kanslibiträdesbefattningarna.¹ Vidare är det avsett att reglerad befordringsgång skall gälla för icke mindre än 13 av de tjänster som därutöver föreslås skola nyinrättas. I förevarande sammanhang må även erinras om att utredningen för arbetsbyråns del föreslagit inrättande av 6 befattningar såsom byråsekreterare, byråingenjör eller assistent i högst Ae 19 och vilka likaledes i den mån vederbörande befattningshavare icke bereds anställning såsom extra ordinarie medger en tämligen snabb minskning av personalen, därest arbetsläget på arbetsbyrån skulle motivera en sådan åtgärd.

Att utredningen i sådan utsträckning som skett rekommenderat anställningsformer som underlättar en reducering av styrelsens personaluppsättning vid en minskning av arbetsstrycket innebär icke att utredningen hyser någon tvekan om att hela den föreslagna organisationen erfordras nu och under avsevärd tid framåt. För utredningen framstår det fastmera som oomtvistligt att en sådan organisation behövs och att den kommer att visa sig otillräcklig därest icke samtliga av utredningen föreslagna arbetslättningar för styrelsen och de centrala nämnderna genomföres. Det kan emellertid på längre sikt tänkas att sedan balansen avarbetats samt räjongsystemet blivit fullt utbyggt och vunnit stadga vissa besparingsåtgärder kan visa sig möjliga.

Organisationsöversikt

I	II	III
Personal enligt 1955 års organisation	Provisoriska personalförstärkningar vid utgången av 1958	Utredningens slutliga förslag till personalorganisation
Verksledning		Verksledning
1 överdirektör Bo 5	1 bitr. överdirektör Bg 5	1 generaldirektör Bp 6
		Personal utom byråindelningen 1 kanslibitråde Ag 7

¹ Den kanslibiträdestjänst som med hänsyn till arbetsuppgifternas beskaffenhet föreslagits skola nyinrättas på socialbyråns juridiska sektion genom uppflyttning av en biträdestjänst rb, har i förslaget upptagits såsom extra ordinarie befattning.

I

Administrativa byrån (utom straffregistret)*Kanslisektionen*

1 byrådirektör Ae 24

1 1:e byråsekreterare och ombudsman Ao 21

1 byråchef Bo 1

1 amanuens rb

1 kansliskrivare (registrator) Ao 10

Kameralsektionen

1 kamrerare Ao 21
 1 kontorskrivare Ao 13
 1 kansliskrivare (kassör) Ao 10
 1 kansliskrivare Ao 10
 1 kanslibitråde Ao 7
 1 biträde rb

Skrivcentralen

1 kanslibitråde Ao 7
 2½ biträden rb

Övrig för styrelsen gemensam servicepersonal

1 1:e exp.vakt Ao 8
 2 exp. vakter Ao 7
 1 exp.vakt Ae 7
 1 biträde rb (telefonist)

19½

II

1 tf. byråchef Bg 1

1 byggnadsinspektör (arvodist)

1 kansliskriv. Ag 10
 1 biträde rb

1 kansliskriv. Ag 10

1 biträde rb

1 biträde rb

1 exp.vakt Ag 7

8

III

Lag- och utredningsbyrån

1 byråchef Be 1
 1 kanslibitråde Ag 7
 1 biträde rb

Utredningssektionen

1 byrådirektör Ao 26
 1 1:e byråsekr. Ae 23
 1 kanslibitråde Ag 7

Ombudsmannasektionen

1 1:e byråsekreterare och ombudsman Ao 23
 1 kanslibitråde Ag 7

8

Administrativa byrån

1 byråchef Bo 1
 1 kanslibitråde Ag 7

Allmänna sektionen

1 1:e byråsekr. Ae 21
 1 byggnadsinspektör Ag 21

1 kansliskrivare (registrator) Ao 10
 1 kansliskrivare Ao 10
 1 biträde rb

Personalsektionen

1 1:e byråsekr. Ae 23
 1 amanuens rb
 2 kansliskrivare Ae 10

Kameralsektionen

1 kamrerare Ao 23
 1 bokhållare Ae 15
 1 kassör Ao 10

1 kontorist Ae 9
 1 kanslibitråde Ao 7
 2 biträden rb

Skrivcentralen

1 kanslibitråde Ao 7
 4 biträden rb

Övrig för styrelsen gemensam servicepersonal

1 materialförvaltare Ao 9
 3 exp.vakter Ao 7
 1 exp. vakt Ae 7
 1 biträde rb (telefonist)

29

I	II	III
Straffregistret		Straffregistret
1 byrådirektör Ao 24		1 byrådirektör Ao 24
1 1:e aktuarie Ao 21		1 1:e aktuarie Ao 21
	1 amanuens rb	1 amanuens rb
1 kanslibitråde Ao 7		1 kansliskrivare Ag 10
		1 kanslibitråde Ao 7
		1 kanslibitråde Ag 7
		1 exp. vakt Ag 7
4 biträden rb	1 biträde rb	5 biträden rb
<hr/> 7	<hr/> 2	<hr/> 12
Socialbyrån (utom de centrala nämnderna)		Socialbyrån
1 byråchef Bo 1	1 tf. byråchef Bg 1	1 byråchef Bo 1
		1 kanslibitråde Ag 7
<i>Juridiska sektionen</i>		<i>Juridiska sektionen</i>
1 1:e byråsekr. Ao 23		1 1:e byråsekr. Ao 23
1 1:e byråsekr. Ao 21		1 1:e byråsekr. Ao 21
1 amanuens rb	1 amanuens rb	1 amanuens rb
1 kansliskrivare Ae 10		1 kansliskrivare Ao 10
		1 kanslibitråde Ae 7
3 biträden rb		2½ biträden rb
<i>Anstaltsvårdssektionen</i>		<i>Vårdsektionen</i>
1 1:e byråsekr. Ae 23		1 byrådirektör Ae 24
		1 1:e byråsekr. Ao 23
1 amanuens rb		1 psykolog Ag 23
1 kanslibitråde Ae 7		1 amanuens rb
		1 kanslibitråde Ao 7
1 biträde rb		1 kanslibitråde Ag 7
<i>Centrala fångregistret</i>		<i>Centrala fångregistret</i>
	1 kontorist Ag 9	1 amanuens rb
1 kanslibitråde Ao 7		1 kontorist Ae 9
1 kanslibitråde Ae 7		1 kanslibitråde Ao 7
3 biträden rb	1 biträde rb	1 kanslibitråde Ae 7 ^a
<hr/> 17	<hr/> 4	<hr/> 6 biträden rb
		<hr/> 25½
De centrala nämnderna		De centrala nämnderna
2 1:e byråsekr. Ae 23		2 1:e byråsekr. Ao 23
1 kanslibitråde Ae 7		1 kontorist Ae 9
1 kanslibitråde Ae 7		1 kanslibitråde Ao 7
2½ biträden rb	1 biträde rb	5½ biträden rb
	1 biträdeslön	
<hr/> 6½	<hr/> 2	<hr/> 9½

2 Upptages i Ae med hänsyn till att den föreslagna kontoristtjänsten är ny i förhållande till 1955 års organisation.

I

II

III

Arbetsbyrån

1 byråchef Bo 1

Allmänna sektionen

1 1:e byråsekr. Ao 23

1 1:e byråing. Ae 23³

1 1:e byråsekr. Ag 23

1 kansliskrivare Ae 10

1 kanslibitråde Ae 7

2½ biträden rb

1 biträde rb

Verkstadssektionerna

1 1:e byråing. Ae 21

1 byråingenjör Ao 19

1 ingenjör rb

3 amanuenser rb⁴3 amanuenser rb⁵

Byggnadssektionen

1 byråingenjör Ae 19

1 byggnadskontr. Ao 13

1 byggnadskontr. Ag 13

Jordbrukssektionen

1 1:e byråinsp. Ao 23

1 amanuens rb

16½

7

Arbetsbyrån

1 byråchef Bo 1

1 kanslibitråde Ag 7

Allmänna sektionen

1 1:e byråsekr. Ao 23

1 1:e byråing. Ao 23

1 1:e byråsekr. Ae 21

1 kansliskrivare Ao 10

1 kanslibitråde Ao 7

3½ biträden rb

Verkstadssektionen

1 1:e byråing. Ao 23

1 byråingenjör Ao 19

1 byråingenjör Ae 19

2 amanuenser rb

6 byråsekreterare, byråingenjörer eller assistenter i högst Ae 19

Byggnadssektionen

1 1:e byråingenjör Ao 21

1 byggnadskontr. Ao 17

1 byggnadskontr. Ae 17

Jordbrukssektionen

1 1:e byråinsp. Ao 23

1 amanuens rb

26½

Utredningen återger här nedan två sammanställningar av vilka *den första* utvisar personalmängden enligt 1955 års organisation, omfattningen av de provisoriska personalförstärkningarna som skett till och med 1958, personalmängden enligt den sålunda förstärkta organisationen, personalmängden enligt utredningens förslag samt den personalökning förslaget innebär i förhållande till 1955 års organisation, allt dels arbetsenhetsvis och dels totalt. I *den andra* sammanställningen har tjänsterna enligt 1955 års organisation och enligt utredningens förslag fördelats på olika anställningsformer, dels lönegradsvis och dels totalt. I båda sammanställningarna har — i likhet med vad som skett i den jämförande organisationsöversikten — för 1955 års organisation använts beteckningen I, för de provisoriska förstärkningarna II och för utredningens förslag beteckningen III.

3 Härmed avses den förste byråingenjörstjänst som på sid. 38 och 48 är upptagen på verkstadssektion II.

4 Varav 2 är på sid. 38 och 48 upptagna på allmänna sektionen.

5 Varav 1 är på sid. 38 och 48 upptagen på allmänna sektionen samt 1 är på sid. 48 upptagen på verkstadssektion I såsom årsvikarie.

Arbetsenhet	I	II	I+II	III	Personalökning vid genomförande av utredningens förslag i jämförelse med 1955 års organisation
Verksledning	1	1	2	1	
Personal utom byråindelningen				1	1
Administrativa byrån (utom straffregistret) samt lag- och utredningsbyrån	19½	8	27½	37	17½
Straffregistret	7	2	9	12	5
Socialbyrån (utom de centrala nämnderna)	17	4	21	25½	8½
De centrala nämnderna	6½	2	8½	9½	3
Arbetsbyrån	16½	7	23½	26½	10
Summa	67½	24	91½	112½	45

Löneställning	Ordinarie		Extra ordinarie		Extra tjänster och tjänster i regl. beföringsgång		Summa		Ökning	Minskning
	I	III	I	III	I	III	I	III		
									i jämförelse med 1955 års organisation vid genomförande av utredningens organisationsförslag	
Bitr. rb					20½	31½	20½	31½	11	
A 7	6	10	6	3		10	12	23	11	
A 8	1						1	0		1
A 9		1		3			0	4	4	
A 10	3	5	2	2		1	5	8	3	
A 13	2						2	0		2
A 15				1			0	1	1	
A 17		1		1			0	2	2	
Aman.m.fl.rb					7	14 ⁶	7	14	7	
A 19	1	1	1	1			2	2		
A 21	4	3	1	2		1	5	6	1	
A 23	3	10	4	2		1	7	13	6	
A 24	1	1	1	1			2	2		
A 26		1					0	1	1	
B 1	3	3		1			3	4	1	
B 5	1						1	0		1
B 6		1					0	1	1	
	25	37	15	17	27½	58½	67½	112½	49	4
									./ 4	
									Reell ökning	45

6 Häri ingår 6 för arbetsbyrån avsedda tjänster som byråsekreterare, byråingenjör eller assistent i högst Ae 19.

De ovan återgivna sammanställningarna ger vid handen att utredningens organisationsförslag innebär en personalökning med 45 befattningshavare i förhållande till 1955 års organisation eller med nära 67 procent av denna. En sådan ökning kan synas anmärkningsvärt omfattande med hänsyn till

att det vid den tidpunkt, då den nya organisationen är avsedd att genomföras eller den 1 juli 1960, kommer att ha förflutit endast fem år efter det 1955 års organisation började tillämpas.

Utredningen vill därför ännu en gång erinra om att sistnämnda organisation av olika skäl var otillräcklig redan då den trädde i kraft. Vidare bör man hålla i minnet att denna organisation vid utgången av 1958 var förstärkt med 24 befattningshavare men likväl icke medgav en nöjaktig handläggning av löpande ärenden och än mindre satte fångvårdsstyrelsen i stånd att taga itu med olika vidlyftiga och viktiga utredningsuppgifter. Styrelsen har också numera på skilda sätt tillförts ytterligare ett antal provisoriska personalförstärkningar. Härvidlag må särskilt nämnas att Kungl. Maj:t genom beslut den 13 mars 1959 tills vidare till utgången av innevarande budgetår medgivit dubbling av en förste byråsekreterartjänst A 21 på socialbyrån, förste aktuarietjänsten A 21 på straffregistret, förste byråinspektörstjänsten A 23 på arbetsbyrån och en expeditivaktstjänst. Dessa och övriga provisoriska personalförstärkningar har varit oundgängligen nödvändiga för att enbart det löpande arbetet skolat kunna i huvudsak fullgöras till dess frågan om styrelsens framtida organisation slutligen avgjorts. Av betydelse i detta sammanhang är även det förhållandet, att den av utredningen föreslagna organisationen skall ombesörja icke endast styrelsen hittills åvilande angelägenheter utan jämväl vissa nya uppgifter, nämligen dels den planeringsverksamhet som nu huvudsakligen utföres genom justitiedepartementets försorg, dels prognosverksamhet och dels gruppterapeutisk verksamhet. I fråga om utökningen av arbetsbyråns personal är att beakta att den icke endast är ägnad att leda till en ur vårdsynpunkt ytterst betydelsefull höjning av arbetsvårdens standard utan att man även kan räkna med att lönekostnadsökningen kommer att delvis täckas av en ökning av arbetsdriftens överskott.

Om man vidare ser på den föreslagna organisationen arbetsenhetsvis har, såsom framgår ovan, den största personalökningen föreslagits i fråga om dels utrednings- och administrativa uppgifter, vilka utredningen funnit mest eftersatta, och dels de rättsvårdande uppgifterna, vilka under alla omständigheter måste tillgodoses. För socialbyrån har förslaget kommit att innebära en relativt måttlig utbyggnad, vilket givetvis sammanhänger med de inom dess verksamhetsområde föreslagna decentraliseringsåtgärderna. Det må ock framhållas att i det av utredningen föreslagna personaltillskottet ingår sex befattningshavare i kanslibiträdesgrad, vilka väsentligen är avsedda att tjänstgöra som chefssekreterare och i denna egenskap avlasta olika höga tjänstemän och därmed öka deras arbetskapacitet.

Det bör slutligen uppmärksammas, att tyngdpunkten av personalökningen ligger på tjänster i högst lönegrad 7 och på personal, som skall erhålla anställning som extra eller i reglerad befordringsgång. Detta förhållande utgör resultatet av utredningens strävan att skapa en elastisk organisation

och att icke lägga arbetsuppgifterna hos mer kvalificerad personal än som oundgängligen erfordras.

Vikariemedel m. m.

Vid beräkningen av fångvårdsstyrelsens vikariemedel är att beakta att det sommartid icke förekommer någon särskilt stor minskning av arbetsbelastningen. Detta har blivit än mer påtagligt sedan fångvårdsdirektörerna erhållit befogenhet att i vissa fall under högbeläggningsstid medge anstånd med verkställighet av straff, i vilka fall verkställigheten i regel förläggs till sommarmånaderna. På grund härav bör fångvårdsstyrelsen i motsats mot andra statsförvaltningsmyndigheter i regel icke underlåta att förordna vikarier för tjänstemän som åtnjuter semester eller annan ledighet vare sig under sommaren eller än mindre under övriga delar av året. Med hänsyn härtill bör styrelsens vikariemedel beräknas på sådant sätt, att styrelsen erhåller möjlighet att för varje tjänsteman förordna vikarie under den tid tjänstemannen äger rätt till helt eller delvis kostnadsfri ledighet. Då denna tid i genomsnitt uppgår till väsentligt mer än sex veckor eller sålunda mer än en åttondel av ett år, bör styrelsen anvisas vikariemedel till belopp som motsvarar minst en åttondel av styrelsens anslag till avlöning till ordinarie och icke-ordinarie personal.

Härutöver är det — såsom utredningen framhållit i 2 kap. — för att fångvårdsstyrelsens organisation skall bli tillräckligt elastisk angeläget att det finns medelsreserver som medger en snabb utökning av organisationen med extra personal då arbetsbelastningen till följd av ökning av fångantalet eller av annan anledning blir större än den för vilken personaluppsättningen är beräknad. För detta ändamål bör enligt utredningens mening fångvårdsstyrelsens avlöningsanslag förstärkas med 65 000 kronor, vilket belopp bör få tagas i bruk efter Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall och av Kungl. Maj:t redovisas till riksdagen.

Slutligen bör till fångvårdsstyrelsens förfogande ställas ett belopp, förslagsvis beräknat till 30 000 kronor, för bestridande av kostnader för anlåtande av andra sakkunniga än styrelsens arkitekt och de sakkunniga som enligt vad utredningen nedan föreslår⁷ skall vid handläggningen av vissa ärenden ingå som ledamöter i styrelsen.

TIONDE KAPITLET

Vissa spörsmål angående fångvårdsstyrelsens beslutsformer och instruktion

Handläggningen av ärenden i fångvårdsstyrelsen

Samtidigt med den förestående omorganisationen av fångvårdsstyrelsen synes vissa ändringar böra genomföras i fråga om formerna för handläggning av ärenden i styrelsen. I detta hänseende upptager utredningen nedan *dels* frågan om styrelsens sammansättning vid beslut i icke delegerade ärenden, *dels* spörsmålet om styrelsens möjligheter att besluta genom tjänsteman, som utövar beslutanderätt på grund av delegation, och *dels* frågan om vilken tjänsteman som bör erhålla uppdraget som verkschefens ställföreträdare.

Beslutsformer rörande icke delegerade ärenden

I fråga om handläggningen av ärenden i fångvårdsstyrelsen gäller enligt fångvårdsinstruktionen, *att* ärende angående befattningshavares fel eller försummelse i tjänsten skall handläggas av verkschefen och samtliga byråchefer gemensamt (plenum), *att* styrelsen vid handläggning av ärende som avses i 84 § straffverkställighetslagen eller lagen om villkorlig frigivning skall bestå av verkschefen eller dennes ställföreträdare samt chefen för socialbyrån eller, vid hinder för denne, förste byråsekreterare å denna byrå jämte två av Konungen utsedda sakkunniga, av vilka den ene skall vara eller ha varit innehavare av domarämbete och den andre skall besitta social erfarenhet (förstärkta fångvårdsstyrelsen), *att* beslutanderätten i ärenden av beskaffenhet att icke i varje särskilt fall påkalla styrelsens prövning kan överlämnas till byråchef eller annan befattningshavare (delegation) *samt att* alla övriga ärenden avgörs av verkschefen (enrådighet).

Beträffande sist nämnda ärenden har emellertid i stor utsträckning föreskrivits s. k. enrådighet i plenum,¹ d. v. s. att vid handläggningen av dem skall eller bör närvara samtliga byråchefer (enrådighet i stort plenum) eller viss eller vissa byråchefer eller andra befattningshavare (enrådighet i litet plenum). Enligt instruktionen gäller sålunda generellt, att vid handläggning av enrådighetsärende bör förutom föredraganden närvara annan ledamot som är föredragningskyldig eller som på grund av delegation

¹ Utredningen använder här och i det följande den terminologi som återfinnes i »Svensk statsförvaltning i arbete» av G. Heckscher.

äger rätt att besluta i fråga som ärendet berör. Härjämte har verkschefen berättigats att tillkalla den eller de byråchefer han finner önskvärdt. Vid handläggning av viktigare ärende skall om möjligt samtliga byråchefer närvara. Vidare har i instruktionen föreskrivits, att vid handläggningen av följande enrådighetsärenden skall, utom verkschefen och den byråchef vars ämbetsbefattning ärendet tillhör, alltid närvara minst en annan byråchef, nämligen ärenden angående organisation av styrelsen underställda organ eller tjänsteföreskrifter för dem, anslagsäskanden och förslag till stater, ersättning åt icke-ordinarie personal och sakkunniga, tjänstetillsättning samt förordnande, avsked och entledigande av personal, anläggning eller väsentlig förändring av fångvårdsanstalt, ordnande av arbetsdriften vid anstalterna, besvär över styrelsens åtgärder och beslut, styrelsens årsberättelse samt annan fråga av större vikt eller allmänna intresse, därest i ämnet skall avlätas framställning eller utlåtande till Kungl. Maj:t eller chef för statsdepartement.

Vid handläggning av vissa enrådighetsärenden skall slutligen enligt fångvårdsinstruktionen även närvara två fångvårdsfullmäktige,² av vilka den ene skall representera social och den andre statsfinansiell sakkunskap. Dessa skall enligt 22 § nämnda instruktion för meddelande av upplysningar och råd samt deltagande i överläggning kallas att närvara vid handläggning av ärenden som avser handhavandet av fångvården eller organisationen inom styrelsens verksamhetsområde och är av principiell eller eljest av större betydelse samt ärenden om anläggning av nya eller viktiga förändringar av redan befintliga fångvårdsanstalter, grunderna för befattningshavarnas avlöningsförhållanden och tjänstgöring samt stater och särskilda större anslag ävensom annat ärende som verkschefen anser böra avgöras i deras närvaro.

Byråchef eller annan föredragande, fångvårdsfullmäktig och sakkunnig i förstärkta fångvårdsstyrelsen, som deltagit i handläggning, skall, om hans mening avviker från fattat beslut, låta till protokollet anteckna sin avvikande mening. Sådan skyldighet föreligger även för verkschefen i ärenden som avgörs genom kollegialt beslut, d. v. s. disciplinärenden och ärenden i förstärkta fångvårdsstyrelsen.

Av den föregående framställningen framgår att fångvårdsstyrelsen enligt gällande föreskrifter i två olika sammanhang skall vara förstärkt med utomstående sakkunniga, nämligen dels vid handläggningen av ärenden enligt 84 § verkställighetslagen och lagen om villkorlig frigivning³ och dels vid handläggningen av ärenden som kräver närvaro av fångvårdsfullmäk-

² 8 § 2., 22 § och 30 § 3. fångvårdsinstruktionen. Ang. fångvårdsfullmäktiges tillkomst se 1902 års lönregleringskommittés bet. LXII den 24 januari 1921 med förslag till organisation för fångvårdsstyrelsen, prop. 212/1921 sid. 21 f och SFS 868/1921 5 § 2 mom.

³ Beteckningen »förstärkta fångvårdsstyrelsen» brukar endast användas beträffande styrelsens sammansättning i dessa båda ärendegrupper.

tige. I vartdera fallet är det fråga om två sakkunniga, av vilka den ene skall representera social sakkunskap.

Vid ett genomförande av utredningens förslag till decentralisering av åtskilliga av de ärenden som nu ankommer på den s. k. förstärkta fångvårdsstyrelsen kommer arbetsuppgifterna för denna sammansättning av styrelsen att kraftigt minskas. I fråga om fullmäktigeinstitutionen torde vidare kunna ifrågasättas om icke inom fångvårdsstyrelsen liksom i de centrala verken i allmänhet statsfinansiell sakkunskap får anses i tillräcklig utsträckning finnas företrädd bland verkets chefspersonal. Å andra sidan är det ur olika synpunkter önskvärt att utomstående sakkunniga även i fortsättningen deltagar i handläggningen av vissa av de ärenden som nu kräver närvaro av fångvårdsfullmäktige. Detta önskemål synes lämpligen böra tillgodoses på det sättet att man för alla slag av ärenden, vilka kan anses böra handläggas i närvaro av utomstående sakkunniga, såsom sådana utnyttjar samma personer. Härigenom vinner man även den fördelen att dessa får deltaga både i det direkta vårdarbetet och i utformningen av den organisation som skall verkställa de beslut i vårdfrågor till vilka de själva medverkat. Närvaro av sakkunniga synes dock kunna undvaras i vissa av de ärenden, vid vilkas handläggning enligt gällande instruktion fångvårdsfullmäktige skall deltaga, nämligen frågor om grunderna för befattningshavarnas avlöningsförhållanden och tjänstgöring samt ärenden angående stater och särskilda större anslag.

Utredningen vill därför föreslå, att de sakkunniga i förstärkta fångvårdsstyrelsen samt fångvårdsfullmäktige ersättes med två sakkunniga, som skall inträda som ledamöter av styrelsen vid handläggning *dels* av ärenden angående besvär över anstaltsnämnds beslut i frågor, som decentraliserats från förstärkta fångvårdsstyrelsen, och ärenden om åtgärd mot villkorligt frigiven och *dels* av ärenden, som avser handhavandet av fångvården eller organisationen inom fångvårdsstyrelsens verksamhetsområde och som är av principiell eller eljest av större betydelse samt ärenden om anläggning av nya eller viktiga förändringar av redan befintliga fångvårdsanstalter. Verkschefen bör även äga att när han så finner lämpligt kalla dem att närvara vid handläggningen av annat viktigt ärende av organisatorisk eller ekonomisk natur. För dessa sakkunniga kunde lämpligen uppställas samma kompetenskrav som nu gäller för de sakkunniga i förstärkta fångvårdsstyrelsen. Även om det icke uttryckligen föreskrives, att en av dem skall vara kvinna, framstår det som önskvärt att så icke alltför sällan blir fallet. Det synes icke föreligga något hinder mot att man för den sammansättning som styrelsen skulle komma att erhålla i ärenden av ifrågakomna slag bibehåller arbetstermen förstärkta fångvårdsstyrelsen.

I fråga om handläggningen i övrigt av icke delegerade ärenden bör man enligt utredningens mening kunna slopa den ovan återgivna föreskriften om

att vid handläggningen av vissa uppräknade ärenden skall utom verkschefen och den byråchef, vars ämbetsbefattning sådant ärende tillhör, alltid närvara minst en annan byråchef. Vissa av ifrågakomna ärenden är till sin natur av sådan vikt att vid deras handläggning bör närvara såväl samtliga byråchefer som de båda sakkunniga. Detta skulle bli än tydligare om den nuvarande kortfattade beskrivningen på ärende — »viktigare ärende» — beträffande vilket enrådighet i stort plenum skall tillämpas, ersattes med en bestämmelse av i huvudsak samma utformning som motsvarande föreskrifter i de nya instruktionerna för sjöfartsverket och kommerskollegium.⁴ Övriga berörda ärenden kan ej anses vara av sådan beskaffenhet, att de motiverar en uttrycklig föreskrift om en speciell sammansättning av fångvårdsstyrelsen vid handläggningen av dem. Det må i detta sammanhang framhållas att någon liknande obligatorisk sammansättning icke förekommer hos vare sig sjöfartsverket eller kommerskollegium, ehuru båda dessa verk har att handlägga enrådighetsärenden av flertalet av de slag som enligt fångvårdsstyrelsens nuvarande instruktion kräver närvaro av minst två byråchefer.

Efter den av utredningen sålunda förordade omläggningen skulle enrådighet i litet plenum förekomma endast då befattningshavare, som har att föredraga eller själv avgöra fråga som beröres av visst ärende, anser sig höra närvara vid dess handläggning och då verkschefen begagnar sig av sin rätt att utöver föredraganden tillkalla den eller de byråchefer, vilkas närvaro verkschefen finner önskvärd.

I fråga om rätt och skyldighet för tjänsteman eller sakkunnig, som deltagar i handläggning, att anmäla avvikande mening bör ändring ej ske i nuvarande ordning.

Delegation

Vad härefter beträffar frågan om delegation inom fångvårdsstyrelsen har styrelsen genom särskilda beslut beträffande flertalet av administrativa byråns och socialbyråns ärenden fastställt i vilka fall beslutanderätten skall tillkomma byråchef eller annan befattningshavare. Utöver den sålunda föreliggande formella delegationen förekommer emellertid såväl inom de båda nämnda byråerna som inom arbetsbyrån en tämligen långt driven faktisk delegation. Denna innebär ofta att den beslutsberättigade utan närmare granskning skriver under av vederbörande föredragande färdigställda beslut i förlitande på att föredraganden gjort ett riktigt bedömande. I denna form synes den faktiska delegationen inom fångvårdsstyrelsen under trycket av knapphet på personal på vissa punkter ha kommit att drivas väl långt.

⁴ Instr. 16/12 1955 (SFS 673) 23 § respektive 15/6 1956 (SFS 366) 19 §. En motsvarande föreskrift för fångvårdsstyrelsen skulle innebära att enrådighet i stort plenum skulle tillämpas i fråga om ärende av större vikt eller ärende angående viktigare fråga om styrelsens eller underställda organs organisation eller arbetsformer, om utfärdande, ändring eller upphävande av viktigare författning, om anslagsäskanden avsedda att föreläggas riksdagen och om tillsättning av tjänst i lönegrad 19 eller högre på löneplan A i statens löneförordning.

Att det i fråga om arbetsbyråns ärenden icke föreligger någon formell utan endast faktisk delegation sammanhänger uppenbarligen med att denna byrås verksamhet väsentligt skiljer sig från arbetsuppgifterna för styrelsens övriga byråer och för övrigt även från vad som i allmänhet är vanligt hos andra statsförvaltningsmyndigheter än affärsdrivande verk. I denna verksamhet måste det ske en bedömning av den enskilde tjänstemannens affärsbegåvning och lämplighet i övrigt för ett självständigt handhavande av löpande ärenden angående arbetsdriften. Dessa förhållanden har lett till det systemet att verkschefen låter chefen för arbetsbyrån självständigt svara för arbetsdriftens löpande ärenden och att byråchefen i sin tur låter arbetsgrenschefer och andra tjänstemän på byrån utöva hans beslutanderätt i den omfattning han finner vederbörande skickad härtill.

Även utredningens organisationsförslag förutsätter en omfattande delegation till byråchefer och inom styrelsens olika arbetsenheter. Denna delegation bör i likhet med vad nu är fallet beträffande andra arbetsenheter än arbetsbyrån i viss utsträckning fastställas genom formligt beslut, som således ger upphov till formell delegation. Denna synes såsom framgår av följande uppställning — vilken dock icke gör anspråk på att vara fullständig — kunna drivas något längre än nu föreliggande formell delegation.

Ärende	Gällande beslutsdelegation	Av utredningen föreslagen beslutsdelegation
Semester och tjänstledighet för befattningshavare i lönegraderna A 1—A 12 i den mån ej beslutanderätt tillkommer styresman	1:e byråsekreterare	1:e byråsekreterare
D:o ang. befattningshavare hos styrelsen i lönegraderna A 12—A 24	Byråchef	Byråchef
Reseersättning	Byråchef	Byråchef
Underhållsarbeten för en kostnad av högst 1 000 kronor	Byråchef	Byråchef
Disposition av bostadslägenheter och planteringsland	Byråchef	Byråchef
Upplåtelse av jakrätt	Byråchef	1:e byråinspektör
Uppdrag åt styresmän m. fl. att företräda vid tomtindelningar, läntmäteriförrättningar m. m.	Byråchef	Byråchef
Utseende av besiktningsmän vid besiktning och kassation	Byråchef	1:e byråsekreterare
Tidningsprenumeration	Byråchef	1:e byråsekreterare
Expediering till statsförvaltningsmyndigheter av begärda uppgifter	Byråchef	1:e byråsekreterare
Löneklassärenden	Byråchef	Byråchef
Rese-, flyttningskostnads- och andra kassaförskott	Byråchef	Byråchef
Rabatt å kostnad för tjänstedräkt	Byråchef	1:e byråsekreterare
Upphandling	Byråchef	Byråchef

Ny- och ersättningsanskaffning av inventarier	Byråchef	Byråchef eller — efter byråchefens bestämmande och med tillämpning av dennes anvisningar — kamrerare
Försäljning av kasserade inventarier	Byråchef	Kamrerare
Avskrivning av proviantbrist	Byråchef	Byråchef eller — efter dennes bestämmande — kamrerare
Tillhandahållande mot ersättning åt andra statsförvaltningsmyndigheter m. fl. av effekter ur fångvårdsstyrelsens förråd	Byråchef	1:e byråsekreterare eller — efter dennes bestämmande — materialförvaltare
Semester och tjänstledighet för arvodesanställd läkare	1:e byråsekreterare	1:e byråsekreterare
Semesterersättning enligt semesterlagen och Saar	1:e byråsekreterare	1:e byråsekreterare
Översändande av pensionsansökningar	1:e byråsekreterare	1:e byråsekreterare
Översändande av straffregisterutdrag då särskilt tillstånd erfordras	1:e byråsekreterare	1:e aktuarie
Övertidsersättning	—	1:e byråsekreterare
Lönestatistik	—	Kansliskrivare
Förflyttning av intagna mellan anstaltsgrupper	Byråchef	Byrådirektör
Ärenden om understöd	Byråchef eller — efter dennes bestämmande — amanuens	Byråchef eller — efter dennes bestämmande — amanuens
Ärenden angående straffdoms befordran till verkställighet och beräkning av strafftid	1:e byråsekreterare	1:e byråsekreterare eller — efter dennes bestämmande — amanuens
Ärenden om undervisning och fritidssysselsättning	—	Byråchef
Fördelning mellan anstaltsgrupperna av medel till undervisning och fritidssysselsättning	1:e byråsekreterare	1:e byråsekreterare
Ärenden angående disposition av arbetspremier och egna medel, beklädnad och ersättning för inställelsekostnad	Amanuens	Amanuens

I de fall då enligt vad ovan föreslagits delegerad uppgift skall kunna överlämnas till lägre befattningshavare och detta även sker, bör det åligga den delegerande att göra anmälan därom till verkschefen.

Utöver ovan föreslagna och den övriga formella delegation som kan befinnas lämplig bör det inom berörda arbetsområden förekomma faktisk delegation i den omfattning som de särskilda tjänstemännens personliga kvalifikationer och ärendenas art medger utan att rätts- eller förvaltnings-säkerheten eftersättes.

I fråga om arbetsbyrån bör man med hänsyn till denna byrås speciella arbetsuppgifter bibehålla det system som nu råder beträffande delegation av beslutanderätt i löpande ärenden angående arbetsdriften. Detta bör enligt utredningens mening sanktioneras därigenom att det i instruktionen

för fångvårdsstyrelsen inskrives, att chefen för arbetsbyrån äger besluta i alla sådana ärenden samt i den omfattning han finner påkallat delegera beslutanderätt till tjänsteman inom byrån. Det bör dock åligga byråchefen att till verkschefen anmäla beslut av sistnämnda slag.

Beträffande all föreslagen delegation — såväl formell som faktisk — har utredningen förutsatt att tjänsteman, till vilken beslutanderätt delegerats, skall liksom nu vara skyldig respektive äga rätt att till närmaste överordnad hänskjuta ärende, som han finner vara av särskild vikt eller alltför komplicerat.

Verkschefens ställföreträdare

I fråga om formerna för utseende av verkschefens ställföreträdare gäller enligt 8 § 1 mom. fångvårdsinstruktionen att, om verkschefen är förhindrad att utöva sina åligganden och vikarie ej förordnas för honom, den till utnämningdagen äldste byråchefen skall fungera såsom ställföreträdande verkschef.

Fångvårdens organisationskommitté föreslog i sin skrivelse den 30 september 1954 angående fångvårdsstyrelsens organisation att i verkschefens frånvaro byråchef i fråga om den byrå han tillhörde skulle äga fullgöra verkschefens uppgifter med undantag av tjänstetillsättning eller beslut som skulle rubba stadgad praxis samt att, då ärende avsåg flera byråer, den i tjänsten äldste byråchefen skulle inträda i verkschefens ställe. Kommittén åberopade att förslaget överensstämde med motsvarande föreskrifter i fråga om överstyrelsen för yrkesutbildning m. fl. myndigheter.

Emellertid synes varken det nuvarande eller det av organisationskommittén föreslagna systemet fullt rationellt. Det kan nämligen inträffa att den till tjänstealdern äldste byråchefen förestår en sådan byrå att han ej har tillräckligt stor erfarenhet av huvuddelen av de ärenden som regelmässigt brukar underställas verkschefens prövning.

Utredningen vill därför förordna att det även i nu ifrågavarande hänseende sker en omläggning till den ordning som föreskrivits bl. a. i instruktionen för kommerskollegium. Detta skulle innebära att såsom verkschefens ställföreträdare skall tjänstgöra den byråchef som Kungl. Maj:t efter anmälan av verkschefen förordnar därtill. På ställföreträdaren skall enligt samma föreskrifter jämväl ankomma att i den utsträckning verkschefen bestämmer biträda denne med utövningen av hans ämbete.

Fångvårdsstyrelsens instruktion

Gällande instruktion för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsanstalterna utfärdades den 21 juni 1946 (SFS 395). Den har sedermera ändrats vid fem olika tillfällen. I tre fall⁵ har det varit fråga om i förevarande sammanhang

⁵ SFS 63/1949, 534/1954 och 216/1958.

oväsentliga omformuleringar av 1 och 7 §§, som rör styrelsens ämbetsbefattning. De båda övriga ändringarna⁶ har ägt samband med räjongplanens genomförande och de har uteslutande hänfört sig till den del av instruktionen som avser fångvårdsanstalterna. I fråga om fångvårdsstyrelsen återger instruktionen sålunda trots 1949 och 1955 års organisationsförändringar alltjämt 1946 års organisation och arbetsfördelning inom styrelsen.

Ett genomförande av utredningens förslag kräver åtskilliga författningsändringar. Utredningen har emellertid utgått från att det icke av utredningen förväntats några detaljerade förslag till sådana ändringar. Såvitt gäller andra författningar än fångvårdsstyrelsens instruktion torde, sedan statsmakterna tagit ställning till utredningens förslag, erforderliga ändringar kunna utan svårighet utarbetas inom justitiedepartementet. Förslag till ny instruktion för fångvårdsstyrelsen bör likaledes efter statsmakternas prövning av utredningsförslagen uppgöras inom styrelsen, lämpligen med biträde av någon eller några sakkunniga.

Utredningen vill emellertid i sistnämnda sammanhang för sin del uttala, att det icke kan anses föreligga något hinder mot att allmänna verksstadgan i dess lydelse enligt Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 november 1957 (SFS 616) göres tillämplig å fångvårdsstyrelsen. Detta synes icke utesluta ett bibehållande av den nuvarande anordningen med en för styrelsen och anstalterna gemensam instruktion. Utredningen har icke heller eljest kunnat finna något skäl som talar mot denna anordning. Huruvida strafflagberedningens skyddslagsförslag eller andra förebådade reformer på kriminalvårdens område kan komma att medföra någon ändring i sistberörda hänseende undandraget sig emellertid utredningens bedömande.

6 SFS 596/1954 och 496/1956. (I denna framställning har bortsetts från ändringen enligt SFS 844/1947 av 38 §, som erhållit helt ny lydelse genom SFS 596/1954.)

Sammanfattning

Fångvårdsstyrelsen var före 1946 uppdelad på en kanslibyrå och en kameralbyrå.¹

Styrelsen har därefter tre gånger varit föremål för mer omfattande omorganisation, nämligen 1946, 1949 och 1955.

1946 inrättades inom styrelsen en socialbyrå och en arbetsbyrå.²

1949 skedde huvudsakligen en överflyttning av vissa ärenden från kanslibyrån till socialbyrån och i samband därmed sammanslogs återstående delar av kanslibyrån med kameralbyrån till en administrativ byrå, bestående av en personalsektion och en kameralsektion. Samtidigt inrättades en särskild befattning utom byråindelningen med uppgift att vara organisationsföredragande.³

1953 överfördes de centrala nämndernas kanslipersonal till fångvårdsstyrelsen, där den inordnades i personaluppsättningen på socialbyrån.⁴

1954 började räjongplanen tillämpas beträffande anstalter för vanligt fångförvar. Detta innebar i huvudsak, att dessa anstalter därefter samverkade i grupper eller räjonger samt att handläggningen av vissa behandlingsfrågor och kameralärenden överflyttades från fångvårdsstyrelsen till räjongledningarna.⁵

1955 års omorganisation av fångvårdsstyrelsen lämnade byråindelningen oförändrad. I huvudsak i enlighet med ett av fångvårdens organisationskommitté framlagt förslag, som var avsett att tillämpas sedan räjongplanen genomförts helt, indelades *administrativa byrån* i en kanslisektion — omfattande bl. a. en nyinrättad byrådirektörstjänst, vars innehavare bl. a. skulle ha till uppgift att vara organisationsföredragande — och en kameralsektion, *socialbyrån* i en juridisk sektion och en anstaltsvårdssektion med centrala fångregistret samt *arbetsbyrån* i en allmän sektion, en verkstadssektion I för snickeri- och mekaniska verkstäder, en verkstadssektion II för övriga verkstadsgrenar, en byggnadssektion och en jordbrukssektion. Straffregistret redovisades liksom tidigare under administrativa byrån och de centrala nämndernas kanslipersonal på socialbyrån.⁶

1 Sid. 9 f.

2 Sid. 10 ff.

3 Sid. 15 ff.

4 Sid. 31 f och 120.

5 Sid. 27 f och 56 ff.

6 Sid. 33 ff.

1955 års organisation visade sig av olika skäl redan från början otillräcklig.⁷

Under fångvårdsstyrelseutredningens verksamhetstid har fångvårdsstyrelsen, huvudsakligen på förslag av utredningen men delvis även genom egna åtgöranden, tillförts provisoriska personalförstärkningar i sådan omfattning, att styrelsen vid utgången av 1958 förfogade över 24 befattningshavare fler än som ingick i 1955 års organisation eller sammanlagt 91^{1/2}.⁸

Utredningen föreslår nu i huvudsak,

att det i fångvårdsstyrelsen inrättas en ny byrå, en *lag- och utredningsbyrå*, med uppgift bl. a. att handlägga ärenden av allmänt rättslig natur samt svara för sådana utrednings- och planeringsuppgifter vilka hör ombesörjas av det centrala kriminalvårdsorganet, däri inbegripet bl. a. prognoser angående den framtida omfattningen av kriminalvårdsklientelet, samt bestående av, förutom byråchef och viss biträdespersonal, en utredningssektion och en ombudsmannasektion,⁹

att ärenden angående ersättning med högst 500 kronor till enskilda för skador, som vållats av rymlingar m. fl., och till intagna för persedlar, som förkommit eller förstörts i samband med verkställighet, skall decentraliseras från fångvårdsstyrelsen till räjongcheferna,¹⁰

att det för personalärenden skall inrättas en särskild personalsektion vid administrativa byrån samt att övriga administrativa ärenden av icke kameral natur och som icke tillagts lag- och utredningsbyrån skall handläggas på en allmän sektion vid administrativa byrån,¹¹

att byggnadsstyrelsen skall övertaga ansvaret för underhållet av fångvårdens byggnadsbestånd,¹²

att på administrativa byråns allmänna sektion skall upptagas bl. a. en ny befattning såsom byggnadsinspektör, tills vidare dock endast som extra, för beredningen i fångvårdsstyrelsen av ärenden angående underhåll och reparation av fångvårdens byggnadsbestånd,¹³

att yttranden över nådeansökningar från intagna icke vidare skall infor dras från fångvårdsstyrelsen i andra fall än då detta av särskild anledning finnes påkallat,¹⁴

att av förstärkta fångvårdsstyrelsens ärenden frågor om inräkning i vissa fall av tid, varunder intagen vistats utom anstalt, om bestraffning genom förlängning av verkställighetstid och om fakultativ villkorlig fri-

7 Sid. 39 ff och 51 ff.

8 Sid. 43 ff.

9 Sid. 73 ff.

10 Sid. 78 ff.

11 Sid. 170 ff.

12 Sid. 159. (Reservation av ledamoten Annell sid. 160 ff.)

13 Sid. 160 och 177. (Reservation av ledamoten Annell mot den föreslagna anställningsformen sid. 168.)

14 Sid. 84 ff.

givning skall decentraliseras till anstaltsnämnderna med rätt för fångvårdsstyrelsen att på talan av intagen så ock eljest då anledning därtill förekommer ändra anstaltsnämnds beslut,¹⁵

att ärenden angående anstaltsvård och kriminalvård i frihet skall sammanföras på en sektion vid socialbyrån, en vårdsektion,¹⁶

att vårdsektionens chef skall vara en byrådirektör med uppgift främst att handlägga ärenden angående kriminalvård i frihet,¹⁷

att på vårdsektionen skall upptagas bl. a. en ny befattning såsom psykolog, tills vidare dock endast som extra, med huvudsaklig uppgift att leda fortsatt gruppterapeutisk försöksverksamhet vid fångvårdsanstalterna,¹⁸

att 1953 års beslut om inrättande av ett för de centrala nämnderna gemensamt kansli skall förverkligas,¹⁹

att skyddskonsulentorganisationen skall åläggas att taga samma befattning med eftervården av provutskrivna förvarade och ungdomsfängelseelever som föreskrivits i fråga om villkorligt dömda och villkorligt frigivna,²⁰

att det vid fångvårdsstyrelsens olika arbetsenheter skall inrättas sammanlagt sex nya kanslibiträdestjänster, vilkas innehavare skall ha till huvuduppgift att vara sekreterare åt olika högre tjänstemän i styrelsen,²¹

att styrelsen skall personellt förstärkas jämväl i andra hänseenden än ovan sagts och i sådan omfattning att personalstyrkan kommer att uppgå till 112¹/₂ befattningshavare mot 67¹/₂ enligt 1955 års organisation och 91¹/₂ vid utgången av 1958,²²

att ordinariesättning skall ske i stort sett av alla tjänster som motsvaras av befattningar i 1955 års organisation med undantag av befattningar i reglerad befordringsgång och att bland övrig personal extra anställning skall förekomma i icke ringa utsträckning,²³

att fångvårdsstyrelsens vikariemedel skall beräknas till minst en åttondel av styrelsens anslag till avlöningar till ordinarie och icke-ordinarie personal,²⁴

att fångvårdsstyrelsens avlöningsanslag skall förstärkas med 65 000 kronor att efter Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall tagas i bruk för tillfälliga personalförstärkningar och av Kungl. Maj:t redovisas till riksdagen,²⁵

15 Sid. 86 ff.

16 Sid. 100.

17 Sid. 100 f.

18 Sid. 97 ff och 102.

19 Sid. 126.

20 Sid. 125.

21 Sid. 80 och 191 f.

22 Sid. 198 ff. (Genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 mars 1959 har styrelsen tillförts ytterligare 4 tillfälliga befattningshavare. Sid. 203.)

23 Sid. 59 och 197 f.

24 Sid. 204.

25 Sid. 204.

att till styrelsens förfogande skall ställas ytterligare ett belopp å 30 000 kronor för bestridande av kostnader för anlåtande av andra sakkunniga än styrelsens arkitekt och de sakkunniga som enligt vad nedan sägs i vissa fall skall ingå som ledamöter av styrelsen,²⁶

att styrelsens chefstjänst skall förändras från överdirektörs- till generaldirektörstjänst,²⁷

att i fråga om formerna för utseende av verkschefens ställföreträdare och för handläggningen i fångvårdsstyrelsen av icke delegerade ärenden omläggning skall ske till den ordning som i dessa hänseenden föreskrivits i vissa på senare tid utfärdade verksinstruktioner,²⁸

att verkschefens beslutanderätt skall delegeras i största möjliga utsträckning och att i styrelsens instruktion skall intagas särskild föreskrift om delegation av beslutanderätt till chefen för arbetsbyrån,²⁹

att sakkunniga för förstärkta fångvårdsstyrelsen samt fångvårdsfullmäktige skall ersättas med två sakkunniga, som skall inträda som ledamöter av styrelsen vid handläggningen av vissa av de ärenden vilka nu ankommer på förstärkta fångvårdsstyrelsen eller kräver medverkan av fullmäktige,³⁰

att verksstadgan skall göras tillämplig å fångvårdsstyrelsen³¹

samt att ny instruktion skall utarbetas för fångvårdsstyrelsen sedan statsmakterna tagit ställning till utredningens förslag.³²

26. Sid. 204.

27. Sid. 196.

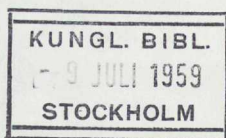
28. Sid. 207 f. och 211.

29. Sid. 208 ff.

30. Sid. 207.

31. Sid. 212.

32. Sid. 212.

Statens offentliga utredningar 1959

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård

Fångvårdsanstalters optimala storlek. [6]
Fångvårdsstyrelsen. [15]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning

Kompetensfördelningen av administrativa besvärmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. [4]
Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. [9]
Författningsutredningen: IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. [10]

Kommunalförvaltning

Statens och kommunernas finansväsen

Familjebeskattningen. [13]

Politi

Nationalekonomi och socialpolitik

Preliminär nationalbudget för år 1959. [3]
Tilläggs pensioneringens administration. [12]
Reviderad nationalbudget för år 1959. [14]

Hälsa- och sjukvård

Läkemedelsförsörjningens organisation. [5]

Allmänt näringsväsen

Fast egendom. Jordbruk med binärningar

Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. [1]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk

Industri

Handel och sjöfart

Kommunikationsväsen

Bank-, kredit- och penningväsen

Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri [7]

Försäkringsväsen

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt

Filmstöd och biografnöjesskatt. [2]
Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och verk samt handel. [8]

Försvarsväsen

Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karls örlogsvarv. [11]

Utrikes ärenden. Internationell rätt